Limba română

Manual pentru clasa a VIII-a

MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE

Alexandru Crișan
Sofia Dobra
Florentina Sâmihăian

HUMANITAS EDUCATIONAL

Scanned with OKEN Scanner

Ministerul Educației Naționale

Limba română

Manual pentru clasa a VIII-a

Alexandru Crișan
Sofia Dobra
Florentina Sâmihăian

HUMANITAS EDUCAȚIONAL

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

Acest manual este proprietatea Ministerului Educației Naționale. Manualul a fost aprobat de Consiliul Național pentru Aprobarea Manualelor, în urma licitației organizate de către Ministerul Educației Naționale, prin Unitatea de Coordonare a Proiectului Reformei Învățământului Preuniversitar din România.

Manualul este realizat în conformitate cu programa analitică aprobată de Ministerul Educației Naționale prin Ordinul nr. 4237 din 23 VIII 1999 și este distribuit gratuit elevilor.

Inspectoratul Școlar al județului/municipiului ..... Școala/liceul .....

Acest manual a fost folosit de:

Anul	Numele elevului care a primit manualul	Clasa	Școala	Anul școlar	Starea manualului*	
					la primire	la returnare
1						
2						
3						

* Starea manualului se va înscrie folosind termenii: nou, bun, îngrijit, nesatisfăcător, deteriorat.

Profesorii vor controla dacă numele elevului este scris corect.
Elevii nu trebuie să facă nici un fel de însemnări pe manual.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale
Crișan, Alexandru
Limba română: manual pentru clasa a VIII-a / Alexandru Crișan, Sofia Dobra, Florentina Sâmihăian — ed. a 2-a, rev.
București: Humanitas Educațional, 2000
240 p.; 16,5 x 23,5 cm (Integral Humanitas)
ISBN 973-8144-04-3
I. Dobra, Sofia
II. Sâmihăian, Florentina
811.135.1(075.3)

Referenți:
dr. Mioara Avram (Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan", București)
prof. univ. dr. Gabriela Pană Dindelegan (Facultatea de Litere, Universitatea din București)
lector univ. dr. Liviu Papadima (Facultatea de Litere, Universitatea din București)

Redactor: Ioana Nicolaie
Coperta colecției: Dinu Dumbrăvician, Lucian Ciurea, Radu Zaharescu
Ilustrația copertei: Nicolae Vasilescu
Machetare și design: Eugen Alexandru Gustea
Culegere și paginare: Nitsch-Petioky Loránd (Adisan S.A.)
Ilustrații: Păuna Dumitrescu
Fotografii: Rompres, Muzeul Țăranului Român, Româniafilm, Teatrul „Lucia Sturdza Bulandra", Teatrul Național București

© Humanitas Educațional, București, 2000

ISBN 973-8144-04-3

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „CORESI" S.A.

Genul liric

Poezia lirică

- Elemente de versificație
- Comentarea unui grupaj de texte
- Vocabular
- Fonetică

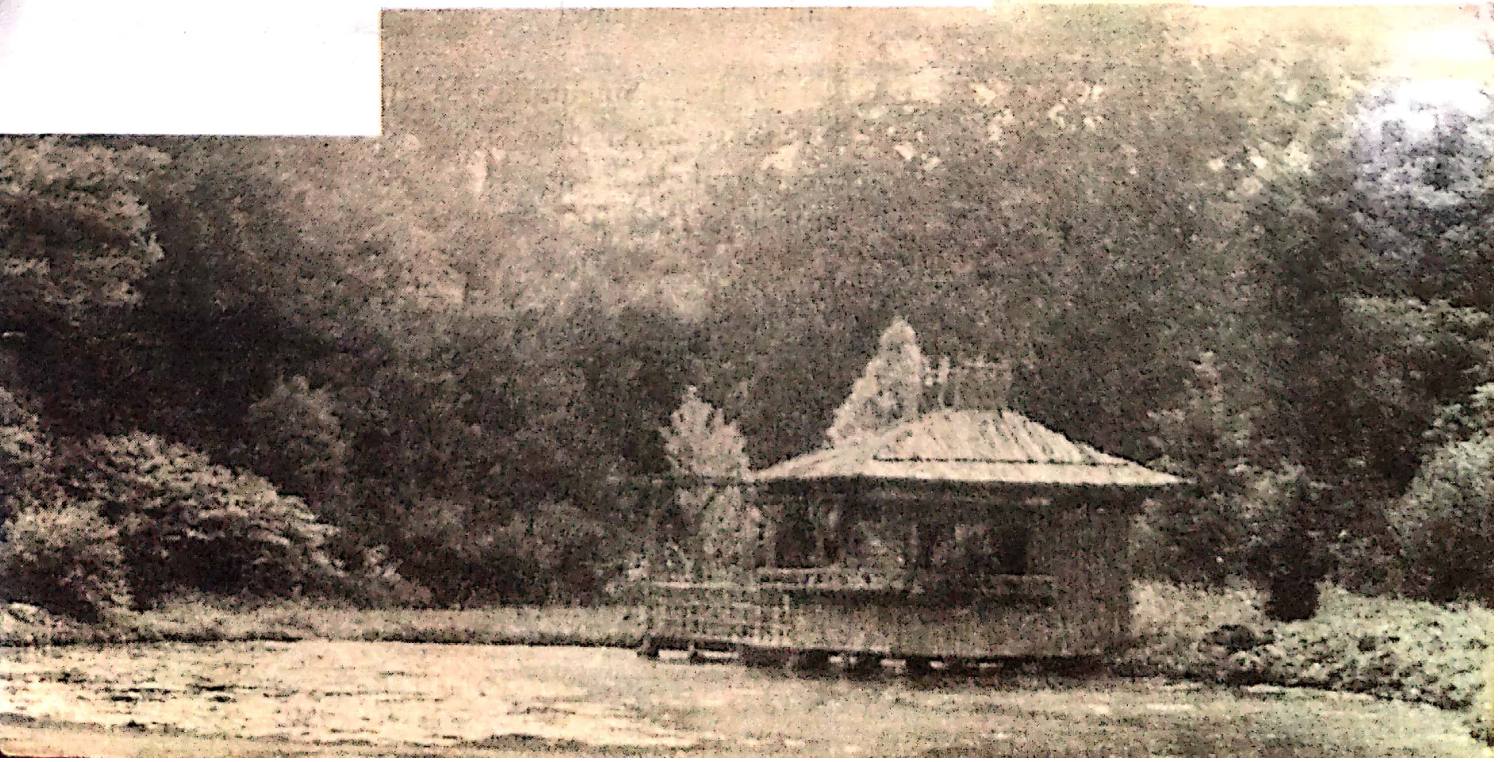

Scanned with OKEN Scanner

1 Genul liric

Mihai Eminescu (1850–1889), cel mai mare poet român, aparținând perioadei marilor clasici.

- Debutează în 1866, cu poezia *La mormântul lui Aron Pumnul*, scrisă la moartea profesorului său de limba română.
- La 25 februarie 1866, publică prima poezie semnată Eminescu: *De-aș avea...*, apărută în revista *Familia* de la Oradea, editată de Iosif Vulcan.
- În timpul vieții, Eminescu a publicat un singur volum de *Poesii* (1883), îngrijit de criticul Titu Maiorescu.
- Teme predilecte în poezia sa sunt: natura, dragostea și istoria națională.
- Poezia *Lacul* apare pentru prima dată la 1 septembrie 1876 în *Convorbiri literare*, revista societății *Junimea* din Iași.

LACUL

de Mihai Eminescu

Lacul codrilor albastru
Nuferi galbeni îl încarcă;
Tresărind în cercuri albe
El cutremură o barcă.

Și eu trec de-a lung de maluri,
Parc-ascult și parc-aștept
Ea din trestii să răsară
Și să-mi cadă lin pe piept;

Să sărim în luntrea mică,
Îngânați de glas de ape,
Și să scap din mînă cârma
Și lopețile să-mi scape;

Să plutim cuprinși de farmec
Sub lumina blândei lune —
Vântu-n trestii lin foșnească,
Unduioasa apă sune!

Dar nu vine... Singuratic
În zadar suspin și sufăr
Lângă lacul cel albastru
Încărcat cu flori de nufăr.

Descifrarea textului

Vocabular și fonetică

1. Identificați în text cuvintele care aparțin câmpului lexical al *culorilor* și al *apei*.

2. Găsiți două perechi de sinonime în poezie.

Scanned with OKEN Scanner

3. În strofa a doua există un cuvânt format prin schimbarea valorii gramaticale. Identificați-l.

4. Construiți familia lexicală a cuvântului *barcă*.

5. Identificați aliterațiile și asonanțele din text și discutați rolul lor stilistic.

Amintiți-vă!

ALITERAȚIA și **ASONANȚA** sunt figuri de stil sonore care constau în repetarea unor sunete în interiorul unui vers. În cazul aliterației se repetă consoane sau silabe inițiale, aflate, de obicei, în rădăcina cuvintelor; în cazul asonanței se repetă aceeași vocală accentuată. Termenul de *asonanță* este adesea folosit pentru a denumi *rima imperfectă*.

6. Citiți strofa a patra a poeziei și identificați imaginile auditive. Observați cum sunt susținute aceste imagini prin muzicalitatea versurilor la nivel fonetic.

Topica

1. Identificați inversiunile din prima și a patra strofă a poeziei și arătați rolul stilistic al acestora.

2. Transcrieți în proză prima și a patra strofă a poeziei, așezând cuvintele în ordinea obișnuită. Discutați efectele acestei operații în plan stilistic.

Amintiți-vă!

INVERSIUNEA este figura de stil care constă în modificarea topicii propoziției sau a frazei, pentru a scoate în evidență un anumit cuvânt sau o anumită propoziție. În versuri, este folosită adesea pentru realizarea rimei sau a ritmului.

Punctuația și scrierea cuvintelor

1. Explicați rolul folosirii punctelor de suspensie din ultima strofă a poeziei (*Dar nu vine...*).

2. Discutați de ce pronumele personal de persoana a III-a, feminin, *ea*, apare evidențiat în text, fiind scris cu litere cursive (înclinate).

3. Dați exemple din alte poezii studiate de voi în care anumite cuvinte din text au fost evidențiate prin felul cum au fost tipărite.

Scanned with OKEN Scanner

2 Lectura aprofundată

Cadrul și atmosfera

1. Numiți elementele care alcătuiesc decorul imaginat pentru întâlnirea dintre cei doi îndrăgostiți.

2. Care dintre aceste elemente sunt considerate specifice poeziei eminesciene de dragoste și de natură?

3. Ce moment al zilei este descris în poezie? Indicați elementul din text care v-a ajutat să răspundeți la această întrebare.

4. Selectați din text verbele cu ajutorul cărora se creează o atmosferă de vrajă, de visare.

5. Identificați epitetele din strofa a patra și observați ce rol au acestea în crearea atmosferei.

6. Indicați strofele în care apar elemente cromatice și explicați așezarea simetrică a acestora.

7. Observați folosirea modurilor personale ale verbului în text. Care sunt acestea și cum sunt distribuite?

8. Explicați rolul conjunctivului prezent, alegând dintre următoarele variante:
- sugerează o acțiune viitoare posibilă;
- sugerează o acțiune dorită, dar nerealizată;
- sugerează o acțiune ireală.

9. Selectați din text personificările și epitetele prin care elementele naturii capătă însușiri umane.

Îndrăgostiții

1. Trăirile interioare ale îndrăgostitului sunt surprinse în mai multe momente. Care sunt acestea?

2. Iubita nu apare în mod direct în cadru, ea fiind doar o proiecție imaginară a îndrăgostitului. Explicați de ce imaginea iubitei nu este concretizată într-un portret. Vă puteți referi la versurile „*Ea* din trestii să răsară / Și să-mi cadă lin pe piept."

3. În poezie apar mai multe persoane gramaticale, unele exprimate, altele incluse sau doar sugerate: *eu, ea, el* și *noi*. Identificați cine este „el" din prima strofă, cine sunt „eu" și „ea" din strofa a doua și „noi" din strofele a III-a și a IV-a.

Scanned with OKEN Scanner

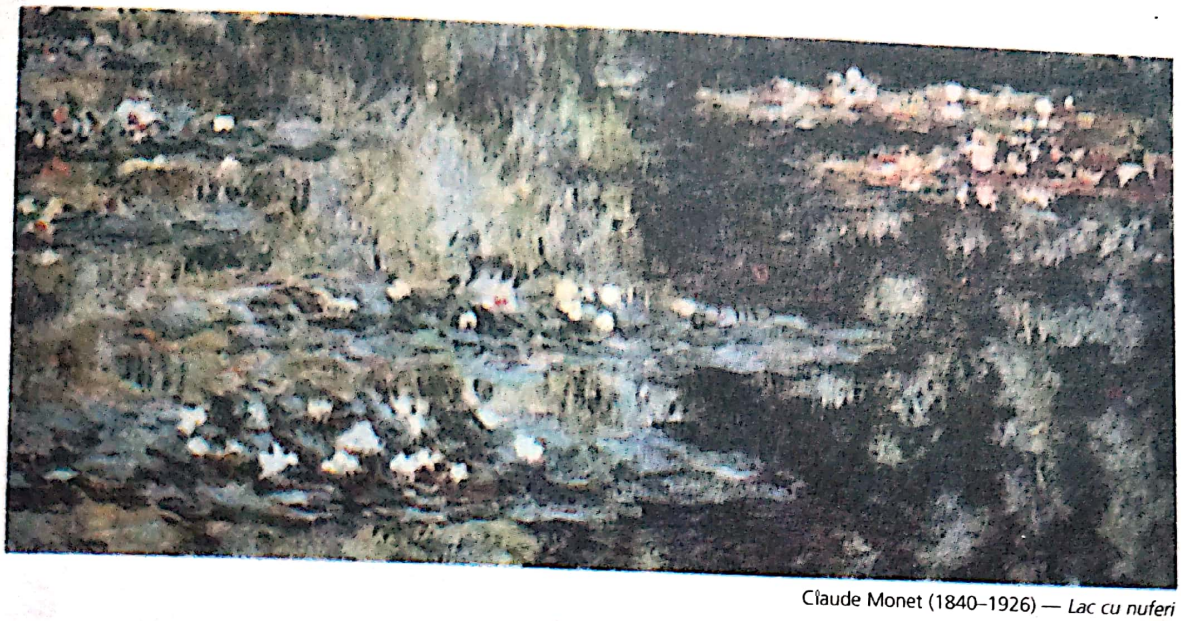

Claude Monet (1840–1926) — *Lac cu nuferi*

4. Selectați din text cuvinte sau secvențe care sugerează intimitatea și inefabilul întâlnirii imaginare dintre cei doi îndrăgostiți.

Interpretarea textului

1. În ciuda simplității aparente a poeziei, din text se degajă o vrajă aparte. Explicați de unde provine această impresie. Puteți să discutați pornind de la următoarele sugestii:

- din muzicalitatea interioară a versurilor;
- din plasticitatea imaginilor;
- din îmbinarea imaginilor vizuale cu imaginile auditive;
- din armonia care există între cei doi îndrăgostiți;
- din atmosfera generată de frumusețea cadrului natural.

2. Găsiți în text și comentați felul în care natura pare a prelua sentimentele și stările eului liric.

3. Deși poezia surprinde un moment de iubire neîmplinită, atmosfera generală pe care o degajă versurile este una de seninătate, de calmă resemnare. Cum explicați acest fapt?

4. Explicați de ce poezia se intitulează *Lacul*. Poate fi titlul o cheie pentru a interpreta poezia într-un anumit fel? Discutați această ipoteză, având în vedere și sugestiile de mai jos:

- farmecul și misterul apei determină reveria îndrăgostitului;
- cadrul iubirii romantice este întotdeauna natura;
- poezia se deschide și se închide cu imaginea lacului, care devine astfel un „personaj" central al textului.

Scanned with OKEN Scanner

3 Genul liric

Lucian Blaga (1895–1961), poet, filozof, dramaturg și traducător; personalitate reprezentativă a culturii române din secolul al XX-lea.

- Volume de versuri: *Poemele luminii* (1919), *Pașii profetului* (1921), *În marea trecere* (1924), *Lauda somnului* (1929), *La cumpăna apelor* (1933), *La curțile dorului* (1938), *Nebănuitele trepte* (1943), *Mirabila sămânță* (1960).
- A scris proză autobiografică, *Hronicul și cântecul vârstelor* (1965), și un roman despre perioada tulbure a instaurării regimului comunist în România, *Luntrea lui Caron*, lucrare publicată postum, în 1990.
- A tradus, printre alte opere fundamentale ale literaturii universale, *Faust* de Goethe.
- Poezia *Izvorul nopții* face parte din volumul de debut, *Poemele luminii*, structurat pe două mari teme — iubirea și natura.

IZVORUL NOPȚII

de Lucian Blaga

Frumoaso,
ți-s ochii-așa de negri încât seara
când stau culcat cu capu-n poala ta
îmi pare
că ochii tăi, adâncii, sunt izvorul
din care tainic curge noaptea peste văi
și peste munți și peste șesuri,
acoperind pământul
c-o mare de întuneric.
Așa-s de negri ochii tăi,
lumina mea.

Descifrarea textului

Vocabular

1. Selectați din text termenii care aparțin câmpului lexical al cuvântului *întuneric*.

2. Prin ce mijloc intern de îmbogățire a vocabularului s-au format cuvintele *frumoaso* și *tainic* din text?

3. Identificați perechea de antonime pe care se bazează construcția poeziei.

4. Ce efect are folosirea în text a unor forme verbale familiare precum *ți-s… (negri), așa-s (de negri)?*

Fonetică și morfologie

1. Explicați rolul căderii unor vocale în exemplele: *capu-n, de-ntuneric, c-o (mare).*

2. Observați cum se construiește superlativul absolut în versul al doilea. Găsiți cel puțin două expresii sinonime potrivite acestui context.

Scanned with OKEN Scanner

Ion Țuculescu (1910–1962) — *Dinamica materiei* (detaliu)

Topică și versificație

1. Identificați inversiunile din text și explicați rolul fiecăreia în cadrul poeziei.

2. Ce vi se pare neobișnuit în organizarea versurilor poeziei? Referiți-vă la:

- lungimea și măsura versurilor;
- dispunerea / aranjarea versurilor în strofe;
- rima versurilor.

3. Deși poezia nu respectă anumite rigori ale versificației, ea are o muzicalitate deosebită. Prin ce se realizează, după voi, aceasta?

Punctuație

1. Explicați rolul virgulei în primul vers al poeziei.

2. Cele două virgule din versul al cincilea *(că ochii tăi, adâncii, sunt izvorul)* izolează epitetul *adâncii*. Comparați această construcție cu enunțul: „că ochii tăi adânci sunt izvorul". Explicați ce are în plus formula preferată de poet.

Scanned with OKEN Scanner

4 Lectura aprofundată

Nicolae Tonitza (1886–1940) — *Portret de femeie*

Structura textului liric

1. Poezia este construită ca o adresare către ființa iubită. Identificați elementele din text prin care se realizează aceasta.

2. Argumentați faptul că poetul folosește procedeul invocației.

Amintiți-vă!

INVOCAȚIA este o formulă de adresare către o persoană absentă sau imaginară, de la care nu se așteaptă un răspuns. Este situată, de obicei, la începutul operei și este realizată prin substantive în cazul vocativ. Este un procedeu specific stilului retoric.

3. Scrieți în caiete primele și ultimele două versuri ale poeziei. Observați cum sunt construite acestea. Discutați efectele stilistice ale acestui tip de construcții.

4. Poezia are o structură simplă; ea este alcătuită din două secvențe: o frază amplă și o propoziție dezvoltată. Împărțiți prima frază în propoziții. Scrieți-le într-o schemă, care să indice și relațiile sintactice dintre acestea (de coordonare sau de subordonare).

5. Asociați fiecare dintre aceste propoziții cu următoarele formulări privind esența conținutului din cadrul fiecărei secvențe delimitate de voi:

- precizarea circumstanțelor;
- exprimarea unei percepții subiective;
- o constatare obiectivă;
- o descriere metaforică.

Scanned with OKEN Scanner

Figuri de stil

1. Substantivul *ochii* apare în text de trei ori. Notați în caiete cele două epitete care-l însoțesc.

2. Identificați în text cele două metafore referitoare la ochii iubitei. Explicați ce asemănări subînțelese stau la baza acestor două metafore.

Amintiți-vă!

EPITETUL este o figură de stil care exprimă însușiri deosebite, neașteptate ale obiectelor sau ale acțiunilor, determinând un substantiv sau un verb.
METAFORA este o figură de stil prin care se trece de la semnificația obișnuită a unui cuvânt sau a unei expresii la o altă semnificație. Această trecere se face pe baza unei comparații subînțelese.

3. Prin repetare și prin acumularea unor determinări diferite, ochii iubitei devin simbolul central al poeziei. Discutați între voi ce ar putea reprezenta ei în contextul poeziei, pornind de la următoarele sugestii:

- frumusețea fizică a iubitei;
- frumusețea sufletească a acesteia (căldură, bunătate, profunzime);
- misterul dragostei sau al ființei iubite;
- melancolia, tristețea iubitei.

Rețineți!

SIMBOLUL este procedeul artistic care constă în utilizarea numelui unui obiect concret pentru a desemna un alt obiect sau, cel mai adesea, o idee abstractă. Simbolul este o imagine care revine cu insistență într-un text literar și care ocupă o poziție cheie, esențială pentru eroul liric sau epic, pentru conflict etc.
Sensul simbolic al unui cuvânt se formează numai în context (prin raportare la toate determinările sale, la relațiile cu alte imagini și la poziția pe care o ocupă în text).

Scanned with OKEN Scanner

5 Interpretarea textului

1. Discutați între voi ce relație există între natură și iubită. Alegeți dintre variantele de mai jos:

- iubita capătă trăsături specifice elementelor naturii (ochii ei devin izvor sau mare);
- natura este impregnată de frumusețea iubitei;
- natura întreagă pare a se naște din ochii iubitei.

2. În ce fel este realizată corespondența semantică dintre cele două vocative, *frumoaso* și *lumina* (*mea*)?

3. Cum explicați faptul că iubita, ai cărei ochi sunt comparați în poezie cu un *izvor al nopții*, este numită, în final, *lumina mea?*

4. Comentați din acest punct de vedere ultimele două versuri.

Rețineți!

OXIMORONUL este figura de stil care constă în asocierea neașteptată, cu efecte expresive surprinzătoare, a doi termeni contradictorii sau chiar cu semnificații opuse.

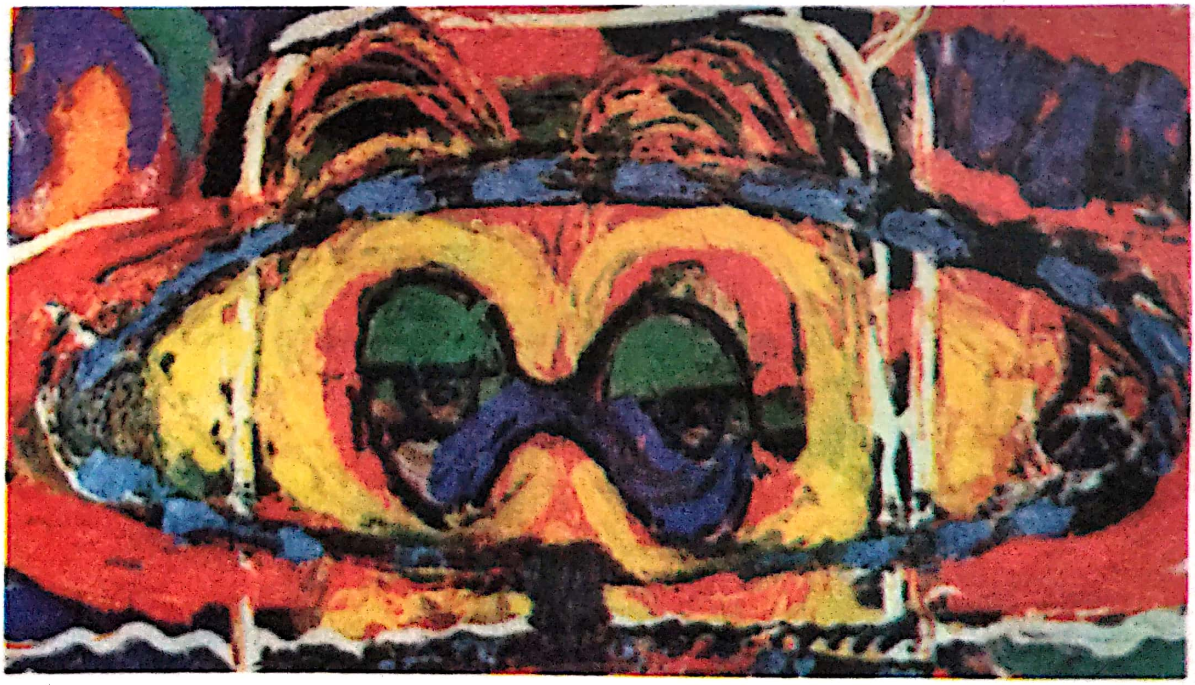

Ion Țuculescu (1910–1962) — *Sori* (detaliu)

Scanned with OKEN Scanner

lecția 6

Genul liric

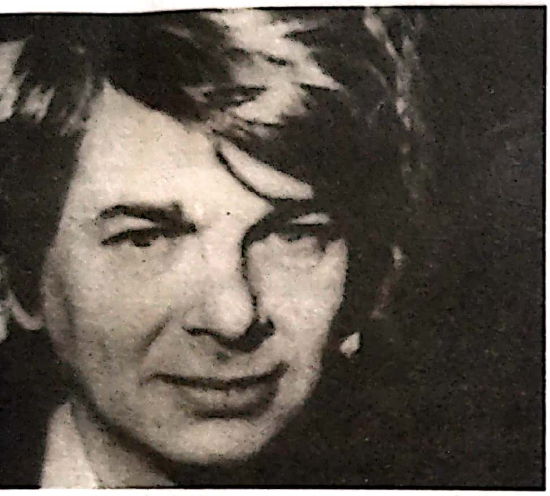

Nichita Stănescu (1933–1983), unul dintre marii poeți români contemporani.

- Volume de versuri: *Sensul iubirii* (1960); *O viziune a sentimentelor* (1964); *11 elegii* (1966); *Necuvintele* (1969); *În dulcele stil clasic* (1970), *Epica Magna* (1978), *Opere imperfecte* (1979); *Noduri și semne* (1982).
- A scris și eseuri, „portrete" de prieteni și proze poematice (*Respirări*, 1982) și, împreună cu Gheorghe Tomozei, versuri și proză poetică pentru copii (*Carte de citire, carte de iubire*, 1980).
- A creat un limbaj poetic capabil să transpună în versuri o viziune inedită asupra lumii. Noutatea de limbaj și prospețimea viziunii poetice sunt puse în valoare printr-o imaginație metaforică ieșită din comun.
- Poezia *Emoție de toamnă* face parte din volumul *O viziune a sentimentelor*.

EMOȚIE DE TOAMNĂ

de Nichita Stănescu

A venit toamna, acoperă-mi inima cu ceva,
cu umbra unui copac sau mai bine cu umbra ta.
Mă tem că n-am să te mai văd, uneori,
că or să-mi crească aripi ascuțite până la nori,
că ai să te ascunzi într-un ochi străin,
și el o să se-nchidă cu-o frunză de pelin.

Și-atunci mă apropii de pietre și tac,
iau cuvintele și le-nec în mare.
Șuier luna și o răsar și o prefac
într-o dragoste mare.

Descifrarea textului

1. Scrieți în caiete substantive, adjective sau verbe aparținând familiei lexicale a următoarelor cuvinte din text:

- inimă
- umbră
- aripă
- nor
- piatră
- dragoste

2. Selectați din text cuvintele care pot fi asociate sentimentului iubirii.

3. Indicați sinonime pentru următoarele cuvinte din text: *emoție, cuvinte, dragoste*.

4. Grupați următoarele verbe din text în tabelul de mai jos: *a acoperi, a se teme, a vedea, a crește, a se ascunde, a se închide, a se apropia, a îneca, a șuiera, a răsări, a preface*.

Verbe care indică exteriorizarea eului liric	Verbe care indică o retragere (repliere) a eului liric

Scanned with OKEN Scanner

7 Lectura aprofundată

Hans Mattis-Teutsch (1884–1960) — *Flori sufletești*

1. La nivel semantic (al sensului în care sunt folosite cuvintele), poezia are un grad ridicat de ambiguitate. De aceea, fiecare dintre voi poate descifra în mod diferit anumite secvențe ale poeziei, ca și poezia în ansamblul ei. Alegeți dintre variantele de mai jos pe acelea care vi se par mai aproape de semnificația pe care o dați voi textului sau formulați alte interpretări:

• *A venit toamna* înseamnă: (a) a sosit anotimpul cu acest nume; (b) este vorba despre începutul unei stări de tristețe, melancolie etc.

• *acoperă-mi inima cu ceva* înseamnă: (a) alină-mi tristețea; (b) protejează-mă împotriva frigului; (c) nu mă lăsa să dau frâu liber sentimentelor etc.

• *or să-mi crească aripi ascuțite* înseamnă: (a) voi fi cuprins de entuziasm; (b) mă voi transforma într-o pasăre; (c) m-a cuprins dorul de a zbura etc.

Dați și alte exemple din text care pot fi înțelese în mai multe feluri.

2. Ce semnificații are în contextul poeziei substantivul *umbra?* Alegeți dintre următoarele variante sau formulați un răspuns propriu: este un element specific toamnei • este semnul unei absențe • semnifică aici despărțirea • înseamnă răcoare, protecție.

3. Discutați, pe grupe, semnificația metaforelor din prima strofă (*ochi străin, frunză de pelin*).

4. Care sunt „personajele" poeziei?

5. Discutați cui îi aparține perspectiva din care sunt surprinse stările și sentimentele redate în poem.

6. Venirea „toamnei" pare să dezvăluie fragilitatea sentimentului de iubire dintre cei doi îndrăgostiți. Selectați din text secvențele care exprimă această idee.

7. În poezie se construiește un „decor" care cuprinde atât elemente terestre, cât și elemente cosmice. Comentați semnificația pendulării eului liric între acestea.

Scanned with OKEN Scanner

8. În penultimul vers, verbul intranzitiv *a răsări* devine tranzitiv. Explicați de ce folosește poetul acest procedeu.

9. În text există trei timpuri verbale: prezent, trecut și viitor. Discutați ce indică fiecare dintre acestea în text, corelându-le cu sugestiile următoare: un fapt obiectiv • o rugăminte • o posibilitate • un eveniment consumat • o stare • o proiecție imaginară.

Interpretarea textului

1. Alcătuiți șase grupe. Discutați între voi despre tema poeziei *Emoție de toamnă,* aducând argumente pro și contra următoarelor puncte de vedere. În poezie este vorba despre: o iubire împlinită, o iubire trecută, o iubire tulburată de trecerea timpului.

2. Argumentați dacă toamna este folosită în poezie cu sensul de „anotimp" sau ca metaforă a unei stări sufletești sau dacă ambele interpretări sunt posibile. Aveți în vedere și titlul poeziei.

3. Comentați sub ce formă apar în poezie cele patru elemente fundamentale ale universului: pământul, apa, aerul și focul.

4. Argumentați una dintre cele două afirmații de mai jos:

- emoția îndrăgostitului apare datorită unor semne ale iubirii pe cale să se stingă;
- teama acestuia provine din simple frământări personale.

5. Identificați și comentați versurile care sugerează că, de fapt, sentimentul iubirii nu dispare, ci este transfigurat, transpus în alt plan.

6. Aduceți argumente în sprijinul ideii că în această poezie iubirea este transfigurată în planul creației, al unei lumi ideale, imaginare, în care ea își păstrează puritatea și forța printr-o continuă regenerare.

7. Discutați, pe grupe, aducând argumente în sprijinul ideii că textele studiate în această unitate aparțin genului liric. Aveți în vedere:

- la ce se referă tema textelor (stări, sentimente și idei sau întâmplări expuse într-o anumită ordine);
- cine și cui comunică (mărcile eului liric în text, cui i se adresează acesta);
- felul în care sunt exprimate ideile și sentimentele (limbaj figurat sau folosirea cuvintelor cu sensul lor propriu, tonul general etc.).

Amintiți-vă!

GENUL LIRIC este genul în care predomină exprimarea unor stări sau a unor sentimente. Vocea care exprimă aceste stări și sentimente se numește *eu liric.*

„Pentru poet, fiecare lucru are «personalitatea» lui și lirismul înseamnă tocmai dezvăluirea personalității latente a lucrurilor. Prin personalitate înțeleg sufletul tainic din lucruri." (N. Manolescu, *Aparente paradoxuri despre poezie*)

Scanned with OKEN Scanner

lecția 8

literatură

Elemente de versificație

■ **VERSUL** este un rând dintr-o poezie. Lungimea versurilor poate fi diferită. Există versuri scurte — formate chiar dintr-un singur cuvânt — și versuri lungi. În multe poezii versurile sunt grupate în strofe.

■ **MĂSURA** este numărul de silabe dintr-un vers.

■ **STROFA** poate cuprinde unul, două, trei sau mai multe versuri. Strofele se delimitează între ele printr-un spațiu alb. Strofa alcătuită dintr-un vers se numește și *monovers* (în literatura română, Ion Pillat este poetul care are un întreg ciclu intitulat *Poeme într-un vers*, de exemplu *Artă poetică: Nu vorbele, tăcerea dă cântecului glas*). Strofa alcătuită din două versuri se numește *distih*, cea compusă din trei versuri se numește *terțină*, iar cea alcătuită din patru versuri se numește *catren*.

■ **RIMA** constă în identitatea sunetelor de la sfârșitul a două sau mai multe versuri, începând cu ultima vocală accentuată. Rima este de mai multe tipuri:

împerecheată:

La mijloc de codru des — a
Toate păsările ies, — a
Din huceag de aluniș — b
La voiosul luminiș. — b

(M. Eminescu, *La mijloc de codru...*)

încrucișată:

A fost odată ca-n povești, — a
A fost ca niciodată, — b
Din rude mari împărătești, — a
O prea frumoasă fată. — b

(M. Eminescu, *Luceafărul*)

îmbrățișată:

Peste vârfuri trece lună, — a
Codru-și bate frunza lin, — b
Dintre ramuri de arin, — b
Melancolic codrul sună. — a

(M. Eminescu, *Peste vârfuri*)

monorimă:

Peste vârf de rămurele — a
Trec în stoluri rândunele, — a
Ducând gândurile mele — a
Și norocul meu cu ele. — a

(M. Eminescu, *Ce te legeni...*)

■ **RITMUL** reprezintă cadența sau armonia poetică obținută prin succesiunea regulată a silabelor accentuate și neaccentuate.

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

■ **PICIORUL METRIC** este unitatea de ritm alcătuită dintr-un grup de două, trei sau patru silabe accentuate și neaccentuate, care se repetă în mod regulat într-un vers. Picioarele metrice sunt de mai multe feluri:

■ **TROHEUL** este un picior metric alcătuit din două silabe, în care prima silabă este accentuată, iar a doua neaccentuată. Ritmul alcătuit dintr-o succesiune de astfel de picioare metrice se numește *trohaic* (– ◡) și este specific poeziei populare.

Ia - tă vin în ca - le, / Se co - bor la va - le (*Miorița*)
– ◡ / – ◡ / – ◡ // – ◡ / – ◡ / – ◡

■ **IAMBUL** este un picior metric alcătuit din două silabe, în care prima silabă este neaccentuată, iar a doua accentuată. Ritmul alcătuit dintr-o succesiune de astfel de picioare metrice se numește *iambic* (◡ –).

La pa - șa vi - ne un a - rab, / Cu o - chii stinși, cu gra - iul slab (G. Coșbuc, *El Zorab*)
◡ – / ◡ – / ◡ – / ◡ – // ◡ – / ◡ – / ◡ – / ◡ –

■ **AMFIBRAHUL** este un picior metric de trei silabe, dintre care prima și a treia sunt neaccentuate, iar a doua este accentuată. Ritmul alcătuit dintr-o succesiune de astfel de picioare metrice se numește *amfibrahic* (◡ – ◡).

Și toam - na și iar - na / Co - boa - ră-a - mân - do - uă (G. Bacovia, *Moină*)
◡ – ◡ / ◡ – ◡ // ◡ – ◡ / ◡ – ◡

■ **VERSURILE LIBERE** sunt versuri lipsite de rimă, fără structură ritmică regulată.

■ **VERSURILE ALBE** sunt versurile lipsite de rimă.

Exerciții

1. Comparați cele trei poezii studiate în această unitate din punctul de vedere al organizării versurilor în strofe.

2. Comparați aceste texte din punctul de vedere al versificației.

9 Comentarea unui grupaj de texte

Pregătirea compunerii

1. Alcătuiți 6 grupe de câte 4 elevi. Alcătuiți fișa de lectură a uneia dintre poeziile studiate în această unitate. Câte două grupe vor avea ca temă același text. În cadrul fiecărei grupe veți lucra individual, confruntându-vă apoi rezultatele.

Amintiți-vă!

FIȘA DE LECTURĂ cuprinde:

- informații despre autor (date biografice și bibliografice);
- informații despre textul citit (prima apariție; volumul din care face parte; anul și locul apariției, colecția, editura; eventuale opinii critice despre text);
- pentru o operă lirică:
  - ce se comunică: tema textului (idei sau sentimente puse în evidență);
  - cine și cui comunică (indicii eului liric în text, cui i se adresează acesta);
  - cum se comunică (felul în care sunt exprimate ideile și sentimentele, tonul general, figuri de stil, versificație etc.);
  - semnificația generală a textului și părerea voastră despre mesajul său.

2. Alegeți cea mai bună fișă de lectură din cele două grupe care au avut ca temă același text, completați-o, dacă este necesar, și prezentați-o apoi în fața clasei.

Rețineți!

Pentru a culege informații despre textul citit, puteți consulta: dicționare de specialitate (de scriitori, de opere literare), istorii literare, monografii, ediții critice. Edițiile critice pot cuprinde următoarele **ANEXE**: prefață sau postfață • notă asupra ediției (realizată de către îngrijitorul ediției) • note finale privind data și publicația în care a fost tipărită prima oară poezia, volumul în care a fost inclusă ulterior, data la care a fost scrisă, în ce împrejurări, cui i-a fost dedicată etc.; de asemenea, variante ale textului în editările succesive și, eventual, opinii critice contemporane sau ulterioare • index alfabetic al titlurilor poeziilor incluse în volumul respectiv etc. • glosar de termeni necunoscuți.

Scanned with OKEN Scanner

3. Cele trei texte studiate în această unitate au o temă comună: iubirea. Ce elemente din fiecare poezie vi se par cele mai concludente din acest punct de vedere?

4. Pe baza fișelor de lectură făcute în grupe, discutați între voi și arătați ce asemănări și ce diferențe există între cele trei texte. Referiți-vă la: titlul textelor • impresia generală transmisă (viziune optimistă sau pesimistă, tristețe, melancolie, euforie etc.) • „personajele" lirice și persoanele gramaticale folosite • cadrul natural descris • relația dintre cuplul de îndrăgostiți și natură • timpurile verbale folosite și rolul acestora • limbajul poetic (figuri de stil predominante) • versificație.

Realizarea compunerii

1. Pentru comentarea grupajului de poezii din această unitate, vă propunem mai multe teme, dintre care urmează să alegeți una și să redactați compunerea voastră în nu mai mult de două pagini.

• Cum este văzută iubirea în cele trei poezii (referiți-vă la: relația dintre cei doi îndrăgostiți, relația acestora cu natura, starea sufletească generată de felul iubirii — împărtășită sau nu—, figurile de stil etc.);

• Cum apare imaginea iubitei în cele trei poezii (referiți-vă la: prezența reală sau imaginară a acesteia în cadrul descris, modul de adresare, elemente de portret fizic și moral, figurile de stil folosite în descriere etc.);

• Cum apare eul liric în text (referiți-vă la: persoana gramaticală folosită, sentimentele exprimate de poet prin vocea eului liric, elementele care definesc modul subiectiv de a percepe anumite aspecte ale ființei iubite sau ale naturii etc.).

2. Comparați titlurile celor trei poezii (referiți-vă la: modul în care sunt construite — un cuvânt, o sintagmă etc., o metaforă —, semnificația acestora dedusă din relația cu textul).

Amintiți-vă!

Pentru a realiza compunerea cerută, alcătuiți un plan, pe care puteți să-l discutați cu colegul de bancă, chiar dacă ați ales teme diferite.

Notați în dreptul fiecărei idei citatele la care puteți recurge pentru a realiza o ilustrare cât mai adecvată pentru tema discutată.

În redactare, respectați normele limbii literare cu privire la exprimare, ortografie și punctuație.

Acordați atenție așezării în pagină a textului (marginea paginii, notarea datei la care redactați textul respectiv, centrarea titlului compunerii, alineate etc.).

Scanned with OKEN Scanner

10 Caracterul latin al limbii române

Columna lui Traian din Roma

Vocabularul

„Lasă-mă, în patria de cuvinte,
Acum să colind,
În patria de cânturi, de șoapte, de murmure...
Cerul și pământul,
Într-o rostire de gând,
Cu brâu de aur dulce să le cuprind [...]
Lasă-mă, dragostei mele de tine,
De țară, de mumă, de frate, de zbor să-i zic dor..."

Petre Ghelmez — *Laudă limbii române*

1. Argumentați că toate cuvintele din primul vers sunt din vocabularul fundamental.

2. Dați opt exemple de cuvinte din masa vocabularului și arătați ce fel de termeni sunt.

Amintiți-vă!

VOCABULARUL sau **LEXICUL** este format din totalitatea cuvintelor care există în limbă. Vocabularul este compartimentul cel mai supus schimbării.
Vocabularul limbii române cuprinde aproximativ 120 000 de cuvinte.
Vocabularul are două părți:

- **vocabularul fundamental;**
- **masa vocabularului.**

VOCABULARUL FUNDAMENTAL cuprinde cuvintele cele mai importante și care sunt înțelese de toți vorbitorii unei limbi.
Vocabularul fundamental al limbii române cuprinde aproximativ 1 500 de cuvinte.
Cuvintele din vocabularul fundamental au cea mai mare frecvență în procesul comunicării; sunt, în majoritate, vechi și rămân timp îndelungat în limbă, asigurând relativa stabilitate a acestei părți a vocabularului; reprezintă toate părțile de vorbire; sunt baze pentru multe derivate sau compuse și intră în numeroase locuțiuni și expresii; sunt caracterizate adeseori prin polisemantism; denumesc, în cea mai mare parte, noțiuni fundamentale.

Scanned with OKEN Scanner

Amintiți-vă!

MASA VOCABULARULUI cuprinde cuvintele care nu intră în vocabularul fundamental.
Cuvintele din masa vocabularului reprezintă aproape 90% din cuvintele limbii române. În masa vocabularului intră termenii științifici și tehnici, ai limbajelor de specialitate, în general, arhaismele, regionalismele. Cele două părți ale vocabularului nu sunt strict delimitate, între acestea producându-se, în timp, schimburi.

Caracterul latin al limbii române

1. Limba română s-a dezvoltat, ca și franceza, italiana, spaniola și portugheza, din limba latină. Citiți lista de mai jos în care se indică originea unor cuvinte din versurile de la începutul lecției și arătați ce modificări de pronunțare s-au produs în timp:

- lat. *pavimentum* > rom. *pământ*
- lat. *aurum* > rom. *aur*
- lat. *dulcis* > rom. *dulce*
- lat. *terra* > rom. *țară*
- lat. *frater* > rom. *frate*
- lat. *dicere* > rom. *a zice[re]*

2. Alegeți pentru cele două cuvinte românești din tabelul de mai jos cuvântul din care provin, denumit *etimon:*

română	**latină scrisă** (cultă)	**latină vorbită** (populară)
cald	calĭdus (cald)	caldus (cald)
dor	dolor (durere)	dolus (dor)

3. Cuvântul *brâu* din textul dat vine din limba dacilor, locuitorii spațiului carpato-dunărean înainte de a fi cucerit de romani. În ce parte a vocabularului intră?

Rețineți!

Limba română își are originea în **latina vorbită** pe teritoriul Daciei (latina dunăreană), nu în cea cultă (clasică). Ca și celelalte limbi romanice, aceasta continuă limba latină, modificând-o.
Vocabularul fundamental al limbii române cuprinde aproximativ 60–66% cuvinte de origine latină. Unele dintre acestea sunt păstrate în toate limbile romanice (*apă, bun, foc*), altele sunt conservate numai în română (lat. *ovis* > rom. *oaie*, lat. *canticum* > rom. *cântec*, lat. *pharmacum* > rom. *farmec*).

Scanned with OKEN Scanner

Rețineți!

Dacia era o provincie aflată la marginea Imperiului Roman și repede izolată de restul acestuia. Dezvoltarea separată este cauza pentru care limba română a păstrat un **lexic** mai arhaic, mai rural decât alte limbi romanice. De asemenea, în privința **morfologiei** limba română este mai apropiată de limba latină.
Din limba vorbită de daci, s-au păstrat puține cuvinte, aproximativ 150, dintre care numai 90 sunt sigure. Printre acestea se numără: *abur, barză, brad, brânză, buză, căciulă, ceafă, cioară, copac, copil, fluier, gata, ghimpe, grumaz, mazăre, mărar, mânz, moș, rață, scrum, strugure, traistă, vatră.*
Caracterul latin al vocabularului românesc a făcut ca, pe măsura modernizării sale, sursele de împrumut și înnoire să fie căutate mai ales în limbile romanice sau chiar în latină.

Dubletele etimologice

1. Citiți ce scrie mai jos, în fragmentul reprodus din *Dicționarul explicativ al limbii române*, și arătați ce cuvânt din versurile de la începutul lecției are aceeași origine:

PAVIMENT, pavimente, s.n. Pardoseală a unei încăperi sau pavaj al unei curți interioare, făcute din piatră, mozaic etc., având și o funcție decorativă. — Din lat. pavimentum.

2. Care dintre cele două cuvinte din limba română care își au originea în *pavimentum* vi se pare, ca formă, mai apropiat de cuvântul latinesc?

3. Indicați cuvântul împrumutat din următoarele perechi de cuvinte cu aceeași origine: *ager/agil* (lat. *agilis*, prin fr. *agile*), *bătrân/veteran* (lat. *veteranus*, prin fr. *vétéran*).

Rețineți!

DUBLETUL ETIMOLOGIC este constituit de o pereche de cuvinte cu aceeași origine.
Într-un dublet etimologic a cărui origine este latinească, un cuvânt este moștenit din latină (*drept*) și altul este împrumutat pe cale savantă (*direct*), ultimul fiind, ca formă, mai aproape de etimon (*directus*).
Există și triplete etimologice; de exemplu *scară, scală, escală*, care vin din lat. *scala*, primul fiind moștenit, iar ultimele două împrumutate din alte limbi romanice.
Cele mai multe dublete etimologice sunt de origine latină, dar pot proveni și din alte limbi; de exemplu, *bor* și *bord* vin din fr. *bord*, primul pe cale orală, al doilea, pe cale scrisă.

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

Limba literară, limba populară, limba vorbită, limba scrisă

Identificați în enunțul următor ceea ce nu este admis într-o exprimare îngrijită și arătați dacă este vorba de regionalisme:

Muierea mea a plecat la oraș cu un tren accelerat.

Rețineți!

LIMBA LITERARĂ reprezintă aspectul cel mai îngrijit al unei limbi, respectând strict regulile de întrebuințare corectă a limbii (normele academice).

LIMBA POPULARĂ reprezintă aspectul neelaborat al unei limbi și care este aproape general, fiind cunoscut pe întregul teritoriu, fără a fi literar. Faptele lingvistice populare nu trebuie confundate cu regionalismele, care apar numai în anumite zone; de exemplu *mândru* (persoana iubită) este un termen popular, nu regional; *avucat* este o pronunțare populară, nu un regionalism fonetic.

LIMBA VORBITĂ reprezintă comunicarea realizată prin sunete și care se folosește în relațiile obișnuite dintre membrii unei comunități umane. Este mai afectivă, se adresează unui receptor prezent, are trăsături morfologice și sintactice specifice, îmbină mijloacele de expresie verbală (volumul, pauzele etc.) cu cele nonverbale (mimica, gestul etc.).

LIMBA SCRISĂ reprezintă comunicarea realizată prin semne grafice, fiind mai elaborată, impersonală, adresată unui receptor absent și având trăsături morfologice și sintactice specifice.

Limba literară are un aspect vorbit și unul scris. În textele literare, scriitorii pot folosi și elemente ale limbii vorbite sau pot recurge chiar la regionalisme.

Exerciții

1. Arătați ce cuvinte românești credeți că s-au obținut din următoarele cuvinte latinești: *decem, ferrum, filius, in, lupus, petiolus, salem, secale, vinum.*

2. Identificați cuvintele din vocabularul fundamental din următorul text:

„Limba română este limba latină vorbită în mod neîntrerupt în partea orientală a Imperiului Roman, cuprinzând provinciile dunărene romanizate din momentul pătrunderii limbii latine în aceste provincii și până în zilele noastre."

Alexandru Rosetti — *Istoria limbii române*

3. Arătați ce înseamnă următoarele expresii latinești: *ad-interim, ad-hoc, curriculum vitae, etcetera, ex aequo, nota bene, persona non grata, post-scriptum.*

4. Indicați cuvântul împrumutat și pe cel moștenit din următoarele dublete etimologice: *cerc/circ* (lat. *circus*, prin fr. *cirque*), *creier/cerebel* (lat. *cerebellum*), *femeie/familie* (lat. *familia*, prin it. *famiglia*, fr. *famille*), *a spune/ a expune* (lat. *exponere*).

11 Derivarea

Ion Musceleanu (1903–1997) — *Peisaj din București*

Îmbogățirea vocabularului

Străduța pe care stăteam în copilărie avea un bloc-turn la parterul căruia era o blănărie. Florăreasa de la colț, apărată de frunzișul unui dud, își uda buchetele cu o stropitoare, le desfăcea negustorește pe tarabă pentru cumpărătorii nehotărâți și le reașeza în butoiașele cu apă. Adeseori, ne strecuram pe lângă ea și urcam pe terasă, de unde vedeam acoperișurile roșietice și verzui ale cartierului. Seara, privirile găseau mai sus de siluetele negre ale caselor o lună mare, leșioasă, care încremenea pe nesfârșirea cerească.

1. Identificați în al doilea enunț din textul de mai sus cuvintele obținute prin mijloace interne de îmbogățire a vocabularului, precizând aceste mijloace.

2. Arătați prin ce mijloace de îmbogățire a vocabularului s-au obținut următoarele cuvinte din textul dat: *parter, terasă, cartier, siluetă.*

Amintiți-vă!

Mijloacele de îmbogățire a vocabularului sunt:

- **INTERNE**, când cuvintele noi sunt formate din elemente existente în limbă. Acestea sunt: **derivarea, compunerea, schimbarea valorii gramaticale (conversiunea);**
- **EXTERNE**, când cuvintele se introduc din alte limbi, adică **împrumuturile.**

Derivarea

1. Explicați cum este format primul derivat din textul de la începutul lecției.

2. Identificați în textul dat primul verb format prin derivare și explicați cum s-a format.

3. Sufixele din *florăreasă* și *privire* creează cuvinte noi sau forme gramaticale?

4. Identificați derivatul parasintetic din textul dat.

5. Indicați derivatele formate cu prefixe și arătați ce sens dau acestea cuvintelor.

6. Identificați prefixele și precizați dacă sunt vechi sau noi: *a antedata, arhicunoscut, a expatria, ex-premier, interplanetar, postliceal, precomandă, subpunct.*

Scanned with OKEN Scanner

Amintiți-vă!

DERIVAREA este mijlocul intern de îmbogățire a vocabularului prin care se formează cuvinte noi cu ajutorul sufixelor și al prefixelor.

SUFIXELE sunt sunetele sau grupurile de sunete adăugate după rădăcină.

Sufixele sunt:

- **lexicale**, când formează cuvinte noi;
- **gramaticale**, când creează forme gramaticale (sufixe de timp și de mod);
- **lexico-gramaticale**, când exprimă, simultan, un sens nou și o categorie gramaticală (sufixele moționale, de infinitiv lung, participiale etc.).

Sufixele lexicale sunt folosite pentru denumirea:

- **agentului** (autor al acțiunii sau meseriaș): *bău**tor**, fier**ar**, gorn**ist**, luntr**aș**,*
- **însușirii**: *aur**iu**, fric**os**, fug**ar**, iub**itor**, mâncăc**ios**, purt**abil**, sprâncen**at**, vam**al**,*
- **colectivității**: *apăr**aie**, brăd**et**, ierbă**rie**, gorun**iște**, turc**ime**, zmeur**iș**;*
- **instrumentului**: *alfabet**ar**, piper**niță**, schimbă**tor**;*
- **noțiunilor abstracte**: *cer**ință**, domn**ie**, grăs**ime**, răce**ală**, scurs**ură**, sigur**anță**;*
- **modalității**: *bărbă**tește**, piept**iș**, târ**âș**;*
- **locului și originii**: *benzină**rie**, fieră**rie**; someș**ean**;*
- **obiectelor sau însușirilor mici** (sufixele diminutivale): *bin**ișor**, căl**uț**, căș**cioară**, cercel**uș**, coș**uleț**, lănț**uc**, mătăl**uță**, pantof**ior**, singur**ică**, vânt**icel**;*
- **obiectelor sau însușirilor mari** (sufixele augmentative): *băiet**andru**, grăs**an**, lăd**oaie**, pietr**oi**.*

Sufixele formează substantive (*gălben**uș**), verbe (a ciocă**ni**), adjective (viși**niu**), adverbe (vite**jește**), numerale (do**ime**), pronume (mătăli**că**), interjecții (aoli**că**).*

PREFIXELE sunt sunetele sau grupurile de sunete adăugate înaintea rădăcinii pentru a forma un cuvânt nou.

Prefixele modifică sensul cuvântului de bază, fiind:

- **negative** (neagă sensul cuvântului care este bază): ***ne**șansă, **in**egalitate*;
- **privative** (arată o lipsă): *a **des**creți, a **de**șira*;
- **iterative** (arată o repetare): *a **răs**citi, a **re**aminti*;

Prefixele delocutive formează cuvinte de la locuțiuni: *a **în**șira, a **în**pături.*

Prefixele formează substantive (***ne**regulă*), verbe (*a **re**alege*); adjective (***ne**firesc*), adverbe (***ne**greșit*).

Prefixele pot fi:

- **vechi**: *ne-, în-, des-, răs-* etc.
- **noi**: *anti-, con-* (*co-*), *inter-, pre-* etc.

Derivatele parasintetice sunt cele formate în același timp cu un sufix și cu un prefix (*a **în**chipui*).

Când baza unui cuvânt derivat este un alt derivat, se pot forma **derivate în serie** (*țară* + sufixul de origine *-an* → *țăran* + sufixul moțional *-că* → *țărancă* + sufixul diminutival *-uță* → *țărăncuță*).

Scanned with OKEN Scanner

Exerciții

1. Indicați felul sufixelor și al prefixelor din următoarele derivate: *amorțeală, cerință, dăscălime, desenator, a deșuruba, grataragiu, a înlemni, lungime, mustărie, necinste, oinist, pașoptism, pământesc, pietriș, plugar, porumbiște, prăfăraie, răzătoare, a se recăsători, străinătate, strânsură, tinerește, umbrar, veșnicie.*

2. Identificați diminutivele din textele următoare și grupați-le conform tabelului de mai jos:

Diminutive care arată micșorarea	Diminutive care arată simpatia	Diminutive care s-au obținut printr-o metaforă

• Piticii stăteau pe scăunele la o măsuță. În farfurioare era ciorbiță de văcuță cu perișoare. O pâinică rumenită, înconjurată de lingurițe, furculițe, cuțitașe și pahărele, era în mijloc. Într-un colțișor erau cornulețe și minciunele.

• Mama, care zâmbind făcuse gropițe în obraz, îl privi pe băiețel și îi spuse cu duioșie:

— Murdărel mai ești, drăguțul mămicăi!

3. Indicați câte un augmentativ de la următoarele substantive: *băiat, casă, copil, ladă.*

4. Identificați prefixele și arătați ce sens dau acestea următoarelor cuvinte: *antialcoolic, confrate, a expatria, ex-președinte, hipersensibil, intervocalic, preziuă, subpunct, a supraaprecia.*

5. Explicați cum s-au format următoarele cuvinte: *cetățenie, a desperechea, morăriță, neînfrumusețat, oltenește, a reînarma.*

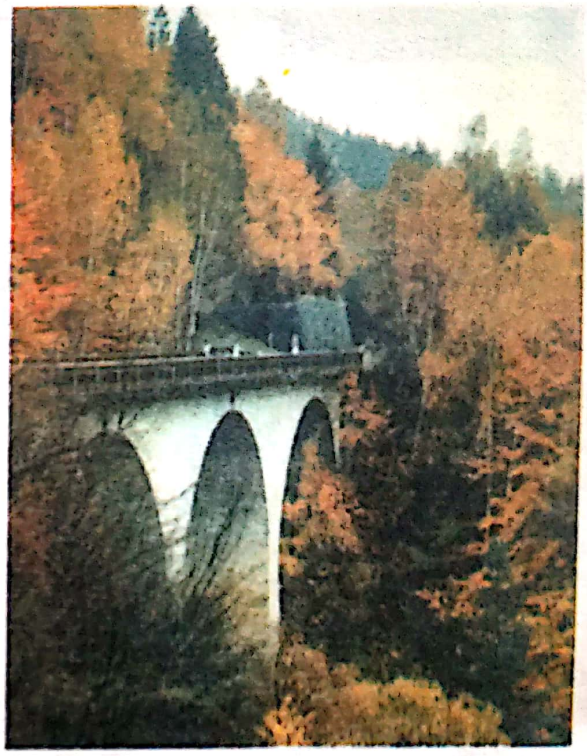

Valea Prahovei

6. Identificați derivatele din următorul text și explicați cum s-au format:

„Se face un amurg de toamnă într-un codru bătrân de stejari, prin care trece un rădvan în clinchete vesele de zurgălăi. În el suntem noi, micuți cum eram atunci, cu tata și mama. Frunzarele veștede sună împrăștiindu-și ghinda pe drumuri."

Dimitrie Anghel — *Garda imperială*

7. Jocul derivatelor. Împărțiți-vă în trei grupe. Formați un derivat de la substantivul *pădure* cu sufixul sau prefixul indicat în coloana ce revine grupei. Câștigă cei care termină primii.

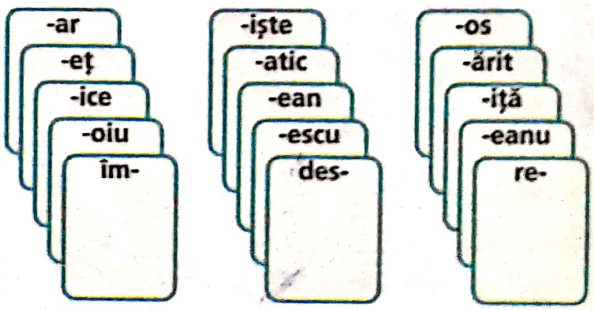

Scanned with OKEN Scanner

Misiunea *Apollo 11* explorând Luna

Dumitru Prunariu

ASTRONAUTICA ÎN SECOLUL AL XX-LEA

Spațiile cosmice au exercitat întotdeauna asupra omului fascinația lumilor necunoscute. O.Z.N.-urile au fost considerate uneori semne sosite spre noi de la civilizații îndepărtate, care au binevoit ca informațiile lor atotcuprinzătoare să le expedieze prin aceste mijloace tehnico-științifice, rămase până astăzi, cu toată bunăvoința savanților, fenomene neelucidate. Ceea ce a marcat însă secolul al XX-lea a fost evoluția rapidă a astronauticii. Astfel, în 1961, primul om a zburat în cosmos și ne putem mândri că, numai douăzeci de ani mai târziu, în 1981, a navigat în spațiu și primul cosmonaut român, Dumitru Prunariu.

Dar evenimentul cel mai important al secolului trecut l-a reprezentat primul pas pe Lună făcut la 20 iulie 1969 de către echipajul de pe *Apollo 11*. Simbolic, astrul nopții, după ale cărui rotații în jurul soarelui astrologii au făcut calendarul, a fost cucerit într-o zi de luni, adică ziua pe care latinii au consacrat-o Lunii, numind-o *Lunae dies*.

Procedeele de compunere

1. Identificați cuvintele compuse din cuvinte întregi din articolul de ziar de mai sus și arătați prin ce procedeu de compunere au fost obținute.

2. Precizați ce părți de vorbire sunt cuvintele compuse identificate.

Amintiți-vă!

COMPUNEREA este mijlocul intern de îmbogățire a vocabularului prin care se formează cuvinte noi, unind termeni diferiți.

Termenii din care se formează un cuvânt compus își pierd, de cele mai multe ori, sensul pe care îl au când există independent.

Cuvintele compuse sunt: substantive (*mătasea-broaștei*), verbe (*a binevoi*), adjective (*cumsecade*), pronume (*fiecare*), numerale (*douăzeci*), adverbe (*după-amiază*), prepoziții (*până la*), conjuncții (*ca să*), interjecții (*bing-bang*).

Scanned with OKEN Scanner

PROCEDEELE DE COMPUNERE sunt:
- **alăturarea, juxtapunerea** sau **parataxa** (*câine-lup, de pe*);
- **subordonarea** (*gura-leului*);
- **abrevierea** sau **prescurtarea** din
a. inițiale (*C.E.C.*);
b. inițiale și fragmente de cuvinte (*Tarom*);
c. fragmente de cuvinte (*Asirom*);
d. fragmente de cuvinte și cuvinte (*Romarta*).

Compusele se pot scrie într-un cuvânt (*primăvară*), legate prin cratimă (*vorbă-lungă*), nelegate prin cratimă (*de lângă*).

Prefixoidele

1. Identificați în articolul de ziar cuvintele obținute cu elemente savante de compunere.

2. Indicați elementele savante de compunere care au format următoarele cuvinte și arătați ce sens au: *aeromodel, autoamăgire, biosferă, filofrancez, geometrie, hidroavion, macromoleculă, microanaliză, multilateral, ortografie, polisemantic, pseudoartist, televiziune, zootehnic.*

Rețineți!

PREFIXOIDELE sau **FALSELE PREFIXE** sunt elemente de compunere care se așază înaintea unei rădăcini pentru a forma un cuvânt nou.
Prefixoidele provin din greaca veche, cele mai multe, sau din latină și sunt elemente savante de compunere cu circulație internațională.

Sufixoidele

1. Indicați elementul de compunere comun următoarelor cuvinte și arătați unde este așezat: *astrolog, biolog, cosmolog, dermatolog, geolog.*

2. Căutați sensul cuvintelor de mai sus în dicționarul de la sfârșitul manualului și arătați ce înseamnă elementul de compunere *-log.*

3. Arătați ce credeți că s-a adăugat elementului de compunere identificat la exercițiul 1.

4. Identificați elementele savante de compunere din următoarele cuvinte: *insecticid, vermicid, organigramă, ortogramă, anglofil, rusofil.*

Rețineți!

SUFIXOIDELE sau **FALSELE SUFIXE** sunt elemente de compunere care se așază după o rădăcină sau după un prefixoid pentru a forma un cuvânt nou.
Sufixoidele provin din greaca veche sau din latină și sunt elemente savante de compunere cu circulație internațională.
Cele mai frecvente sufixoide utilizate în limba română sunt: *-cid* (ucigător), *-crație* (conducere), *-fil* (iubitor), *-fob* (care urăște, care nu suportă), *-fug* (care îndepărtează), *-log* (specialist).

Exerciții

1. Identificați cuvintele compuse din textul de pe pagina următoare și explicați cum s-au format:

Scanned with OKEN Scanner

ULTIMA ECLIPSĂ TOTALĂ DE SOARE

Pe 11 august 1999, a fost ultima eclipsă totală de soare din mileniul trecut. Fenomenul apare când Luna se aliniază cu Soarele și aruncă pe pământ o umbră, deoarece este luminată din spate. Eclipsa a fost vizibilă în 16 țări, dar în România s-a putut observa cel mai bine. Locuitorii din Timișoara și Arad au fost primii care au văzut cum, deodată, discul galben-portocaliu al Soarelui a fost acoperit de către Lună. Cea mai bună zonă de observație a fost cea de la nord-vest de Râmnicu-Vâlcea, ceea ce a făcut ca mulți turiști să viziteze regiunea în acele zile. Pe lângă ineditul fenomenului, au apărut și efecte negative, întrucât, cu toate avertismentele oftalmologilor, multe persoane nu au binevoit să folosească ochelari protectori, deși o firmă din SUA a vândut pe piața românească o folie utilizată și de NASA.

Următoarea eclipsă totală de soare vizibilă de pe teritoriul României se va produce abia în anul 2236.

2. Indicați prefixoidele și sufixoidele din următoarele cuvinte formate prin compunere: *aerogară, autoconservare, biosatelit, hidrofob, microclimă, multinațional, telejurnal, vermifug, zoochimie.*

3. Alegeți forma scrisă corect a următoarelor cuvinte compuse: *apă grea / apă-grea • apă oxigenată / apă-oxigenată • bineînțeles / bine-înțeles • binevoitor / bine-voitor • cale ferată / cale-ferată • drum de fier / drum-de-fier • prim ajutor / prim-ajutor.*

4. Explicați ce este greșit în următoarele enunțuri: Raionul pentru noi-născuți s-a închis. • Poliția a prins mulți răifăcători. • Comportamentul liberului-cugetător m-a surprins. • Câștigurile liberilor-profesioniști nu sunt mari. • I-am spus noului-venit în clasă ce temă avem pentru mâine.

5. Articulați hotărât următoarele substantive compuse: *botgros, bună-credință, bunăstare, bunăvoie, bunăvoință, prim-ministru, prim-plan, rea-voință, valvârtej.*

6. Construiți enunțuri în care să aveți următoarele ortograme: *decât/de cât • deloc /de loc • nicicând /nici când • odată /o dată • totuna /tot una.*

7. Identificați cuvintele derivate și compuse din următorul text și explicați cum s-au format:

„sunt o motocicletă parcată sub stele, lângă vitrina magazinului de reparat televizoare...

în oglinda mea retrovizoare roiesc galaxiile,
aburesc stelele în roiuri globulare, își trimit gâfâitul radiosursele
toate îndepărtându-se-n fugă, ca niște criminali de la locul faptei
lăsând o dâră de sânge în urmă."

Mircea Cărtărescu — *O motocicletă parcată sub stele*

Scanned with OKEN Scanner

13 Schimbarea valorii gramaticale

Ion Andreescu (1850–1882) — *Pădure desfrunzită*

Conversiunea

Toamna, verdele pădurii dispare încet și frunzele îngălbenite și bătute de vânt colindă nestingherit pe cărări. Asemenea peisaje, în care fiecare arbore pare o ființă părăsită de binele verii, înmulțesc ahurile poeților. Fiind niște îndrăgostiți pătimași de natură, artiștii sunt, în sinea lor, grație sensibilității, neliniștiți de iminenta dispariție a vegetalului. Totuși, pășind într-un intrând al pădurii fremătânde, ei au sentimentul că se integrează eternității universale.

1. Identificați în textul de mai sus cuvintele formate prin schimbarea valorii gramaticale și precizați ce părți de vorbire sunt.

2. Indicați părțile de vorbire din care s-au obținut cuvintele identificate.

Amintiți-vă!

SCHIMBAREA VALORII GRAMATICALE sau **CONVERSIUNEA** este mijlocul intern de îmbogățire a vocabularului prin care se formează cuvinte noi prin trecerea de la o parte de vorbire la alta.

Trecerea aceasta se face fără a modifica forma cuvântului, adică fără a adăuga ceva, ca în cazul derivării sau compunerii.

Cuvântul format prin conversiune se comportă în comunicare ca partea de vorbire la care a trecut. Ca substantiv primește articol hotărât sau nehotărât, este determinat de un adjectiv și îndeplinește funcțiile sintactice de subiect, nume predicativ, atribut și complement. Ca adjectiv, se acordă cu substantivul determinat și îndeplinește funcțiile sintactice de atribut adjectival și nume predicativ. Ca adverb, devine invariabil și îndeplinește, de obicei, funcția sintactică de complement circumstanțial.

Scanned with OKEN Scanner

Amintiți-vă!

Prin conversiune, se pot obține:
SUBSTANTIVE din
• **adjective**: Am intrat în *adâncul* întunecat al pădurii.
• **verbe la participiu**: *Rătăciții* în pădure se sperie.
• **verbe la supin**: *Mersul* prin pădure îmi place.
• **verbe la gerunziu**: *Suferindul* privea trist spre frunzele căzute.
• **adverbe**: Înțelegea suferința *aproapelui* său.
• **pronume**: Nu-mi pierd vremea cu *niște nimicuri*.
• **interjecții**: N-a ascultat *oful* meu.
ADJECTIVE din
• **verbe la participiu**: Priveam lumina *filtrată* prin ramuri.
• **verbe la gerunziu**: Îmi plăceau pletele *fluturânde* ale fetei.
• **pronume**: *Acești* brazi sunt mici.
• **adverbe**: Mi-am luat haine *gata*.
ADVERBE din
• **adjective**: Vorbește *frumos* despre natură.
• **verbe la participiu**: Cântă *îngânat*.
• **substantive** care denumesc anotimpurile, părțile zilei, zilele săptămânii: Învață *noaptea*.
PREPOZIȚII din
• **adverbe**: *Deasupra* crengii s-a așezat o pasăre.
• **substantive**: Picta frumos *grație* talentului.
• **verbe la participiu**: A terminat de recoltat *mulțumită* ajutorului.

Familia lexicală

Alcătuiți familia lexicală a substantivului *pădure* și arătați prin ce procedeu s-a obținut fiecare termen.

Amintiți-vă!

FAMILIA LEXICALĂ sau **FAMILIA DE CUVINTE** cuprinde toate cuvintele obținute prin **derivare**, **compunere** sau **conversiune** de la un cuvânt de bază.

Exerciții

1. Identificați în textele de mai jos cuvintele formate prin schimbarea valorii gramaticale și explicați cum s-au obținut:

„Te uiți cum mușcă toamna
din verdele pădurii,
Cum fiecare frunză e-o inimă
bolnavă?...
Iar eu, cu mâini pătate de
toamna-nsângerată,
Beau sufletul pădurii [...]"

Claudia Millian-Minulescu — *Toamnă*

Tânărul care stătea dedesubtul crengilor desfrunzite avea un ce straniu. Părea un îmbolnăvit incurabil de melancolie.

2. Alcătuiți familia lexicală a substantivului *nor*.

3. Identificați cuvintele obținute prin derivare, compunere și conversiune:

„...Căutam în copilărie marginile ploii.
Dar întotdeauna ploaia-nceta înainte
De a-i descoperi hotarul
Și reîncepea înainte
De a ști până unde-i seninul."

Ana Blandiana — *Hotarul*

Scanned with OKEN Scanner

lecția 14

Împrumuturile. Neologismele

Împrumuturile vechi și noi

Examenul de capacitate înseamnă pentru elevi încheierea unei etape și necesitatea luării unei decizii privitoare la viitoarea profesie. Opțiunea pentru un liceu, o școală profesională sau de ucenici orientează spre o anumită meserie. Specializările sunt multiple și, în funcție de preferințe și de calități, tinerii se pot îndrepta încă de la această vârstă spre o viitoare ocupație.

1. Citiți cele două liste de cuvinte de mai jos, alcătuite pe baza textului de la începutul lecției. Indicați apoi lista care cuprinde cuvinte moștenite din limba latină și pe cea care cuprinde cuvinte formate în interiorul limbii:

a. *a însemna, privitor, viitor, a îndrepta;*

b. *a lua, tânăr, a putea, încă, această.*

2. Precizați care dintre cele două liste de mai jos, alcătuite pe baza textului de la începutul lecției, cuprinde împrumuturi vechi și care cuprinde împrumuturi noi:

a. *școală, ucenic, vârstă;*

b. *examen, capacitate, elev, etapă, necesitate, decizie, profesie, opțiune, liceu, a orienta, multiplu, preferință, calitate, ocupație.*

Amintiți-vă!

În vocabular, unele cuvinte sunt **moștenite** din limba latină, altele sunt **împrumutate** și altele sunt **formate** în interiorul limbii.

Împrumuturile apar ca rezultat al contactului dintre două limbi, care este favorizat de mai mulți factori: vecinătatea geografică, amestecul și conviețuirea unor populații, raporturile culturale, economice, politice între diferite comunități etc.

Împrumuturile pot fi făcute pe **cale directă,** prin contactul dintre vorbitori, sau pe **cale indirectă,** prin mijlocirea altei limbi.

Împrumuturile pot fi:

vechi: din slavă (*drag, prieten*), din turcă (*baclava, iaurt*), din greacă (*a agonisi, tacticos*), din maghiară (*oraș, viclean*);

noi: din franceză (*elev, a soluționa*), din engleză (*talk-show, volei*), din italiană (*piano, scadență*), din germană (*crenvurșt, fasung*), din latină (*colocviu, insulă*).

Scanned with OKEN Scanner

Neologismele

1. Indicați care dintre fotografii ilustrează profesii denumite prin neologisme.

2. Substantivul *specializare* este derivat de la verbul *a specializa*. Argumentați dacă este neologism sau nu.

3. Arătați cum au apărut în limba română neologismele: *neconsolat*, *sămănătorism*, *apă oxigenată*, *neogreacă*.

Amintiți-vă!

NEOLOGISMELE sunt cuvintele noi **împrumutate** din alte limbi sau **create în interiorul limbii** prin derivare sau compunere, având obligatoriu un component neologic.

Neologismele au pătruns în limba română mai ales după 1830. Împrumuturile neologice s-au făcut în special din limba franceză și, pe cale savantă, din limba latină, contribuind la modernizarea limbii române. Astfel, unor cuvinte din turcă și din greacă le iau locul neologisme de origine romanică: *epidemie* îl înlocuiește pe *molimă*, *rege* pe *rigă*, *casetă* pe *besactea* etc. Împrumuturile pe cale savantă din latină sau din limbi romanice duc la apariția în limba română a dubletelor etimologice (*băsică — vezică*).

Astăzi, o influență mare asupra limbii române o are engleza, cuvinte cu originea în această limbă apărând chiar în comunicarea curentă (*design*, *stres*). Unele neologisme și-au păstrat forma din limba de origine (*show* din engleză), altele și-au adaptat-o la limba română (*miting* față de forma din engleză *meeting*).

Scanned with OKEN Scanner

Exerciții

1. Grupați cuvintele următoare în împrumuturi vechi și noi: *basma, belșug, blues, buche, celibatar, cocs, contabil, gingaș, halva, important, lefter, opinie, proroc, supermarket, trio, zdravăn.*

2. Identificați neologismele din următorul text:

S-ar putea ca în viață să fii nevoit să-ți schimbi serviciul de mai multe ori. Când începi demersurile pentru ocuparea unui post, este bine să ții seama de câteva lucruri pentru ca acțiunea ta să fie încununată de succes. La interviu, se recomandă să ai o atitudine degajată, să nu te sfiești să-ți arăți calitățile, fără a te supraaprecia. Pentru a face o bună impresie viitorului șef, adoptă o ținută decentă. Pregătește-ți un curriculum vitae care să fie impecabil, pentru ca prima lui opinie să-ți fie favorabilă. În redactare, nu te pierde în detalii și reține datele care îți probează pregătirea profesională. Nu în ultimul rând, scrie-l pe un computer.

3. Consultați dicționarul de la sfârșitul manualului pentru a afla sensul următoarelor neologisme și construiți enunțuri cu acestea: *carismă, fastidios, inextricabil, libertin.*

4. Indicați enunțurile de mai jos în care neologismele *a realiza, a servi, a viziona* sunt utilizate corect:

a realiza

a. De-abia când mi-a explicat, *am realizat* unde greșeam.

b. Intrând la liceu, sora mea și-*a realizat* visul.

c. Pictorul *a realizat* un tablou interesant.

d. Întreprinderea *a realizat* un profit mare.

a servi

a. În acest local, chelnerii *servesc* ireproșabil.

b. O dată pe lună, *servim* masa la restaurant.

c. Dimineața, obișnuiesc *să servesc* un mic dejun consistent.

d. În cofetărie, ne-*a servit* o fată tânără.

e. *Serviți-vă* cu o prăjitură!

a viziona

a. *Am vizionat* o expoziție de pictură.

b. Înainte de premieră, realizatorii filmului l-*au vizionat.*

c. Mâine, *o să vizionăm* un spectacol care a avut mare succes.

d. Ne place *să vizionăm* meciurile la televizor.

5. Alegeți forma corectă a următoarelor neologisme:

anticameră / antecameră • bleumarin / bleumaren • caserie / casierie • delicvent / delincvent • egvestru / ecvestru • egzemă / eczemă • erbivor / ierbivor • excortă / escortă • filigran / filigram • identitate / indentitate • jurist-consult / jurisconsult • prerie / preerie • președenție / președinție • percept / precept • repercusiune / repercursiune.

6. Indicați verbul care trebuie folosit în enunțurile următoare:

• *Am lecturat/am citit* cu plăcere poezia.

• Se poate *concluziona/conchide* că toamna este deseori cântată în lirica românească.

7. Scrieți corect neologismele a căror pronunție este următoarea: bebisiter, biznis, bleizer, bluz, bodigard, dizain, dizel, fastfud, gip, uocmen.

Scanned with OKEN Scanner

lecția 15

Cuvântul și contextul

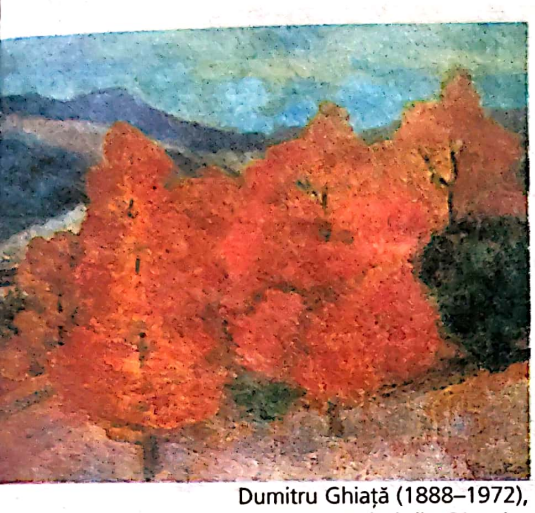

Dumitru Ghiață (1888–1972), *Peisaj din Câmpina*

„Nu-s decât aripi de îngeri
în preajmă: nu-s
decât *brațele* munților, arborii
cei mai de sus."

Victoria Ana Tăușan — *Pământul*

Sensul propriu și sensul figurat

Brațul râului face un mic ocoliș prin valea acoperită de cețuri. Pe cer, se profilează *brațul* unei cumpene, care, mie, orășean, îmi evocă *brațele* scheletice ale macaralelor din cartierele noi. Văd cum o gâză întârziată se așază pe *brațul* meu, pe care-l confundă cu un fir de șofran.

1. Alegeți, dintre cele trei variante de mai jos, sensul pe care îl considerați cel mai potrivit în context pentru expresia *aripi de îngeri* din versurile alăturate: **a.** albeață **b.** frumusețe **c.** transparență.

2. Identificați în textele date enunțurile în care cuvântul *braț* este folosit cu sens propriu de bază sau cu sens propriu secundar.

3. Indicați enunțul în care același cuvânt apare cu sens figurat.

Amintiți-vă!

CONTEXTUL este o îmbinare de cuvinte, un enunț, un text sau o situație de comunicare în care apare un cuvânt.
Sensul unui cuvânt se stabilește numai în context.
SENSUL PROPRIU este sensul cel mai curent al unui cuvânt, cunoscut de toți vorbitorii, legat de un aspect din realitate. Sensul propriu are două aspecte:
• **sensul propriu de bază** — reprezintă ceea ce un cuvânt are specific în sine în orice context; *poală* (partea de jos a fustei);
• **sensul propriu secundar** — rezultă dintr-o asemănare, depinzând strict de context; *poala pădurii* (marginea pădurii), *poala muntelui* (partea de jos a muntelui).
SENSUL FIGURAT este sensul neobișnuit al unui cuvânt, folosit cu valoare expresivă pentru a forma o imagine poetică.

Scanned with OKEN Scanner

Cuvintele monosemantice și polisemantice

1. Dezlegați jocul de mai jos, indicând ce sensuri are în enunțurile date cuvântul polisemantic *cumpănă* pe care-l găsiți pe verticala colorată mov:

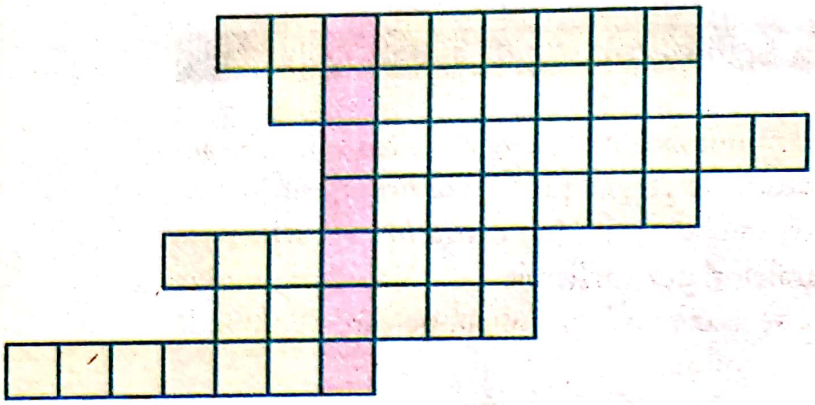

a. Viața lui este la o mare *cumpănă*.
b. *Cumpăna* ei stabilește dreptatea.
c. Omul trebuie să aibă o bună *cumpănă* a înțelepciunii.
d. A verificat orizontalitatea zidului cu o *cumpănă*.
e. Statul lui în *cumpănă* nu mi-a plăcut.
f. Țăranul mi-a cântărit roșiile cu o *cumpănă*.
g. Sensul cuvântului *cumpănă* în textul de la începutul lecției.

2. Câte sensuri credeți că are cuvântul *macara* din textul de la începutul lecției?

Amintiți-vă!

Cuvintele sunt:
• **monosemantice** — când au un singur sens; mai ales termenii tehnici și științifici;
• **polisemantice** — când au mai multe sensuri; majoritatea cuvintelor din vocabularul fundamental.

Exerciții

1. Alegeți dintre sensurile cuvintelor subliniate în versurile de mai jos pe cel care corespunde contextului:

„Plouă...
Și-n orașul nostru ploaia *cântă*,
Cântă ca un fonograf *stricat*...
De trei zile și trei nopți neîncetat,
Un tenor cu vocea *falsă se frământă*
Și pe străzi
Și-n curte la palat..."

Ion Minulescu — *Ploaie urbană*

a cânta
a. a scrie versuri în cinstea cuiva;
b. a scoate sunete plăcute auzului;
c. a emite cu vocea sau cu un instrument sunete care alcătuiesc o melodie;

stricat
a. defect, deteriorat;
b. corupt, depravat;
c. alterat, descompus;

tenor
a. cântăreț cu voce înaltă;
b. ploaie;
c. instrument de suflat cu registrul cel mai înalt;

fals
a. mincinos;
b. nearmonios;
c. fățarnic;

a frământa
a. a preface aluatul într-o pastă omogenă;
b. a se agita;
c. a se neliniști.

Scanned with OKEN Scanner

2. Arătați dacă următoarele cuvinte din textul de la exercițiul 1 au sens propriu sau figurat: *oraș, ploaia, vocea, străzi.*

3. În enunțurile de mai jos, cuvintele subliniate sunt folosite cu un sens figurat. Construiți enunțuri în care să apară cu sens propriu.

a. Se exprimă *bolovănos.*

b. Am primit o *ploaie* de reproșuri de la părinții mei.

c. I-*a încolțit* în suflet dorința de a se face profesor.

d. Am un *munte* de exerciții pentru mâine.

4. În enunțul de mai jos, cuvintele subliniate sunt folosite cu sens propriu. Construiți enunțuri în care să apară cu sens figurat.

a. Maria are un colier *scump.*

b. Ne plimbăm într-o *pădure* de fagi.

c. Bunicul meu *s-a născut* în Ardeal.

d. Strămoșii noștri se apărau folosind arcuri cu *săgeți.*

5. Construiți enunțuri în care cuvintele *casă, a descărca, limbă* să fie folosite cu sens propriu (de bază și secundar) și cu sens figurat.

6. Grupați cuvintele subliniate în versurile de mai jos în cuvinte monosemantice și polisemantice:

„Capra mănâncă trandafirii grădinilor *municipale,*
rontăie *tramvaiele* ca pe morcovii *cruzi,*
nu pleacă dimineața la *birou,*
nu citește gazeta de seară,
dezbracă stâlpii de *telegraf* ca pe *duzi,*
ignoră semafoarele cu nerușinare,
nu-și dorește *limuzină* și jur
n-a brevetat încă iarba artificială,
deși mai știe câte ceva despre păduri."

Mircea Dinescu — *Capra contemporană*

7. Indicați sensurile cuvintelor polisemantice identificate la exercițiul 6, utilizând, la nevoie, un dicționar.

8. Indicați două verbe folosite cu sens figurat în versurile de la exercițiul 6.

Scanned with OKEN Scanner

16 Sinonimele și antonimele

Trupa VANK

Sinonimele

În ultimul timp, am fost interesat mai ales de grupul *Vank*, înființat în 1994. Cei patru membri ai formației, Victor Cenușă, Alexandru Belciu, Nicu Mihai Sârghea și Corneliu Ilie, și-au pus cap la cap inițialele prenumelor pentru a inventa numele trupei. Ei cântă de plăcere încă din școala generală, dar în liceu au început să apară la serbări, la baluri. **Piesele** și le scriu ***totdeauna*** pornind de la o întâmplare **reală**, unul venind ***cu*** ideea pe care ceilalți o preiau.

În 1996, și-au făcut propriul studio la subsolul blocului în care locuiesc împreună cu părinții. Deși lucrează printre țevi ***și*** betoane, au procesare și înregistrare computerizată. După ce în 1999 și-au lansat **primul** album, *Independent, **au câștigat simpatia*** publicului ***tânăr.***

Sunt, după cum **mărturisesc,** *un grup cuminte*, **fiindcă nimeni** dintre ei nu bea cafea, alcool și nu fumează. Acum, cântă rock alternativ și, fără îndoială, ***acesta*** este **doar** începutul unui drum care va duce spre ***mari succese.***

1. Identificați în textul de mai sus sinonimele folosite pentru substantivul *formație*.

2. Alegeți din lista următoare sinonimul potrivit pentru adjectivul *tânăr* din textul dat: *adolescentin, crud, fraged, june, necopt*. Explicați de ce nu pot fi folosite celelalte cuvinte din seria sinonimică.

3. Găsiți câte un sinonim pentru cuvintele scrise îngroșat în textul de la începutul lecției și precizați ce parte de vorbire este.

4. Găsiți un cuvânt sinonim pentru expresia *fără îndoială* din textul de mai sus. Găsiți apoi o expresie sinonimă cu aceasta.

5. Arătați ce fel de sinonime sunt următoarele perechi de cuvinte: *procesare–prelucrare, lexic–vocabular, vârtej–*„cuibar rotind de ape" din *Călin* (*file din poveste*) de Mihai Eminescu.

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

Amintiți-vă!

SINONIMELE sunt cuvinte cu formă diferită și cu sens identic sau asemănător.
Sinonimele se stabilesc numai în context, fiind necesar:
- să denumească același aspect din realitate;
- să se poată înlocui unele cu altele în același context, fără a schimba sensul enunțului;
- să fie aceeași parte de vorbire;
- să aparțină aceleiași variante a limbii, neputându-se face o echivalență între termenii din limbajul obișnuit și un arhaism, un regionalism sau un termen științific și tehnic.

Sinonimele se stabilesc pentru fiecare sens al unui cuvânt polisemantic.
Sinonimele sunt: substantive (*succes-reușită*), verbe (*a inventa-a crea*), adjective (*cuminte-cumpătat*), pronume (*el-dânsul*), numerale (*dublu-îndoit*), adverbe (*niciodată-nicicând*), conjuncții (*dar-însă*), locuțiuni conjuncționale (*pentru că–din cauză că*), prepoziții (*peste-deasupra*), locuțiuni prepoziționale (*în ciuda–în pofida*), interjecții (*of-vai*).
Se poate stabili o relație de sinonimie între două cuvinte (sinonimie lexicală), o expresie și un cuvânt (sinonimie lexico-frazeologică), două expresii (sinonimie frazeologică).
Toate sinonimele unui cuvânt alcătuiesc o **serie sinonimică**.
Sinonimele sunt în funcție de gradul de echivalență semantică:
- **perfecte** — când sensurile sunt identice (*kaliu-potasiu, niciodată-nicicând*);
- **aproximative** — când se sugerează obiectul denumit, apărând echivalențe neașteptate; *luna* — „regina nopții moartă" (Mihai Eminescu, *Melancolie*).

În funcție de numărul de sensuri suprapuse, sinonimele sunt:
- **parțiale** — când nu toate sensurile coincid (*repede-iute*);
- **totale** — când toate sensurile coincid (*timp-vreme*).

Rolul neologismelor în dezvoltarea sinonimiei

Găsiți câte un sinonim neologic pentru cuvintele subliniate în următoarele enunțuri: Natura este *veșnică*. • Doctorul mi-*a scos* un dinte. • Mi-am luat un *șal* mare.

Amintiți-vă!

Pătrunderea în limbă a sinonimelor neologice, mai ales romanice, îmbogățește vocabularul, permițând și o exprimare cât mai nuanțată.

Antonimele

1. Găsiți câte un antonim pentru cuvintele scrise cursiv îngroșat în textul de la începutul lecției și arătați ce părți de vorbire sunt.

2. Formați antonime cu ajutorul prefixelor de la următoarele cuvinte: *a colora, a lipi, milos, organic, poetic, a prinde, șansă*. Arătați ce fel de prefixe ați folosit.

Amintiți-vă!

ANTONIMELE sunt cuvinte cu sensuri diametral opuse.

Antonimele trebuie:

- să aibă un element de sens comun față de care să se stabilească opoziția; *rece-cald* au comună referirea la temperatură;
- să aparțină aceleiași variante a limbii; adjectivului *risipitor* i se opune în limbajul obișnuit *zgârcit* și în limbajul cult, *avar*;
- să fie o pereche compusă din părți de vorbire de același fel, care pot fi ca formă total diferite (*bucurie–tristețe*) sau pot să difere printr-un prefix (*atent–**ne**atent, a face–a **des**face*). Antonimele se stabilesc pentru fiecare sens al unui cuvânt polisemantic (*prost*–deștept, cult, bun). Antonimele sunt: substantive (*iubire–ură*), verbe (*a urca–a coborî*), adjective (*bun–rău*), adverbe (*sus–jos*), pronume (*ceva–nimic*), prepoziții (*deasupra–dedesubtul*), conjuncții (*și–nici*).

Exerciții

1. Găsiți câte un sinonim pentru cuvintele scrise îngroșat în următorul articol de ziar:

UN MIT: *The Beatles*

La mijlocul **secolului** trecut, **apariția** muzicii rock în America **a exprimat** revolta tinerei generații față de valorile **rigide**. Peste **numai** zece ani, în 1960, rockul **va realiza** printr-un grup numit *The Beatles* o adevărată revoluție culturală. Cei patru **componenți** ai formației, John Lennon, Paul McCartney, George Harrison și Ringo Starr, erau din Liverpool și puneau capăt **dominației** americane **asupra** topurilor muzicale. Ei au influențat **hotărâtor** mentalitatea **contemporană**, devenind un mit al generațiilor postbelice.

Primul disc al grupului apare în 1962. **Rapid,** cunosc un succes **imens**, albumul apărut în 1967 fiind considerat încă pe primul loc în creația muzicii rock. Textele acestui disc au un conținut **grav**, într-un limbaj accesibil, ceea ce a transformat toate piesele în **hituri**. Realizarea filmului de desene animate *Submarinul galben* le **sporește faima**, dar, la puțin timp, grupul se va destrăma, fiecare dintre cei patru continuând printr-o carieră individuală, dar lăsând în urma lor o legendă ce pare **a nu-și fi epuizat** încă resursele.

Scanned with OKEN Scanner

2. Alegeți dintre sinonimele *accident, calamitate, catastrofă, incident* un titlu potrivit să anunțe într-un ziar evenimentele de mai jos:

- Centrala nucleară de la Cernobâl a explodat.
- Bruma prea timpurie a distrus viile de la Murfatlar.
- Un tramvai de pe linia 15 a deraiat.
- O pană de curent a lăsat în beznă ieri-seară Brașovul.

3. Arătați ce sensuri are cuvântul polisemantic *drept* și construiți enunțuri cu sinonime pentru fiecare sens al acestuia.

4. Găsiți în a doua coloană de mai jos sinonimul neologic al cuvintelor din prima coloană:

a. asemănător	a. pueril
b. belșug	b. opulență
c. copilăresc	c. a oxida
d. fățarnic	d. obez
e. gras	e. ipocrit
f. a rugini	f. similar

5. Clasificați sinonimele din seriile de mai jos după gradul de intensitate:

a. *boare, furtună, uragan, vânt;*

b. *a boci, a lăcrima, a plânge, a se smiorcăi;*

c. *enorm, imens, încăpător, spațios.*

6. Arătați care dintre sinonimele din seriile de mai jos exprimă aprecieri pozitive, care, depreciative și care, neutre:

a. *sfrijit, slab, suplu;*

b. *darnic, mărinimos, risipitor.*

7. Găsiți câte un sinonim neologic pentru următoarele unități frazeologice: *a băga de seamă, a-i părea rău, a face rost, a se face de râs, de ajuns, cu capul în nori, scos din cutie.*

8. Găsiți câte o unitate frazeologică sinonimă cu următoarele unități frazeologice: *a da ortul popii, a lua la rost, a o lua la sănătoasa, a bate câmpii.*

9. Găsiți câte un sinonim neologic pentru următoarele cuvinte: *adânc, amănunțit, cinstit, deștept, folositor, îngâmfat, molipsitor, obraznic, singur, urmare, vrăjitorie.*

10. Găsiți în a doua coloană de mai jos antonimul cuvintelor din prima coloană:

a. azi	a. târziu
b. benefic	b. altruist
c. devreme	c. ieri
d. egoist	d. senior
e. junior	e. virtute
f. viciu	f. malefic

11. Găsiți câte un antonim format cu prefix pentru următoarele cuvinte: *a amăgi, ascultător, cinste, fericire, a nădăjdui, sigur.*

12. Găsiți antonimul adjectivului *dulce* în următoarele contexte: fruct *dulce*, cuvinte *dulci*, lapte *dulce*, brânză *dulce*, apă *dulce*, sunet *dulce*, somn *dulce*, pantă *dulce.*

13. Împărțiți-vă în trei grupe. Un elev din prima grupă alege un cuvânt din următoarea listă: *a aprinde, credincios, gras, incorect, neatârnare, prieten, tineresc, trist, veșnic, vinovat.* Pentru cuvântul ales, un elev din a doua grupă găsește un sinonim și unul din a treia grupă găsește un antonim. Pentru fiecare răspuns corect se acordă un punct. Câștigă grupa cu cel mai mare punctaj.

Scanned with OKEN Scanner

17 Omonimele. Cuvintele polisemantice

— De ce pui banii aici?
— Pentru că acum e singura bancă sigură.

Omonimele

1. Indicați cuvântul ale cărui sensuri diferite produce umorul în gluma ilustrată în stânga paginii.

2. Identificați în cele două replici și alte omonime.

3. Arătați care dintre cuvintele din textul următor pot avea omonime și dacă acestea sunt părți de vorbire identice sau diferite. Apoi clasificați omonimele din prima categorie în omonime totale și parțiale:

„Abonații mei la mei
Sunt vreo nouă porumbei.
Vin la mine în temeiul
Că eu sunt nenea cu meiul.

Le mai dau eu și mălai
Și mă întreabă: Dar mei n-ai?
Căci noi mei și alte boabe
Am mânca, din băniți, roabe."

Marin Sorescu — *Abonații mei la mei*

4. Explicați pe ce se bazează următoarea reclamă: „*Ace* — un as al înălbitorilor."

Amintiți-vă!

OMONIMELE sunt cuvinte cu aceeași formă și cu sens complet diferit.
Omonimele pot fi:
• **lexicale** — când sunt părți de vorbire identice. Acestea se clasifică în
a. omonime totale — când cele două cuvinte sunt identice în flexiune: *lac*, pluralul *lacuri*;
b. omonime parțiale — când cele două cuvinte sunt diferite în flexiune: *masă*, pluralul *mese* și *mase*.
• **lexico-gramaticale** — când sunt părți de vorbire diferite; *sare* (substantiv și verb la indicativ, prezent, persoana a III-a, singular).

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

Amintiți-vă!

OMOFONELE sunt cuvintele care se pronunță la fel. Unele omofone se scriu diferit (*ea* și *ia*). Omonimele sunt obligatoriu omofone.
OMOGRAFELE sunt cuvintele care se scriu la fel. Unele omografe se pronunță diferit (*véselă* și *veselă*).

Cuvintele polisemantice

1. Arătați ce sensuri are cuvântul polisemantic *suprafață* în versurile următoare:

„Marea e un lucru mare
Care are suprafață.

Și pământul ca o minge,
Și el are suprafață.

Și peretele din față
E o albă suprafață.

Pe perete se răsfață
Pânzele frumos pictate.

Fiecare pânză are
Fie netedă ori creață,

Luminoasă sau de ceață,
O pictată suprafață."

Constanța Buzea — *Câteva exemple la îndemână*

2. Arătați ce sensuri are cuvântul polisemantic *pânză* din textul de mai sus. Găsiți-i omonimul.

3. Construiți trei enunțuri cu sensuri diferite ale cuvântului polisemantic *mare*.

4. Explicați apoi de ce în primul vers de la exercițiul 1 este vorba de o relație de omonimie.

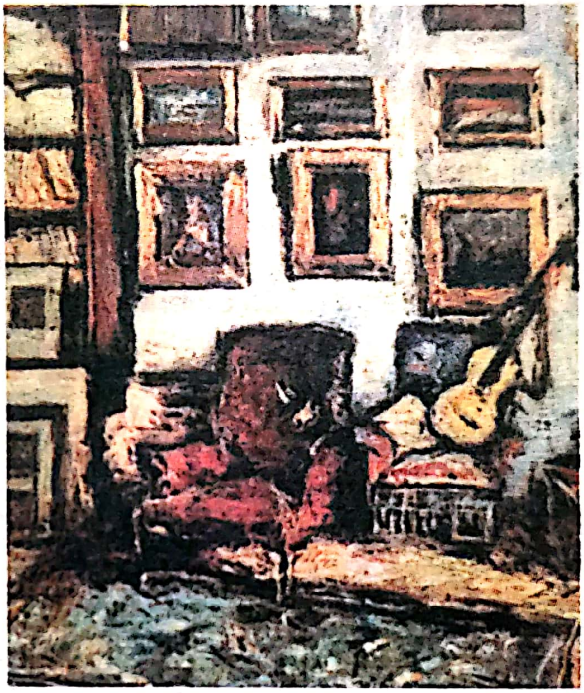

Gheorghe Petrașcu (1882–1949), *Interior de atelier*

Amintiți-vă!

CUVINTELE POLISEMANTICE sunt cuvintele care au două sau mai multe sensuri legate între ele.
Sensurile unui cuvânt polisemantic sunt mai mult sau mai puțin apropiate, spre deosebire de sensurile omonimelor care nu au între ele nici o legătură.

Exerciții

1. Indicați sensurile omonimului din versurile următoare:

Într-un toc făcut din pluș, ochelarii au culcuș.
Doar un toc mânjit cu tuș mă trimite pe la duș,
Iar un toc de la pantof nu m-ascultă mai deloc
Și alunec până-n toc, mai să mișc ușa din loc.
După cum vedeți, eu toc verzi, uscate ca-ntr-un joc.
Ba, din când în când, toc-toc, bat și ritmul unui rock.

2. Indicați sensurile următoarelor omonime:
avar, banc, box, bursă, cot, lin, mină, pană, a semăna.

3. Indicați formele diferite de plural ale următoarelor omonime parțiale și construiți enunțuri din care să rezulte sensul acestora:
arc, bob, calcul, cap, centru, colț, lob, pas, roman, șah.

4. Construiți câte două enunțuri în care să aveți omonimele *marcă* și *milă*.

5. Completați cu un omonim spațiile libere din enunțurile de mai jos:

- Tata a pus ... în mașina de ras.
- ... este un animal ciudat.
- Un preot din Tibet este un ...

6. Găsiți câte un sinonim pentru fiecare sens al cuvântului polisemantic *a ridica* apărut în enunțurile de mai jos:

- *Am ridicat* ghiozdanul de pe bancă.
- Tata *a ridicat* antena de televizor căzută din cauza furtunii.
- La trecerea de cale ferată, bariera *s-a ridicat* după zece minute.
- *Am ridicat* hârtiile căzute din bancă și le-am dus la coșul de gunoi.
- Dan *s-a ridicat* și s-a dus la tablă.
- Tata *a ridicat* vocea la mine, când a auzit că am luat patru la matematică.
- Liftul te *ridică* la etajele superioare.
- Ștefan ce Mare *a ridicat* poporul la luptă.
- Copilul *s-a ridicat* în ultima vreme repede.
- Prețurile *s-au ridicat* din nou.
- Vecinul meu *a ridicat* o casă mare în acest an.
- George, atacantul echipei de fotbal, ne-*a ridicat* multe probleme din cauza unei accidentări.
- Ceața *s-a ridicat*.
- Unchiul meu *a ridicat* o sumă imensă de la bancă.

7. Construiți enunțuri în care cuvintele polisemantice *adânc, a îngheța* și *undă* să apară cu cel puțin trei sensuri diferite și precizați-le.

Scanned with OKEN Scanner

lecția 18

Paronimele. Pleonasmul

Paronimele

1. Identificați confuziile paronimice din reclama pentru automobil din ilustrația de mai jos.

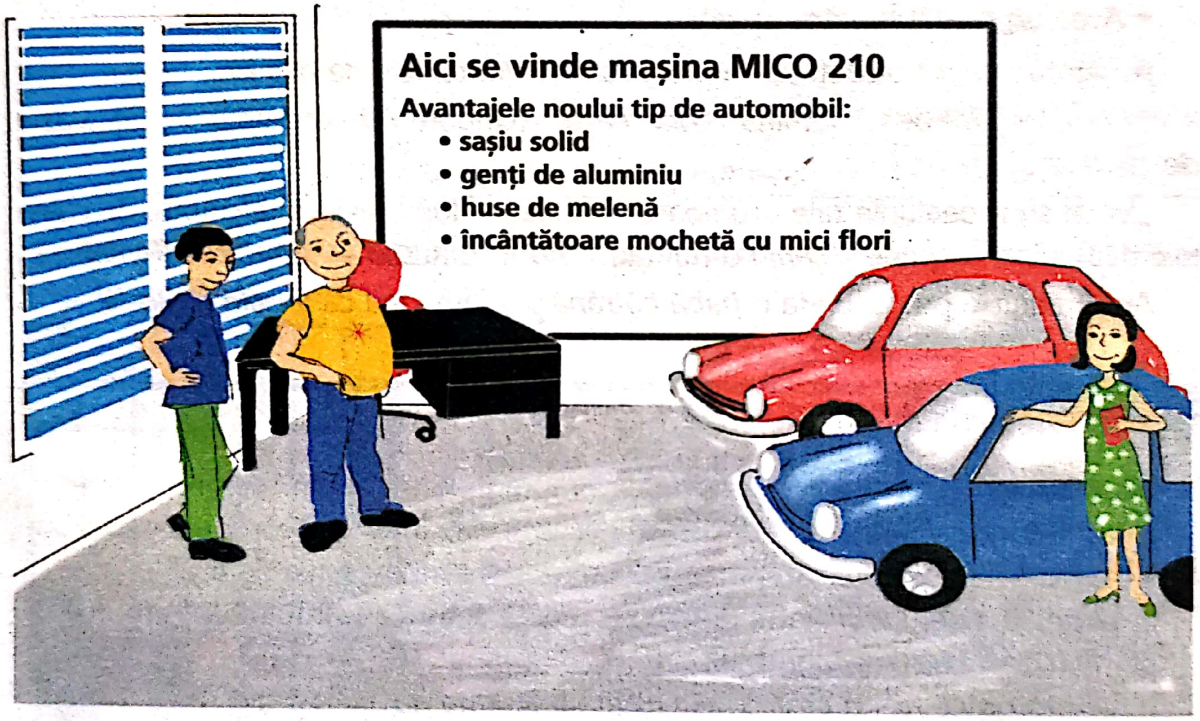

2. Construiți enunțuri corecte cu termenii folosiți greșit la exercițiul 1.

Amintiți-vă!

PARONIMELE sunt cuvinte cu formă asemănătoare și cu sens diferit.
Paronimele se deosebesc, de obicei, printr-un sunet (*a gira — a gera*) sau prin două sunete (*conjunctură — conjectură*). Uneori, diferă ordinea sunetelor (*cauzal — cazual*).
Paronimele sunt, cel mai adesea, aceleași părți de vorbire: substantive (*lacună — lagună*), adjective (*epic — etic*), verbe (*a asculta — a ausculta*), conjuncții (*or — ori*). Mai rar, pot fi și părți de vorbire diferite: *adagiu* (substantiv) — *adagio* (adverb).

Scanned with OKEN Scanner

Pleonasmul

1. Identificați pleonasmele din următoarele reclame și explicați în ce constau acestea:

• Această cremă neutră pentru piele a fost preparată după o veche rețetă tradițională.

• Noul sandviș gigant este delicios de savuros.

2. Explicați cum apare pleonasmul în enunțurile de mai jos:

• Am conviețuit laolaltă mai mulți ani.

• Avea un ciudat bioritm al vieții.

3. Arătați ce rol credeți că au pleonasmele din textele de mai jos:

„Apoi, *negură* deasă lumina-*ntunecează*." (Grigore Alexandrescu — *Un ceas e de când anul trecu*);

„Verzi sunt dealurile tale, frumoase pădurile și dumbrăvile spânzurate de coastele dealurilor, *limpede* și *senin* ceriul tău..." (Alecu Russo — *Cântarea României*).

Am întâlnit-o pe când era o *babă bătrână* și acum cred că e *oale și ulcele*.

Amintiți-vă!

PLEONASMUL este o greșeală de exprimare care constă în folosirea alăturată a unor cuvinte sau a unor construcții cu același înțeles. Pleonasmele sunt:

• **lexicale** — când se alătură cuvinte cu același sens, acestea fiind:

a. **propriu-zise,** când un determinant repetă sensul cuvântului de care depinde (*conducere managerială*);

b. **etimologice,** când cele două cuvinte alăturate au același sens prin origine (*despăgubirea pagubelor*);

c. **ale formării cuvintelor,** când informația exprimată de rădăcină se repetă prin prefixe (***inter***condiționare reciprocă), prin sufixe (*poate fi credi**bil***), prin prefixoide (***tele***comandă *la distanță*) sau prin sufixoide (*vermi**cid** ucigător*).

• **gramaticale** — când se alătură aceleași mărci gramaticale (*ouălele, și-a redobândit vitalitatea sa*);

• **lexico-gramaticale** — când se alătură cuvinte considerate instrumente gramaticale (*dar însă, drept pentru*).

Unele pleonasme sunt acceptabile, având rolul de a sublinia ideea exprimată, fiind deci o figură de stil. Tolerate sunt și pleonasmele din limbajul popular care au rol de insistență (Am văzut cu *ochii mei*).

Scanned with OKEN Scanner

Exerciții

1. Identificați paronimele din următoarele versuri:

„La circ, arena de dresaj,
Cu cai, cu lei, cu-acrobație,
E un manej... dar un menaj?

Acela-i o gospodărie.
Dar tot menaj poate să fie
Viața-n doi, o căsnicie."

Passionaria Stoicescu — *Dicționar de paronime*

2. Combinați adjectivele cu substantivele din următoarele casete:

glacial	glaciar	lac	ton
literal	literar	comentariu	traducere
ordinal	ordinar	numeral	material

3. Pentru a dezlega următorul careu, găsiți paronimele cuvintelor subliniate în enunțurile de mai jos:

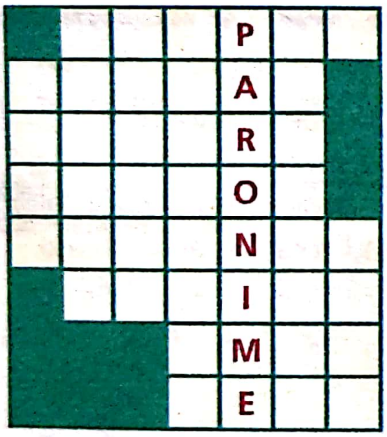

a. În 1999, a fost o *eclipsă* totală de soare.

b. O consoană se articulează *dental* atingând dinții cu vârful limbii.

c. Unchiul meu *a imigrat* de mult în America.

d. Cenușăreasa și-a pierdut un *condur*.

e. Bunicii mei locuiesc într-un ținut *colinar*.

f. El avea un *cazier* curat.

g. Comunicatul *emis* ieri a fost scurt.

h. Privighetoarea are un *viers* plăcut.

4. Construiți enunțuri cu paronimele găsite la exercițiul 3.

5. Explicați ce este greșit în enunțurile următoare și corectați-le:

• Pentru a urma în continuare o formă de învățământ potrivită, părinții mi-au dat mai multe exemple pilduitoare din biografiile scrise ale vieților celebrităților renumite.

• Avionul a survolat pe deasupra dunelor de nisip, după care a aterizat pe pământ.

• Problema pubelelor de gunoi în marile orașe este foarte importantă.

• Participantele la un curs de autoînfrumusețare proprie au învățat cum să-și îngrijească tenul lor și cum să-și epileze părul.

• Am mers până într-un loc în care drumul se bifurcă în două.

• Din cauză că a băut prea mult vin îmbuteliat în sticlă, a făcut gastrită la stomac.

Scanned with OKEN Scanner

19 Tautologia. Argoul și jargonul

— Am crezut c-ai înțeles! Distracția e distracție și învățatul e învățat. Examenul bate la ușă și trebuie să pricepi că sunt situații și situații.

Tautologia

1. Indicați repetițiile din replica mamei.

2. Precizați ce funcții sintactice au cuvintele care se repetă și arătați dacă acestea exprimă aceeași idee. Motivați-vă răspunsul.

3. Explicați ce este greșit în repetiția subliniată în textul următor: „Tatițo, unde nu e moral, acolo e corupție, și *o soțietate fără prințipuri, va să zică că nu le are!*" (Ion Luca Caragiale — *O scrisoare pierdută*).

Rețineți!

TAUTOLOGIA este figura de stil care constă în repetarea unei părți de propoziție sau a unei propoziții prin aceleași cuvinte, dar cu funcții sintactice diferite, având rolul de a sublinia o calitate sau o acțiune.

subiect — *Vorba* este *vorbă.* — **nume predicativ**

Reluarea termenului nu înseamnă, în această situație, repetarea aceleiași idei, ci sugerarea unui sens nou.

Se deosebește de pleonasm, care înseamnă adăugarea unui cuvânt inutil, pentru că tautologia înseamnă repetarea acelorași termeni cu alt sens.

Specificul tautologiei față de alte repetiții este dat de intonația specifică.

Când se repetă expresii care au un conținut identic sau asemănător, tautologia devine o greșeală de limbă (Zidul este ce se zidește. Învățătura este ceea ce se învață.).

Scanned with OKEN Scanner

Argoul și jargonul

1. Arătați ce înseamnă cuvintele subliniate în replicile de mai jos:

— *Profa* ne-a zis că exercițiul ăsta e *bestial*.

— Nu mi se pare *marfă*. E mai curând *naspa*.

2. Explicați următorul titlu al unui articol de ziar: „Un șmenar, după ce a tras un tun, a intrat în academie".

3. Indicați sensul cuvântului subliniat în textul de mai jos și arătați de ce îl folosește vorbitorul: „— *Parol!* chiar eu l-am cumpărat! zice tanti Mița." (Ion Luca Caragiale — *D-l Goe...*).

4. Arătați în ce domeniu de activitate sunt folosite cuvintele subliniate:

Ateroscleroza se produce prin depunerea *colesterolului* în peretele arterelor.

Rețineți!

ARGOUL este un limbaj secret elaborat de un grup social închis cu intenția de a nu fi înțeles de ceilalți vorbitori.

Este utilizat de categorii restrânse:

- delincvenți (*album* „cazier").
- elevi și studenți (*boabă* „examen restant").

Termenii argotici se modifică frecvent, pentru că își pierd repede caracterul secret. Existența lor scurtă este determinată și de faptul că circulă mai mult oral.

Termenii argotici apar prin:

- folosirea metaforei (*ecologist* „vagabond");
- utilizarea de arhaisme sau de regionalisme (*aprod* „infractor începător", *pârnaie* „închisoare");
- împrumuturi din alte limbi (*mișto* „bun", *baftă* „noroc" din țigănească);
- derivare (*șmenar* derivat de la *șmen*);
- trunchiere (*dirigă* de la *dirigintă*).

Utilizarea termenilor argotici în vorbirea curentă este nerecomandabilă.

JARGONUL este limbajul unei pături culte ce vrea să se distingă printr-o exprimare care să impresioneze.

În secolul al XIX-lea, s-au folosit excesiv cuvintele franțuzești.

Termenul desemnează și limbajele specializate, medical, matematic, lingvistic etc.

Termenii argotici și de jargon intră în masa vocabularului.

Exerciții

1. Indicați tautologiile:

„Venise Vania. Patul era pat, masa masă, zidul zid, fereastra fereastră."

Ionel Teodoreanu — *La Medeleni*

„De glumeț, glumeț era moș Nichifor."

Ion Creangă — *Moș Nichifor Coțcariul*

„Dealu-i deal și valea-i vale,
Mândra-i mândră, până moare."

Folclor

2. Indicați elementele de jargon:

„Ascultă, ma șer Luxandra, aș vrea să mă plimb pe pod..."

Constantin Facca — *Franțuzitele*

Scanned with OKEN Scanner

lecția 20

Fonetica

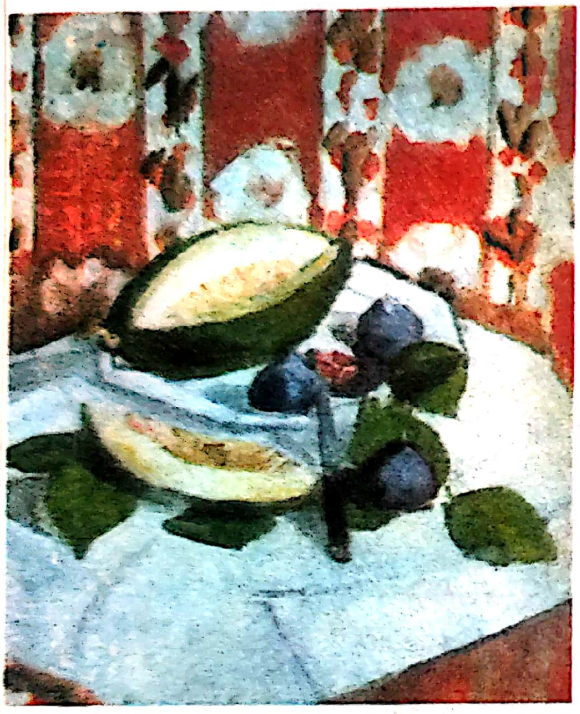

Theodor Pallady (1871–1956)
Natură moartă cu felii de pepene

Diftongul. Triftongul. Hiatul. Accentul

„Acum se cheltuia înalta oră
de lumină sonoră —
și de desăvârșire și tăcere
soarele putrezea în mere.

Moartea-ncepea în fructele prea coapte;
în prune se făcuse-aproape noapte,
în gutui îngheța lumina de zi
și nu puteau putrezi…"

Magda Isanos — *Toamnă*

1. Indicați diftongii și triftongul din versurile date.
2. Precizați din câte sunete și din câte litere sunt alcătuite următoarele cuvinte din textul dat: *cheltuia, tăcere, îngheța.*
3. Indicați hiatul din cuvintele: *aer, coerent, uriaș.*
4. Construiți enunțuri din care să reiasă sensul diferit al următoarelor cuvinte în funcție de accent: *colónie-coloníe, comédie-comedíe, imóbil-imobíl, típic-tipíc.*

Amintiți-vă!

DIFTONGUL este grupul de sunete alcătuit dintr-o vocală și o semivocală, pronunțate în aceeași silabă.
TRIFTONGUL este grupul de sunete alcătuit dintr-o vocală și două semivocale, pronunțate în aceeași silabă.
HIATUL apare între două vocale alăturate, pronunțate în silabe diferite.
ACCENTUL reprezintă pronunțarea mai intensă a unei silabe dintr-un cuvânt.

Scanned with OKEN Scanner

Despărțirea în silabe

1. Despărțiți în silabe cuvintele *desăvârșire* și *putrezea* din textul de la începutul lecției și arătați ce reguli ați aplicat.

2. Despărțiți în silabe următoarele cuvinte și arătați ce reguli ați aplicat: *astfel, constructor, filtru, inegal, lingvist, punctaj, savantlâc, a sublinia.*

3. Arătați cum sunt formate următoarele cuvinte și apoi despărțiți-le în silabe: *a transcrie, biopsie, toponomastică.*

Amintiți-vă!

La despărțirea în silabe:

- **o consoană** între două vocale trece la silaba următoare;
- **două consoane** între două vocale trec prima la silaba dinainte și a doua la silaba următoare; dacă în grupul de două consoane a doua este *l* sau *r* și prima este *b, c, d, f, g, h, p, t, v,* despărțirea se face înaintea întregului grup;
- **trei sau mai multe consoane** între două vocale trec prima la silaba dinainte și celelalte la silaba următoare; în cazul grupurilor de consoane *lpt, mpt, mpț, ncș, nct, ncț, ndv, rct, rtf, stm,* despărțirea se face după a doua consoană din grup;
- **două vocale** alăturate trec prima la silaba dinainte și a doua la silaba următoare.

În cazul cuvintelor **formate cu prefixe,** se recomandă ca despărțirea să se facă după prefix. Când se confundă într-o singură literă ultimul sunet al prefixului și primul sunet al rădăcinii, despărțirea se face în favoarea rădăcinii (*tran-sil-van*).

În cazul cuvintelor **formate cu sufixe,** se recomandă ca despărțirea să se facă înaintea sufixului, când acesta începe cu o consoană și se adaugă unei rădăcini terminate într-un grup de consoane.

În cazul cuvintelor **formate prin compunere,** se recomandă ca la despărțirea în silabe să se țină seama de elementele componente. Când se confundă într-o singură literă ultimul sunet al primului termen și primul sunet al termenului următor, în compusele cu prefixoid, despărțirea se face în favoarea celui de-al doilea termen (*om-**o**r-ga-nic, mi-**o**-pi-e*).

Despărțirea nu se face în locul în care apare cratima și în abrevieri.

Valorile artistice ale sunetelor într-un text literar

1. Indicați vocalele ce se găsesc în rimă în versurile de la începutul lecției. Arătați ce vă sugerează sonoritatea acestora prin raportare la semnificațiile versurilor.

Scanned with OKEN Scanner

Temă pt acasă

2. Precizați de câte ori se repetă grupul de consoane *pl* în versurile date și arătați ce sugerează această repetiție:

„Plouă, plouă,
Plouă cât poate să plouă…
Rapănă-n geamuri ca-n tobe…
Spintecă inima-n două
Cântecul ploaiei de cobe…—
Plouă, plouă…"

Alexandru Macedonski — *Cântecul ploaiei*

3. Identificați aliterațiile și asonanțele din versurile următoare:

„Și-n creasta coifului înalt
Prin vârfuri vântul viu vuia."

George Coșbuc — *Nunta Zamfirei*

„Căci unde-ajunge nu-i hotar
Nici ochi spre a cunoaște."

Mihai Eminescu — *Luceafărul*

4. Arătați prin ce sunete se sugerează zgomotul în versurile de mai jos:

„Târziu printre frunze de toamnă,
de sânge,
haina mea se lovea de a ta
ca aripile unei păsări nătânge."

Doina Uricariu — *Un mic luminiș*

Nicolae Dărăscu (1883–1959), *Piața Teatrului Național pe ploaie*

Exerciții

1. Despărțiți în silabe următoarele cuvinte și explicați ce reguli ați aplicat: *analfabet, anestezic, arteriosclerozǎ, astmatic, binoclu, biosferă, chintesență, cinemascop, a dezaproba, exemplu, inamic, mizantrop, niciodată, nevralgie, postsincron, subiect, a subestima, telescop, transoceanic.*

2. Identificați diftongii, triftongii și vocalele în hiat din versurile de mai jos:

„Priveghiuri lungi de toamnă. În
sfeșnic lumânarea
Se luptă-n întuneric, tot
scăpătându-și zarea,
Precum se luptă somnul cu jalea
ce te-apasă
În liniștea ploioasă…"

Ștefan Octavian Iosif — *Salcâmul*

„Răsună, trist, de glasuri,
Câmpiile pustii, —
Și pocnet lung, și chiot
S-aude-n deal la vii.

C-un zmeu copiii aleargă,
Copil, ca ei, te vezi,
Și plângi… și-i frig de toamnă…
Și-i pâclă prin livezi."

George Bacovia — *Alean*

3. Indicați câte litere și câte sunete au următoarele cuvinte din textele de la exercițiul 2: *priveghiuri, lungi, chiot, plângi.*

4. Arătați ce sugerează prezența vocalei *i* în versurile lui George Bacovia?

5. Indicați varianta accentuată corect a următoarelor cuvinte: *ávarie-avaríe, butélie-butelíe, mátur-matúr, scrútin-scrutín, símbol-simból, vátman-vatmán.*

Scanned with OKEN Scanner

Exerciții

1. Identificați derivatele, compusele și cuvintele formate prin conversiune din următoarele versuri:

„Prin singurătatea lui brumar
Se risipește parcul, cât cuprinzi,
Învăluit în somnul funerar
Al fumegoaselor oglinzi.

Molifți, câțiva, s-au întâlnit departe,
Pe când murmurul parcului
se roagă..."

Tudor Arghezi — *Târziu de toamnă*

2. Identificați diftongii din textul de mai sus.

3. Explicați ce este greșit în enunțurile următoare și corectați-le:

• Cântărețul pe care eu îl prefer mai mult a debutat prima oară cu un hit de mare succes.

• Summitul la vârf s-a încheiat prin scurte alocuțiuni ale șefilor de stat.

4. Găsiți în careul de mai jos, atât pe orizontală cât și pe verticală, sinonimele neologice ale următoarelor cuvinte:

• alegere • a bănui • caraghios • a cere • folositor • hrănire • a lămuri • răutăcios • sfânt • vrăjitorie.

X	Y	M	C	O	M	I	C	D	L	T	E
N	S	U	S	P	E	C	T	A	L	F	L
M	A	L	I	Ț	I	O	S	D	I	S	U
A	R	P	F	I	W	S	A	C	R	U	C
G	W	E	O	U	T	I	L	B	P	L	I
I	Z	S	T	N	U	T	R	I	R	E	D
E	C	I	R	E	V	E	N	D	I	C	A

5. Arătați cum sunt formate cuvintele: *pseudoștiință* și *munteanofil.*

6. Alegeți paronimul corect pentru următoarele contexte:

• Insistențele lui m-*au enervat / inervat.*

• El se poartă cu *diferență / deferență* față de persoanele în vârstă.

• Am aflat că vecinul și-*a apropriat / apropiat* terenul arabil al mătușii sale.

7. Construiți câte două enunțuri în care să aveți cuvintele polisemantice *balon* și *vatră.*

8. Construiți enunțuri cu antonimele următoarelor cuvinte: *altruist, egalitate, hipotensiune, plăcut.*

9. Indicați tautologiile de mai jos și arătați ce sens au:

Avea casa casă și masa masă.

10. Puneți accentul în următoarele cuvinte: *splendid, taxi, Ciubotariu, Coșeriu.*

11. Despărțiți în silabe următoarele cuvinte: *antinevralgic, examen, fiică, hidrografie.*

12. Identificați neologismele din versurile de mai jos:

„Colorile învie pe moartea
frunzăturii,
Dând farmecu-nfloririi declinului
naturii.

Și tremurând în vântul ce-o smulge
și-o ridică,
O pasăre de aur e frunza cea mai
mică."

Ion Pillat — *Septemvrie*

Scanned with OKEN Scanner

Evaluare unitatea 1

„Am luat ceasul de-ntâlnire
Când se turbură-n fund lacul
Și-n perdeaua lui subțire
Își petrece steaua acul.

Câtă vreme n-a venit
M-am uitat cu dor în zare.
Orele și-au împletit
Firul lor cu firul mare.

Și acum c-o văd venind
Pe poteca solitară,
De departe, simt un jind
Și-aș voi să mi se pară."

Tudor Arghezi — *Melancolie*

50 puncte **1.** Redactați o compunere de maximum două pagini, în care să comparați acest text cu poezia lui Mihai Eminescu, *Lacul*. Observați asemănările și deosebirile referitoare la: elementele de decor • momentul surprins • figurile de stil folosite în descriere • stările și sentimentele exprimate de eul liric • prezența sau absența iubitei • portretul acesteia • tonul general folosit • finalul • elementele de versificație.

10 puncte **2.** Explicați cum s-a format derivatul din primul vers și cum s-a format cuvântul *departe*.

8 puncte **3.** Găsiți câte un sinonim pentru cuvintele *poteacă, solitar, jind, melancolie*.

6 puncte **4.** Găsiți trei sensuri ale cuvântului polisemantic *fir*.

10 puncte **5.** Explicați ce este greșit în enunțul: La recepția dată de ambasadele străine s-a servit șpriț de vin.

2 puncte **6.** Alegeți paronimul corect: Lămâia este *strângentă / astringentă*.

4 puncte **7.** Indicați diftongii din cuvântul *steaua*.

din oficiu: **10 puncte**

Scanned with OKEN Scanner

unitatea 2

Genul epic

Povestirea S.F.

- Logica acțiunii
- Noțiuni de sintaxă
- Predicatul și predicativa
- Subiectul și subiectiva
- Texte distractive și texte funcționale

Scanned with OKEN Scanner

Povestirea științifico-fantastică

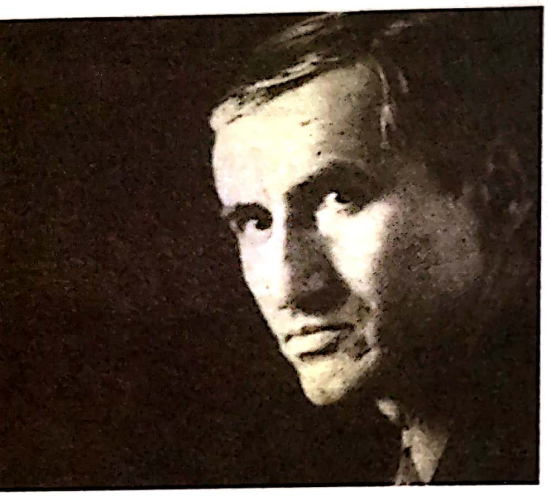

Horia Aramă (n. 1930), prozator, eseist și poet român contemporan.

- Debutează cu versuri pentru copii. Se afirmă ulterior ca autor de literatură fantastică și științifico-fantastică, prin volumele de proză scurtă *Moartea păsării-săgeată* (1966), *Cosmonautul cel trist* (1967), *Dincolo de paradis* (1983) și romanele *Dumnezeu umbla desculț* (1968), *Țărmul interzis* (1972) și *Verde Aixa* (1976).
- Povestirea *Planeta celor doi sori* a fost publicată în almanahul *Anticipația* din anul 1986.

PLANETA CELOR DOI SORI

de Horia Aramă

Am azvârlit din mers minicartela de închidere a camerei. Recepționerul a prins-o agil.

— Sper că ați dormit bine, mi-a spus fără nici o intenție.

L-am fulgerat cu privirea. După repriza matinală de înot, o durere surdă încă mai rătăcea prin oasele mele, ca un ecou al nopții petrecute în patul mai dur decât piatra. Pe lângă ea, o noapte pe pământul gol ar fi fost culmea confortului. Din păcate, o asemenea extravaganță era interzisă pe Ahra, ca și înnoptarea la bordul navelor în tranzit.

— Pentru diseară te rog să-mi prepari o lespede sănătoasă, am trântit înainte de a ieși.

Fusesem sfătuit să evit planeta celor doi sori, așa cum făceau de regulă rătăcitorii solitari, dar tocmai aceasta mă decisese... Nu speram să închei, în cursul unei singure vieți, ocolul coloniilor terestre de la frontierele galaxiei, dar o vizită în plus nu era de lepădat. Despre Ahra circulau tot soiul de basme, dar nimeni nu mă avertizase concret și practic să-mi aduc un sac de dormit. Din fericire aveam pe navă un culcuș exemplar, astfel că răul nu avea să dureze.

Nimic nu șterge mai bine penibila impresie a unei nopți dormite pe Ahra decât o zi petrecută pe aceeași planetă. Sunt singuratic atât prin formație și gusturi, cât și prin obișnuință, ca orice rătăcitor, dar totul pe Ahra părea că nu are altă menire decât să mângâie, să vindece, să consoleze. După câteva minute de plimbare sub cerul ușor violaceu[1], de o nuanță dulce, sub lumina blândă a soarelui diurn, am început să respir mai liber și m-am destins.

[1] ***violaceu***, adj. — care are nuanțe de violet.

Scanned with OKEN Scanner

lecția 21

literatură

Povestirea științifico-fantastică

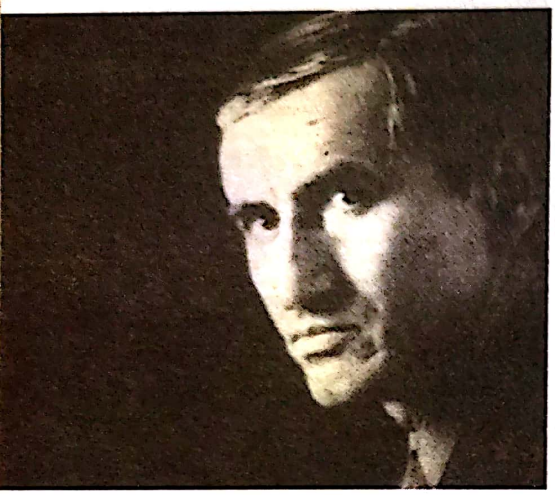

Horia Aramă (n. 1930), prozator, eseist și poet român contemporan.

• Debutează cu versuri pentru copii. Se afirmă ulterior ca autor de literatură fantastică și științifico-fantastică, prin volumele de proză scurtă *Moartea păsării-săgeată* (1966), *Cosmonautul cel trist* (1967), *Dincolo de paradis* (1983) și romanele *Dumnezeu umbla desculț* (1968), *Țărmul interzis* (1972) și *Verde Aixa* (1976).

• Povestirea *Planeta celor doi sori* a fost publicată în almanahul *Anticipația* din anul 1986.

PLANETA CELOR DOI SORI

de Horia Aramă

Am azvârlit din mers minicartela de închidere a camerei. Recepționerul a prins-o agil.

— Sper că ați dormit bine, mi-a spus fără nici o intenție.

L-am fulgerat cu privirea. După repriza matinală de înot, o durere surdă încă mai rătăcea prin oasele mele, ca un ecou al nopții petrecute în patul mai dur decât piatra. Pe lângă ea, o noapte pe pământul gol ar fi fost culmea confortului. Din păcate, o asemenea extravaganță era interzisă pe Ahra, ca și înnoptarea la bordul navelor în tranzit.

— Pentru diseară te rog să-mi prepari o lespede sănătoasă, am trântit înainte de a ieși.

Fusesem sfătuit să evit planeta celor doi sori, așa cum făceau de regulă rătăcitorii solitari, dar tocmai aceasta mă decisese... Nu speram să închei, în cursul unei singure vieți, ocolul coloniilor terestre de la frontierele galaxiei, dar o vizită în plus nu era de lepădat. Despre Ahra circulau tot soiul de basme, dar nimeni nu mă avertizase concret și practic să-mi aduc un sac de dormit. Din fericire aveam pe navă un culcuș exemplar, astfel că răul nu avea să dureze.

Nimic nu șterge mai bine penibila impresie a unei nopți dormite pe Ahra decât o zi petrecută pe aceeași planetă. Sunt singuratic atât prin formație și gusturi, cât și prin obișnuință, ca orice rătăcitor, dar totul pe Ahra părea că nu are altă menire decât să mângâie, să vindece, să consoleze. După câteva minute de plimbare sub cerul ușor violaceu[1], de o nuanță dulce, sub lumina blândă a soarelui diurn, am început să respir mai liber și m-am destins.

[1] *violaceu*, adj. — care are nuanțe de violet.

Scanned with OKEN Scanner

Orașul era un savant conglomerat[2] de linii curbe. Nici un bulevard nu era perfect rectiliniu, clădirile înseși treceau pe nesimțite una în cealaltă, într-un joc de linii și volume perfect armonic, dar în același timp lipsit de rigiditate și ostentație. Acolo unde amploarea spațiului friza[3] grandiosul, intervenea vegetația, îmblânzind prin soluții cât se poate de simple aerul metropolitan[4]. Cum nimeni nu se grăbea, nici o față nu era ursuză, nimeni nu ți se băga în suflet, extremele care marcau comportamentul tereștrilor erau evitate de la bun început. Nici o expresie crispată, nimic aspru, orgolios în privirile ahrienilor, sau extravagant în vestimentația lor, făcută să nu violenteze privirea și să se încadreze firesc în decor.

Lucru de mirare, aceste nonsenzații, în loc să treacă pe lângă mine, mă umpleau de încântare. Când am ajuns pe dana[5] de verificare a navei eram remontat, ba chiar ușor euforic. Aici lucrul se desfășura cu folos, dar fără ca nimeni, om sau mașină, să gâfâie, să trepideze, să se agite mai mult decât era strict necesar. Mersul operațiilor urmărea foarte îndeaproape graficul preliminar, astfel că n-am putut decât să mă declar mulțumit. Am revenit spre oraș, purtând pe chip acea unică îmbinare de riduri pe care atât de rar aveam ocazia s-o arborez în lungile mele însingurări și care se cheamă surâs.

Deodată, în fața mea s-a oprit o copilă, o adolescentă, poate o tânără. Experiența de rătăcitor mă învățase că în lumile noi nimic nu-i mai greu de intuit ca vârsta. Se oprise și mă privea drept în ochi. Avea gâtul de lebădă, iar părul roșcat.

— Îți place? mi-a spus în loc de orice introducere.

— De unde știi? am întrebat-o în același stil familiar.

— Ești un rătăcitor, nu-i așa? Un explorator perpetuu. Izolat, serios și puțin suficient, nu-i așa?

Ce să-i fi răspuns? Că un exuberant nu poate fi rătăcitor solitar, că un tânăr sociabil n-ar fi în stare să navigheze decenii spre a transmite din an în an Pământului părăsit pe veci câteva date despre un colț de galaxie? Că tocmai pentru o astfel de carieră am fost modelat?

A reluat singură:

— Nu-i nevoie de nici un răspuns. Îmi ajunge surâsul, tot ce are un solitar mai de preț.

Am continuat împreună promenada matinală. Fata nu voia să-și dezvăluie numele.

— Ce rost ar avea? Mâine pleci și numele meu va pieri o dată cu tine. Numește-mă cum vrei. Numele meu o să-ți aparțină. Nu vei avea decât să-l uiți.

A fost o zi de basm. Riluri — așa i-am spus, fără să știu de ce — m-a condus pe bulevardele cu fântâni arteziene, m-a însoțit în parcurile savant întocmite, dezvăluindu-mi sensurile ascunse în linii și forme. Am luat apoi un prânz delicat și am văzut un spectacol cât se poate de plăcut într-o sală intimă și

---

[2] *conglomerat*, s.n. — (fig.) amestec, îmbinare de elemente eterogene.

[3] *friza*, vb. — a fi foarte aproape de o anumită stare rea.

[4] *metropolitan*, adj., s.n. — care aparține unei metropole (oraș mare), care are caracter de metropolă.

[5] *dană*, s.f. — loc situat de-a lungul cheiurilor, amenajat pentru lucrări de reparații ale vaselor.

Scanned with OKEN Scanner

primitoare. Nimic strident, bătător la ochi, nimic obositor în reprezentație. Câteva inspirate pete de culoare, actori simpatici, melodii nesofisticate, dansuri lirice, două-trei glume lipsite de trivialitate, un final agreabil. Am părăsit sala destins, împăcat cu lumea, pactizând parcă, fără cuvinte, cu necunoscuții din jur, care, o simțeam, trăiau același sentiment.

Riluri m-a părăsit la fel de brusc pe cât mă abordase. De astă dată mi s-a părut normal. După o clipă o uitasem și eu, ca pe o parte din mine.

Întors la hotel, i-am făcut un semn prietenesc recepționerului cu care fusesem atât de urâcios în acea dimineață. Nu mi-am revenit decât atunci când m-am așezat pe marginea patului. Euforia s-a scurs de pe mine ca stropii unui duș.

Incredibil, mi-am spus. Niște oameni care trăiesc atât de frumos, care gustă armonia și calmul, să nu descopere deliciul confortului! Părea dincolo de imaginație. Acum abia simțeam oboseala pe care o acumulasem umblând ziua întreagă. Desigur, antrenamentul zilnic de la bordul navei se vădea eficace, altfel n-aș fi putut rezista. Dar acum aveam nevoie de odihnă. Blestemând paradoxurile ahriene, mi-am făcut o toaletă sumară și m-am pregătit să mă întind pe patul de tortură.

Hotelierul înregistrase totuși nemulțumirea mea, drept care am avut surpriza unor amendamente[6]. Nu fără satisfacție, m-am pregătit pentru somn, rumegând în minte impresiile de peste zi.

M-am trezit peste scurtă vreme, pradă unei neliniști inexplicabile. Cum cu toate măsurile ajutătoare, patul nu devenise cu adevărat confortabil, am făcut câțiva pași prin cameră. În aer domnea un vuiet surd, apăsător. Ce se întâmplă? m-am întrebat și am deschis fereastra. Un val de zgomot mi-a izbit obrajii înaintea timpanelor. Cum să descriu zgomotul acesta? Era un vacarm[7], o cacofonie de glasuri stridente, nestăpânite, rostind cuvinte de neînțeles. Orașul era luminat, firește, dar de-o manieră atât de neașteptată încât o clipă m-am îndoit că este vorba de aceeași localitate. Orbitoare surse de lumină, plasate arbitrar, supărau vederea. Șiruri de lumini colorate desenau, independent de clădiri, figuri fără noimă. Stridențele cromatice, ca și lipsa de logică a liniilor, torturau bunul simț. Era prea interesant ca să rămân mai departe în camera de hotel. Am ieșit în stradă, amestecându-mă printre nenumărații trecători.

Ce se petrecuse? Fusese ocupat orașul în vreme ce dormeam? Cei pe care-i întâlneam pe străzi erau total diferiți de cei dinainte cu câteva ore. Figuri disarmonice, ochi exoftalmici[8], păr vâlvoi, expresii exaltate. Rătăceau pe străzi ca drogați. Mișcările bruște, nehotărâte, îi făceau să se ciocnească haotic, într-o adevărată mișcare browniană[9]. La fieca-

---

[6] *amendament*, s. n. — îmbunătățire, ameliorare.

[7] *vacarm*, s.n. — zgomot asurzitor, hărmălaie.

[8] *exoftalmic*, adj. — (despre globul ocular) ieșit în afara orbitelor.

[9] *mișcare browniană* — mișcare dezordonată pe care o efectuează particulele de dimensiuni mici într-un lichid sau într-un gaz.

Scanned with OKEN Scanner

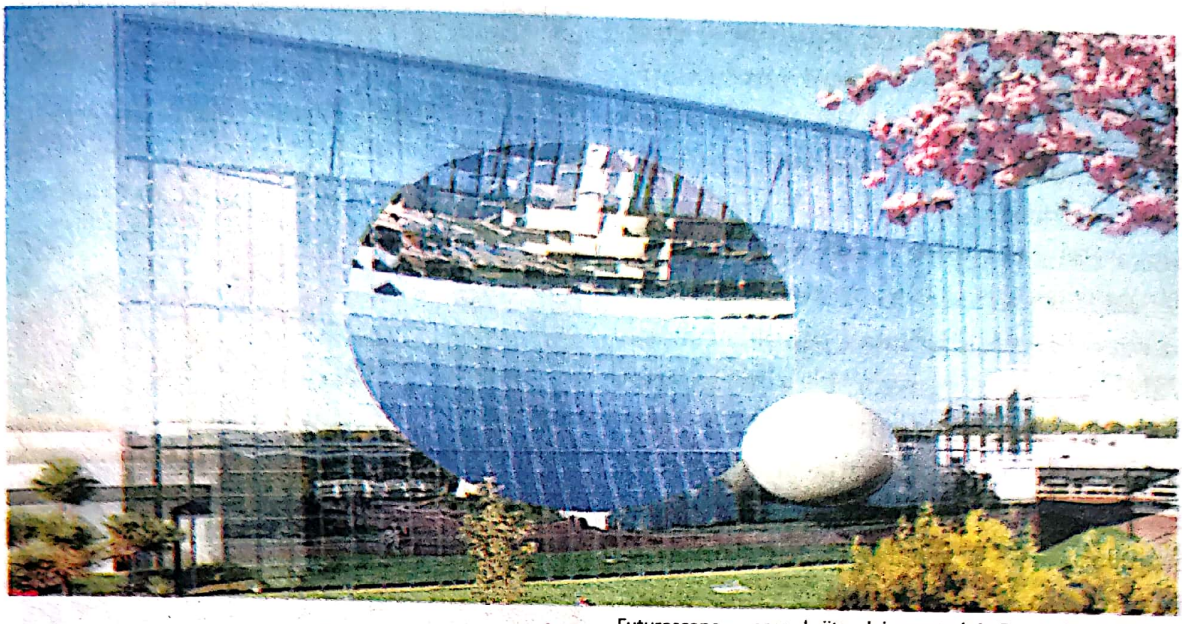

Futuroscope — oraș al viitorului, construit în Franța, lângă Poitiers

re pas izbucneau altercații, violențele verbale împușcate strident fiind nu o dată urmate de veritabile încăierări.

Nici costumația localnicilor nu mai era cea de peste zi. Locul veșmintelor croite simplu fusese luat de asimetrie, de intenția de a șoca, de abuzul de strălucire, ca și de goliciune. Substanțe fosforescente în culori neobișnuite tatuau pe corpuri însemne misterioase. Părul electrizat al unora, purtat vâlvoi, scăpăra.

Dacă din camera mea nu putusem descifra zgomotele, era din motive binecuvântate: strigăte nearticulate, simple descărcări temperamentale se ridicau din toate părțile ca niște jeturi de apă înghețată, urcând, coborând, fără noimă.

Am rătăcit astfel dezorientat prin strania noapte a orașului, fără să înțeleg în ce fel realitatea de peste zi se putuse preface în coșmarul nocturn. Căutam în mulțime un chip neutru, dacă nu consternat, cum după toate probabilitățile se înfățișa propriul meu chip, spre a cere lămuriri, dar nu se zărea nici unul. Mulțimea se zbuciuma pe străzi și în piețe, schimonosindu-se într-un carnaval grotesc. Fără voie, am fost antrenat de torent. Haosul evoca parcă anticul carnaval de la Rio[10], cu deosebirea că acela nu avea nimic malefic[11].

Atmosfera densă, apăsătoare se făcea simțită mereu mai pregnant. Ochii mă usturau, iar în urechi vacarmul tindea să se filtreze într-un vuiet inform. Atunci am remarcat nuanța roșcată ce impregna totul. Pe nesimțite culorile suferiseră o adevărată „deplasare spre roșu". Albul devenise un roz îmbâcsit, albastrul trăgea către mov, iar galbenul căpăta sclipiri de incendiu. Cerul însuși, negru între stelele necunoscute, devenise roșiatic, de parcă aerul ar fi fost impregnat cu o pulbere de rugină.

M-am întors brusc și am văzut. În spatele meu, deasupra orașului, se ridicase globul de un purpuriu întunecat al soarelui-geamăn. Era o stea ratată, dacă nu stin-

[10] *Rio (de Janeiro)* — metropolă din Brazilia, situată pe malul Oceanului Pacific.
[11] *malefic*, adj. — care are o influență nefastă, fatală.

Scanned with OKEN Scanner

să, emanând o căldură sensibilă și cine știe ce radiații nocive. Imensitatea discului solar m-a făcut să mă întreb dacă astrul este mai mare sau mai aproape decât perechea sa luminoasă. Dar n-am putut rămâne multă vreme pe lungimea de undă a curiozității astronomice din cauza escaladării agitației din jurul meu. Valul mulțimii pornea în alte și alte direcții, ceea ce pentru mine, și așa neobișnuit cu aglomerația și mișcarea, era o încercare teribilă. Sigur de mine datorită forței și tinereții, ca și antrenamentului neslăbit de atâția ani, eram convins că adaptarea la Ahra se produsese de la sine. Dimineața scursă fără incidente mă făcuse să dau uitării clasicele recomandări privind petrecerea primelor zile pe un astru. Dar nu era vorba de o reacție subiectivă a rătăcitorului neadaptat, ci de o planetă cu adevărat necunoscută, care ar fi șocat pe oricine venit de oriunde.

Și-atunci am văzut-o pe Riluri. Dar era ea sau o furie dezlănțuită? A trebuit să mă apropii ca să mă conving, iar pentru a izbuti m-am văzut obligat să folosesc pumnii, ca un ahrian veritabil.

Riluri dansa. Ce alt cuvânt ar putea să redea înlănțuirea de mișcări gratuite în care se pierdea de una singură ca într-o beție? Dansând, flutura o eșarfă ca focul. Chipul candid, expresia directă pieriseră fără urmă. Cu părul sălbatic și ochii răi, părea să zgârie numai cu privirea.

Am apucat-o de braț cu o mișcare bruscă. N-a fost mirată.

— Rătăcitorul, a izbucnit în râs. Bezmeticul care gonește fără țintă prin

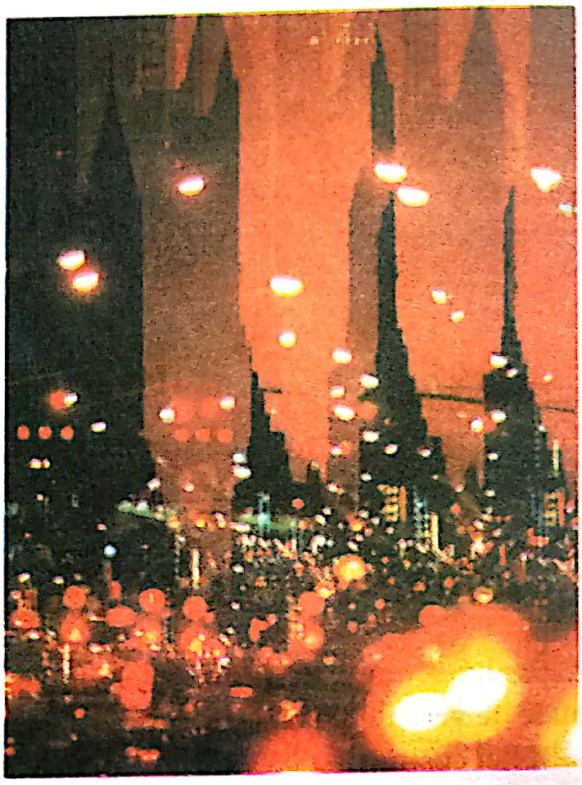

spațiu, în căutarea fantomelor! Nu vrei un strigoi tânăr și în putere? Ia-mă!

În clipa următoare însă mica Riluri se smulse de lângă mine și se agăță de gâtul unui necunoscut. Îi acoperi fața cu sărutări, după care îi sări în cârcă. Insul nu părea uimit de manifestare. Bine clădit, o săltă pe umeri cât ai clipi, fără să se oprească din mers mai mult decât o secundă. M-am repezit pe urmele lui. Riluri își înfipsese ghearele în buclele vlăjganului, care rânjea ținând-o de glezne. Am rămas încremenit, abia urmărind cu privirea eșarfa de foc a fetei pierzându-se în mulțime.

Nu puteam înțelege. Riluri, lebăda roșie, oaza de tihnă...

M-am simțit bătrân. Brațele mi se smulgeau din umeri, pieptul îmi apăsa respirația ca o stâncă. Am rătăcit prăbușindu-mă în mine însumi până

Scanned with OKEN Scanner

când, printr-o minune, mi-am regăsit hotelul. Eram surd, orb, anesteziat. Într-o asemenea stare, culcușul mi s-a părut un cuib primitor. Era foarte târziu. Am căzut imediat într-un somn de piatră.

Când m-am trezit, camera era inundată de lumină. Am ieșit pe terasă. La picioarele mele, până departe, se întindea, de un calm angelic, orașul.

Mi-am zvârlit ceasul cât colo. După mersul lui aberant nu dormisem nici măcar un ceas. Eram însă total refăcut. O singură întrebare: unde pierise orașul de noaptea trecută?

Am aterizat la recepția hotelului.

— Știi, i-am spus în treacăt recepționerului, cu o involuntară bunăvoință, am dormit ca un prunc pe lespedea voastră de granit.

— Nu-i de mirare, mi-a răspuns. N-ați dormit nici trei sferturi de oră terestră.

Bietul meu ceas nu mă înșelase. Tăcerea mea i-a părut încurajatoare.

— Iertați-ne stângăcia în privința confortului. Pe Ahra nimeni nu doarme... Nu vreți să vă familiarizați puțin cu planeta noastră?

Și mi-a întins un teanc de pliante cu aspecte și tehnici dintre cele mai felurite. Le-am îngropat în bateria de buzunare care-mi căptușea costumul și m-am grăbit spre dana de revizuire a navei. Urmau recepția și decolarea.

Târziu, în singurătatea navei mele, mi-am amintit de imaginile vorbitoare, de pastilele-reclamă și celelalte mărunțișuri dobândite pe Ahra. Înainte de a le rândui în colecția mea de turist extrasolar, le-am cercetat.

Dacă Ahra era o planetă ciudată, ahrienii erau și mai ciudați. Sub influența celor doi sori, planeta căpăta două fețe. Soarele zilei acționa primul creier al ahrianului, creierul receptiv la lumină, generator de frumusețe și armonie. La venirea nopții, acest creier intra într-un soi de moarte vie. Mai precis: dormea. Se trezea în schimb celălalt creier. După repausul de peste zi, acesta prelua omul de pe planeta contrastelor, dând frâu liber instinctelor sale de care nici nu era conștient. Ahrienii nu cunoșteau oboseala. Creierul nopții elibera insul de toate refulările[12] de peste zi. Creierul zilei alunga zațul tenebrelor din cele mai ascunse unghere ale organismului, făcând corpul să acumuleze forțe benefice[13] de la soarele diurn. Reactivați fără greș, pigmenții unuia anihilau toxinele acumulate sub imperiul celuilalt astru.

— Ce adaptare! am strigat în pustiul familiar al cabinei. Acești urmași ai colonișilor de pe Terra trăiesc două vieți! Și nu sacrifică timpul pe altarul somnului!

Am simțit atunci dulcea durere a nostalgiei după viața lor imposibilă, incomodă, fără sens, dar și fără pereche! Și după Riluri, angelica, dezlănțuita, neînțeleasa Riluri, despre care nu știam nici atât cât să-i pot adresa un mesaj...

Mi-am revenit destul de curând. Întins pe culcușul comod, cu brațele sub cap, am dictat raportul despre planeta vizitată ca un rătăcitor galactic exemplar, care, condiționat din leagăn, își poartă căminul cu sine.

---

[12] *refulare*, s.f. — respingere, înăbușire din domeniul conștientului în subconștient a unor imagini, dorințe, idei neplăcute etc.

[13] *benefic*, adj. — favorabil, binefăcător.

Scanned with OKEN Scanner

Descifrarea textului

Vocabular

1. Explicați cum s-au format următoarele cuvinte din text: *minicartelă, ahrian, singuratic, rătăcitor, a îmblânzi, deasupra, îndeaproape, orbitor, non-senzație.*

2. Identificați în text zece cuvinte aparținând lexicului caracteristic povestirilor științifico-fantastice. Ce fel de cuvinte sunt acestea: arhaisme, neologisme sau regionalisme?

3. În text sunt prezentate două imagini opuse ale aceluiași univers. Pornind de la perechea *benefic — malefic* din text, găsiți cinci perechi de antonime care ilustrează această opoziție.

4. Explicați de ce substantivul *soare* apare, în titlu, la forma de plural.

5. Găsiți zece cuvinte aparținând câmpurilor lexicale care denumesc *efecte sonore și culori.*

6. Găsiți corespondențele dintre cele două coloane de mai jos:

rectiliniu	*îngâmfat*
nesofisticat	*vulgar*
grandios	*neplăcut*
trivial	*simplu*
orgolios	*ceartă*
altercație	*beatitudine*
extravagant	*plimbare*
penibil	*provocator*
consolare	*măreț*
rigiditate	*drept*
ostentativ	*alinare*
euforie	*expansiv*
promenadă	*imobilitate*
exuberant	*permanent*
perpetuu	*ciudat*

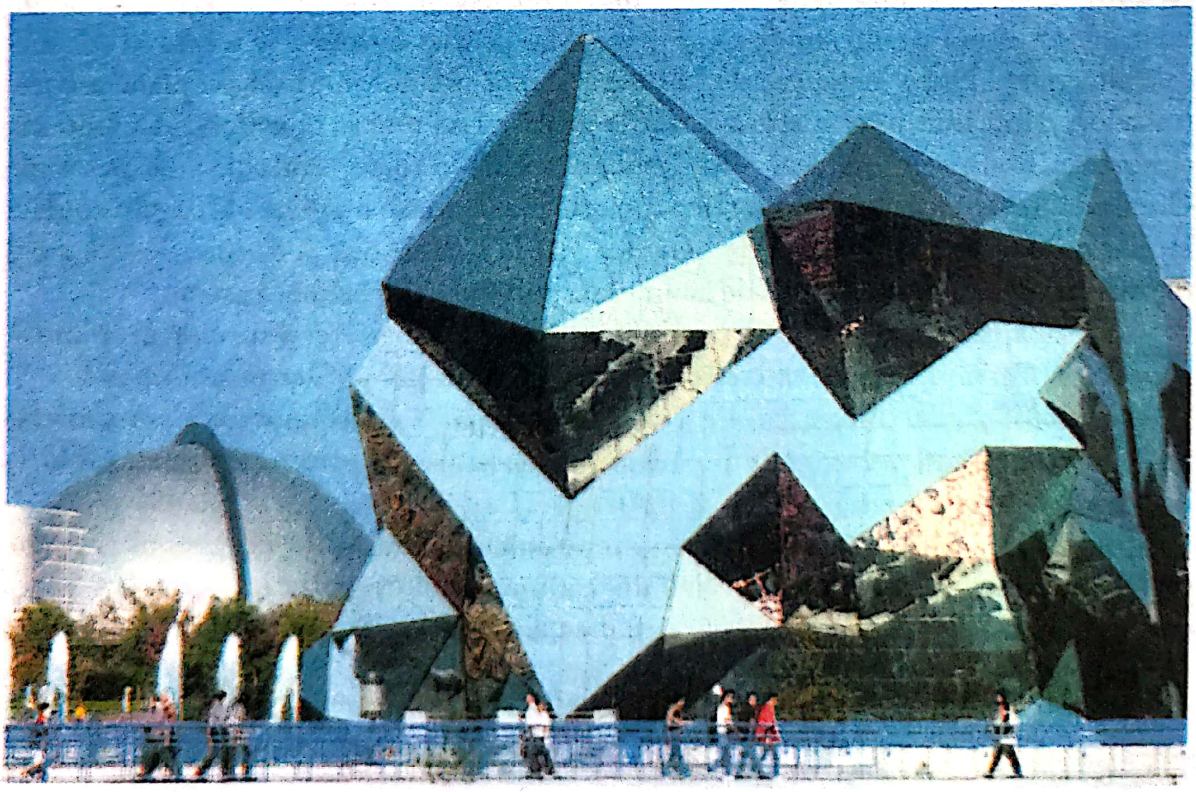

Futuroscope

Scanned with OKEN Scanner

Lectura aprofundată (1)

Spațiu și timp

1. Identificați, în primele șapte alineate ale textului, secvențele privitoare la universul în care se desfășoară întâmplarea povestită.

2. Enumerați câteva trăsături care particularizează acest univers. Puteți să vă referiți la:

- poziția planetei Ahra în galaxie;
- înfățișarea aparte a planetei.

3. Recitiți fragmentul în care este descris orașul de pe Ahra în timpul zilei. Notați în caiete aspecte care se referă la: arhitectură • culori și lumini • viața oamenilor • impresia generală asupra orașului.

4. Copiați în caiete tabelul de mai jos, completându-l cu secvențe din text care indică asemănări și diferențe între planeta Ahra și Terra.

Asemănări	Deosebiri

5. Există timp pe Ahra? Identificați în text indiciile referitoare la acesta.

6. În text se menționează, la un moment dat, un eveniment considerat „antic" față de momentul întâmplărilor povestite. Identificați-l și încercați să stabiliți, pornind de la acesta, timpul „științifico-fantastic" în care este plasată acțiunea povestirii. În raționamentul vostru, vă puteți baza pe datele din următoarea axă cronologică:

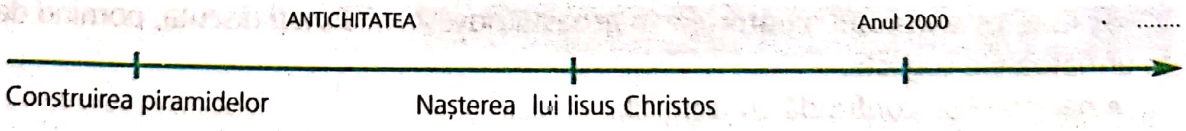

7. Timpul și durata de pe Ahra au alte dimensiuni față de cele de pe Pământ. Găsiți în text indicii prin care să argumentați această idee.

8. Care sunt, totuși, elementele comune ale timpului real și ale celui „științifico-fantastic"?

Scanned with OKEN Scanner

Logica acțiunii

1. Deși plasate într-un timp „științifico-fantastic", întâmplările sunt narate în ordinea în care se petrec. Notați în caiete episoadele povestirii.

2. Identificați, la începutul textului, elementele tipice prezentării *situației inițiale* a unei narațiuni.

3. Etapele unei narațiuni sunt: situația inițială, cauza care declanșează acțiunea, desfășurarea acțiunii, depășirea situației dificile și situația finală. Explicați prezența sau absența acestor etape, identificând, acolo unde este cazul, secvența corespunzătoare din text.

4. În ciuda faptului că narațiunea nu cuprinde toate etapele specifice, logica acțiunii este asigurată prin următoarele mijloace:

- loc și timp clar delimitate;
- numărul restrâns de personaje și apariția lor în episoadele narațiunii;
- succesiunea cronologică a întâmplărilor povestite;
- conectorii temporali sau cauzali dintre episoade etc.

Identificați aceste elemente în text și explicați în ce fel contribuie ele la realizarea coerenței textului.

Cine povestește

1. Arătați la ce persoană a verbului se narează în povestirea *Planeta celor doi sori* de Horia Aramă.

2. Ce rol credeți că are opțiunea autorului pentru această strategie narativă? Alegeți dintre variantele de mai jos sau propuneți altele:

- implicarea afectivă a naratorului în ceea ce povestește;
- implicarea afectivă a cititorului în acțiune și solidarizarea cu punctul de vedere exprimat de narator;
- creditarea de către autor a punctului de vedere exprimat de narator;
- dinamizarea acțiunii.

3. Care este statutul naratorului în această povestire? Puteți discuta, pornind de la următoarele sugestii:

- naratorul se confundă cu autorul;
- naratorul este și personajul principal al narațiunii;
- naratorul este unul dintre personajele secundare ale narațiunii;
- naratorul este observator neimplicat în întâmplările povestite.

4. Cui îi aparține perspectiva din care sunt relatate faptele? Alegeți dintre următoarele variante: unui ahrian • unui pământean • unui observator care nu este nici de pe Ahra, nici de pe Pământ. Ce elemente din text v-au ajutat să răspundeți la această întrebare?

Scanned with OKEN Scanner

lecția 23

Lectura aprofundată (2)

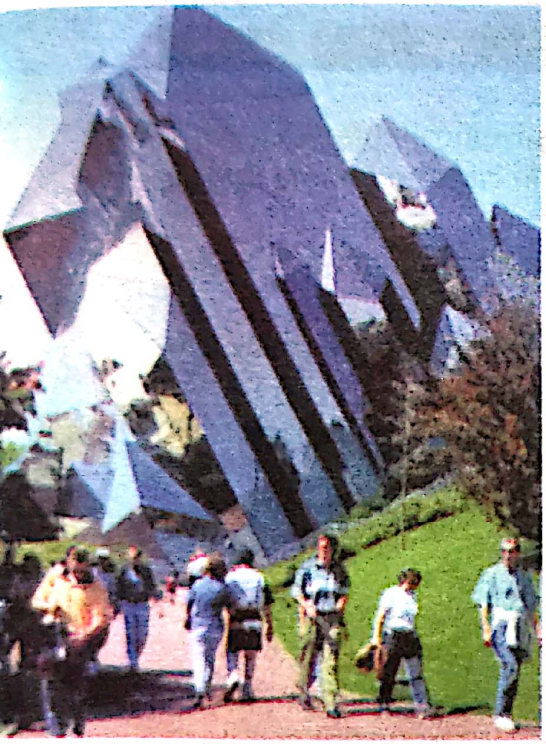

Futuroscope

Personajele

1. Notați în caiete personajele care apar în fiecare dintre episoadele identificate de voi. Numiți personajul principal, personajele secundare și pe cele episodice din text.

2. Personajul principal nu are nume și nici vârstă. Găsiți în text cuvintele și sintagmele prin care acesta este descris, numit fie de alte personaje, fie de către el însuși. Discutați între voi și explicați ce trăsături se desprind din aceste schițe de portret.

3. Argumentați, pe baza sugestiilor oferite de text, dacă protagonistul narațiunii are caracteristicile unui om „real", pământean.

4. Identificați în text elementele de portret ale tinerei de pe planeta Ahra. Ce legături există între portretul ei fizic și cel moral?

5. Ce vă sugerează numele pe care-l primește fata necunoscută de la vizitatorul planetei Ahra?

6. Selectați din text și comentați secvențele în care sunt prezentați locuitorii de pe planeta Ahra. Prin ce aspecte îl impresionează aceștia, la prima vedere, pe „rătăcitor"?

Cele două fețe ale planetei Ahra

1. Recitiți fragmentele care prezintă imaginea diurnă și pe cea nocturnă a planetei Ahra. Notați în caiete, în două coloane, diferențele dintre cele două ipostaze. Referiți-vă la:

- efectele vizuale (cer, lumini, culori etc.);
- efectele sonore (armonie, vacarm etc.);
- trăsăturile fizice și morale ale locuitorilor Ahrei;
- imaginea celor doi sori.

Scanned with OKEN Scanner

2. Selectați din text cuvintele și secvențele cele mai sugestive privind transformările produse peste noapte pe planeta Ahra.

3. Identificați în text și comentați fragmentele care prezintă reacțiile protagonistului față de cele trăite în scurtul interval de timp petrecut pe Ahra.

Universul S.F.

1. Identificați în text elemente specifice povestirilor științifico-fantastice.

2. Comparați această povestire cu basmele. Notați în caiete o listă de posibile asemănări și deosebiri.

3. Argumentați afirmația potrivit căreia povestirea științifico-fantastică este *un basm al timpurilor moderne* sau *un basm despre viitor.*

4. Viitorul descris în asemenea povestiri poate fi unul: posibil • imaginar • imposibil • incredibil.

5. Discutați și aduceți argumente pentru una dintre variantele de mai sus.

Rețineți!

LITERATURA ȘTIINȚIFICO-FANTASTICĂ inventează lumi, societăți și ființe plasate într-un context spațio-temporal imaginar, de cele mai multe ori în viitor. Ea explorează câmpul posibilului, așa cum ne permite știința să-l întrezărim. Speculație despre posibile întâmplări viitoare, ea încearcă să ofere impresia de verosimil (adevărat) prin folosirea unei recuzite sau a unor ipoteze proprii științei. Temele predilecte ale S.F.-ului sunt: călătoria în spațiu (călătorii interplanetare, războiul stelelor, întâlniri între civilizații, invazii ale extratereștrilor etc.), călătoria în timp; mașinile și ordinatoarele (relații om — mașină); omul viitorului (*cyborg* — omul căruia i s-au implantat circuite electronice —, mutanții); sfârșitul lumii, catastrofa, epoca postatomică; Atlantida, lumile ascunse; universurile paralele. Personaje tipice sunt: savantul, geniul rău, supereroul sau suberoul, roboții, extratereștrii, androizii, mutanții etc.

6. Dați exemple de cărți sau filme S.F. în care ați întâlnit următoarele subiecte sau altele asemănătoare:

- supercopilul telepat;
- robotul sau extraterestrul care salvează o viață;
- războiul stelelor;
- mașina timpului, care-l transportă pe erou în anul.....;
- computerul principal face o eroare care are consecințe nebănuite;

Scanned with OKEN Scanner

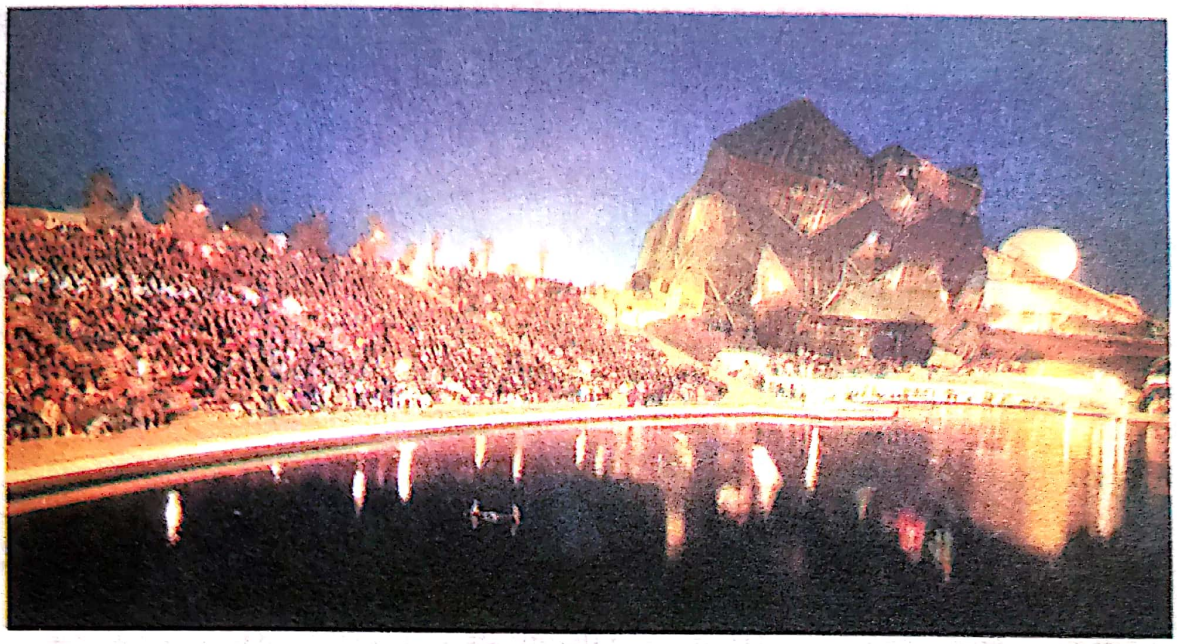

Futuroscope

• extratereștrii îi asupresc pe pământeni până când eroul le dezvăluie punctul vulnerabil;
• ultimul om de pe pământ;
• eroul care s-a trezit dintr-o hibernare;
• salt într-un univers paralel;
• o clonare cu efecte necontrolabile etc.

Interpretarea textului

1. Cum explicați că, în afara numelui planetei Ahra și al tinerei Riluri, personajele și locurile din povestire nu au nume?

2. Care este descoperirea șocantă pe care o face exploratorul privitor la ahrieni și la planeta acestora?

3. Cum se explică ipostazele opuse în care apar imaginea și viața planetei Ahra?

4. Ahrienii sunt ființe cu personalitate dublă (una diurnă și alta nocturnă). Există și pământeni cu personalitate dublă? Cum explicați acest fapt?

5. Universul științifico-fantastic are numeroase elemente comune cu universul familiar vieții „reale" (orașe, clădiri, instalații, ființe umane etc.). Credeți că ar fi posibilă inventarea unor lumi având coordonate și reguli cu totul diferite față de ceea ce cunoaștem acum? Dați argumente pro și contra unei asemenea afirmații.

6. Scrieți o scurtă povestire S.F., pornind de la unul dintre subiectele prezentate la exercițiul 6 (p. 66–67) sau de la altul, imaginat de voi. Alegeți apoi, prin discuții, cea mai bună povestire.

Scanned with OKEN Scanner

24 Lectură suplimentară

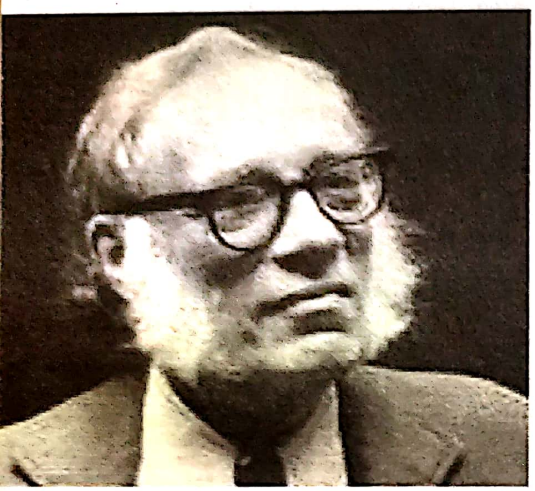

Isaac Asimov (1920–1992), scriitor american de origine rusă, cel mai prolific autor S.F., „părintele" legilor roboticii. Lucrările sale cele mai cunoscute sunt: ciclul de romane *Fundația* (1942–1982), *O piatră pe cer* (1950), *Zeii ei înșiși* (1972), seria *Lucky Lucky Starr* (1952–1957), *Roboții zorilor* (1983).

CE-ȘI FACE OMUL CU MÂNA LUI

de Isaac Asimov

Naron, din străvechea stirpe a Rigelienilor, era al patrulea din ginta sa care ținea cadastrul galactic; avea un registru mare, în care erau înscrise nenumăratele specii ajunse la inteligență, din toate galaxiile. Mai avea unul, mic și subțire, în care trecea cu deosebită satisfacție numai acele neamuri care, pe deplin maturizate, erau demne de a intra în Federația Galactică.

Din registrul mare fuseseră șterse, de-a lungul vremurilor, multe nume ale dispăruților, defecțiuni biochimice sau dereglări biofizice, dezechilibrări ecologice sau sociale, ori pur și simplu ghinionul, își luaseră tristul obol. Din registrul mic, în schimb, nu fusese anulată nici o intrare.

Naron, uriaș și incredibil de bătrân, privi pe sub sprâncenele-i stufoase curierul care tocmai se apropia cu plecăciuni adânci.

— Naron! Unic și imens...

— Lasă, lasă salamalecurile și spune-mi ce e nou.

— Ah, slăvitule, o altă aglomerare de făpturi a ajuns la maturitate.

— Ia te uită! Aproape în fiecare ciclu primim câte un nou membru. Ne înmulțim, tinere, ne înmulțim! Și... cine sînt cei noi?

Mesagerul îi comunică numărul de cod al galaxiei și coordonatele planetei, iar Naron, cu frumoasa lui caligrafie, făcu trimiterea de cuviință în registrul mare și trecu în registrul mic, după tipic, denumirea planetei, așa cum apărea ea în graiul băștinașilor.

— T E R R A, silabisi el, ridicând a mirare privirea către curierul care aștepta curios sfârșitul ritualului. Creaturile acestea dețin un adevărat record. Nu știu

Scanned with OKEN Scanner

alții care să fi trecut atât de repede de la simpla inteligență la deplina maturitate. Hm, hm, sper să nu fie vreo eroare, ai?

— Se poate, luminate?! protestă mesagerul.

— Au descoperit energia termonucleară?

— Desigur, preamărite.

— Ei, bine, atunci e-n regulă; doar acesta e principalul criteriu de selecție. Am să-i contactez chiar eu pe vreuna dintre stațiunile lor extraplanetare.

— Aaa, să vezi, preaînălțate, se grăbi să precizeze tânărul, până acum nu au nici o stațiune extraplanetară. Observatorii menționează însă că teranii au trimis stații automate spre alte planete și că au o sumedenie de sateliți artificiali, minusculi, ce-i drept, în jurul planetei lor.

Naron se încruntă, perplex.

— Doar atâta? Bine, dar experimentele, exploziile nucleare, care le-au permis studierea frânării și controlării reacțiilor de fisiune, toate astea unde le-au făcut?

— Păi, chiar pe Terra, luminate!

— Pe propria lor planetă? tună Naron, ridicându-se în deplinătatea celor peste șapte metri ai săi.

— Chiar așa, confirmă mesagerul pierit.

Lăsându-se înapoi în jilț, încet, cu o tristețe care parcă îi frângea umerii sub covârșitoarea ei povară, Naron șterse cu o linie groasă numele proaspăt trecut în registrul cel subțire. Era, desigur, un act fără precedent, dar Naron era tare, tare bătrân și foarte, foarte înțelept, astfel că era în măsură să prevadă inevitabilul, chiar mai bine decât oricine altul în univers.

— Inconștienți, sărmanii... Și când te gândești ce frumos începuseră...

Traducere din limba engleză de Ion Mirea Șerbănescu

Scanned with OKEN Scanner

25 Noțiuni de sintaxă

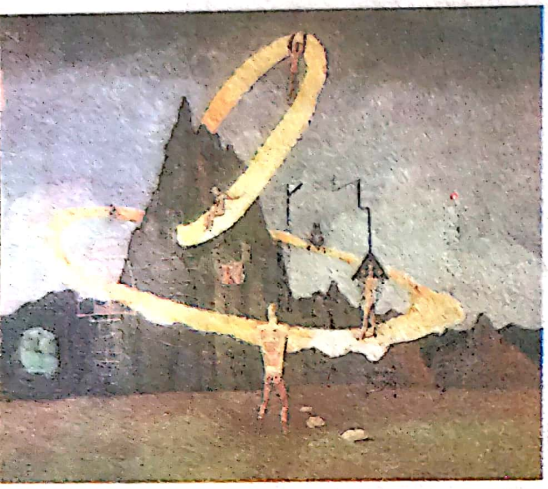

Victor Brauner (1903–1966) — *Pasivitate*

Textul. Discursul. Fraza. Propoziția

Toamna târzie își îngrămădea norii negri și mișcători deasupra muntelui. După două zile petrecute la cabană, coboram de pe creastă ca să luăm trenul spre casă. Era liniște. Deodată, Ioana, sora mea mai mică, a scos un strigăt cumplit. Ne-a arătat îngrozită culmea din față, unde, pe două cercuri aurii, se plimbau omuleți stranii, pe care-i înconjurau niște mașinării geometrice.

— Nu mai mișcați!

Ioana a întrebat în șoaptă:

— Sunt extratereștri?

— Aș vrea să-ți pot răspunde.

— Ce ar putea fi?

Până să înțeleg ce fenomen producea neobișnuita priveliște, omuleții s-au adunat, s-au îmbrățișat și au fost acoperiți de cercurile galbene, care au dispărut apoi cu mare viteză.

1. Arătați câte fraze și câte propoziții (neintegrate în fraze) sunt în textul de mai sus.

2. Citiți propozițiile neintegrate în fraze din textul dat și arătați cum sunt după aspect și după scopul comunicării. Indicați propoziția enunțiativă optativă.

3. Despărțiți în propoziții frazele și indicați felul acestora după înțeles.

Amintiți-vă!

TEXTUL este ansamblul de enunțuri orale sau scrise, care au între ele o legătură de sens și sunt produse de emițător cu intenția de a comunica. Uneori, este denumit și cu termenul de **discurs**.

FRAZA este un enunț alcătuit din două sau mai multe propoziții.

PROPOZIȚIA este un enunț cu un singur predicat.

După rolul în frază, propoziția este:

- **principală** — când nu depinde de altă propoziție;
- **secundară** sau **subordonată** — când depinde de altă propoziție.

Scanned with OKEN Scanner

Propoziția regentă este propoziția de care depinde o propoziție subordonată. De fapt, propozițiile subordonate depind de un anumit cuvânt din regentă, numit **element regent**. Propoziția regentă poate fi principală sau secundară.

După alcătuire, propoziția este:

- **simplă** — formată din predicat și subiect (sau numai dintr-o parte principală de propoziție);
- **dezvoltată** — formată din predicat, subiect și măcar o parte secundară de propoziție.

După aspect, propoziția este:

- **afirmativă** — cu predicatul exprimat prin verb (sau altă parte de vorbire) la forma afirmativă;
- **negativă** — cu predicatul exprimat prin verb (sau altă parte de vorbire) la forma negativă.

După scopul comunicării, propoziția este:

- **enunțiativă** — când dă o informație;
- **interogativă** — când cere o informație.

După conținutul ei, cel mai frecvent, **propoziția enunțiativă** este:

- **propriu-zisă** — când exprimă un fapt real și se construiește cu un verb la modul indicativ;
- **optativă** — când exprimă o dorință și se construiește cu un verb la modul condițional-optativ sau, mai rar, la modul conjunctiv;
- **imperativă** — când exprimă o poruncă, un îndemn sau o rugăminte și se construiește, de obicei, cu un verb la modul imperativ.

După conținutul ei, cel mai frecvent, **propoziția interogativă** este:

- **propriu-zisă** — când cere o informație despre o acțiune reală și se construiește cu un verb la modul indicativ;
- **optativă** — când cere o informație în legătură cu o dorință și se construiește cu un verb la modul condițional-optativ sau conjunctiv.

Atât propozițiile enunțiative, cât și propozițiile interogative pot fi:

- **exclamative** și **neexclamative**.

Relațiile sintactice și mijloacele de realizare a acestora

1. Faceți schema primei propoziții din textul de la începutul lecției, precizând felul părților de propoziție din care este alcătuită și tipul relațiilor sintactice stabilite între acestea.

2. Arătați ce părți de vorbire sunt cuvintele prin care se face legătura între părțile de propoziție. Prin ce credeți că se realizează legătura dintre predicat și subiect?

Scanned with OKEN Scanner

3. Precizați ce relație sintactică indică virgula ca semn grafic în următorul enunț:
Toamna mohorâtă, târzie °i ploioasă mă întristează.

4. Ce fel de relație sintactică indică a treia și a patra virgulă din textul de la începutul lecției?

5. Faceți schema frazelor identificate, indicați tipul relațiilor sintactice stabilite între propoziții și felul elementelor de relație prin care se realizează acestea.

Rețineți!

Relațiile sintactice sunt:

• **relația de interdependență** — care se stabilește între predicat și subiect prin prezența simultană și obligatorie a celor doi constituenți în același context; predicatul impune părții de vorbire prin care se exprimă subiectul cazul nominativ, iar subiectul impune verbului prin care se exprimă predicatul acordul;

• **relația de coordonare** — care se stabilește între părți de propoziție de același fel și între propoziții de același fel (principale sau secundare, cu același regent);

• **relația de subordonare** — care se stabilește între părți secundare de propoziție și un element regent și între o propoziție secundară și regenta ei.

Mijloacele de realizare a relațiilor sintactice sunt:

• **flexiunea** — apare în propoziție și se referă la forma pe care o ia cuvântul în vorbire pentru a exprima o poziție sintactică; marchează raportul dintre subiect și predicat, precum și raportul dintre o parte secundară de propoziție și regentul acesteia; în propoziția *Racheta zboară*, verbul cu funcție sintactică de predicat este acordat în persoană și număr cu subiectul, căruia îi impune cazul nominativ. În propoziția *Dau băiatului un sfat*, substantivul *băiatului* este în cazul dativ, fiind complement indirect, iar substantivul *un sfat*, în cazul acuzativ, fiind complement direct;

• **joncțiunea** — apare în propoziție și în frază și se referă la realizarea legăturii dintre părțile de propoziție sau dintre propoziții prin elemente de relație; acestea sunt:

a. *prepoziții* și *locuțiuni prepoziționale* — pentru relația de subordonare dintre părțile secundare de propoziție și elementul lor regent: *Aeromodelul* ***de*** *aluminiu zbura* ***în jurul*** *casei.*; în această situație, se poate combina cu flexiunea;

b. *conjuncții* și *locuțiuni conjuncționale coordonatoare* — pentru relația de coordonare dintre părți de propoziție de același fel sau dintre propoziții de același fel: *Am cumpărat cărți,* ***precum și*** *reviste,*[1]/ ***dar*** *nu le-am citit încă.*[2]/;

c. *conjuncții* și *locuțiuni conjuncționale subordonatoare* — pentru relația de subordonare dintre o propoziție secundară și regenta ei: *Merg la biblioteca*

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

școlii[1]*/* ***ca să*** *mă documentez,* [2]*/* ***chiar dacă*** *nu găsesc totdeauna toate cărțile necesare.* [3]*/*;

d. *pronume* și *adjective pronominale relative* și *nehotărâte* — pentru relația de subordonare dintre o propoziție secundară și regenta ei: ***Oricine*** *învață noțiunile*[1]*/* ***care*** *sunt predate de profesor*[2]*/ va ști la examen.* [3]*/*

e. *adverbe relative* și *nehotărâte* — pentru relația de subordonare dintre o propoziție secundară și regenta ei: *Merg*[1]*/* ***unde*** *dorești.* [2]*/*

• **juxtapunerea** — apare în propoziție și în frază și constă în alăturarea părților de propoziție de același fel sau a propozițiilor, fiind marcată în scris, de obicei, prin virgulă: *Am așezat pe birou cărțile, caietele, creioanele,* [1]*/ am măturat,* [2]*/ am șters geamurile* [3]*/ și am aerisit.* [4]*/*; exprimă cel mai frecvent o relație de coordonare; uneori, este folosită pentru subordonare, ca în cazul apoziției: *El este Dan, prietenul meu;*

• **topica** — apare în propoziție și în frază și se referă la ordinea cuvintelor în propoziție și a propozițiilor în frază; limba română are o topică relativ liberă; servește la recunoașterea apoziției față de termenul regent care este antepus (*Profesorul* ***Ionescu*** *este sever. Ionescu,* ***profesorul,*** *este sever.*) și, uneori, la diferențierea subiectului de numele predicativ, care urmează verbului copulativ (*Ion este* ***prietenul*** *meu. Prietenul meu este* ***Ion***);

• **intonația** — apare în propoziție și în frază și se referă la variația de înălțime a vocii, fiind un mijloc fonetic de realizare a relațiilor sintactice; diferențiază subiectul de numele predicativ, chiar dacă acesta este antepus verbului copulativ (***Ionescu*** *este profesorul meu.*);

• **pauza** — apare în propoziție și în frază și se referă la întreruperea vorbirii, fiind, împreună cu intonația, un mijloc fonetic de realizare a relațiilor sintactice; poate marca absența unui predicat (*El a mers acasă și ea, în oraș.*) sau prezența unor părți de propoziție izolate de restul enunțului (*Dana, harnică, a făcut repede exercițiile.*).

Exerciții

1. Despărțiți fraza de mai jos în propoziții și precizați felul acestora după rolul în frază, după alcătuire, după aspect și după scopul comunicării:

Când s-a născut fratele meu mai mic, pe care toți îl iubim, tata a hotărât să ne mutăm într-un apartament mai mare, pentru că suntem o familie numeroasă și nu putem sta doar în două camere.

2. Indicați relațiile sintactice dintre propozițiile de mai sus și precizați mijloacele de realizare ale acestora.

3. Arătați care sunt mijloacele de realizare a relațiilor sintactice în prima propoziție a frazei de la exercițiul 1.

26 Cuvintele și construcțiile incidente. Anacolutul

Construcția incidentă

Colega mea, cum a ajuns la serviciu, i s-a făcut rău.
— Mergi acasă, *a zis șeful de birou.*

S-au înțeles ca peste două zile să revină la lucru. Faptul că lăsa lucrările neefectuate, am fost îngrijorați, dar ne-am liniștit, când am auzit că în locul ei o să vină altcineva.

1. Arătați cui îi aparține propoziția subliniată în textul de mai sus: mamei care, în imaginea alăturată, povestește copiilor sau șefului de birou care se adresează direct subordonatei lui. Ce rol credeți că are acest enunț în discuția cu cei doi copii?

2. Precizați care dintre construcțiile subliniate în enunțurile de mai jos sunt propoziții, fraze, îmbinări de cuvinte, cuvinte unice:

- Era bolnavă de o lună de zile (*cel puțin așa declara soțul ei*) și venea cu mare greutate la serviciu.
- Întâmplarea sau — *dacă vrei* — ghinionul ne-a adus aici.
- Dacă sunteți atenți, nu greșiți, *le-a spus profesorul.*
- Mergem la joacă, *zise ea,* după ce terminăm temele.
- Mai am puțin de scris, *a spus el după ce a terminat exercițiul la română.*
- Mama lui — *de treabă femeie!* — nu l-a certat niciodată.
- Asta, *zău,* nu știu.

3. Arătați prin ce semne de punctuație sunt despărțite construcțiile subliniate la exercițiul 2.

Scanned with OKEN Scanner

Rețineți!

CONSTRUCȚIA INCIDENTĂ reprezintă o comunicare suplimentară în interiorul unei comunicări de bază de care nu este legată sintactic.

În vorbire, construcția incidentă are o intonație specială.

În scris, este separată de restul comunicării prin **virgulă, linii de pauză** sau **paranteze**.

Construcțiile incidente pot fi:

- cuvinte: E, *sigur*, un copil bun.
- îmbinări de cuvinte: Bunicul — *om cumsecade* — i-a ajutat pe toți membrii familiei.
- propoziții

a. principale: Am terminat, *zise el.*

b. secundare: Norocul sau — *dacă accepți* — hazardul m-a ajutat (se subînțelege o propoziție regentă, *se poate spune*).

- fraze: Plec, *a spus el atât de îngândurat, încât părea bolnav.*

În analiza unei fraze, propozițiile incidente nu se numără printre propozițiile alcătuitoare ale comunicării principale și nu intră în descrierea raporturilor sintactice ale acesteia; în schema frazei, se scriu separat.

Anacolutul

1. Indicați cazul și funcția sintactică a substantivelor *colega* și *faptul* din textul de la începutul lecției.

2. Arătați în ce cazuri ar fi trebuit să stea aceste substantive în propozițiile date.

Rețineți!

ANACOLUTUL este o construcție sintactică apărută prin întreruperea continuității unei unități sintactice, propoziție sau frază, din cauza schimbării tipului de construcție începută.

Anacolutul este specific limbii vorbite și este considerat, în majoritatea cazurilor, o greșeală.

Printre cele mai frecvente tipuri de anacolut se numără:

- subiectul suspendat:

a. prin neconservarea cazului: *Fata*, când a luat zece, *i* s-a luminat fața; din cauza intercalării, subiectul *fata*, pus la începutul frazei, este abandonat (corect este *fetei*);

b. prin neconservarea persoanei: *El*, când a înțeles adevărul, *a fost imposibil* să se stăpânească; de la persoana a treia se trece la o construcție impersonală (corect este *nu s-a stăpânit*).

- construcții cu *faptul că* în care cuvintelor li se atribuie valoare cauzală — *Faptul că* a întârziat mașina, m-am enervat. (corect este *din cauza faptului că*);
- folosirea unor termeni corelativi improprii: Mă deranjează *nu atât* nota, *ci* reproșul profesorului. (corect este *cât reproșul* sau *nu nota, ci*).

Anacolutul poate fi folosit în literatură ca figură de stil pentru marcarea oralității.

Scanned with OKEN Scanner

Exerciții

1. Indicați construcțiile incidente din textul de mai jos și explicați punctuația acestora:

„Crăcănel, profesorul de științe naturale, pe numele lui adevărat Octav Anastasescu, fusese poreclit astfel din pricină că era mic, gras, cu burtă și mergea crăcănat. Era dirigintele nostru.

Nu știu ce pozne făcuse Marinescu Gheorghe — mi se pare că venise fără număr — și Crăcănel o poftise pe mai-că-sa la ora de dirigenție.

De-abia terminase de făcut apelul și intră o cuconiță tare nostimă, elegantă și parfumată.

— Doam-na?

— Marinescu. Mama elevului Marinescu Gheorghe, adăugă ea.

— Ah... da! — făcu omul școalei. V-am chemat, stimată doamnă Marinescu, ca să mă plâng că fiul dumneavoastră nu poartă număr la mâ-ne-că!

— Mă surprinde, domnule Crăcănel, îl întrerupse doamna contrariată.

Clasa a încremenit, iar Crăcănel la fel.

— Doamnă... nu mă cheamă Cră-că-nel! (Noi icneam de râs pe sub bănci.) Mă cheamă Octav A-nas-ta-sescu! — și-apoi, repezit pe cât putea el — Crăcănel îmi spun (aici un gest teatral, îmbrățișând întreaga clasă) pezevenghii ăștia!"

Grigore Băjenaru — *Cișmigiu & Comp.*

2. Identificați anacoluturile din textele de mai jos și corectați-le:

Colegul meu nu-mi pasă de el.

M-a surprins nu atât dezinteresul lui, ci curajul de a-l afișa.

Faptul că nu învață m-am supărat, ceea ce l-am pedepsit.

„Nu știu alții cum sunt, dar eu, când mă gândesc la locul nașterii mele, la casa părintească din Humulești, la stâlpul hornului unde lega mama o șfară cu motocei la capăt, de crăpau mățele jucându-se cu ei [...], parcă-mi saltă și acum inima de bucurie!"

Ion Creangă — *Amintiri din copilărie*

„Eu, domn' judecător, reclam, pardon, onoarea mea, care m-a-njurat, și clondirul cu trei chile mastică prima, care venisem tomn-atunci cu birja de la domn' Marinescu Bragadiru din piață, încă chiar domn' Tomiță zicea să-l iau în birje..."

Ion Luca Caragiale — *Justiție*

Corneliu Baba (1906–1998) — *Regele nebun* (schiță)

Scanned with OKEN Scanner

lecția 27

Predicatul verbal

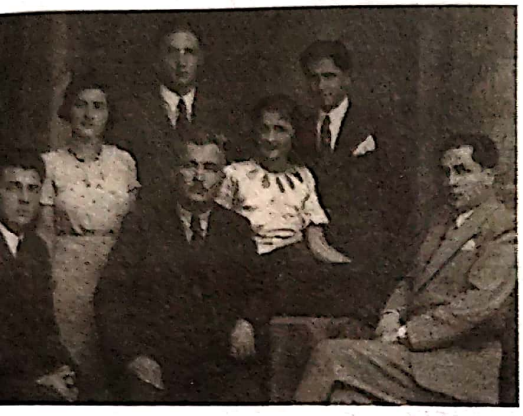

Prin ce se exprimă

Bunica stă într-o casă care, în față, are o grădiniță ale cărei flori au fost pălite de bruma toamnei. N-o văzusem de mult și, la sfârșitul săptămânii, ne-am gândit să lăsăm baltă toate treburile și să o vizităm.

Când am deschis portița, ni s-a părut că nu era acasă, dar am găsit-o în pod printre mobile stricate, rochii demodate, cărți, reviste, fotografii vechi. Ar fi vrut să deretice singură. De bună seamă că am ajutat-o. Printre lucruri am descoperit un album de familie, pe care pesemne că îl uitase. I-am spus că am dori să știm cine sunt rudele din fotografie.

— Hai să coborâm și o să vă istorisesc viața fiecăruia.

— Nu uita pe nimeni! Ei sunt familia noastră.

1. Identificați predicatele din textul de mai sus și indicați felul acestora.
2. Analizați părțile de vorbire prin care se exprimă predicatele verbale identificate.
3. Arătați ce valori sintactice are verbul *a fi* în textul dat.

Amintiți-vă!

PREDICATUL este partea principală de propoziție care arată ce face, cine este, ce este sau cum este subiectul. Se află în relație de interdependență cu subiectul. Predicatul este **verbal** și **nominal**.

PREDICATUL VERBAL se exprimă prin:

- **verb predicativ** la un mod personal și la toate cele trei diateze: Bunica ne-*a vorbit* despre rude. • Albumul *este păstrat* de către ea. • *Mă gândesc* la mama.
- **locuțiune verbală** — *Mi-am dat seama* de greșelile făcute.
- **adverbe** și **locuțiuni adverbiale predicative** — *Imposibil* să nu vină. *Fără doar și poate* că-mi iubesc familia.; adverbele și locuțiunile adverbiale sunt predicative când sunt urmate de conjuncțiile subordonatoare *că* sau *să*;
- **interjecții predicative** — *Iată* un os! Câinele *țuști*! după el.

Într-o frază, predicatul verbal poate fi subînțeles: El *se joacă* afară[1]/ și ea, în casă.[2]/

Scanned with OKEN Scanner

Acordul

1. Explicați acordul din următoarele propoziții:
Bunica povestește. Ea este ascultată de către nepoți. Ei o iubesc mult.

2. Acordați verbul dintre paranteze cu partea de vorbire prin care se exprimă subiectul în următoarele enunțuri: Fiecare dintre prietenii mei își (*a iubi*) familia. • Nimeni dintre ei nu o (*a contrazice*) pe bunica. • Eu, tu și el (*a cumpăra*) un cadou pentru mama. • Voi și ei îl (*a cunoaște*) pe tatăl meu. • Mă (*a indispune*) lenea și obrăznicia. • Jumătate dintre colegii mei (*a avea*) rude la țară. • O mulțime de copii își (*a face*) albume de familie. • Tatăl sau vărul tău (*a face*) fotografiile?

Amintiți-vă!

ACORDUL este o modalitate de exprimare a raporturilor sintactice prin mijloace morfologice, constând în concordanța formală a unor cuvinte care funcționează ca părți de propoziție.

În limba română, un acord important este cel dintre predicat și subiect.

• Verbul prin care se exprimă predicatul verbal se acordă în **persoană** și în **număr** cu partea de vorbire prin care se exprimă subiectul: El merge la bunica.

• Când verbul este la diateza pasivă, participiul se acordă în gen cu partea de vorbire prin care se exprimă subiectul: Compunerea este scrisă de fratele meu.

• Pronumele nehotărât *fiecare*, pronumele negative *nici unul*, *nimeni*, *nimic* impun verbului numărul singular, chiar dacă alcătuiesc un subiect multiplu: Nici una n-a întârziat. Nimic și nimeni nu i-a schimbat părerea.

• Când subiectul multiplu se exprimă prin pronume de persoane diferite, persoana I are preponderență față de persoana a II-a și a III-a, iar persoana a II-a are preponderență față de persoana a III-a: Voi și ei plecați.

• Când subiectul multiplu are termenii coordonați disjunctiv (prin *sau*, *ori*, *fie*), acordul verbului cu funcție sintactică de predicat verbal se face la singular: Ea ori el a învățat mai bine. Când conjuncțiile disjunctive au valoare copulativă, dispărând opoziția dintre subiecte, acordul se face la plural: Mama sau tata nu admit obrăznicia.

Acordul prin atracție este o greșeală care constă în acordul cu un termen apropiat și nu cu termenul care ar trebui să impună acordul. Rezultatul de la teste i-au mulțumit pe părinți (corect *i-a mulțumit*); Ce-s cu astea? (corect *Ce-i cu astea?*).

Acordul după înțeles constă în realizarea unui acord semantic, în locul unuia formal. Apare, de exemplu, când subiectul este exprimat printr-un substantiv colectiv și predicatul este exprimat printr-un verb la plural: Majoritatea

Scanned with OKEN Scanner

au plecat. Construcția este admisă, deși se preferă acordul la singular: Majoritatea *a* venit. În unele situații, acordul verbului cu funcție sintactică de predicat cu un subiect exprimat printr-un substantiv colectiv cu determinant atributiv se poate face la plural sau la singular: O mulțime de rude *au venit* sau *a venit* de ziua mamei. Cu numeralul fracționar *jumătate*, când are determinant atributiv și îndeplinește funcția sintactică de subiect, se face acordul numai la plural: Jumătate dintre colegii mei *citesc*.

Exerciții

1. Identificați predicatele verbale din textele de mai jos și analizați părțile de vorbire prin care se exprimă:

„Întârziasem pe vreme rea într-un local de noapte bucureștean și căzuse peste mine un cunoscut de prin școală... Am fost ascultat cu toată luarea-aminte. Băgam numai de seamă când pe buzele cunoscutului meu mijea ușor un zâmbet... «Să-ți spun eu atunci urmarea... Ai să afli lucruri grozave, să vezi...»

L-am oprit scurt: «Nu țin să aflu nimic... După mine, unei istorii frumusețea îi stă numai în partea ei de taină; dacă i-o dezvălui, găsesc că-și pierde tot farmecul. Împrejurările au făcut să întâlnesc în viață un crâmpei de roman care să-mi împlinească cerința de taină fără sfârșit.»... Firește că n-am să uit, dar cum anii tulbură unele din amintirile vechi,... într-un târziu poate că are să se înfățișeze altfel."

După Mateiu Caragiale — *Remember*

„— Hai cu mine. Se uită la ceas: Acum e unsprezece și jumătate. La unu fără un minut pleacă trenul. Ia o valiză și câteva lucruri trebuitoare, nu uita pasta de dinți, și vino la gară. La unu

fără un sfert să fii pe peron, la accelleratul de Ploiești. Bilete scot eu."

Vasile Voiculescu — *Sezon mort*

2. Construiți câte un enunț în care verbul *a fi* să îndeplinească funcția sintactică de predicat verbal și să aibă sensul de: *a exista, a se produce, a se împlini, a dura, a costa, a colinda, a semnifica, a proveni.*

3. Identificați greșelile din textul de mai jos și corectați-le:

Familia Popescu au organizat o petrecere pentru nunta de argint. Jumătate dintre nepoți a sosit de ieri. Fiecare dintre ei au adus un cadou. Nici una dintre rude, n-au să lipsească, fiindcă nimeni și nimic nu o pot opri.

Scanned with OKEN Scanner

au plecat. Construcția este admisă, deși se preferă acordul la singular: Majoritatea *a venit*. În unele situații, acordul verbului cu funcție sintactică de predicat cu un subiect exprimat printr-un substantiv colectiv cu determinant atributiv se poate face la plural sau la singular: O mulțime de rude *au venit* sau *a venit* de ziua mamei. Cu numeralul fracționar *jumătate*, când are determinant atributiv și îndeplinește funcția sintactică de subiect, se face acordul numai la plural: Jumătate dintre colegii mei *citesc*.

Exerciții

1. Identificați predicatele verbale din textele de mai jos și analizați părțile de vorbire prin care se exprimă:

„Întârziasem pe vreme rea într-un local de noapte bucureștean și căzuse peste mine un cunoscut de prin școală... Am fost ascultat cu toată luarea-aminte. Băgam numai de seamă când pe buzele cunoscutului meu mijea ușor un zâmbet... «Să-ți spun eu atunci urmarea... Ai să afli lucruri grozave, să vezi...»

L-am oprit scurt: «Nu țin să aflu nimic... După mine, unei istorii frumusețea îi stă numai în partea ei de taină; dacă i-o dezvălui, găsesc că-și pierde tot farmecul. Împrejurările au făcut să întâlnesc în viață un crâmpei de roman care să-mi împlinească cerința de taină fără sfârșit.»... Firește că n-am să uit, dar cum anii tulbură unele din amintirile vechi,... într-un târziu poate că are să se înfățișeze altfel."

După Mateiu Caragiale — *Remember*

„— Hai cu mine. Se uită la ceas: Acum e unsprezece și jumătate. La unu fără un minut pleacă trenul. Ia o valiză și câteva lucruri trebuitoare, nu uita pasta de dinți, și vino la gară. La unu fără un sfert să fii pe peron, la accelleratul de Ploiești. Bilete scot eu."

Vasile Voiculescu — *Sezon mort*

2. Construiți câte un enunț în care verbul *a fi* să îndeplinească funcția sintactică de predicat verbal și să aibă sensul de: *a exista, a se produce, a se împlini, a dura, a costa, a colinda, a semnifica, a proveni.*

3. Identificați greșelile din textul de mai jos și corectați-le:

Familia Popescu au organizat o petrecere pentru nunta de argint. Jumătate dintre nepoți a sosit de ieri. Fiecare dintre ei au adus un cadou. Nici una dintre rude, n-au să lipsească, fiindcă nimeni și nimic nu o pot opri.

Scanned with OKEN Scanner

28 Predicatul nominal

Verbul copulativ și numele predicativ

Lucreția este verișoara mea. Ochii ei sunt albaștri și mari și au rămas la fel de strălucitori ca în copilărie. Par asemenea unor petale gingașe de flori și este de prisos să-ți spun că farmecul lor este de nedescris. De când s-a făcut mare, a devenit alta, fiindcă este mai retrasă, pare mai cu judecată și vorbele ei sunt de luat în seamă. Vrea să ajungă doctoriță, chiar dacă este împotriva tuturor din casă, care cred că este mai bine să urmeze artele plastice, deoarece a fost prima la concursul național de pictură. Tabloul premiat era din pânza primită cadou de ziua ei de la colegi. Pentru ea, desenul înseamnă a exprima ceea ce simți și dorința ei este de a da la iveală viziuni proprii despre lume. Se teme să iasă doar un meseriaș mediocru și nu vrea ca încercările ei să devină mai târziu păreri de rău. Așa că a decis ca pictura să rămână pentru ea numai o pasiune.

1. Identificați predicatele nominale din textul de mai sus și analizați părțile de vorbire prin care se exprimă.

2. Analizați părțile de vorbire prin care se exprimă numele predicativ în următoarele enunțuri: Părinții mei sunt împotriva pierderii timpului. • Aceste sfaturi bune sunt de la ei. • Niciodată n-am fost contra alor mei, fiindcă sunt asemenea lor. • Florile sunt de la cei trei. • Lupta este contra amândurora, deși ei nu par asemenea celor trei. • Mama este suferindă. • Era vai de noi!

Amintiți-vă!

PREDICATUL NOMINAL este alcătuit din **verb copulativ** + **nume predicativ**.
Verbul copulativ are rolul sintactic de a lega numele predicativ de subiect și rolul semantic, în general slab, de a stabili o echivalență între subiect și nume predicativ (Munca înseamnă satisfacție) sau de a califica sau identifica subiectul prin intermediul numelui predicativ (El este harnic. El este elev.).
Verbele copulative sunt:
a. verbe copulative prin excelență: *a fi* (de cele mai multe ori copulativ) și *a deveni* (numai copulativ): Ea *este* veselă. El *a devenit* profesor.;
b. verbe predicative care pot deveni copulative: *a însemna* (Învățătura *înseamnă* efort), *a rămâne* (Propunerea *rămâne* valabilă), *a ajunge* (El *a ajuns* medic), *a ieși* (Ei *au ieșit* ingineri), *a se face* (George *s-a făcut* mecanic), *a părea* (Ion *pare* inteligent).

Scanned with OKEN Scanner

Camil Ressu (1880–1962) — *Portret de fată*

Numele predicativ este:
• **simplu** — când este alcătuit dintr-un singur termen: Bunicii mei sunt *blânzi*;
• **multiplu** — când este alcătuit din mai mulți termeni: Lucreția este *deșteaptă și frumoasă*.
Numele predicativ se exprimă prin:
• **adjectiv în cazul nominativ**
a. propriu-zis: Maria este *foarte inteligentă*;
b. provenit din verb la participiu sau la gerunziu: Cerul e *înnorat*; Vocea ei părea *tremurândă*;
• **locuțiune adjectivală**: El e *cu scaun la cap*;
• **substantiv** în cazul
a. nominativ: Dana este *sora* mea;
b. acuzativ cu prepoziție: Rochia este *de pânză*;
c. dativ cu prepoziție: Ea e *asemenea părinților*;
d. genitiv cu prepoziție: Tata e *contra fumatului*.
• **locuțiune substantivală:** Fotografiile sunt *aduceri-aminte*.
• **pronume** în cazul
a. nominativ: Bunicul a rămas *același*;
b. acuzativ cu prepoziție: Darurile sunt *de la ele*;
c. dativ cu prepoziție: El este asemenea *alor săi*;
d. genitiv cu prepoziție: Toți au fost *contra lui*;
• **numeral cu valoare substantivală** în cazul
a. nominativ: Unchii mei sunt *cei doi* de acolo;
b. acuzativ cu prepoziție: Florile sunt *de la cei trei*;
c. dativ cu prepoziție: El e *asemenea celor patru*;
d. genitiv cu prepoziție: Gestul e *contra celor doi*;
• **verb** la modul
a. infinitiv cu sau fără prepoziție: Dorința lui este *de a urma* un liceu. A reuși înseamnă *a munci*;
b. supin: Succesele ei erau *de admirat*;
• **locuțiune verbală** la modul
a. infinitiv: Dorința lui e *de a-și aduce aminte*;
b. supin: Observația lui este *de băgat în seamă*;
• **adverb**
a. în construcții personale: El este *astfel*;
b. în construcții impersonale: Este *bine* că înveți.
• **locuțiune adverbială**: E *cu putință* ca el să vină;
• **interjecție**: El e *tiu-tiu*.

Scanned with OKEN Scanner

Verbul *a părea* este copulativ când este personal (Anca *pare* cuminte) și predicativ când este impersonal (*Se pare* că știe adevărul.).
Substantivele și substitutele în cazul genitiv fără prepoziție sunt doar aparent nume predicative, întrucât articolul genitival ține locul substantivului determinat.
Verbul copulativ se acordă cu partea de vorbire cu funcție sintactică de subiect în **persoană** și **număr**.
Adjectivul prin care se exprimă un nume predicativ se acordă în **gen, număr** și **caz** cu partea de vorbire cu funcție sintactică de subiect.

Exerciții

1. Identificați predicatele nominale din enunțurile de mai jos și arătați prin ce părți de vorbire se exprimă: Munții din Carpații Meridionali sunt cel mai greu de urcat. • Mâncarea este fără sare. • Bunicul a ajuns așa, fiindcă a fost foarte bolnav. • Ce înseamnă acord? • Băiatul s-a făcut din cale-afară de deștept. • Alexandru este dintr-o bucată. • „Și s-așază toți la masă, cum li-s anii, cum li-i rangul." Mihai Eminescu — *Călin* (*file din poveste*).

2. Identificați predicatele nominale din textul de mai jos și analizați părțile de vorbire prin care se exprimă:

„Eram încă prea mic pentru a-i fi putut pătrunde firea și cugetul. Numai târziu putui să aflu... că Tata era de o exuberanță și de o volubilitate deosebit de simpatică, atunci când se nimerea să se simtă în largul său... Mai aflam că era un liber-cugetător, deși preot... Exemplul său prindea, căci era sugestiv și viu... Toate astea și atâtea altele însemnau însă prea puțin pentru un osândit să rămână până la urmă un nemulțumit... Acasă era calm și rar la vorbă, dar nu ursuz."

Lucian Blaga — *Hronicul și cântecul vârstelor*

3. Construiți o propoziție cu un predicat nominal al cărui nume predicativ să fie exprimat printr-un adjectiv provenit din verb la participiu și o propoziție în care predicatul verbal să fie exprimat prin verb la diateza pasivă.

4. Faceți acordul cuvintelor subliniate: Trei milioane *este/sunt* o sumă mare. • Este *oprit/oprită* staționarea mașinilor în această zonă. • Stăpânul și animalul sunt *slabi/slabe*. • Tata și mama sunt bine *dispuși/dispuse*. • Florile și pomii sunt *îngălbeniți/îngălbenite*.

5. Indicând cazul părților de vorbire care sunt nume predicative în enunțurile date, veți afla pe verticala colorată în careul de mai jos un verb copulativ.

a. Caietul tău este asemenea acestora.
b. Sunt contra comportamentului necivilizat.
c. Finalul nuvelei n-a fost conform așteptărilor.
d. Amortizoarele sunt împotriva șocurilor.
e. Câștigătorul nu este nici unul dintre ei.
f. Darul este de la altcineva.

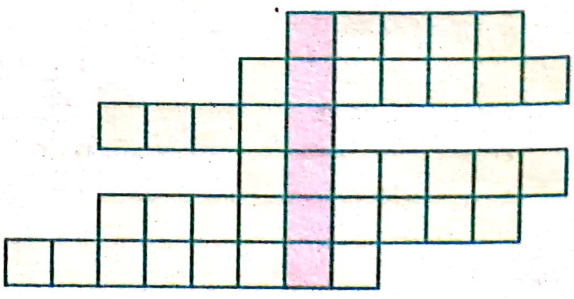

Scanned with OKEN Scanner

Propoziția predicativă

Corneliu Baba (1906–1998) — *Portretul artistei Lucia Sturdza Bulandra*

Definiția

1. Indicați predicatul din propoziția de mai jos:

Ea ajunsese o actriță celebră.

2. Arătați în ce s-a transformat propoziția de la punctul 1 în enunțul următor și care sunt modificările apărute în organizarea sintactică:

Ea ajunsese să fie o actriță celebră.

Rețineți!

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ PREDICATIVĂ constituie în frază o realizare propozițională a numelui predicativ.

Elevul pare *inteligent*. → Elevul pare[1]/ [să] *fie inteligent*.[2]/

Expansiunea constă în transformarea unei părți de propoziție în propoziția subordonată corespunzătoare cu păstrarea intactă a sensului.

Propoziția predicativă apare pe lângă un verb copulativ la:

- un mod personal: El *a rămas*[1]/ [cum] l-am cunoscut.[2]/
- un mod nepersonal: *Rămânând*[1]/ [cum] l-am cunoscut,[2]/ pare foarte tânăr.[1]/

Predicatul nominal incomplet

1. Identificați propoziția predicativă din următoarea frază:

Mihai a devenit ceea ce și-a dorit.

2. Arătați de ce fel de verb depinde propoziția predicativă identificată și argumentați dacă acesta are funcția sintactică de predicat verbal sau nominal.

Scanned with OKEN Scanner

Rețineți!

PREDICATUL NOMINAL INCOMPLET este exprimat printr-un verb copulativ de care depinde o propoziție subordonată predicativă corespunzătoare unui nume predicativ: *S-a făcut*[1]/ ceea ce l-au sfătuit profesorii. [2]/

Elementele introductive

Observați care sunt elementele introductive ale propozițiilor subordonate predicative identificate și notați-le în caiete.

pronume relative	
• în nominativ	Problema era[1]/ cine îl putea însoți în excursie. [2]/
• în acuzativ cu sau fără prepoziție	Întrebarea este[1]/ pe cine să trimitem la concurs. [2]/ El a devenit[1]/ ce și-a dorit. [2]/
• în dativ	Chestiunea a fost[1]/ cui să-i dea premiul I.[2]/
• în genitiv	Tema discuției era[1]/ al cui desen trebuia ales pentru concurs.[2]/
adjective pronominale relative	Subiectul dezbaterii era[1]/ care roman citit reflecta mai bine realitatea. [2]/
pronume nehotărâte	
• în nominativ	Premiantul va fi[1]/ oricine va munci[2]/
• în acuzativ cu sau fără prepoziție	Cadoul nu este[1]/ pentru oricine se nimerește.[2]/ El a ajuns[1]/ orice a vrut.[2]/
• în genitiv	Câștigul va fi[1]/ al oricui va participa la concurs. [2]/
adjective pronominale nehotărâte	Câștigătoarea cupei devine[1]/ orice echipă care va rezista neînvinsă cinci etape. [2]/
adverbe relative	
• unde	Discuția era[1]/ unde vom petrece vacanța. [2]/
• când	Singura nelămurire era[1]/ când ați stabilit plecarea. [2]/
• cum (precum)	Cartierul nostru a rămas[1]/ cum îl știi. [2]/
• cât	Întrebarea este[1]/ cât va rezista. [2]/
conjuncții subordonatoare	
• că	Impresia mea este[1]/ că a învățat[2]/
• să	Alexandru părea[1]/ să fie foarte cuminte. [2]/
• ca... să	Dorința profesorului este[1]/ ca toți elevii săi să intre la liceu. [2]/
• dacă (de)	Întrebarea este[1]/ dacă vine la voi. [2]/
locuțiuni conjuncționale subordonatoare	
• ca și cum (ca și când)	A munci neîncetat este[1]/ ca și cum ai uita de tine. [2]/
• după cum	„Norocu-i[1]/ după cum și-l face omul." [2]/

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

Rețineți!

Când introduce predicativa, conjuncția compusă subordonatoare *ca... să* nu se poate folosi decât disociată cu intercalarea unor părți de propoziție.

Propozițiile subordonate care cer indirect informații prin intermediul unui cuvânt din regentă (verbe: *a întreba, a chestiona* etc., substantive: *întrebarea, problema* etc.) sunt propoziții interogative indirecte. Din această cauză, aceste propoziții se introduc prin pronume, adjective pronominale și adverbe relativ-interogative, care, pentru simplificarea analizei, au fost tratate la un loc cu cele relative.

Topica și punctuația

1. Arătați care este locul propozițiilor predicative față de regentă în exemplele din această lecție și în fraza următoare: Să înveți și să iei note mari este problema.

2. Arătați care este punctuația propoziției predicative în exemplele din această lecție.

Rețineți!

Propoziția subordonată predicativă stă de obicei după regentă. Poate să stea și înainte de regentă când este scoasă în evidență. Indiferent de locul față de regentă, propoziția predicativă nu se desparte prin virgulă de aceasta.

Exerciții

1. Despărțiți în propoziții frazele și indicați felul propozițiilor: George a devenit ceea ce a dorit din copilărie. • Prin eforturi susținute, Anca ajunsese să fie prima în clasă la matematică. • El a ieșit ce i-a permis școala urmată. • Profesorul nostru a rămas cum îl știm din clasa a V-a. • Efortul adevărat înseamnă să muncești zilnic și să nu pierzi timpul niciodată. • Dinu părea să fie foarte obosit și nu a participat la ora de informatică. • „Nu-i pentru cine se pregătește, ci pentru cine se nimerește." (Folclor)

2. Aflați un nume de fată, indicând inițialele cazurilor la care se află pronumele relative ce introduc predicativele:

Întrebarea a fost cui să-i dăm cartea. ☐
Dilema ei este pe care să-l întrebe. ☐
Problema era care era mai bun. ☐
Cadoul nu este pentru cine crezi. ☐

3. Faceți expansiunea numelor predicative: Liniștea sufletească înseamnă mulțumire. • Mihai s-a făcut doctor și Ioana a ajuns profesoară.

4. Analizați fraza de mai jos, după modelul dat:

Părerea noastră este[1]/ că elevii muncesc mult[2]/ și că reușita lor la examen este sigură.[3]/

1 — principală

2 — predicativă, subordonată verbului copulativ „este" din propoziția regentă nr. 1, introdusă prin conjuncția simplă subordonatoare „că"

3 — predicativă, subordonată verbului copulativ „este" din propoziția regentă nr. 1 și coordonată cu propoziția nr. 2 prin conjuncția simplă coordonatoare copulativă „și", introdusă prin conjuncția simplă subordonatoare „că".

Atelierul pictorului ajunsese ca și când ar fi fost devastat de cineva și nemulțumirea lui era că încercarea de a pregăti expoziția părea să fie sortită eșecului din cauza lipsei de spațiu.

Subiectul exprimat

Imaginea contează!

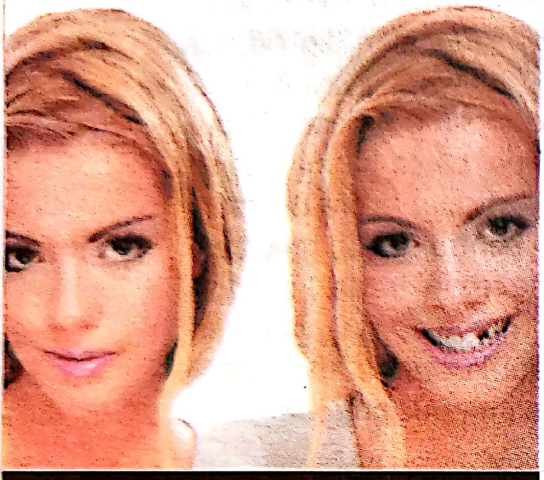

Este toamnă. Ți-e teamă să nu cadă iar cablul din cauza vremii urâte. Ai tăi îți scot ochii că vecinii prind mai multe programe, că ei au o calitate mai bună a imaginii TV. Trecutul cu vederea peste cicăleala zilnică e o soluție, dar de suportat nu e ușor. A alege o altă firmă de televiziune prin cablu este inutil, fiindcă trei dintre ele ți-au înșelat așteptările până acum. Lăsatul cu ochii în soare tocmai când vezi emisiunea preferată a devenit o obișnuință. Și totuși este bine de avut în vedere că la firma CVR cablul nu cade la prima ploaie serioasă, semnalul este de calitate, grila de programe este mai bogată și prețul este mai scăzut. Avantajele televiziunii prin cablu subteran oferite de CVR sunt evidente. Mai ales că transferul și abonamentul din prima lună sunt gratuite. Nu ezita! Televiziunea prin cablu subteran te așteaptă.

CVR

Televiziunea prin cablu subteran

Prin ce se exprimă subiectul

1. Identificați subiectele din reclama alăturată și indicați subiectul multiplu.

2. Analizați părțile de vorbire prin care se exprimă subiectele identificate.

Amintiți-vă!

SUBIECTUL este partea principală de propoziție care arată cine face sau suferă acțiunea exprimată de un predicat verbal activ sau pasiv sau cui i se atribuie o însușire sau o caracteristică exprimată de un predicat nominal.

Subiectul este **exprimat** și **neexprimat**.

Subiectul exprimat este

- **simplu**: *Toamna* a venit.
- **multiplu**: *Umbrela și paltonul* sunt noi.

Subiectul se exprimă prin:

- **substantiv** în cazul nominativ: *Semnalul* e bun;
- **locuțiune substantivală**: *Părerile de rău* sunt inutile;
- **pronume** în cazul nominativ: *El* e înscris la CVR.
- **numeral cu valoare substantivală** în cazul nominativ: *Amândoi* au făcut un transfer la CVR;
- **verb** la modul

a. infinitiv: *A vedea* bine o emisiune e o plăcere.

b. supin: *De plătit* mai puțin este convenabil.

c. gerunziu (numai după un reflexiv impersonal): Se aude *tunând*.

- **locuțiune verbală** la modul

a. infinitiv: E greu *a pune pe roate* o afacere.

b. supin: Este ușor *de băgat de seamă* diferența.

- **interjecție** (numai după un reflexiv impersonal): S-a auzit *fiu-fiu*! în acel moment.

Scanned with OKEN Scanner

Subiectul poate fi dublat, cu rol de insistență, imediat sau la distanță, printr-un pronume personal sau demonstrativ: Vine *el* tata. Elevul care învață, *acela* știe. Nu sunt subiecte, ci atribute:

- substantivele și pronumele în cazul genitiv: *Ai casei* au plecat. *Ai lui* l-au certat. Subiectul real este un substantiv (*stăpânii, părinții*) căruia îi ține locul articolul genitival;
- substantivele și pronumele în cazul acuzativ precedate de prepozițiile *de, din* sau *dintre*: Se mai întâmplă *de acestea*. Au plecat *din oameni*. Subiectul real este un substantiv sau un pronume (*lucruri, unii*).

Exerciții

1. Indicați subiectele din enunțurile de mai jos și precizați dacă sunt simple sau multiple: Televizorul nostru s-a stricat. • Vântul și ploaia m-au ținut în casă. • Deși este ger, bunica sau mama va merge la piață. • Emisiunile de știință și filmele de aventuri sunt urmărite de Andrei cu interes. • O grămadă de cărți și de ziare îi acoperă biroul. • E greu de crezut că vremea se va încălzi. • Lămpile care luminează strada mea se aprind la ora șase. • Frigul care a cuprins întregul oraș, viscolul care s-a pornit de ieri și stratul gros de zăpadă ce s-a așternut pe străzi sunt semne sigure ale iernii.

2. Identificați subiectele din enunțurile următoare și arătați prin ce parte de vorbire se exprimă: Oricine ar vrea un televizor nou. • Îți trebuie multă atenție, fiindcă nebăgarea de seamă se plătește. • Se aude trosc în sobă. • Nici una n-a mințit. • Cine vine la cină? • Acesta este harnic, celălalt este leneș. • Primul din rând este cel mai înalt. • A explica nu este ușor. • De făcut zile fripte cuiva nu e greu. • Mi-e ciudă că e mare nevoie să te controlez în fiecare zi.

3. Identificați subiectele din textele de mai jos și analizați părțile de vorbire prin care se exprimă:

„Aici îi împresură deodată o liniște adâncă. Cel dintâi omăt moale sta pe brădetul neclintit deasupra, și pe cărări era numai un pospai subțire. Nu s-auzea nici un sunet: munte și codru parcă muriseră."

Mihail Sadoveanu — *Când a căzut moș Calistru pe Deleleu*

„— N-ați auzit pe cineva prin locurile astea care să știe vreun lucru de regimentul 14?

— N-am auzit, răspunse compozitorul de lieduri. Nu știe nimeni, întorceți-vă acasă, vă prind avioanele pe câmp.

— Spunea cineva — zise altul fără grabă, de asemenea, fără să ne privească, uitându-se la câmpul din fața lui — că ar ști ceva un frate de învățător și nevasta lui."

Ștefan Bănulescu — *Satul de lut*

4. Construiți propoziții în care următoarele substantive să aibă funcția sintactică de subiect și indicați felul predicatelor din enunțuri: triunghi • urs • Homer • brad.

Scanned with OKEN Scanner

Subiectul neexprimat

Subiectul inclus și subînțeles

— Crezi că dăm lucrare la română?
— Nu! Profesoara obișnuiește să termine un capitol și apoi să ne testeze.

Identificați subiectele neexprimate din dialogul de mai sus și precizați felul acestora.

Amintiți-vă!

SUBIECTUL NEEXPRIMAT este
• **inclus** — când poate fi dedus din desinența verbului (la persoanele I și a II-a, singular și plural);
• **subînțeles** — când poate fi dedus din contextul lingvistic.
Exprimarea unui subiect care în mod normal este inclus sau subînțeles are rol
• de insistență: *Tu* ești de vină. El a stricat-o, *el* s-o dreagă;
• de diferențiere: *Noi* învățăm, *voi* vă jucați.
Sunt nerecomandabile propozițiile în care apar subiecte exprimate prin pronume personale la persoana I și a II-a fără motive speciale.

Subiectul nedeterminat

1. Arătați dacă puteți identifica subiectul din următoarea propoziție: Sună la ușă.
2. Precizați ce fel de acțiuni sunt exprimate în enunțurile de mai jos și la ce persoană pot fi raportate:
• „Când te apuci de treabă, n-o lăsa fără ispravă."
• Nu ne putem lua după vorbele oricui.
• În acest restaurant, se mănâncă de trei ori pe zi.

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

Reţineţi!

SUBIECTUL NEDETERMINAT este un subiect neexprimat, care
- nu poate fi identificat, când verbul este la persoana a III-a, diateza activă: Scrie la ziar.
- poate fi raportat la orice persoană, când acţiunea are valoare generală şi verbul este:

a. la persoana a II-a, singular: „Cum îţi vei aşterne, aşa vei dormi."
b. la persoana I, plural: Nu ne luăm după vorbe.
c. reflexiv impersonal: Aici se doarme bine.

Exerciţii

1. Corectaţi enunţurile independente de mai jos:
- Noi astăzi am scris două exerciţii.
- Eu mă numesc Dan Ioanid.
- Voi scrieţi o scrisoare bunicilor.

2. Identificaţi subiectele neexprimate din textele de mai jos şi precizaţi felul acestora:

„Niculăiţă se duce grăbit într-acolo, îşi face loc printre copii şi, ajuns lângă negustor, îl atinge de braţ şi-l întreabă:

— Cum era punga dumitale?

— Un portofel de piele neagră, zgâriat într-un colţ, portofel de-alea care se îndoieşte aşa cu două buzunare...

Niculăiţă zice cu simplicitate:

— L-am găsit *eu* adineauri lângă crucea Căminarului şi l-am dus la domnul şef de jandarmi.

Negustorul pare nebun de fericire, nu ştie ce să mai zică."

Ioan Alexandru Brătescu-Voineşti — *Niculăiţă Minciună*

„Dar ce-ai păţit, nene, de stai aşa. Eşti mut ori nu ai chef să-mi răspunzi?

— Nu sunt mut, domnul meu, dar nu mă cheamă Iancu. Dv. mă asemuiţi cu altcineva, poate..."

Ioan Alexandru Bassarabescu — *Miraj*

3. Explicaţi de ce apare subiectul exprimat prin pronume personal în primul text de la exerciţiul 2.

4. Arătaţi ce fel de subiecte apar în enunţurile următoare:
- „Nu ştii de unde sare iepurele."

Folclor
- Spunea ieri-seară la televizor că vremea se va răci.
- În manual, scrie că acordul prin atracţie nu este corect.
- La această pensiune, se bea numai apă minerală.
- „Oriîncotro te-i uita, vezi colori felurite ca un întins curcubeu şi tabloul cel mai încântător farmecă vederea."

Nicolae Bălcescu — *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*
- Putem să afirmăm că maestrul schiţei în literatura română este Ion Luca Caragiale.

Propoziția subiectivă (1)

Definiția

1. Transformați propoziția subordonată din fraza de mai jos în partea de propoziție corespunzătoare:

Cine muncește[1]/ reușește.[2]/

2. Realizați expansiunea părții de propoziție subliniate în exemplul următor: *Câștigătorul* concursului a obținut o mare sumă de bani.

Rețineți!

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ SUBIECTIVĂ constituie în frază o realizare propozițională a subiectului.

Învingătorul a primit trofeul. → *Cine* *a învins*[1]/ a primit trofeul.[2]/

Contragerea constă în transformarea unei propoziții în partea de propoziție corespunzătoare cu păstrarea intactă a sensului. Se opune expansiunii.

Natura elementului regent al subiectivei

1. Indicați elementul regent și numărul propozițiilor subiective din frazele de mai jos.
2. Observați natura elementului regent, indicată în coloana din stânga (pag. 91).

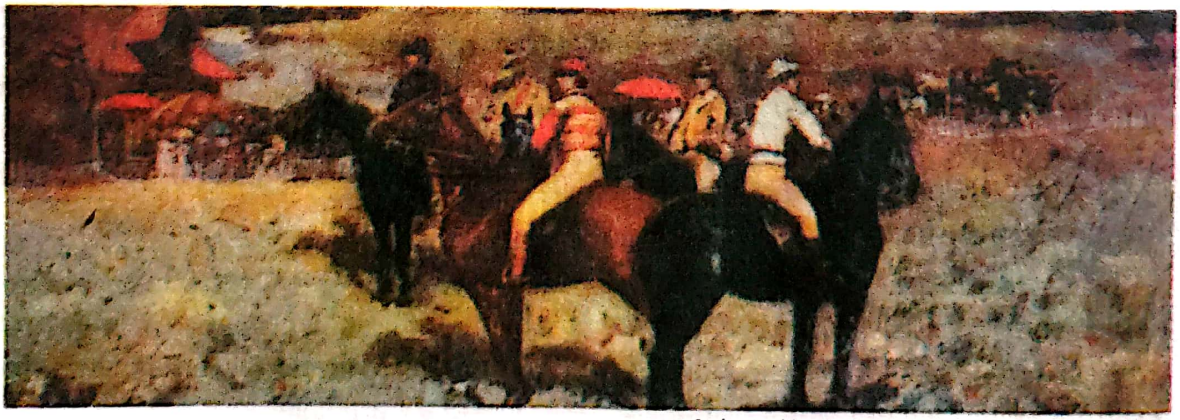

Ștefan Luchian (1868–1916) — *Ultima cursă de toamnă*

Scanned with OKEN Scanner

verb personal

„Cine se scoală de dimineață[1]/ departe ajunge."[2]/

verbe și construcții impersonale

- verbul impersonal *a trebui*

Trebuie[1]/ să citesc această carte.[2]/

- verbe reflexive impersonale

Nu se cade[1]/ să nu-i respect pe cei în vârstă.[2]/

- expresii verbale impersonale alcătuite din:
  - a. verbul copulativ *a fi* + adverb
  - b. verbul copulativ *a fi* + locuțiune adverbială
  - c. verbul copulativ *a fi* + verb la supin

E bine[1]/ că ai învățat[2]/ și că știi.[3]/
E de prisos[1]/ să-ți mai explic.[2]/

- verbe personale folosite ca impersonale, singure sau precedate de pronume personale în dativ sau acuzativ

Ar fi de dorit[1]/ ca eforturile să ne fie răsplătite de rezultate.[2]/
Rămâne[1]/ să scriem tema.[2]/ Nu contează[1]/ că ai greșit.[2]/
Era[1]/ să pierd banii.[2]/ Îmi place[1]/ să citesc.[2]/ Îți ajunge[1]/ cât ai lucrat astăzi.[2]/ Ne doare[1]/ că nu te putem ajuta.[2]/
V-a convenit[1]/ să plecați.[2]/

- verbe pasive folosite ca impersonale

Este dovedit[1]/ că abuzul de medicamente este dăunător.[2]/

- locuțiuni verbale impersonale

I-a venit la socoteală[1]/ să-mi ceară datoria.[2]/

adverbe și locuțiuni adverbiale predicative

- adverbe predicative
- locuțiuni adverbiale predicative

Negreșit[1]/ că voi reuși în viață.[2]/
Fără îndoială[1]/ că va veni.[2]/

Exerciții

1. Identificați propozițiile subiective din frazele următoare și indicați natura elementului regent:

- Desigur că trebuie să te pregătești serios pentru orice examen, dar se întîmplă să mai pierzi vremea și să nu-ți faci totdeauna temele.
- Ți-a fost dat să ai mult noroc și să câștigi la loterie.
- Era bine dacă ți-ar fi trecut prin minte să o suni pe bunica.
- Era de așteptat să-i placă să plece la munte.
- „Cine are carte are patru ochi." (Folclor)

2. Subliniați predicatele din frazele de mai jos și indicați felul acestora; încercuiți elementele de relație, despărțiți frazele în propoziții și indicați felul acestora:

- Dacă vei reuși la examenul de capacitate este meritul tău, dar la fel de adevărat este că trebuie să mulțumești și profesorilor pentru eforturile depuse.
- Copilul părea să fie talentat și ar fi fost mai bine dacă urma un liceu de artă.
- Se pare că adevărul era că nu-i plăcea să studieze vioara.

3. Construiți enunțuri în care cuvintele *cuminte, drăguț, frumos* să fie, pe rând, adjective și adverbe cu funcția sintactică de nume predicativ.

Scanned with OKEN Scanner

33 Propoziția subiectivă (2)

Elementele introductive

1. Observați care sunt elementele introductive ale propoziției subordonate subiective din schema de mai jos și notați-le în caiete.

2. Arătați care este natura elementului regent al subiectivelor din frazele date în coloana din dreapta.

pronume relative

- în nominativ — „Cine fuge după doi iepuri[1]/ nu prinde nici unul."[2]/
- în acuzativ cu prepoziție — „Pe care l-a mușcat câinele[1]/ se teme și de lătrătură."[2]/
- în dativ — „Cui i-e frică de orice nor[1]/ nici o călătorie nu face."[2]/

adjective pronominale relative — „Care om urmărește binele[1]/ binele găsește."[2]/

pronume nehotărâte

- în nominativ — Oricine întreabă[1]/ nu greșește.[2]/
- în acuzativ cu prepoziție — Pe oricine am chestionat[1]/ mi-a răspuns.[2]/
- în dativ — Oricui i-am povestit[1]/ m-a înțeles.[2]/

adjective pronominale nehotărâte — Orice om muncește[1]/ câștigă.[2]/

conjuncții subordonatoare

- că — Firește[1]/ că o să vină.[2]/
- să — Trebuie [1]/ să citești mult[2]/ și să înveți bine.[3]/
- ca ... să — Îi plăcea [1]/ ca fiecare copil să scrie tema zilnic.[2]/
- dacă — Nu se știe[1]/ dacă vine.[2]/
- de — Mi-e indiferent[1]/ de vii acum sau mâine.[2]/

adverbe relative

- unde — Nu contează[1]/ unde pleci.[2]/
- când — Ne interesează[1]/ când vei sosi.[2]/
- cum — E de neînțeles[1]/ cum a reușit în viață.[2]/
- cât — Nu e suficient[1]/ cât ai lucrat.[2]/

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

Rețineți!

Când introduce o propoziție subiectivă, conjuncția compusă subordonatoare *ca ... să* nu se poate folosi decât disociată prin intercalarea unor părți de propoziție: Trebuie *ca* fiecare elev *să* învețe.
Regenta unei subiective poate fi intercalată în subordonată:

Ei[1]/ trebuie[2]/ [să] plece la munte.[1]/

1 — propoziție subordonată subiectivă

Privirea lui[1]/ mi se părea[2]/ [că] mă mustră.[1]/

1 — propoziție subordonată subiectivă

„... Turcii[1]/ negreșit[2]/ [că] se luaseră după ele!"[1]/ (Gala Galaction, *La Vulturi!)*

1 — propoziție subordonată subiectivă
Verbul impersonal *a trebui* admite acordul doar la persoana a III-a plural, când subiectul subordonatei subiective este antepus: Ei *trebuiau* să plece.

Topica și punctuația

1. Arătați care este locul subiectivelor față de regente în exemplele de la pag. 92.
2. Arătați care este punctuația subiectivei în aceleași exemple.

Rețineți!

Propoziția subordonată subiectivă poate sta înainte sau după regentă. Indiferent de locul față de regentă, propoziția subiectivă nu se desparte prin virgulă de aceasta. Folosirea virgulei este admisă ca mijloc de clarificare a unor fraze care ar permite interpretări diferite („Ce ți-e scris, în frunte ți-e pus.") sau când subiectiva este reluată în regentă printr-un pronume demonstrativ (Cine a lipsit, acela nu știe.).

Propoziția principală insuficientă

1. Despărțiți în propoziții frazele de mai jos și indicați felul acestora:
- Ceea ce dorește este să intre la liceu.
- Dacă i-ai scris ieri bunicii înseamnă că n-ai uitat-o.

2. Arătați din ce parte de vorbire este alcătuită propoziția principală.

Reţineţi!

PROPOZIŢIA INSUFICIENTĂ este, cel mai adesea, o regentă (principală sau secundară) care cere obligatoriu un determinant. Insuficienţa poate fi *semantică* (*Poate* că...; *Spune* că...) sau *sintactică* (regentele subiectivelor sau predicativelor etc.). Insuficienţa este mai mare când regenta are drept subiect o subiectivă şi este urmată de o predicativă.

Exerciţii

1. Identificaţi propoziţiile subiective din textul de mai jos şi arătaţi prin ce se introduc:

Trebuie ca municipalitatea să facă eforturi mai mari pentru protejarea domeniului public contra huliganilor. Probabil că ar fi necesar să li se spună limpede că nu este permis să distrugi parcurile. Cui nu-i este milă de gingăşia florilor n-are pic de sensibilitate. E de neînţeles cum unii distrug din plăcere.

2. Precizaţi felul subordonatelor din frazele de mai jos:

- Adevărul este că învaţă.
- Adevărat este că învaţă.
- Problema este că întârzia mereu.
- A fost greu să urce la etaj pe scări.
- Să fie foarte clar că nu mergi la film!

3. Corectaţi greşelile din următoarele fraze:

- Nu e suficient ca să vrei, trebuie ca să poţi.
- Trebuiai să spui adevărul.
- Eram să întârzii.
- S-a întâmplat ca să trebuim să plecăm.

4. Indicaţi felul subordonatei care determină verbele subliniate în frazele de mai jos şi precizaţi apoi dacă verbele sunt predicative sau copulative:

- Ne *ajunge* cât am jucat fotbal.
- El *a ajuns* să fie directorul şcolii.
- Situaţia *a rămas* cum o ştiai.
- Vă *rămâne* să rezolvaţi exerciţiul.
- Fata *era* cum mi-am imaginat-o.
- Ana *era* să ia notă mică.
- El *pare* să fie preocupat de sport.
- *Pare* că va ploua.

5. Despărţiţi frazele în propoziţii şi analizaţi-le, după modelul dat:

Dacă ai citit operele literare recomandate de profesor[1]/ şi dacă ai rezolvat atâtea exerciţii de limbă română[2]/ înseamnă[3]/ că vei lua examenul de capacitate.[4]/

1 — subiectivă, subordonată verbului „înseamnă" din propoziţia regentă nr. 3, introdusă prin conjuncţia simplă subordonatoare „dacă".

„Mi se părea că potcoavele cailor ţăcănesc asurzitor şi-mi venea să scot cămaşa, s-o rup şi să le înfăşor picioarele în cârpe."

Fănuş Neagu — *Îngerul a strigat*

„— Părerea mea e că e mai bine să laşi caii în pace, interveni Moromete împăciuitor."

Marin Preda — *Moromeţii*

„— Poate că ştiu, Ano, dar nu pot, zise el cu amărăciune. Ar trebui să mă silească cineva, să mă împingă. Mi-e greu să-i vorbesc maichii..."

Ioan Slavici — *Moara cu noroc*

Scanned with OKEN Scanner

Exerciții

1. Identificați predicatele din următoarele enunțuri și indicați felul acestora: Vântul este mai rece azi. • Ce este subiectul? • Sanda a fost încântată de cadoul primit. • Uite un fulg de nea! • Mircea a fost luat peste picior de colegii lui. • Cine este vinovatul, acela o să plătească.

2. Identificați subiectele și precizați dacă sunt simple sau compuse: O bibliotecă plină de cărți ocupa tot peretele. • Fiecare copil a răspuns la lecție. • O mișcare ușoară a frunzelor, un murmur cât de slab, o adiere de vânt îl făceau să tresară. • Concurenții care au participat la cursa de automobile și organizatorii au primit premii din partea sponsorilor.

3. Pe verticala colorată veți afla întrebarea subiectului, dacă veți rezolva cerințele de mai jos.

1. Indicați felul subordonatei din fraza următoare: *Realitatea era că nu recunoștea adevărul.*
2. Arătați ce fel de subiect este în propoziția următoare: *Frigul, zăpada și vântul au cuprins plaiurile.*
3. Indicați tipul subiectului neexprimat din enunțul: *Citiți nuvela integral!*
4. Indicați felul subordonatei din fraza următoare: *Îi venea să plângă de frig.*

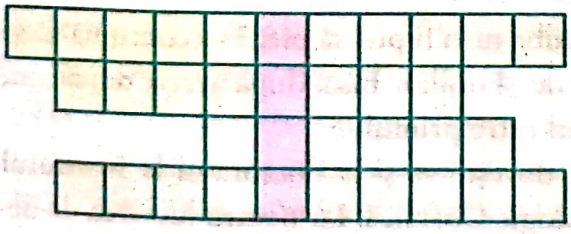

4. Despărțiți în propoziții frazele următoare și indicați felul acestora:

„Sub sărutarea zorilor tot pământul, crestat în mii de frânturi, după toanele și nevoile atâtor suflete moarte și vii, părea că respiră și trăiește."

Liviu Rebreanu — *Ion*

„Minunat ar fi să nu mai fie în țara asta boieri și să fie praznice pe la mănăstiri măcar în fiecare zi câte unul."

Mihail Sadoveanu — *Frații Jderi*

„Străbatem fel de fel de țări, nu mai vorbim de cele nouă mări. E frumos să vezi insulele de mărgean, cu obiceiurile lor prin ochean. În Sahara oamenii sunt legați la cap c-un șervet și mănâncă șerbet. Dar nu e chip să bea la urmă și apă din nisip."

Marin Sorescu — *Unde fugim de-acasă?*

„Ceea ce am știut mai târziu... e că D. era invidiat de tot liceul, că avea un fel de nevăzută și emoțională aureolă..."

Camil Petrescu — *Patul lui Procust*

5. Indicați predicatele și subiectele din textele de mai jos și analizați părțile de vorbire prin care se exprimă.

„Din lada mirosind a molii și-a parfum
a scos o rochie din tinerețea ei bunica.
Subțire-i și ușoară ca un fum,
de parc-ar fi țesută din nimica."

Magda Isanos — *Rochia*

„Spun tatii că mi-i sete și-mi face semn să tac.
Amețitoare apă, ce limpede te clatini!
Mă simt legat prin sete de vietatea care va muri
La ceas oprit de lege și de datini."

Nicolae Labiș — *Moartea căprioarei*

Scanned with OKEN Scanner

lecția **comunicare**

34 Texte distractive și texte funcționale

Anecdota

1. Citiți textele de mai jos:

Un mic om verde se prezintă în cabinetul unui psihiatru din New York.

— Doctore, rostește el cu glas spăsit, am probleme foarte mari. Trec printr-o stare depresivă cumplită. Nimeni nu crede că sunt marțian.

— Ai fost și la Asociația Minorității de Culoare?

— Da, și m-au îndrumat aici.

— Atunci, fiule, zise doctorul conducându-l spre ieșire, nu mai e nimic de făcut. Du-te pe un teren de golf, și fă-te una cu gazonul.

(Silviu Genescu)

Doi marțieni mărunți păşesc pe lângă autostradă. Prin jur, pustiu, totul vibrează de căldură. Câte-un şofer trece în goană fără a le arunca măcar o privire. Unul dintre marțieni tace dezorientat, iar celălalt dă cu piciorul în cutii de conserve goale şi-n pietricele, schimbându-şi mereu culoarea pielii, ca un cameleon.

— Tu şi ideile tale! Uh!

Primul continuă să tacă. Doar arareori îşi roteşte neputincios toate cele şase perechi de ochi în formă de fagure.

— Cine naiba m-o fi pus să plec? — continuă să se enerveze cel de al doilea. Însă, după aceea, dojenitor, întoarce capul către primul.

— Geniul dorește să-şi ia doctoratul la Institutul pentru Psihologie Cosmică. Iar pentru lucrarea de diplomă şi-a ales taman cleptomania.

— Asta mi-a convenit — încearcă primul să se apere. Iar după statistici, chiar aici, pe Pământ, există cei mai mulți subiecți.

Scanned with OKEN Scanner

— Da, și cum l-ai localizat pe primul, imediat pe navă cu el și pe urmă drept aici, în Valea Morții, cum o numesc pământenii.

— Am socotit că aici n-o să ne tulbure nimeni cercetările.

— Ai socotit încă prea bine. Am făcut-o de oaie. Singuri în mijlocul deșertului, pe o planetă străină, fără vreun mijloc de a ne întoarce acasă. Excelent! Reia lovitul conservelor, privindu-l pe primul cu ciudă.

— Nu te uita așa la mine — sare primul. De unde puteam presupune că blestematul ăsta ne va fura nava cosmică?

(Krunoslav Gerhard, *Ceartă lângă autostradă*, traducere din limba sârbocroată de Dușan Baiszki)

2. Textele au fost publicate în revista *Helion* sub genericul *Umor S.F.* Argumentați această încadrare.

Rețineți!

ANECDOTA sau **BANCUL** este o scurtă narațiune comică, caracterizată prin prezentarea obiectivă, succintă a întâmplărilor și prin spontaneitatea poantei (momentul culminant al unei anecdote). De obicei, în anecdotă sunt relatate evenimente și comportamente specifice unui anumit moment istoric (de actualitate) sau unui tip social, etnic, regional etc. Anecdota este, în acest sens, echivalentul snoavei, creație a culturii populare.

3. Realizați un concurs de anecdote cu subiecte S.F. Câștigătorul va primi ca premiu un volum de Isaac Asimov, cumpărat de colegi.

Invitația

1. Imaginați-vă următoarea situație. Comitetul de conducere al cenaclului literar al școlii voastre a hotărât organizarea unei ședințe în care membrii cenaclului să citească povestirile S.F. pe care le-au scris. Urmează să trimiteți invitații unor personalități cunoscute în domeniul literaturii științifico-fantastice (scriitori, critici, redactori la posturi de radio sau de televiziune ș.a.).

Pentru realizarea acestor invitații, alcătuiți două echipe formate fiecare din 10 elevi și alegeți un juriu format din trei / cinci elevi.

- Fiecare echipă va alege un secretar care va coordona întreaga activitate;
- Doi elevi vor redacta invitația, după următorul model:

Scanned with OKEN Scanner

• Trei elevi vor găsi forma cea mai atractivă de prezentare a invitației (scrisă sau desenată de mână sau pe calculator).

Juriul va decide care sunt invitațiile cele mai reușite atât sub aspectul formei, cât și al conținutului.

2. Identificați în textul invitației de mai jos următoarele elemente:

- antetul
- formula de adresare
- data și ora manifestării
- formula de încheiere
- destinatarul și adresa acestuia
- formula introductivă
- scopul întâlnirii
- semnătura și data

Școala Nr. ....., localitatea .....
Cenaclul literar „....."

Doamnei / Domnului .....
str. ..... nr. ...

Stimată doamnă, / Stimate domn,

Cenaclul literar „....." al Școlii Nr. ..... din ..... are plăcerea să vă invite la ședința sa din data de ....., ora ....., care va avea loc la .....

Cu acest prilej se vor citi lucrările membrilor cenaclului .....

Sperăm să ne onorați cu prezența dumneavoastră. Vă rugăm să confirmați participarea la numărul de telefon .....

Cu respect,

Localitate, data .....

3. Alcătuiți patru grupe. Fiecare grupă va scrie diverse formule de adresare, de introducere și de încheiere, potrivite unor situații de comunicare diferite.

4. Redactați, în aceleași echipe, invitații pentru următoarele situații, folosind formulele pe care le-ați găsit la exercițiul anterior:

- lansarea unui volum cuprinzând creații ale elevilor din școala voastră;
- sărbătorirea centenarului școlii voastre;
- un concurs de cultură generală organizat de școala voastră;
- un spectacol realizat de echipa de teatru a școlii.

Scanned with OKEN Scanner

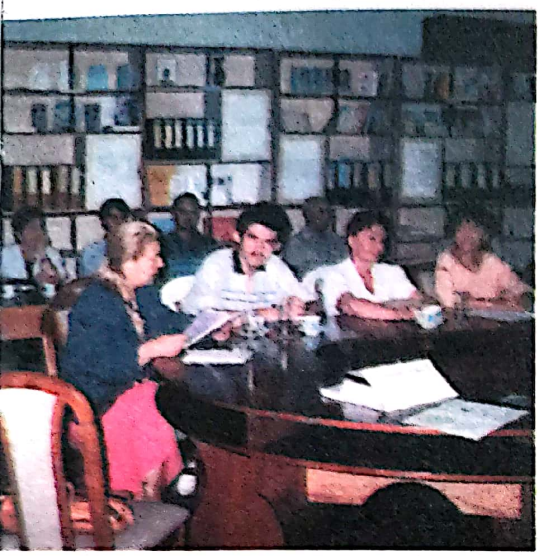

Ședință a cenaclului „Asociației Culturale Iulia Hasdeu"

Procesul-verbal

1. Alcătuiți un proces-verbal de o pagină al ședinței cenaclului literar la care ați participat. Consemnați precis, concis și corect desfășurarea întâlnirii. Acordați atenție așezării în pagină, stilului de redactare (lexic adecvat, concizie etc.), respectării normelor ortografice și de punctuație.

Rețineți!

Un **PROCES-VERBAL** cuprinde:

- Informații introductive referitoare la: data, locul, participanții, scopul întâlnirii, ordinea de zi.
- Prezentarea succintă a desfășurării întâlnirii:
  - Eleva / Elevul X a citit textul.....;
  - Au făcut observații .....;
  - X a menționat că.....; Y a adăugat .....
- Formula de încheiere (*Încheiat astăzi,* .....) și semnătura.

2. Alcătuiți câte un proces-verbal pentru următoarele situații:

- ședința de alegeri a președintelui clasei;
- predarea–primirea fondului clasei, semnat atât de către cel care predă, cât și de cel care primește;
- discutarea unui proiect al clasei pentru o excursie.

Scanned with OKEN Scanner

2 Evaluare unitatea 2

Nu mai aveam de mult noțiunea timpului. Abia dacă o mai aveam pe a spațiului. Depășisem, în fine, marele vid. *Istovitoarea traversare se încheiase, nu mai bâjbâiam în beznă, hipnotizați de privirea inexpresivă a stelelor.* Nimic nu se opunea unei debarcări fericite, iar băieții o așteptau cu nerăbdare. Singur eu simțeam fiori pe șira spinării.

— *Cum e posibil, oameni buni?* îmi venea să strig. *Cum e cu putință?* Pentru că a sădit un fir de glicină, prietenul nostru Noch a ridicat în jurul ei un grilaj de aproape un metru și la fiecare comunicare cu Terra întreabă dacă pavăza e intactă. Vi se pare normal ca o planetă să arate ca o casă părăsită?...

Horia Aramă — *Test*

5 puncte **1.** Identificați tema S.F. din acest fragment.

10 puncte **2.** Indicați cel puțin două elemente specifice universului S.F. prezente în textul dat.

25 puncte **3.** Pornind de la titlul textului, scrieți într-o pagină o posibilă continuare a acestei povestiri S.F.

5 puncte **4.** Indicați felul subiectului neexprimat din primul enunț al textului.

8 puncte **5.** Indicați predicatele din enunțurile subliniate și analizați părțile de vorbire prin care se exprimă.

4 puncte **6.** Indicați funcția sintactică și analizați morfologic cuvintele *nimic* și *băieții* din textul dat.

8 puncte **7.** Indicați felul propozițiilor din ultima frază din textul dat.

15 puncte **8.** Indicați felul subordonatelor din fraza următoare: Convingerea lui a fost că trebuie să păstreze neatins ultimul fir de floare de pe Terra.

10 puncte **9.** Redactați o invitație adresată directorului școlii voastre pentru a participa la vernisajul unei expoziții de desene pe teme S.F. a cercului de pictură.

din oficiu: **10 puncte**

Scanned with OKEN Scanner

unitatea 3

Genul epic

Nuvela

- Spațiu și timp
- Personajele
- Atributul și atributiva
- Texte funcționale

Scanned with OKEN Scanner

Nuvela

Ioan Slavici (1848–1925), prozator ardelean, unul dintre marii clasici ai literaturii române.
• Opera sa cuprinde basme *(Zâna Zorilor, Florița din codru)*, nuvele *(Moara cu noroc, Budulea Taichii, Pădureanca, Gura satului, Scormon)*, romane (*Mara, Din bătrâni*), memorii *(Amintiri, Lumea prin care am trecut)*, piese de teatru *(Fata de birău, Gaspar Graziani)*. Ca gazetar, editează mai multe ziare și reviste (*Tribuna, Vatra* etc.).
• Operele sale oglindesc lumea satului și a târgului transilvănean, remarcându-se prin finețea analizei psihologice a personajelor, autenticitatea imaginii universului prezentat și atitudinea etică a scriitorului față de problemele lumii descrise.
• Scrie nuvela *Popa Tanda* în anul 1873 și o citește la Junimea în 1874. Nuvela apare în *Convorbiri literare*, în iunie 1875.

POPA TANDA

de Ioan Slavici

— fragmente —

I

Ierte-l Dumnezeu pe dascălul Pintilie! Era cântăreț vestit. [...] Era dascăl în Butucani, bun sat și mare, oameni cu stare și cu socoteală, pomeni și ospețe de bogat. Iară copii n-avea dascălul Pintilie decât doi: o fată, pe care a măritat-o după Petrea Țapului, și pe Trandafir, părintele Trandafir, popa din Sărăceni.

Pe părintele Trandafir, să-l țină Dumnezeu! Este om bun; a învățat multă carte și cântă mai frumos decât chiar răposatul tatăl său, Dumnezeu să-l ierte! și totdeauna vorbește drept și cumpănit, ca și când ar citi din carte. Și harnic și grijitor om este părintele Trandafir. Adună din multe și face din nimica ceva. Strânge, drege și culege, ca să aibă pentru sine și pentru alții.

Mult s-a ostenit părintele Trandafir în tinerețea lui. [...] Dar toate s-au făcut și nici n-au rămas lucru zadarnic. Trandafirică a ajuns popă în satul tătâne-său, în Butucani, bun sat și mare, oameni cu stare și cu socoteală, dar la pomeni și la ospețe părintele Trandafir nu mergea bucuros.

Minunat om ar fi părintele Trandafir dacă nu l-ar strica un lucru. Este cam greu la vorbă, cam aspru la judecată: prea de-a dreptul, prea verde-fățiș. El nu mai sucește vorba, ci spune drept în față, dacă i s-a pus ceva pe inimă. Nu e bine să fie omul așa. Oamenii se prea supără când le luăm căciula din cap. Și e bine să trăim bine cu lumea. Aceasta s-a văzut și cu alde părintele Trandafir. Un om ca el nici doi ani n-a putut

Scanned with OKEN Scanner

să stea în Butucani. Când una, când alta: o dată cu vorba-n săteni, altă dată-n protopop. [...] Cu mult, cu puțin, părintele Trandafir fu trimis de la Butucani la Sărăceni — pentru buna înțelegere între credincioși.

Popă-n Sărăceni? Cine știe ce vrea să zică popă-n Sărăceni! Dar așa-i trebuie părintelui Trandafir! Cine vrea să sară peste groapă, arunce-și mai-nainte desagii peste ea. Părintele Trandafir n-avea însă decât o nevastă și doi copii: desagii îi erau deșerți. Pentru aceea îi era atât de greu să sară din Butucani la Sărăceni.

Pe Valea Seacă este un sat pe care oamenii îl numesc Sărăceni. Un sat „Sărăceni" pe o vale „seacă": mai rău nu poate să sune însămnarea unui loc.

Valea Seacă!

„Vale", pentru că este un loc închis între munți; „seacă", pentru că părâul ce și-a făcut cale pe mijlocul văii este sec aproape întregul an. [...]

Sărăcenii? Un sat cum Sărăcenii trebuie să fie. Ici o casă, colo o casă... tot una câte una... Gardurile sunt de prisos, fiindcă n-au ce îngrădi; uliță este satul întreg. Ar fi prost lucru un horn la casă: fumul află cale și prin acoperiș. Nici muruiala[1] pe pereții de lemn n-are înțeles, fiindcă tot cade cu vremea de pe dânșii. Câteva lemne clădite laolaltă, un acoperiș din paie amestecate cu fân, un cuptor de imală[2] cu prispa bătrânească, un pat alcătuit din patru țapi[3] bătuți în pământ, o ușă făcută din trei scânduri înțepenite c-un par cruciș și cu altul curmeziș... lucru scurt, lucru bun. Cui nu-i place să-și facă altul mai pe plac.

În vârful satului, adecă la cel mai înălțat loc, este o alcătuială pe care sărăcenenii o numesc „biserică". Ce să fie asta? Este o grămadă de groși[4] bătrâni, puși unii peste alții în chip de pereți. În vremile bătrâne, cândva, nu se știe când, acest fel de pereți se aflau cu partea de din sus privind tocmai spre cer; acum însă, nici asta nu se știe de când, ei se află în supusă plecare spre acea parte, care avea să țină locul unui turn. Asta pentru că stâlpii din față, fiind putreziți de când a bătut vântul cel mare, s-au plecat spre răbdătorul pământ, trăgând cu sine întreaga alcătuială. Așa a și rămas apoi, fiind biserica, cel puțin în Sărăceni, un lucru de prisos.

Popă? Se zice că nu e sat fără de popă. Pesemne cine-a făcut zicala asta n-a știut de Sărăceni. Sărăcenii erau un sat fără popă. Adecă era sat cu popă, numai că popa lor totdeauna era popă fără sat. Un lucru singur în felul lui cu Sărăcenii ăștia. Mai că n-a fost încă popă care să fi stat mai mult decât trei zile în Sărăceni; și care a stat mai multă vreme aici s-a curățit de păcate.

---

[1] *muruială*, s.f. — (reg.) amestec de lut cu apă, care se folosește pentru a acoperi pereții sau a astupa crăpăturile acestora.

[2] *imală*, s.f. — (reg.) lut amestecat cu paie și bălegar uscat la soare.

[3] *țap*, s.m. — (reg.) par, țăruș.

[4] *gros*, s.m. — (reg.) buștean, trunchi; bârnă (groasă).

Scanned with OKEN Scanner

Ștefan Luchian (1868–1916) — *Pe dealul Hânganilor*

Iar acum părintele Trandafir ajunsese la acest canon[5] de pocăință. El nu mai putea să aștepte că va face ca alții, să vină o zi, să stea alta și să se ducă în a treia. Știa că s-a pus prea rău la protopop pentru ca să poată crede că-l va trimite în alt sat. Iară făr' de sat nu putea să rămână. Popă făr' de sat: roată făr' de car, jug făr' de boi, căciulă pusă într-un vârf de par. Își puse dar de gând ca s-o ieie precum i se face, să facă din nevoie drag și să stea bucuros în Sărăceni. [...]

Chiar de la început, părintele Trandafir a înțeles un lucru: cum că în Butucani era mai bine decât în Sărăceni. Oamenii aveau câte ceva; iară de unde este poți lua. În Sărăceni însă toate încuietorile erau de lemn. Și apoi părintele judeca: popa face treaba satului, iară satul să îngrijească de traista popii. [...]

„Câtă vreme vor fi sărăcenenii leneși, ei vor rămânea săraci și eu flămând!" Își puse dar de gând ca să facă din poporenii[6] săi oameni harnici. [...]

În cea dintâi duminecă, părintele Trandafir ține o predică înaintea oamenilor ce s-au adunat în număr mare ca să vadă pe popa cel nou. Nu este mai mare mulțumire pentru omul ce dorește binele altora decât aceea când vede că este ascultat de către alții și că vorbele lui prind rădăcini. [...] Părintele Trandafir se simțea norocit într-acea zi. Niciodată el n-a fost ascultat cu atâta luare-aminte ca astă dată. Părea că oamenii aceia ascultă ceea ce știu, dar nu știu bine, și-i sorbeau vorbele cu atâta sete, încât părea că ar voi să-i scoată sufletul, ca mai ușor să culeagă din el învățătura.

S-a citit în ziua aceea evanghelia asupra fiului rătăcit. Părintele Trandafir a arătat cum Dumnezeu, în nesfârșita lui iubire de oameni, l-a făcut pe om spre fericire.

---

[5] *canon,* s.n. — pedeapsă dată de biserică la călcarea unei reguli bisericești; suferință, chin.

[6] *poporean,* s.m. — (reg.) enoriaș, membru al unei parohii.

Scanned with OKEN Scanner

Fiind omul în lume, Dumnezeu voiește ca el să simtă toate plăcerile curate ale vieții, pentru că numai așa poate să o iubească și să facă bine într-însa. Omul care din vina sa ori în urma altor întâmplări simte numai amar și necazuri într-astă lume nu poate iubi viața și, neiubind-o, disprețuiește în chip păcătos acest înalt dar dumnezeiesc.

Ce fac însă oamenii leneși, oamenii care nu-și dau nici o silință, care nici mâna nu și-o întind ca să ia darul? Sunt păcătoși! căci nu numai dorințe avem, ci și pofte trupești. Poftele cele curate sunt date omului ca să le astâmpere prin rodul muncii; dorințe îi sunt date în suflet ca să cuprindă lume și Dumnezeu în sine și, fericit, să le privească. Lucrarea este dar legea firii omenești, și cine nu lucrează greu păcătuiește.

După aceste, părintele a arătat cu vorbe care dau gândirilor chip viețuitor cât este de ticăloasă[7] viața unui om peritor de foame, și a dat credincioșilor săi sfaturi, zămislite în mintea lui înțeleaptă, cum ei ar trebui să lucreze în primăvară, în vară, în toamnă și în iarnă.

Oamenii au ascultat; în fețele lor era scrisă vorba părintelui, iară mergând spre casă, ei vorbeau numai despre ceea ce auziseră în biserică și fiecare se simțea cu un om mai mult decât până acuma. Erau poate mulți și de aceia care așteptau numai să treacă sfânta duminecă pentru ca în cea dintâia zi de lucru să înceapă.

— Așa popă n-a mai fost în Sărăceni! grăi Marcu Florii Cucului, despărțindu-se de vecinul său Mitru. [...]

Au venit apoi alte dumineci. Părintele Trandafir a mai dat însă îndărăt cu predicile. Chiar în a doua duminecă n-avea cui să-i vorbească. Era vremea cam ploioasă și oamenii au rămas pe acasă. Alte dumineci însă era vreme frumoasă: pesemne atunci nu se îndurau oamenii de vreme; le venea greu a se despărți de cerul lui Dumnezeu. Așa câte o babă bătrână, câte un moșneag slab la auz mai avea părintele prin biserică. Adeseori rămânea însă numai cu Cozonac, clopotarul. Așa nu se face treabă.

Dacă ar fi fost altfel de om, s-ar fi oprit aci. Părintele Trandafir e însă ca și capra în grădina cu curechi[8]. Când îl scoți pe ușă, îți intră prin gard; când astupi gardul, dai că sare peste gard și îți face mai multă pagubă, stricând și streașina gardului. Dar ține-l Dumnezeu! — e numai vorbă! — tot bun om rămâne părintele Trandafir.

— Așteptați! grăi el. Dacă nu veniți voi la mine, mă duc eu la voi!

Și apoi porni popa la colindă. Cât e ziua de mare, gura lui nu se mai oprea. Unde prindea oamenii, acolo îi ținea la sfaturi. La câmp dai de popă; la deal dă popa de tine; mergi la vale, te întâlnești cu popa; intri-n pădure, tot pe popa îl afli. Popa la biserică, popa la mort, popa la nuntă, popa la vecin: trebuie să fugi din sat dacă voiești să scapi de popa. Și unde te prinde te omoară cu sfatul.

Vrun an de zile a dus-o părintele Trandafir cu sfatul. Oamenii ascultau bucuros; le plăcea să stea de vorbă cu popa și chiar să prindeau de sfaturi.

[7] *ticălos*, adj. — (în text, cu sensul arhaic/regional) vrednic de milă.

[8] *curechi*, s.m. — (reg.) varză.

Scanned with OKEN Scanner

Atâta însă, și mai departe tot povestea cea veche: știau oamenii cum să facă, dar nu făceau. Părintele se cam necăjea. De la o vreme a fost sfârșit cu sfaturile. Nu era om în sat asupra căruia să nu fi descărcat întreaga sa învățătură: nu mai avea ce să spună.

„Ei! că nu e bine așa! grăi iarăși preotul. Nu merge cu sfatul. Să-ncep cu ceva mai aspru."

Se începu batjocura. Unde afla un om, părintele Trandafir începea a-l face de râs și a-și bate joc de el în tot chipul. Trece pe lângă o casă, care nu e tocmai de ieri acoperită: „Măi! dar isteț om mai ești tu! — grăiește către stăpân — și prin vârful casei ai ferestre. Tare iubești lumina și sfântul soare!" [...]

Așa începe și o duce mai departe tot așa. A ajuns treaba într-atâta, încât oamenii cale de-o poștă se feresc din drumul popei. A ajuns ca și ciuma. Dar mai rău decât toate este una: după atâta tândălitură[9], oamenii i-au pus numele „Popa Tanda". Apoi Popa Tanda a și rămas. [...]

Doi ani de zile au trecut fără ca părintele Trandafir să fi mișcat satul înainte, măcar numai atâta cât e de la vorbă până la supărare. Oamenii ajunseseră atâta de sfătoși și atâta de batjocoritori, încât ziua întreagă stau grămezi, câteodată la sfat, câteodată la batjocură. Era lucru minunat: oamenii cunoșteau binele, rădeau de rău, dar nu se urneau din loc.

Ei! spună om cu suflet: să nu se supere părintele Trandafir? Ba să se mânie, greu să se mânie!

El s-a și mâniat. A început să ocărască oamenii. Cum a purces la sfaturi, la batjocuri, așa acum la ocări. Unde prindea omul, acolo-l ocăra.

Dar acuma n-a dus-o departe. La început oamenii se lăsau ocărâți. Mai târziu, mai răspundeau și ei câte ceva, așa, pe sub căciulă. În sfârșit, însă, văzând că merge prea gros, începură și ei să ocărască pe popa.

[Sărăcenenii merg la protopop și la episcopie să ceară alt preot pentru satul lor. Episcopul, însă, îi dă dreptate părintelui Trandafir și nu îl mută în alt sat.]

Îndeobște, nenorocirile se grămădesc asupra omului. Una naște pe cealaltă; sau că ele sunt surori de cruce. Destul că le aflăm totdeauna ca umbra și lumina, una lângă alta.

Părintele Trandafir avea acum trei copii. Când sosi acasă de la episcopie, găsi pe preuteasa în pat. Era a patra bucurie la casă.

O soție bolnavă, trei copii mici, al patrulea de lapte, o casă numai hârb: prin pereți se furișa neaua, cuptorul afuma și acoperișul era tovarăș cu vânturile, iar hambarele goale, punga deșartă și sufletul necăjit.

Părintele Trandafir nu era omul care să fi putut afla calea pe care să iasă din această încurcătură. De ar fi fost alții în starea lui, el le putea da ajutor; pe sine însuși nu se putea mângâia. El stete multă vreme gânditor la opaițul ce arunca lumină somnoroasă; împregiurul lui dormeau toți. [...] Copiii lui! soția lui!

[9] *tândălitură*, s.f. — faptul de a tândăli; pierdere de vreme; umblare fără rost; *a umbla tanda* (expr.) — a umbla fără rost.

Scanned with OKEN Scanner

ce va fi de dânșii? Inima îi era grea, dar nu afla un singur gând mântuitor, un singur chip de scăpare; în lume nu afla nimic de unde ar fi putut prinde speranță.

A doua zi de dimineață era duminecă [...]. Părintele Trandafir intră în biserică. De câte ori a intrat el în astă biserică! Dar totdeauna precum intră făurarul[10] în făurărie. Acuma însă îl prinse o frică neînțeleasă, merse câțiva pași înainte, se opri, își ascunse fața în amândouă mâinile și începu să plângă greu și cu suspin înăbușit și furios. De ce plângea el? Înaintea cui plângea? Din gura lui numai trei cuvinte au ieșit: „Puternice Doamne! Ajută-mă!...“ Și oare credea el că acest gând, cuprins cu atâta înfocare în desperarea lui, îi va putea da ajutor? El nu credea nimic, nu gândea nimic: era purtat.

II

[...] În apropierea bisericii se află o casă pustie, numai după nume, casă. Stăpânul casei ar fi ținut vitele într-însa, dar n-avea vite. Lângă casă era un loc de grădină, grădina însă nu era, fiindcă zis a fost cum că garduri în Sărăceni nu sunt. Părintele Trandafir cumpărase casa cu loc cu tot și locuia în ea. De când casa era a popii, prea multe îndreptări nu i se făcuseră, și acum era tot hârb, pereții ciur și acoperișul mreajă[11]. Părintele numai de ale altor case purta grijă. [...] Vorba cu lumea gheboșilor: omul se îndreaptă după oameni, chiar și când ar voi să-ndrepteze oamenii după sine; popa trăia în felul satului. Noroc avea numai cu zestrea preutesei; dar de unde numai se ia, multă vreme nu se ia, și asta se apropia de postul cel mare.

„Nu merge! grăi părintele Trandafir. Așa nu merge!“ Începu a se face și el om ca lumea, a se îngriji mai-nainte de toate de binele casei sale.

Numaidecât în primăvară luă un țigan, îl puse să frământe imală și-și lipi casa. În câteva zile toți patru pereții erau lipiți și muruiți. Acum părintele ședea mai bucuros afară decât în casă, fiindcă din casă nu se vedea atât de bine muruiala casei; și era frumos lucru o casă muruită în Sărăceni, mai ales când omul își putea zice: „Asta e a mea!“ Era însă un lucru care defel nu se potrivea. De câte ori ochii părintelui scăpătau peste pereți pe acoperiș, el intra în casă; îi părea c-a văzut acuma destul. Nu privea bucuros la acoperișul stricat și, totuși, de câte ori voia să vadă pereții, vedea tot acoperișul. Afurisitul de acoperiș! Nu mai era chip să-l lase precum era. [...] Luă un om, îl puse la șovar[12], la pipirig[13], la papură și trestie. Sâmbătă era plin împregiurul casei, tot snopi legați cu nuiele de răchită; iară în cealaltă sâm-

[10] *făurar*, s.m. — (înv. și reg.) fierar.

[11] *mreajă* (variantă a lui *mreajă*), s.f. — unealtă de pescuit formată dintr-o plasă foarte ușoară, cu ochiuri relativ mari și împletită din ață subțire; (în text) plin de găuri.

[12] *șovar*, s.m. — papură; plantă cu paiul subțire și aspru, cu flori mici, verzi.

[13] *pipirig*, s.m. — plantă cu tulpina înaltă, cilindrică, de culoare verde și cu flori brune-roșcate, care crește pe malul apelor sau în locuri mlăștinoase.

Scanned with OKEN Scanner

bătă acoperișul era cârpit și tivit pe vârf cu snopi de trestie, peste care erau întinse doauă prăjini legate cu furci. Acuma lucrul era chiar bun — și nu scump. Oamenii treceau pe lângă casa popii, clătinau din cap și ziceau câteodată: „Popa e omul dracului!“ Iară popa petrecea bucuros pe afară.

Dar nici astă bucurie n-a ținut multă vreme. [...] Un gard trebuia încă și o portiță, pe care să intre oamenii când vin la popa; să fie gard numai de nume, să fie portița numai pârleaz[14], dar să se știe că, mai-nainte de a intra în casa popii, trebui să intri în curtea lui.

Popa iarăși luă om, îl trimise să taie spini și pari, bătu parii în pământ, puse spinii printre pari și gardul fu gata. Înaintea casei, înspre biserică, loc de vreo 400 de stânjeni, locul fu îngrădit: iară portița se făcu din patru pari înțepeniți cu alți doi, care erau puși cruciș.

Mai ales preuteasa se bucura foarte când se văzu așa îngrădită; mai ales popa se bucura când vedea că se bucură preuteasa. Nu era zi în care popa ori preuteasa să nu le zică copiilor de vreo zece ori: „Auziți? să nu ieșiți afară din curte! Jucați-vă frumos ~~aici, acasă~~!“

Când omul a făcut începutul, el nu mai ajunge la capăt. O dorință naște pe cealaltă. Acuma preutesei i-a intrat un lucru în cap.

— Știi tu ce, popă? zise ea într-o dimineață. Eu aș gândi că ar fi bine să fac câteva straturi colo de-a lungul gardului.

— Straturi?

— Da! să semănăm ceapă, morcovi, fasole, barabule[15] și curechi.

Părintele rămase uimit. Îi părea că asta ar fi peste putință. Straturi în Sărăceni!... Dar câteva zile capul îi era plin de straturi, de barabule, de curechi și fasole; așa, peste iar câteva zile, locul era săpat, straturile erau făcute. Nu era ziuă în care atât popa, cât și preuteasa să nu fi mers măcar de zece ori la straturi, pentru ca să vadă dacă nu erau răsărite semințele. Mare a fost bucuria într-o zi. Popa s-a sculat mai de dimineață.

— Muiere, scoală!

— Ce-i?

— Au răsărit!

Toată ziua aceea popa și preuteasa cu copii cu tot au petrecut vremea șezând pup[16] între straturi. Care vedea mai multe semințe încolțite, acela era mai norocos.

Iară sătenii treceau pe lângă casa popii, priveau printre spini la straturile popii și-și ziceau și astă dată: „Popa e omul dracului!“

[Urmează o altă idee pusă în aplicare: părintele Trandafir seamănă porumb pe lângă gard și împrejurul straturilor. Apoi, ajutat de doi săteni, care-i împrumută un plug, doi boi și un cal, seamănă porumb și în spatele casei, unde mai avea o bucată de pământ nefolosită. Plăcerea de a lucra pământul îl îndeamnă să înceapă să-și gospodărească și terenurile de la marginea satului. Cu restul din zestrea preotesei cumpără un car și doi cai amărâți. Clopotarul Cozonac îl ajută să-și lucreze pământurile.]

[14] *pârleaz*, s.n. — trecătoare îngustă peste un gard, făcută din una sau mai multe scânduri, ca niște trepte, care se sprijină la extremități pe câte un țăruș bătut în pământ.

[15] *barabulă*, s.f. — (reg.) cartof.

[16] *a ședea pup* — (expr. reg.) a sta pe vine.

Scanned with OKEN Scanner

În vremea asta, părintele Trandafir a îmbătrânit cu zece ani; dar întinerea când încărca preuteasa și copiii în trăsură, da bici la cai și mergea ca să-și vadă holdele.

Sătenii îl vedeau, clătinau din cap și iarăși ziceau: „Popa e omul dracului!" [...]

Avea popa cai, avea și trăsură. Îl cam supărau însă lesele[17], din care n-au fost rămas decât spinarea cu coastele. [...] Părintele trimise pe Cozonac în vale, după nuiele, bătu doi pari în pământ, între pari, tot la depărtare de o palmă, bătu bețigașe mai subțirele și apoi popa, preuteasa, copiii și Cozonac se puseră la împletit. Multă vreme nu trecu până ce lesele și fură gata. De minune nu era lucrul: erau însă cele mai bune lese în Săräceni, bune, încât Cozonac nu se putu răbda să nu-și zică: „Popa e omul dracului!" [...]

Înainte de Rusalii, părintele a gătit un car de lese, cu care avea să meargă la târg, și Marcu știa foarte bine că, dacă popa vinde lesele, și el va să aibă sărbători bune. I-a fost ajutat popei câteva săptămâni, și lucrul totdeauna îi aduce folos celui ce-l face. [...] Dându-i ajutor popii, Marcu a început să facă mai bune lese decât popa. [...]

Ziua sfintelor Rusalii astă dată a fost zi bună. Preuteasa avea rochie nouă, cei trei mai mărișori aveau păpucași[18] din oraș, Măriuca cea mai micuță avea o pălărie de paie cu două flori roșii, iară pere-

ții erau albi chiar și pe dinafară, ferestrele erau întregi, casa era luminoasă. [...]

Vremile vin; vremile se duc: lumea merge înainte, iară omul, când cu lumea, când împotriva ei.

III

Drumul de țară vine din oraș, trece pe lângă Valea Seacă și merge mai departe pe la Valea Răpiții. Unde se întâlnesc drumurile, la împreunarea celor două văi, pe Răpița, este o moară, lângă Răpița este o rugă[19], lângă rugă este o fântână, iar lângă fântână sunt opt paltini frumoși. Locul acesta se zice: „La rugă

[17] *leasă*, s.f. — împletitură de nuiele în formă de grătar, de gard, de coș etc.; (în text) partea din spate a căruței, unde se punea fânul.

[18] *păpucaș*, s.m. — (reg.) papucel, pantofior.

[19] *rugă*, s.f. — (reg.) cruce, troiță.

Scanned with OKEN Scanner

la Sărăceni!“ De aici până la Sărăceni nu este decât cale de un ceas. Cu toate aceste, de câte ori vine din oraș, sărăceneanul se oprește aci, adapă caii și mai stă puțină vreme, așteptând ca să vie vrun drumeț care să întrebe: „Ce sat e acela unde se vede biserica cea frumoasă cu pereți albi și cu turn sclipitor?“ Fiind întrebat astfel, el își netezește mustățile și răspunde privind fălos spre acel loc: „Acolo sus pe Gropnița? Acela e satul nostru, Sărăcenii. Dar clopotele să le auzi: ce clopote sunt în turnul acela!... S-aude cale de trei ceasuri!“

Unde se despart drumurile este un stâlp cu două brațe: pe un braț stă scris: „Spre Valea Răpiții“, pe celălalt: „Spre Valea Seacă“. [...] De la acest loc și satul se vede mai bine. Grădinile sunt însă prea îndesate cu pomi; numai printre crengi ori peste pomi vedem pe ici, pe colea, câte o bucată din pereții și acoperemintele caselor. Casa popii este tocmai lângă biserică: nici din asta nu vedem însă decât cinci ferestri și un acoperemânt roșu cu două hornuri. În față cu biserica e școala. Casa, din care nu vedem decât o bucată de perete cu două ferestri mari și acoperemântul, este a lui Marcu Florii Cucului. Iară zidirea cea mare, care se vede mai în vale, este primăria. Dacă satul nu ar fi atât de îndesat, ar trebui să ni se înfățișeze foarte frumos. Așa însă rămâne învelișul, din care trebuiește să urmăm la cele ce nu vedem.

Toate s-au schimbat; numai părintele Trandafir a rămas precum a fost: verde, vesel și harnic. Dacă părul cărunt și barba căruntă nu ar vesti vremea lui, am crede că copilașii cu care se joacă înspre seară la laița[20] cea de dinaintea casei sunt copilașii lui. Unul dintre copilași, pe care l-a ridicat ca să-l sărute, îi fură pălăria din cap și fuge cu ea năstașnic[21]. Măriuca deschide fereastra și strigă: „Trandafirică al mamei, nu lăsa pe moș-tătuca cu capul gol“. Apoi fuge de la fereastră, pentru ca să prindă pe Ileana, care a furat ceapța[22] bunichii, s-a împodobit cu ea și vine să se fălească la moș-tătuca. Moș-tătuca râde din toată inima; îi place gluma. Tocmai vine de la vecernie și părintele Coste, și prinde atât pe Ileana cât și pe Măriuca, le sărută și apoi se pune pe laiță lângă socrul său. Marcu, vecinul, vechiul prieten, socrul Măriucăi, om de casă, vede alaiul și vine și el să steie de vorbă. „Bătrânule! na-ți căciula, nu sta cu capul gol!“ grăiește bunica, întinzând căciula pe fereastră.

Un om din sat trece, le poftește „bună odihnă“ și-și zice: „Ține-l, Doamne, la mulți ani, că este omul lui Dumnezeu!“

Temă

Citiți integral nuvela *Popa Tanda* de Ioan Slavici.

---

[20] *laiță*, s.f. — bancă fixată afară, la poarta sau în curtea caselor țărănești.

[21] *năstașnic*, adj., adv. — (reg.) vioi, zburdalnic, neastâmpărat.

[22] *ceapță* (variantă a lui *ceapsă*), s.f. — (reg.) mică bonetă sau scufiță de pânză albă, bogat împodobită, cu ornamente țesute sau cusute.

Scanned with OKEN Scanner

Descifrarea textului

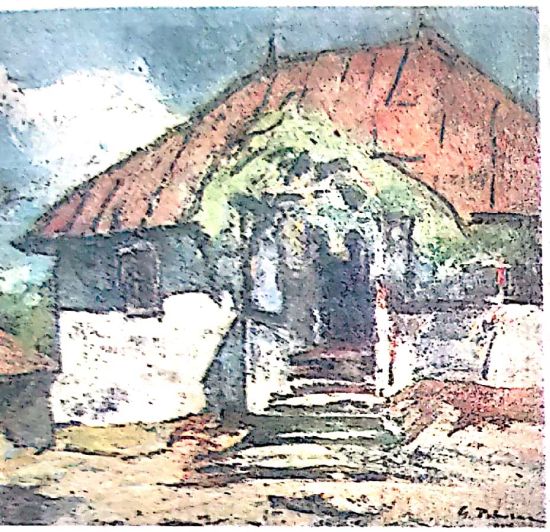

Gheorghe Petrașcu (1872–1949) — *Casă țărănească*

1. În text există regionalisme, specifice zonei de vest a Transilvaniei. Grupați regionalismele de mai jos în funcție de tipul acestora (fonetice, morfologice, lexicale, sintactice): *preuteasă, acoperemânt, ferestri, (casa) popei, a fost sfârșit cu sfaturile, din care n-au fost rămas, partea de din sus, mai mult decât trei zile, însămnare, duminecă, doauă, păpucaș, ceaptă, barabulă, mă duc eu la voi, Valea Răpiții.*

2. Explicați cum s-au format următoarele toponime (nume proprii care denumesc ape, sate, orașe, munți etc.) din text: *Sărăceni, Butucani, Gropnița, Valea Seacă, Valea Răpiții.*

3. Alcătuiți patru grupe. Fiecare grupă va selecta din text cuvinte care aparțin unuia dintre următoarele câmpuri lexicale: termeni religioși, casa țărănească, rude, legume.

4. Scrieți formele literare ale următoarelor secvențe din text: *n-au rămas lucru zadarnic, tătâne-său, s-o ieie, să vie, vrun, împregiur, desperare, astă, va să aibă sărbători.*

5. Dați sinonime pentru următoarele expresii populare din text: *greu la vorbă, a-i lua cuiva căciula din cap, verde-fățiș, a se curăți de păcate, a face din nevoie drag, a omorî cu sfatul pe cineva, a se simți norocit, prost lucru.*

6. Discutați între voi și explicați sensul următoarelor secvențe din text:

- *vorbele prind rădăcini;*
- *încuietorile erau de lemn;*
- *vorbe care dau gândurilor chip viețuitor;*
- *a patra bucurie la casă.*

7. Comentați topica următoarelor construcții: *zis a fost, astă bucurie, se bucura foarte, mare a fost bucuria, bună odihnă.*

Scanned with OKEN Scanner

lecția **literatură**

37 Lectura aprofundată (1)

Acțiunea nuvelei

1. Rezumați într-o pagină acțiunea nuvelei *Popa Tanda* de Ioan Slavici. Puteți porni de la prezentarea pe care o face acestei nuvele G. Călinescu în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent:*

„Părintele Trandafir, picat într-un sat de leneși săraci, încearcă să-i îndrepte prin predici. Norodul îl ascultă și-și vede de treabă. Apoi trece la invectivă, și lumea îl ocolește. Popa Tanda își cată atunci și el de treburile lui, devine el gospodarul model al satului, făcându-și grădinărie, împletind lese, scoțând tot ce e cu putință prin muncă din condițiile locului. Acum oamenii încep să prindă respect pentru el și să-l imite…"

2. Identificați momentele subiectului (etapele narațiunii), completând tabelul de mai jos:

Etapele narațiunii	Descrierea succintă	Repartizarea pe capitole
Situația inițială		
Cauza care declanșează acțiunea		
Desfășurarea acțiunii		
Rezolvarea situației dificile		
Situația finală		

3. Recitiți primul alineat al textului. Ce vi se pare neobișnuit în felul în care începe nuvela?

4. Alegeți și argumentați răspunsul sau răspunsurile corecte dintre variantele de mai jos care se referă la primele șase alineate ale textului. Acestea au rolul:

- de a rezuma acțiunea întregii nuvele;
- de a anticipa unele momente ale acțiunii;
- de a prezenta trăsăturile esențiale ale personajului principal;
- de a fixa cadrul spațial și temporal al acțiunii;
- de a prezenta toate personajele nuvelei.

Timp și spațiu

1. Dați exemple din text care să ilustreze faptul că întâmplările povestite sunt plasate în spațiul rural.

Scanned with OKEN Scanner

2. Explicați semnificația toponimelor folosite de autor. Credeți că ele denumesc locuri reale, putând fi găsite pe hartă, sau sunt inventate de autor pentru a crea o legătură între întâmplări și cadrul în care se desfășoară acestea?

3. Care sunt elementele decorului tipic satului de munte prezente în text?

4. Indicați locul pe care-l ocupă biserica în spațiul descris.

5. Recitiți alineatele 9 și 10 din primul capitol. Notați în caiete felul în care se realizează descrierea, referindu-vă la:

- traiectoria privirii (dinspre ansamblu înspre detaliu sau invers; de sus în jos sau invers etc.);
- figurile de stil folosite;
- impresia generală produsă de imaginea prezentată.

6. Comparați fragmentul care începe cu secvența „Pe Valea Seacă" și se termină cu „fiind biserica, cel puțin în Sărăceni, un lucru de prisos" (p. 103) cu primele două alineate din capitolul al III-lea. Notați în caiete diferențele dintre cele două descrieri ale aceluiași spațiu în momente diferite.

7. Cum explicați că autorul a plasat cele două secvențe descriptive simetric, la începutul și la sfârșitul nuvelei?

8. În text nu apar indici de timp referitori la momentul în care se petrec întâmplările. Puteți să aproximați, totuși, în ce perioadă este plasată acțiunea, pornind de la anumite referințe din text? Indicați elementele care vă ajută să faceți această aproximare.

9. Pe ce durată se desfășoară întâmplările povestite? Ce elemente din text sunt importante pentru a da răspunsul la această întrebare?

10. Ce observați referitor la cronologia evenimentelor narate? Recitiți, din acest punct de vedere, primele cinci alineate ale nuvelei. Puteți identifica, în acest fragment, elemente care anticipează evenimentele și situațiile prezentate în nuvelă?

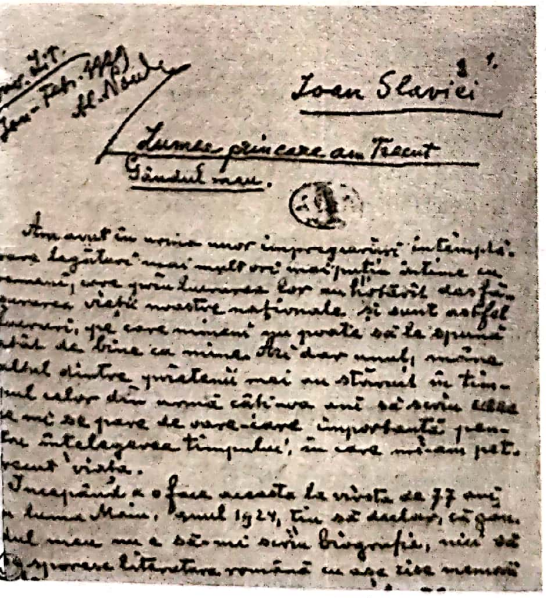
Ioan Slavici
Lumea prin care am Trecut
Gândul meu.

Pagină de manuscris din *Lumea prin care am trecut*

Cine povestește?

1. La ce persoană a verbului sunt povestite întâmplările din nuvela *Popa Tanda* de Ioan Slavici?

2. Perspectiva naratorului asupra faptelor și personajelor este:

- detașată, fiind vorba despre un narator obiectiv, neutru;
- marcată afectiv prin faptul că naratorul este și personaj al întâmplărilor povestite;
- marcată afectiv prin simpatia / antipatia cu care sunt prezentate personajele.

Discutați variantele de mai sus și argumentați-vă opțiunea.

Scanned with OKEN Scanner

3. Există în text câteva situații în care naratorul, deși povestește la persoana a III-a, pare să exprime punctul de vedere al personajului principal. Identificați un astfel de pasaj în text și explicați cum se realizează această schimbare a perspectivei.

4. Dați exemple din text prin care să argumentați că naratorul aparține lumii pe care o descrie.

Cum se povestește?

1. Selectați din text pasajele care cuprind proverbe, zicători sau considerații generale asupra unor situații de viață.

2. Ce rol au în text aceste considerații care sintetizează, într-un fel, înțelepciunea populară? Discutați variantele de mai jos:

- pun întâmplările în relație cu o concepție tradițională despre lume și viață;
- au un rol în desfășurarea acțiunii;
- oferă o învățătură adresată cititorului;
- conferă valoare de generalitate unor situații de viață sau unor atitudini umane.

3. Stilul folosit de autor are numeroase elemente specifice limbii vorbite. Dați câteva exemple din text. Observați dacă acestea apar la nivelul discursului naratorului, al personajelor sau în ambele situații.

Rețineți!

ORALITATEA este calitatea stilului unei opere beletristice de a părea vorbit, prin folosirea unor elemente de limbă vorbită, care dau expunerii un caracter spontan și viu atât în dialogurile dintre personaje, cât și în narațiunea propriu-zisă. Oralitatea este caracterizată prin prezența expresiilor și a zicerilor populare, colocviale sau prin impresia unui dialog între povestitor și cititor.

4. Găsiți elemente de oralitate în secvențele în care autorul pare a se adresa unui presupus cititor (vezi, de exemplu, alineatele 1, 5, 9 din primul capitol).

5. Încercați să argumentați sau să nuanțați ideea susținută de Tudor Vianu în *Arta prozatorilor români* că scriitorul întrebuințează oralitatea populară ca pe un „instrument în vederea picturii mediului rural."

6. Selectați din text câteva secvențe care ilustrează umorul de tip popular. Discutați cum se realizează acesta.

Scanned with OKEN Scanner

Lectura aprofundată (2)

Personajele

1. Identificați personajul principal, personajele secundare și personajele episodice ale nuvelei.

2. Cum evoluează relațiile dintre părintele Trandafir și *poporeni?*

3. Identificați în text fragmentele în care apare portretul fizic și moral al părintelui Trandafir.

4. Notați în caiete trăsăturile personajului, așa cum reies din fragmentele selectate.

5. Observați dacă perspectiva naratorului asupra părintelui Trandafir coincide cu aceea a sătenilor sau, dimpotrivă, este diferită de a lor. Dați exemple din text în sprijinul răspunsului vostru.

6. Care sunt „strategiile" pe care le folosește părintele Trandafir pentru a-i schimba pe sărăceneni? Care dintre acestea are, până la urmă, succes?

7. Influența preotului asupra celor din jur se propagă „din aproape în aproape". Numiți primele personaje care devin receptive la inițiativele părintelui.

Nuvela

1. Arătați în câte capitole este structurată nuvela.

2. Segmentarea în capitole corespunde unor diferențe în ceea ce privește spațiul, timpul sau personajele. Discutați, cu exemple din text, cum se face trecerea de la un capitol la altul.

3. În nuvelă există atât un conflict exterior, cât și unul interior. Selectați din text două pasaje pe care le considerați reprezentative pentru aceste două planuri.

Amintiți-vă!

CONFLICTUL se concretizează în opera literară ca opoziție între două sau mai multe personaje, atitudini, concepții sau sentimente. Conflictul poate fi *exterior* (între două personaje, între personaj și societate) sau *interior* (între diverse stări, sentimente, idei, gânduri ale aceluiași personaj).

4. Argumentați că opera literară *Popa Tanda* de Ioan Slavici este o nuvelă.

Scanned with OKEN Scanner

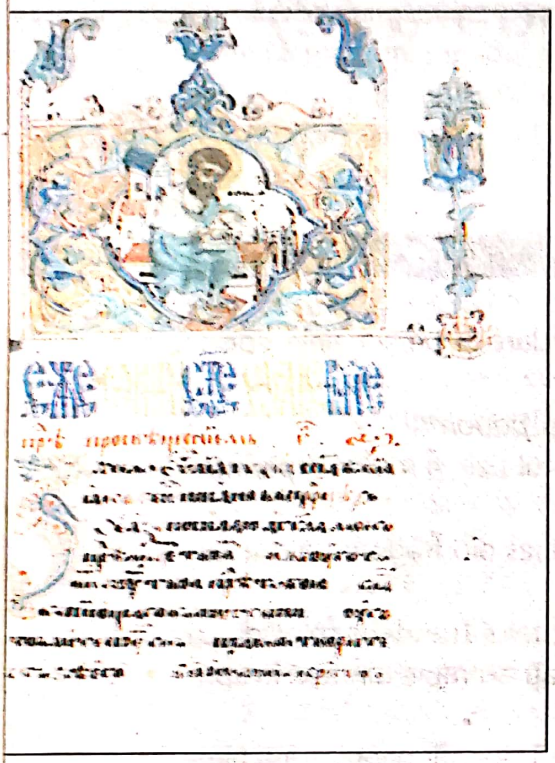

Frontispiciu cu Evanghelistul Marcu, pagină de manuscris. Tetraevanghelie în limba slavonă de redacție românească, 1583, scrisă de protopopul Ioan Sârbul.

Amintiți-vă!

NUVELA este o specie a genului epic în proză, cu un singur fir narativ, cu un conflict concentrat, care implică un număr redus de personaje. Dimensiunile nuvelei se situează între schiță și roman.

În nuvelă, întâmplările sunt relatate alert și obiectiv; naratorul intervine relativ puțin, prin considerații personale, iar descrierile sunt minime. Se acordă, de obicei, o importanță mai mare caracterizării complexe a personajelor decât acțiunii propriu-zise.

5. Alcătuiți patru grupe. Două grupe au ca sarcină de lucru realizarea unui plan pentru o schiță cu același subiect și titlu ca ale nuvelei lui Slavici; celelalte două grupe vor face un plan pentru un posibil roman, pornind de la aceleași date. Observați și discutați între voi ce se elimină și ce se adaugă în fiecare caz în parte.

Vă puteți ajuta de sugestiile de mai jos, după ce le grupați în trăsături specifice schiței sau romanului, în comparație cu acelea ale nuvelei:

- mai multe personaje;
- prezentarea unui singur moment din viața personajului principal;
- lipsa descrierilor;
- caracterizarea personajelor este doar schițată;
- mai multe capitole și episoade;
- mai multe fire narative etc.

Scanned with OKEN Scanner

lecția 39

Interpretarea textului

1. Cum explicați conflictul dintre părintele Trandafir și săteni? Alegeți dintre următoarele variante:

- personajele au interese opuse;
- personajele reprezintă categorii sociale diferite (intelectualitate, țărănime);
- personajele au atitudini diferite față de propria lor soartă (de acceptare sau dorință de schimbare).

2. Explicați de ce strategiile pe care le încearcă la început părintele Trandafir nu au ecoul dorit în rândul sătenilor.

3. Explicați, din acest punct de vedere, și porecla pe care o dau *poporenii* părintelui.

4. În portretul părintelui Trandafir predomină trăsăturile pozitive de caracter ale acestuia. De ce idealizează autorul portretul acestui personaj?

5. Care este momentul când părintele își dă seama că strategia lui trebuie modificată radical? În ce anume constă această modificare?

6. Părintele Trandafir parcurge un drum dificil. La început, el are statutul unei persoane *din afara* comunității, nefiind acceptat de aceasta, iar în final el ajunge să reprezinte un model urmat și de ceilalți. Comentați, din acest punct de vedere, și următoarele replici, observând și locul lor în text:

- „Popa e omul dracului!"
- „Ține-l, Doamne, la mulți ani, că este omul lui Dumnezeu!"

7. Ioan Slavici vede literatura ca pe o modalitate de a educa, de a forma oamenii: „În gândul meu, rostul scrierii a fost totdeauna îndrumarea spre o viețuire potrivită cu firea omenească". Ce mesaj transmite scriitorul prin nuvela *Popa Tanda*, conform acestei mărturisiri de credință?

8. Ce semnificație are scena finală a nuvelei, în care, alături de părintele Trandafir și de soția sa, apar următoarele două generații ale familiei?

9. Credeți că astăzi un model precum cel oferit de părintele Trandafir are sorți de izbândă? Explicați.

10. Realizați o scurtă dezbatere în care să discutați despre modelele voastre, despre criteriile pe care le aveți când vă alegeți un model, despre voi ca model pentru alții, despre modele pozitive și modele negative.

11. Scrieți o scurtă compunere, de maximum 2 pagini, în care să povestiți o experiență proprie cu tema *Avem nevoie de modele în viață?*

Scanned with OKEN Scanner

40 Atributul (1)

Atributul adjectival

1. Indicați atributele din prima frază a textului următor:

Popa Tanda este simbolul omului întreprinzător care vrea să schimbe o lume ruinată.

Portretul de maturitate al părintelui este rezultatul unei influențe crescânde pe care o are în comunitate. Această autoritate asupra tuturor sătenilor vine însă după eșecuri repetate de adaptare a lui la lume și a lumii la el însuși.

De aceea, portretul de tinerețe al preotului este contradictoriu. El ajunge popă în satul natal, care are oameni cu stare, dar nu rămâne acolo decât doi ani din cauza severității sale morale. După ce este mutat în Sărăceni, primul său impuls este să facă morală. Nici un sătean nu se schimbă însă și popa cel nou este nevoit să recunoască inutilitatea unei asemenea tentative. El se concentrează atunci asupra universului casnic și amândoi soții reușesc să transforme, prin eforturi înzecite, gospodăria dărăpănată într-un spațiu al prosperității. Exemplul este molipsitor și preotul constată ce efecte are în comunitatea rurală. Locurile din preajma satului devin grădini înfloritoare, casele sunt clădiri impunătoare asemenea locuinței lui și biserica, primăria, școala, drumurile sunt înfăptuiri în raport cu bogăția sătenilor.

Efectul civilizator este evident și preotul capătă o aură de sacralitate.

2. Arătați ce se realizează în alineatul al doilea și al treilea. Identificați atributele adjectivale din aceste alineate și indicați părțile de vorbire prin care se exprimă.

Amintiți-vă!

ATRIBUTUL este partea secundară de propoziție care determină un substantiv sau un substitut al acestuia, pronume sau numeral cu valoarea substantivală.

După partea de vorbire prin care se exprimă atributul este: **adjectival, substantival, pronominal, verbal, adverbial** și **interjecțional**.

Atributul adjectival se exprimă prin:

- **adjectiv** propriu-zis la toate gradele de comparație (Omul *cel mai harnic* era părintele); provenit din verb la participiu (Preotul *îmbătrânit* era respectat de toți sătenii.); provenit din verb la gerunziu (Fata *suferindă* privea trist.); provenit din adverb (Mi-am luat haine *gata*.).
- **adjectiv pronominal**: Satul *acela* era sărac.
- **locuțiune adjectivală**: Omul *de treabă* lucrează.
- **numeral cu valoare adjectivală**: *Prima* schimbare a făcut-o în casă.

Scanned with OKEN Scanner

Ion Grigore (n. 1940) — *Zi de toamnă*

Atributul substantival

1. Identificați atributele substantivale din al doilea alineat și din penultima frază a textului de la începutul lecției. Indicați felul acestora, precizând și cazul substantivelor. Indicați apoziția din textul dat.

2. Identificați atributele din enunțurile următoare și arătați prin ce se exprimă: Ana, vară prietenei mele, e harnică. • Înmânarea de premii câștigătorilor olimpiadelor s-a făcut ieri. • Cărțile amândurora sunt pe masă. • Florile de la cei doi i-au plăcut mamei. • Colegii lui George, cei doi din fața porții, sunt amabili.

Amintiți-vă!

Atributul substantival este:

• **atribut substantival genitival,** exprimat prin substantiv în cazul genitiv: Părerea *copilului* este interesantă.

• **atribut substantival prepozițional,** exprimat prin substantiv în cazul
a. acuzativ — cu prepoziție: Țăranii *din satul* meu sunt harnici.
— cu locuțiune prepozițională: Atitudinea *față de părinți* este respectuoasă.
b. dativ cu prepoziție: Purtarea *asemenea tatălui* este recomandabilă.
c. genitiv — cu prepoziție: Lupta *contra lenei* este necesară.
— cu locuțiune prepozițională: Grădina *din fața casei* este frumoasă.

• **atribut substantival în dativ fără prepoziție,** apărut într-o construcție:
a. veche și populară, în care atributul determină un substantiv nearticulat, care indică grade de rudenie sau atribuții sociale: Ion, nepot *Mariei,* vine de la câmp.
b. modernă, folosită mai ales în presă, în care atributul determină un substantiv nume de acțiune, de obicei articulat hotărât și urmat de un atribut prepozițional: Acordarea de burse *elevilor* este importantă.

• **atribut substantival apozițional,** exprimat prin substantiv în cazul nominativ. Apoziția este:
a. simplă: Prietenul meu, *Andrei,* este glumeț.
b. dezvoltată: Am vorbit cu Anca, *sora prietenei mele.*
Apoziția se desparte prin virgulă sau linie de pauză de restul propoziției. Nu se desparte prin virgulă când este considerată necesară identificării termenului determinat (Profesorul *Ionescu* este sever).

Numeralul cu valoare substantivală are și el funcție sintactică de:
• **atribut genitival**: Cartea *celor doi* este interesantă.
• **atribut prepozițional**: Florile *de la cei doi* sunt frumoase.
• **atribut apozițional**: Prietenii mei, *cei trei de acolo,* citesc mult.

Scanned with OKEN Scanner

Exerciții

1. Asociați substantivelor din grupul a de mai jos două adjective din grupul b și construiți enunțuri în care să apară aceste îmbinări:

a. cameră • câine • dimineață • prăjitură • povestire

b. autumnal • frumos • gustos • istoric • mare • proaspăt • roșcat • scurt • spațios • sperios

2. Înlocuiți atributele adjectivale din enunțurile de mai jos cu atribute substantivale:

• Rasele canine sunt diverse.

• Transportul feroviar este mai ieftin decât transportul aerian.

• Dialogul politic este necesar.

3. Completați spațiile libere cu prepoziții potrivite pentru atributele substantivale din enunțurile următoare:

• Am cumpărat o mașină... patru uși.

• Vreau un sandviș... jambon.

• Țesătura... lână a taiorului mamei este subțire.

4. Identificați atributele substantivale din enunțurile următoare, indicați felul acestora și precizați cazul substantivelor:

• Tatăl lui Alexandru a pus ferestre de plastic în noul apartament al familiei.

• Blocul din fața școlii este înalt.

• Atitudinea copilului față de colegi era condamnabilă.

• Lupta contra traficului cu droguri a cunoscut în acest an mari succese.

• Redactarea conform planului stabilit m-a ajutat să iau o notă mare.

• Conferirea de medalii veteranilor de război la 1 Decembrie este obișnuită.

• Adela, nepoată mamei mele, a obținut un post de funcționar bancar.

5. Identificați atributele adjectivale și substantivale din textele de mai jos și analizați părțile de vorbire prin care se exprimă:

„Era un sfârșit de toamnă, de o frumusețe largă și potolită și priveam de la fereastra vagonului dealurile lenevoase cu păduri îndesate, cu acea felurime de colorit care arată creșterile. Dacă vara e greu de osebit toate apele și asemuirile de verde, acum gama veștejitului cuprinde toate culorile tari."

Camil Petrescu — *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*

„Acest copil creștea și se afirma cu totul altfel decât blajinul Badea. Până la vârsta de șapte ani, a crescut cu verii săi și cu ceilalți copii din sat pe mormanele de pământ și de zidărie, care însemnează locul unde fu odinioară cetatea Malva."

Gala Galaction — *Gloria Constantini*

„Moș Timofte fusese prima călăuză a noului dascăl prin labirintul școlii. Era glumeț tânărul, nu pierdea nici un prilej de glumă și se cățăra pe toate movilele, și se strecura prin toate gropile și șanțurile, și se interesa de fiecare pom și de fiecare arbore."

Constantin Chiriță — *Cireșarii*

6. Adăugați, pe rând, câte un atribut substantivelor subliniate în textul de mai jos, astfel încât descrierea să inspire prima dată voioșie, iar a doua oară frică. Precizați felul atributelor adăugate.

Fata a împins *poarta grădinii* și a văzut *o potecă* care ducea spre *o casă*. În fața ușii era *un câine*, care dormea pe *un covoraș*.

Scanned with OKEN Scanner

lecția 41

Atributul (2)

Atributul pronominal

1. Identificați atributele pronominale și analizați pronumele prin care se exprimă:

Andrei este colegul meu de bancă. De onomastica lui, pe 30 noiembrie, și-a invitat prietenii la o mică petrecere. Dorința alor săi de a împodobi locuința ne-a amintit tuturor de obiceiurile noastre populare. Când a sunat, George a constatat cu surprindere că ușa fusese dată cu usturoi tăvălit în funingine de către bunica, a cărei convingere era că numai astfel oprește duhurile necurate.

— În noaptea Sfântului Andrei, e singura apărare împotriva lor, ne-a spus ea.

Păreri asemenea acesteia nu mai avea nimeni, dar n-am îndrăznit să manifestăm o atitudine dezaprobatoare față de ea. Cadourile de la noi l-au bucurat pe Andrei, care le-a pus pe măsuța din fața lui ca să le admire. La plecare, mama colegului meu a tăiat din pomii din preajma noastră ramuri de măr, păr și prun și ne-a spus să le punem în apă, fiindcă au să înflorească și putem face de Sfântul Vasile sorcove pentru frații mai mici. A fost primul semn că în locurile din juru-ne iarna, alta, sosise.

2. Construiți patru enunțuri în care, pe rând, câte un pronume demonstrativ, nehotărât, negativ și interogativ să aibă funcția sintactică de atribut pronominal genitival.

Sabin Popp (1895-1928) — *Peisaj de iarnă*

Amintiți-vă!

Atributul pronominal este:

- **atribut pronominal genitival,** exprimat prin pronume
  - a. personal: Casa *lui* este frumoasă.
  - b. posesiv: Respect obiceiurile *alor mei.*
  - c. demonstrativ: Părerea *acestora* e interesantă.
  - d. nehotărât: Dorința *fiecăruia* a fost respectată.
  - e. negativ: Opțiunea *nici unuia* nu s-a schimbat.
  - f. interogativ: *A cui* carte este pe masă?
  - g. relativ: Elevul *a cărui* teză am citit-o e premiant.
- **atribut pronominal prepozițional,** exprimat prin pronume în cazul
  - a. acuzativ — cu prepoziție: Unul *dintre ei* pleacă.
  - — cu locuțiune prepozițională: Purtarea *față de ea* n-a fost respectuoasă.

Scanned with OKEN Scanner

b. dativ cu prepoziție: Îmi displac gesturi *asemenea acestora*.
c. genitiv — cu prepoziție: Plângerile *împotriva lor* au fost numeroase.
— cu locuțiune prepozițională: Cățelul *din spatele lor* era de rasă.
• **atribut pronominal în dativ fără prepoziție,** apărut în două structuri sintactice:
a. dativul posesiv, exprimat prin forma neaccentuată a pronumelui personal (Sufletu-*mi* trist plângea) sau reflexiv (*Și*-a pierdut cartea);
b. construcția în care atributul pronominal determină un substantiv nume de acțiune (Conferirea de medalii *acestora* este lăudabilă) sau un substantiv nearticulat grad de rudenie (Ion, nepot *acestuia*, strânge recolta).
• **atribut pronominal apozițional**, exprimat prin pronume în cazul nominativ; apare mai rar: Ca și ieri, o pisică, *alta*, a intrat în bucătărie.
Apoziția pronominală poate fi simplă sau dezvoltată.
Se desparte prin virgulă sau linie de pauză de restul propoziției.

Atributul verbal

Identificați atributele verbale din textul de mai jos și arătați prin ce se exprimă:
Bucuria de a vedea primii fulgi de nea vine, uneori, chiar de Moș Nicolae. Bătrânii spun că zăpada căzând lin reprezintă fire din barba sfântului cărùia Dumnezeu i-a dat grija de a ține din scurt Soarele. Astrul are un drum de urmat, dar caută mereu un mijloc de tras pe sfoară paza. Sfântul îl prinde, dar Soarele, care are aerul de a spune că într-o zi va scăpa de supraveghere, nu se astâmpără.

Amintiți-vă!

Atributul verbal se exprimă prin:
• **verb** la modul
a. infinitiv cu sau fără prepoziție: Gândul *de a pleca* l-a frământat mult. Avea înfățișarea *a nu pricepe* nimic.
b. supin: Drumul *de parcurs* era lung.
c. gerunziu: Câinii *lătrând* l-au speriat.
• **locuțiune verbală** la modul
a. infinitiv cu sau fără prepoziție: Dorința *de a-și bate joc* de orice și-a manifestat-o. Dădea impresia *a nu-și da seama* de situație.
b. supin: Semnul *de adus aminte* l-a făcut pe deget.
c. gerunziu: Îi plăcea mirosul mâncării *dând pe răscoale*.

Scanned with OKEN Scanner

Atributul adverbial

Identificați în enunțurile de mai jos atributele adverbiale și arătați prin ce se exprimă: Casa de acolo este frumoasă. • Este necesar mersul înainte al lumii. • Dealurile din jur erau acoperite de zăpadă.

Amintiți-vă!

Atributul adverbial se exprimă:
• prin **adverb** cu sau fără prepoziție: Vântul *de afară* e rece. Susurul *alene* al focului din vatră e plăcut.
• prin **locuțiune adverbială**: Blocul *din spate* este nou.

Atributul interjecțional

Identificați atributul din enunțul următor și indicați partea de vorbire prin care se exprimă: Împăratul avea o fată mm!

Rețineți!

Atributul interjecțional se exprimă prin interjecție și apare în propoziții exclamative.

Exerciții

1. Transformați atributele substantivale din enunțurile de mai jos în atribute pronominale și indicați felul acestora: Cartea copilului se află pe masă. • Cadourile de la colegi l-au bucurat. • Lupta contra leneșilor este declarată.

2. Identificați atributele din următoarele enunțuri și indicați felul acestora: Sosise momentul de a pleca, fiindcă așa era programul de azi al excursiei. • Cu ajutorul mașinii de cusut face o rochie hm-hm! • Moda de demult cerea să ai la gât eșarfe fluturând. • Fata ținând nasul pe sus îmi amintea de verișoara mea. • Greșeala de a ridica în slavă orice năzdrăvănie a copilului a determinat răsfățul acestuia.

3. Identificați atributele și analizați părțile de vorbire prin care se exprimă:

„Cum sfârși șătrarul aceste cuvinte, jupâneasa Avramia intră cu zama de găină aburind în străchini, având și pe servele sale după sine, cu alte străchini de zamă și de sarmale...

— Poftiți... șopti gospodina, cu fruntea plecată...

Șătrarul aștepta să-și vadă musafirii gustând... Aștepta pe franțuz să-și deie părerea în limba lui străină, cătră beizade, și înțelese că se spun lucruri de laudă... Luându-și răgaz, după ce împinse la o parte strachina înflorită cu smalț, abatele privi curios la sarmale. Ochii nu mai văzuseră așa ceva, însă nările îi dădeau o bună înștiințare, așa încât urmă pilda boierului ș-a căpitanului Ilie, aducând cu lingura la buzele-i cărnoase unul din bulzișorii aurii. Îndată ochii îi crescuseră rotunzi și sprâncenele i se înălțaseră."

Mihail Sadoveanu — *Zodia Cancerului sau Vremea Ducăi-Vodă*

„Există grupuri care socotesc prezența străinului la sărbătorile lor ca pe o sursă de impuritate și de tulburare. O societate relaxată suportă însă bine pe străin, ba chiar îi compune un rol. El devine ochiul limpede în care se oglindește sărbătoarea. Am văzut adeseori străini participând la sărbători din sate românești. Cel mai mic semn al lor de simpatie era primit cu entuziasm."

După Irina Nicolau — *Ghidul sărbătorilor românești*

Scanned with OKEN Scanner

lecția 42

Propoziția atributivă

Definiția

1. Citiți textul de mai jos, indicați felul predicatelor și precizați felul propoziției nr. 1: Sărbătoarea Crăciunului,[1]/ care este așteptată de toți cu bucurie,[2]/ trebuie[3]/ să fie întâmpinată de către oricine cu sufletul primenit și cu o casă curată și împodobită.[1]/ Acelora[4]/ care cântă colinde la ușă[5]/ gazda le dă covrigi, mere și nuci.[4]/ Conducătorul cetei este primul[6]/ care primește darurile.[7]/

2. Contrageți propozițiile nr. 2, 5 și 7 din textul dat în partea de propoziție corespunzătoare și indicați ce parte de vorbire este elementul regent.

Rețineți!

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ ATRIBUTIVĂ constituie în frază o realizare propozițională a atributului.

Atributiva determină:

- **un substantiv**: Bradul e *semnul*[1]/ care confirmă participarea la sărbătoare.[2]/
- **un pronume**: *Toți*[1]/ câți intră cu sufletul curat în sărbătoare[2]/ ies cu el întărit.[1]/
- **un numeral cu valoare substantivală**: *Al doilea*[1]/ care cântă[2]/ e vărul meu.[1]/

Elementele introductive

1. Observați care sunt elementele introductive ale propoziției subordonate atributive din schema de mai jos:

pronume relative

- în nominativ — Sărbătoarea[1]/ care te oprește din treburi[2]/ reface relația cu sacrul.[2]/
- în acuzativ cu prepoziție sau locuțiune prepozițională — Colindatul este un obicei[1]/ pe care îl cunosc bine.[2]/
  Cântecul[1]/ la care mă gândesc[2]/ este vechi.[1]/
  Bătrâna[1]/ față de care se arăta atentă[2]/ era bunica ei.[1]/
  Satul[1]/ în care am copilărit[2]/ are multe obiceiuri de Crăciun.[1]/
- în dativ — Colindătorii[1]/ cărora le deschizi ușa[2]/ reprezintă comunitatea.[1]/
- în genitiv fără prepoziție sau cu prepoziție și locuțiune prepozițională — Sărbătoarea[1]/ a cărei esență este sacrul[2]/ este un fel de ritual.[1]/
  Omul[1]/ asupra căruia timpul acționează ca un șuvoi de neoprit[2]/ nu face din sărbătoare un eveniment.[1]/
  Locul[1]/ în jurul căruia ai făcut curățenie[2]/ e gata de sărbătoare.[1]/

Scanned with OKEN Scanner

adjective pronominale relative
adverbe relative
- unde
- când
- cum
- cât

conjuncții subordonatoare
- că
- să
- ca... să
- dacă (de)

pronume nehotărâte

Întrebarea[1]/ ce cadou luăm[2]/ ne-am pus-o.[1]/

Satul[1]/ unde o să petrecem Crăciunul[2]/ este la munte. [1]/
Ziua[1]/ când o să plecăm[2]/ n-am stabilit-o. [1]/
Mama o să pregătească bucate[1]/ cum n-ați mai mâncat.[2]/
Hotărârea[1]/ cât să stăm acolo[2]/ n-am luat-o.[1]/

Convingerea[1]/ că o să petrecem bine[2]/ o are întreaga familie.[1]/
Dorința[1]/ să plecăm în prima zi de vacanță[2]/ ne-am exprimat-o.[1]/
Decizia[1]/ ca toți să o ajutăm pe mama la treabă[2]/ e a noastră.[1]/
Ne-a mirat întrebarea[1]/ dacă vine și Dan.[2]/
Ascultă părerea[1]/ oricui se pricepe.[2]/

2. Indicați funcțiile sintactice ale pronumelor și adverbelor relative din exercițiul 1.

Rețineți!

Pronumele și adverbele relative care introduc atributivele au funcție sintactică de parte de propoziție și pot fi precedate de prepoziții.
În limba vorbită, atributiva se introduce și prin pronumele relativ invariabil *de*, neliterar și nerecomandabil: Omul *de*-l vezi e tatăl meu.
Când introduce atributiva, conjuncția compusă subordonatoare *ca... să* nu se poate folosi decât disociată.
Propozițiile atributive introduse prin adverbe relative determină substantive care exprimă ideea de loc, timp sau mod, fiind nerecomandabilă folosirea după altfel de substantive; de exemplu: Problema unde se admit două soluții este grea.

Topica și punctuația

1. Arătați care este locul atributivelor față de regente în exemplele din această lecție.

2. De ce credeți că în fraza următoare atributiva se desparte prin virgulă de regentă: *Mara*, care a apărut în 1906, este singurul roman scris de Ioan Slavici?

Rețineți!

Propoziția subordonată atributivă stă totdeauna după termenul determinat, de obicei, imediat după acesta și este adesea intercalată în regentă.

Scanned with OKEN Scanner

Rețineți!

De cele mai multe ori, atributiva nu se desparte prin virgulă de regentă. Când aduce o explicație suplimentară, atributiva se numește **atributivă explicativă** și se desparte prin virgulă sau linie de pauză de regentă.

Exerciții

1. Identificați propozițiile atributive din frazele de mai jos și arătați prin ce se introduc: Nu-i cunosc pe toți câți au să vină de ziua tatălui meu, care este de Sfântul Ștefan. • Probabil că drumețul nu cunoștea ținuturile spre care călătorea și despre care cerea mereu informații celor ce se aflau în preajma sa. • Observația că în desenul pe care l-a făcut n-a folosit decât culori reci este interesantă.

2. Indicați funcțiile sintactice ale pronumelor relative de la exercițiul 1.

3. Indicați felul celorlalte propoziții subordonate de la exercițiul 1.

4. Suprimați repetițiile din enunțurile de mai jos, folosind propoziții atributive, ca în modelul următor:

Călătorii așteaptă trenul; trenul întârzie → Călătorii așteaptă trenul care întârzie.

• Mama a făcut o plăcintă; plăcinta a fost foarte bună.

• Aud un zgomot; zgomotul vine din parcarea din fața blocului.

• Ea a desfăcut nerăbdătoare funda; funda lega pachetul de la bunica.

5. Faceți expansiunea atributelor subliniate: O vitrină *strălucitoare* îi atrăgea privirile. • Colega mea are un cățel *de rasă*. • Data *plecării* am hotărât-o.

6. Completați frazele de mai jos cu pronumele relativ *care*: Puloverul... bunica îl tricotează nu este gata. • Dan a făcut un planor... este foarte mândru. • Întâmplarea... faceți aluzie s-a petrecut de mult. • I-a scris verișoarei sale... a primit o felicitare. • Care este titlul cărții... o citești? • Casa... s-a născut mama mea este la Brașov.

7. Corectați greșelile din următoarele fraze: Decizia ca să mergem în excursie am luat-o singuri. • Hotărârea că a doua zi să se întâlnească era bună. • Revista a cărei pagini le răsfoiesc a apărut azi. • Poetul al cărei operă o studiem este contemporanul nostru. • Secolul unde s-au petrecut aceste fapte a trecut. • Cartea unde se prezintă sărbătorile este interesantă.

8. Despărțiți în propoziții frazele și analizați propozițiile, după modelul dat:

„Drumul[1]/ ce trebuia[2]/ să ținem[3]/ se încovoia ca un șarpe pe după stâncile[1]/ care ne împrejmuiau mersul, [4]/ și se părea[5]/ că nu e bătut decât de urmele sălbatice ale fiarelor." [6]/

Călistrat Hogaș — *Pe drumuri de munte*

1 — principală, dezvoltată, afirmativă, enunțiativă propriu-zisă neexclamativă

2 — atributivă, subordonată substantivului „drumul" din propoziția regentă nr. 1, introdusă prin pronumele relativ „ce", simplă, afirmativă, enunțiativă propriu-zisă neexclamativă

„Se înduioșa la gândul că îi va fi dat să trăiască în liniște, să crească găini și gâște."

Alexandru Macedonski — *Pe drum de poștă*

„Pe ecranul computerului meu, în fața căruia lucrez de o oră și jumătate, văd ultimele rânduri ale povestirii pe care tocmai o citești, chiar în clipa asta."

Mircea Cărtărescu — *Florin scrie un roman*

Scanned with OKEN Scanner

Exerciții

1. Indicați felul atributelor din următoarele reclame: *Rex* — alegerea cumpărătorului isteț. • *Bona* îți îndeplinește dorința de a avea rufe mai albe, mai strălucitoare. • Moda de altădată este încă moda de azi.

2. Adăugați substantivelor subliniate în textul de mai jos atribute adjectivale și substantivale:

Înainte de a începe *portretul*, a luat *o foaie*, *creioane* și *pensule*. Apoi, a studiat *fața* și când a terminat, a făcut *o schiță*. După două *ore*, am putut să admirăm un tablou a cărui *armonie* era demnă de un artist.

3. Descrieți în zece rânduri portretul femeii din tabloul de mai jos. Observați trăsăturile feței și îmbrăcămintea. Subliniați atributele și indicați felul acestora.

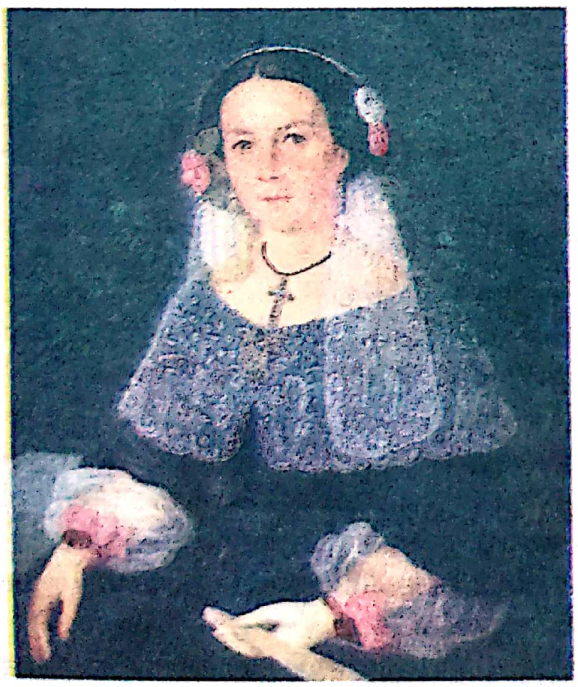

Constantin Lecca (1807–1887) — *Femeie cu evantai*

4. Compuneți împreună un poem. Un elev începe prin a spune *Aș vrea* și continuă cu un substantiv determinat de un atribut substantival, ca în exemplul:

Aș vrea o casă de sticlă,
o vară cu zăpadă...

Dați un punctaj fiecărui atribut și rețineți-le pe primele zece.

5. Adăugați substantivelor subliniate din enunțurile de mai jos câte un determinant atributiv, după modelul următor:

Îmi place flora { carpatină. / din Carpați. / care se găsește în Carpați.

- L-a ajutat pe un *băiețel*.
- Mi-am cumpărat *o plantă*.
- Prietena mea are *o haină*.

6. Contrageți atributivele din frazele următoare în atribute adjectivale: Alexandru a adus un argument care m-a convins. • George este un copil care ascultă. • În casă, e o căldură care te sufocă. • Anca are o scuză care poate fi acceptată.

7. Despărțiți în propoziții frazele următoare și indicați felul acestora:

„Destul că foarte de dimineață, dumnealor, frumos gătite, împreună cu tânărul Goe, așteaptă cu multă nerăbdare, pe peronul din urbea X, trenul accelerat care trebuie să le ducă la București."

Ion Luca Caragiale — *D-l Goe...*

„Se trage dintr-o iapă tot pintenoagă, cu care m-am fudulit eu în tinerețele mele și la care s-a uitat cu mare uimire chiar Măria sa Vodă Mihalache Sturza..."

Mihail Sadoveanu — *Hanu Ancuței*

Scanned with OKEN Scanner

lecția **comunicare**

43 Texte funcționale

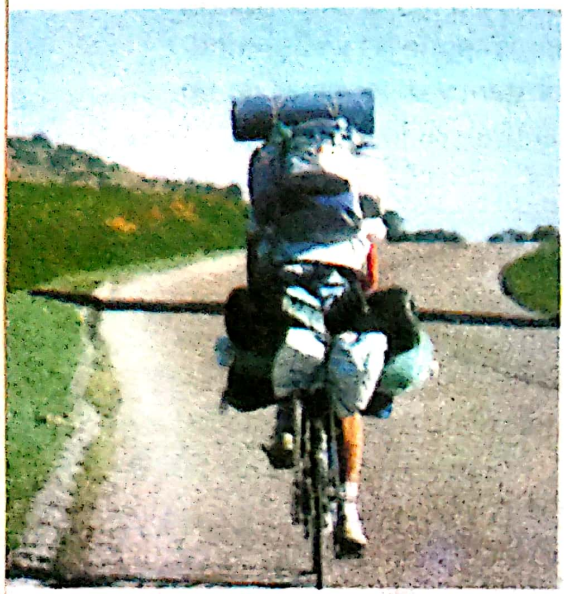

Curriculum vitae

1. Imaginați-vă că urmează să participați la un concurs internațional (sportiv, artistic, olimpiadă etc.). Organizatorii și-au propus să editeze un catalog special, în care să-i prezinte pe toți participanții. În acest scop vi se cere o fotografie și un curriculum vitae.

Rețineți!

Curriculum vitae este o expresie provenind din limba latină, în care înseamnă „parcursul vieții". A fost preluată în domeniul resurselor umane, desemnând un ansamblu de informații referitoare la starea civilă, studiile, experiența profesională etc. ale unei persoane. Cu același sens, este utilizată sintagma *prezentare personală*. Expresia *curriculum vitae* apare, adeseori, și sub forma abreviată C.V.

2. Pentru a alcătui C.V.-ul vostru, completați următoarele rubrici:

- Numele și prenumele;
- Data și locul nașterii;
- Vârsta;
- Domiciliul (adresa completă și numărul de telefon);
- Școala și clasa unde sunteți elev în prezent;
- Studii: școala sau școlile generale unde ați fost elev, cu menționarea perioadelor respective (Atenție! Se începe în ordine inversă, dinspre prezent spre trecut); cursuri extrașcolare urmate (de calculatoare, de limbi străine, de muzică etc.);
- Performanțe, rezultate deosebite în activitatea școlară (participare la olimpiade, alte concursuri șco-

Scanned with OKEN Scanner

lare, premii obținute etc.; titlurile unor creații citite în cenaclul școlii sau publicate în reviste; titlurile unor lucrări prezentate la diverse simpozioane, expoziții etc.);

- Abilități, calități (operare pe computer; limbi străine cunoscute, cu menționarea nivelului de cunoaștere a acestora; aici pot fi menționate și alte caracteristici personale: „sunt comunicativ / ă, receptiv / ă la nou", „sunt punctual, conștiincios" etc.;
- Obiective profesionale (ce liceu v-ați propus să urmați, ce traseu profesional vizați);
- Pasiuni (sport, literatură, șah, filatelie etc.);
- Recomandări, referințe (menționați aici numele unor profesori, antrenori sau al altor persoane care vă cunosc activitatea și pot oferi date despre voi; adăugați adresa și numărul lor de telefon);
- Semnătura și data.

Acordați atenție formei în care prezentați C.V.-ul vostru (așezare în pagină, fără ștersături, respectarea normelor limbii literare).

Completarea foii de depunere

FOAIE DE DEPUNERE LIBRET NR. .....

Titula: ... DUMITRU ... LAVINIA .....
domiciliat în: ... DEVA .....
str. DECEBAL ..... nr. 2 .....
bloc 11 scara 1 ap. 5 județul / sectorul HUNEDOARA
prin *) .....

Jurnal poz. nr. .....
Unitatea emitentă a libretului .....
Sucursala .....
Filiala .....
Județul .....

DEPUNERE

Lei 100.000 ([illegible])

Localitatea DEVA data 10 decembrie 2000

Semnătura depunătorului [signature]

ULTIMA DEPUNERE

Data .....
Lei .....
Simbol .....
Dobânda Lei .....

Soldul libretului după înreg. operației: Lei	Controlor ghiseu, ...	Viza pt. controlul operației	Încasat suma Casier, ...

Pentru că urmează sărbătorile de Crăciun, v-ați gândit să mergeți la colindat cu prietenii voștri. Ați hotărât să depuneți la C.E.C. banii strânși cu acest prilej. Pentru a depune prima sumă va trebui să completați o foaie de depunere, după modelul de mai sus.

Scanned with OKEN Scanner

3 Evaluare unitatea 3

„În seara *aceea* de ajun eram nespus de agitat...

Intrai în casă zdrobit. Și numai *marea* pregătire din bucătărie îmi mai aduse inima la loc. Mirosul *drojdiei de bere* mă înzdrăveni și galbenul cocilor de cozonac, surâzându-mi galeș din formele crețe de tinichea, îmi potoli mânia...

A doua zi m-am trezit cu noaptea-n cap...

Se strânseseră *toate* neamurile, cu tineri și bătrâni... Iar bunicul ne privea biruitor din ceața atâtor timpuri *de demult* și povestea cu graiul *lui uscat*...

Seara petrecerea reîncepu și bunicul *își* reluă povestirile pironind iarăși numai pe mine privirile lui, care parcă veneau de departe, de foarte departe. În afară de părinții *mei*, erau acum numai bătrâni la masă, și-n mijlocul atâtor capete albe, ca neaua Crăciunurilor de odată, mă simțeam nespus de stingher."

Gib Mihăescu — *Ierni jilave*

10 puncte **1.** Identificați în text elementele care creează atmosfera specifică sărbătorii de Crăciun.

30 puncte **2.** Alcătuiți planul unei nuvele a cărei acțiune se petrece de Crăciun.

20 puncte **3.** Analizați sintactic și morfologic cuvintele subliniate în textul de mai sus.

2 puncte **4.** Transcrieți din textul dat propoziția atributivă.

6 puncte **5.** Indicați forma corectă: Doi parlamentari *fost/foști* miniștri au luat cuvântul. • Folosirea *exclusiv/exclusivă* a uleiului vegetal scade glicemia.

12 puncte **6.** Completați spațiile libere cu pronumele relativ *care*, indicați funcția lui sintactică și precizați felul subordonatei introduse: Băiatul ... desen a fost premiat e colegul meu. Poeta ... operă ai citit-o e tânără.

10 puncte **7.** Lucrați în perechi. Schimbați C.V.-ul vostru cu al colegului de bancă. Faceți observații și evaluați modul în care a fost alcătuit și redactat acesta.

din oficiu: **10 puncte**

Scanned with OKEN Scanner

Genul epic

Romanul

- Viziunea
- Complementul direct
- Completiva directă
- Complementul indirect
- Completiva indirectă
- Analiza de text

Scanned with OKEN Scanner

44 Romanul

Mihail Sadoveanu (1880–1961), unul dintre marii prozatori români ai secolului al XX-lea.

- Opera sa cuprinde povestiri, nuvele și romane.
- Temele esențiale ale creației sadoveniene sunt: istoria (*Frații Jderi*, *Neamul Șoimăreștilor*, *Zodia Cancerului* sau *Vremea Ducăi-Vodă* etc.), viața satului românesc (*Hanu Ancuței*, *Bordeienii*, *Baltagul* etc.), natura (*Dumbrava minunată*, *Țara de dincolo de negură*, *Împărăția apelor*), condiția umană (*Locul unde nu s-a întâmplat nimic*, *Apa morților*, *Haia Sanis*).
- Scris în numai șaptesprezece zile, *Baltagul* a apărut în anul 1930. Romanul este considerat o capodoperă a prozei românești, îndeosebi pentru concizia, dinamismul și armonia compoziției.

Text și context

Romanul *Baltagul* preia nucleul epic al baladei populare *Miorița*, pe care-l dezvoltă într-o narațiune densă, structurată în șaisprezece capitole, având în centrul ei tema căutării și a cunoașterii adevărului. Acțiunea romanului este plasată la confluența dintre lumea patriarhală a satului moldovenesc de munte și universul orașului invadat de elementele noii civilizații a începutului de secol al XX-lea.

Nucleul epic al romanului este simplu: Nechifor Lipan, oier înstărit din satul Măgura, pleacă la Dorna pentru o afacere cu oi. Soția sa, Vitoria, îngrijorată că Nechifor nu s-a întors, pleacă pe urmele sale pentru a afla ce s-a întâmplat cu el.

BALTAGUL

— fragmente —

de Mihail Sadoveanu

Stăpâne, stăpâne,
Mai cheamă ș-un câne...

I

Domnul Dumnezeu, după ce a alcătuit lumea, a pus rânduială și semn fiecărui neam. [...]

La urmă au venit și muntenii[1] ș-au îngenunchеat la scaunul Împărăției. Domnul Dumnezeu s-a uitat la ei cu milă:

— Dar voi, năcăjiților, de ce ați întârziat?

— Am întârziat, Prea slăvite, căci suntem cu oile și cu asinii. Umblăm domol; suim poteci oable și coborâm prăpăstii. Așa ostenim zi și noapte; tăcem și dau zvon numai tălăncile. Iar așezările nevestelor și prunci-

[1] ***muntean***, s.m. — (în text) persoană care locuiește la munte sau este originară de la munte.

Scanned with OKEN Scanner

44 Romanul

Mihail Sadoveanu (1880–1961), unul dintre marii prozatori români ai secolului al XX-lea.

- Opera sa cuprinde povestiri, nuvele și romane.
- Temele esențiale ale creației sadoveniene sunt: istoria (*Frații Jderi*, *Neamul Șoimărești*, *Zodia Cancerului* sau *Vremea Ducăi-Vodă* etc.), viața satului românesc (*Hanu Ancuței*, *Bordeienii*, *Baltagul* etc.), natura (*Dumbrava minunată*, *Țara de dincolo de negură*, *Împărăția apelor*), condiția umană (*Locul unde nu s-a întâmplat nimic*, *Apa morților*, *Haia Sanis*).
- Scris în numai șaptesprezece zile, *Baltagul* a apărut în anul 1930. Romanul este considerat o capodoperă a prozei românești, îndeosebi pentru concizia, dinamismul și armonia compoziției.

Text și context

Romanul *Baltagul* preia nucleul epic al baladei populare *Miorița*, pe care-l dezvoltă într-o narațiune densă, structurată în șaisprezece capitole, având în centrul ei tema căutării și a cunoașterii adevărului. Acțiunea romanului este plasată la confluența dintre lumea patriarhală a satului moldovenesc de munte și universul orașului invadat de elementele noii civilizații a începutului de secol al XX-lea.

Nucleul epic al romanului este simplu: Nechifor Lipan, oier înstărit din satul Măgura, pleacă la Dorna pentru o afacere cu oi. Soția sa, Vitoria, îngrijorată că Nechifor nu s-a întors, pleacă pe urmele sale pentru a afla ce s-a întâmplat cu el.

BALTAGUL

— fragmente —

de Mihail Sadoveanu

Stăpâne, stăpâne,
Mai cheamă și-un câne...

I

Domnul Dumnezeu, după ce a alcătuit lumea, a pus rânduială și semn fiecărui neam. [...]

La urmă au venit și muntenii[1] și-au îngenuncheat la scaunul Împărăției. Domnul Dumnezeu s-a uitat la ei cu milă:

— Dar voi, năcăjiților, de ce ați întârziat?

— Am întârziat, Prea slăvite, căci suntem cu oile și cu asinii. Umblăm domol; suim poteci oable și coborâm prăpăstii. Așa ostenim zi și noapte; tăcem și dau zvon numai tălăncile. Iar așezările nevestelor și prunci-

[1] ***muntean***, s.m. — (în text) persoană care locuiește la munte sau este originară de la munte.

Scanned with OKEN Scanner

lor ne sunt la locuri strâmte între stânci de piatră. Asupra noastră fulgeră, trăsnește și bat puhoaiele. Am dori stăpâniri largi, câmpuri cu holde și ape line.

— Apoi ați venit cei din urmă, zice Domnul cu părere de rău. Dragi îmi sunteți, dar n-am ce vă face. Rămâneți cu ce aveți. Nu vă mai pot da într-adaos decât o inimă ușoară ca să vă bucurați cu al vostru. Să vă pară toate bune; să vie la voi cel cu cetera; și cel cu băutura; și s-aveți muieri frumoase și iubețe.

Povestea asta o spunea uneori Nechifor Lipan la cumătrii[2] și nunți, la care în vremea iernii era nelipsit. Zicea el c-ar fi învățat-o de la un baci bătrân [...].

Și de poveste [...] Vitoria, nevasta lui Nechifor Lipan, își aducea aminte stând singură pe prispă, în lumina de toamnă și torcând. Ochii ei căprii, în care parcă se răsfrângea lumina castanie a părului, erau duși departe. Fusul se învârtea harnic, dar singur. Satul risipit pe râpi sub pădurea de brad, căsuțele șindrilite între garduri de răzlogi, pârâul Tarcăului care fulgera devale între stânci erau căzute într-o negură de noapte. Acei ochi aprigi și încă tineri căutau zări necunoscute. Nechifor Lipan plecase de-acasă după niște oi, la Dorna, ș-acu Sfântu-Andrei era aproape și el încă nu se întorsese. În singurătatea ei, femeia cerca să pătrundă până la el. Nu putea să-i vadă chipul; dar îi auzise glasul. Întocmai așa spunea el povestea.

[Vitoria, rămasă singură cu fata sa, Minodora, caută sfat la părintele Dănilă, merge și la baba Maranda, vrăjitoarea satului, fără să găsească răspunsul și alinarea de care avea nevoie. Temerile femeii sunt confirmate de presimțiri negre și de un vis în care-l vede pe Nechifor „călare, cu spatele întors către ea, trecând spre asfințit o revărsare de ape". Își cheamă băiatul, pe Gheorghiță, plecat la apa Jijiei, cu oile la pășunat, în speranța că acesta îi va fi sprijin în aflarea adevărului.]

V

Către sărbătorile de iarnă, Gheorghiță veni de la apa Jijiei, unde lăsase oile în perdele[3], în sama baciului celui bătrân Alexa. Nechifor Lipan nu se arătase încă acolo, ca-n toți anii, după legea pe care el singur o întocmise; feciorul urmase porunca mamei din răvașul alcătuit de părintele Dănilă.

Vitoria îl primi cu mare bucurie și-l sărută pe amândoi obrajii; după aceea trecu în altă odaie și se încuie pe dinlăuntru, ca să poată plânge singură. Îndată însă își aduse aminte că feciorul îi vine de pe drum lung, că-i trudit și mai ales flămând. Veni iar către el, cu pită proaspătă și cu un hârzob[4] de păstrăvi afumați. Trimese pe Mitrea [argatul] la domnu Iordan crâșmaru, s-aducă oleacă de rachiu de cel bun și-i ceru lui Gheorghiță să-i spuie toate. [...]

Gheorghiță era un flăcău sprâncenat ș-avea ochii ei. Nu prea era vorbareț, dar știa să spuie destul de bine despre cele ce lăsase și cele ce văzuse. Avea un chimir[5] nou și-i plăcea, vorbind, să-și desfacă

[2] *cumătrie*, s.f. (forma literară, *cumetrie*) — (pop.) petrecerea, ospățul de la botez.
[3] *perdea*, s.f. — (pop.) adăpost (de iarnă) pentru oi.
[4] *hârzob*, s.n. — coșuleț din cetină de brad, în care se păstrează unii pești.
[5] *chimir*, s.n. — cingătoare de piele, ornamentată și prevăzută cu buzunare, pe care o poartă țăranii.

Scanned with OKEN Scanner

bondița[6] înflorită și să-și cufunde palmele în chimir. Întorcea un zâmbet frumos ca de fată și abia începea să-i înfiereze mustăcioara. Vitoria îl admira din cealaltă parte a măsuței; Minodora se cuibărise pe un scăunel, jos, gata să sară de câte ori trebuia ceva. Afară se vedea pădurea ușor ninsă, subt un cer albastru și însorit de moină.

— Acolo-s toate bune?

— Toate. Am găsit stuh[7] nalt și voinic. Am durat perdele ca pe trei ierni. Am săpat bordeie. [...] Pe urmă am numărat oile și Alexa baciul le-a însemnat la răbuș[8]. Eu le-am scris în condică la mine. Iar moș Alexa râdea. Zice că de când e el n-a văzut oi scrise în condică.

Fata îndrăzni de pe scăunașul ei:

— Ce fel de oameni sunt pe-acolo?

— Oameni ca toți oamenii, râse flăcăul.

— Hori sunt?

— Sunt. Ș-apoi m-am suit în tren ș-am mers, ș-am mers, până la Piatra.

Femeile știau ceva nedeslușit despre tren. Nu îndrăzniră să ceară mai multe lămuriri.

Tăcură un răstimp. Stătea între ei o întrebare crâncenă.

Vitoria lăsă să-i treacă valul care o înăbușea și zise încet, privind spre lumina de-afară:

— Încă n-am primit nici o știre de la tatu-tău.

Gheorghiță așeză domol lingura lângă strachină și împinse deoparte pânea coaptă anume pentru el. Se uită și el pe fereastră. Drumușorul cotit era pustiu.

— Ce să fie, n-am înțeles, urmă nevasta. M-am sfătuit cu părintele, am plătit slujbe. Mai aștept puțin, să văd hotărârea de sus. Mă gândesc în fel și chip și am un vis, care-mi mănâncă sănătatea și mă îmbătrânește. Mai stau până ce gătesc de postit cele douăsprezece vineri. Fiind singuri aicea în sat și fără neamuri, trebuie să te trimet pe tine, ca un barbat ce ești, să-l cauți și să-l afli.

— M-oi duce, răspunse Gheorghiță cu îndoială. Se poate să i se fi întâmplat ceva.

— Ce să i se întâmple? răspunse aprig nevasta. Să-i fi făcut farmece vreo muiere, cum spune baba Maranda, eu n-aș crede. [...] Visul meu e semn mai greu. Tu spui bine: i s-a întâmplat ceva la care mă îngrozesc a gândi. Mai bine să fie ce zice baba, decât ce arată visul meu. [...] Trebuie să te duci și să-l cauți pe tatu-tău, alta nu-i nevoie să știi.

— M-oi duce, dacă spui; dar e bine să-mi arăți ce și cum; ca să știu ce să fac.

Vitoria îl privi clipind. Îl văzu sfios și nesigur; pe când ea era plină de gânduri, de patimă și durere. Oftă cu năduf și începu să strângă masa, cu mișcări smuncite. Fata voi să-i ajute; ea o dădu la o parte cu cotul. Băiatul se închină la icoane mulțămind lui Dumnezeu pentru

---

[6] *bondiță*, s.f. (forma literară, *bundiță*) — diminutiv al lui *bundă* (reg.), haină făcută din piei de oaie, purtată de țărani iarna.

[7] *stuh*, s.n. — (regionalism; forma literară, *stuf*) trestie.

[8] *răbuș*, s.n. (forma literară, *răboj*) — bucată de lemn pe care, în trecut, se însemnau, prin crestături, diferite socoteli (zilele de muncă, banii datorați, numărul vitelor etc.).

Scanned with OKEN Scanner

masă, apoi ieși în sat ca să întâlnească prietini și să întrebe vești despre fetele cu care se afla bine. Stăpâna casei îl urmări cu ochii până departe pe hudiță, după aceea, lângă vatră, cu coatele pe genunchi și cu tâmplele în palme, se cufundă în starea ei obișnuită.

În închipuirea ei, bănuiala care intrase într-însa era un vierme neadormit.

Se desfăcuse încet-încet de lume și intrase oarecum în sine. Din fața nădejdii pe care și-o pusese în singurul bărbat al casei, înțelegea că trebuie să deie înapoi. Asta era o mare mâhnire. Poate se aștepta la dânsa. Totuși va găsi un mijloc ca mintea ei să ajute și brațul lui să lucreze. Ființa ei începea să se concentreze asupra acestei umbre, de unde trebuia să iasă lumină. [...]

Timpul stătu. Îl însemna totuși cu vinerile negre, în care se purta de colo-colo, fără hrană, fără apă, fără cuvânt, cu broboada cernită peste gură. Sărbătorile și petrecerile solstițiului[9] de iarnă i-au fost pentru întâia oară străine și depărtate. Urările de Anul Nou, capra și călușul și toată zvoana și veselia cotlonului aceluia din munte le respinsese de către sine. [...] Ea însă se socotea moartă, ca și omul ei care nu era lângă dânsa. Abia acum înțelegea că dragostea ei se păstrase ca-n tinerețe. S-ar fi cuvenit să-i fie rușine, căci avea copii mari; însă nu mărturisea asta nimănui, decât numai sieși, nopților și greierului din vatră.

Ștefan Dimitrescu (1886–1933) — *Interior*

În ziua de Bobotează, când părintele Daniil Milieș a binecuvântat fântânile și izvoarele și toate apele, pădurea de pe Măgura era îmbrăcată în promoroacă. Cerul se boltea verde, râpile erau pline de troiene, drumurile la Bistrița erau închise. Era însă într-a șaptea vinere de post și Vitoria hotărâse, în singurătățile ei, un drum la Piatra și la mănăstirea Bistrița. [...]

— Mâni dimineață ne ducem la Piatra.

— D-apoi om putea răzbi, mămucă?

— Om cerca; cine nu cearcă, nu izbândește.

— Și asta-i adevărat, răspunse el mâhnit în sine; căci nu se mai putea bucura de hora de a doua zi.

— La joc s-a duce soră-ta, zise munteanca, privindu-l cu coada ochiului. A

[9] ***solstițiu***, s.n. — fiecare dintre cele două momente ale anului când soarele se află la cea mai mare înălțime față de Ecuator; datele calendaristice corespunzătoare acestor momente (22 iunie și 22 decembrie) marchează ziua cea mai lungă, respectiv cea mai scurtă din an.

Scanned with OKEN Scanner

spune ea mândrelor vorbe bune și noi ne-om duce la datoria noastră.

« Mama asta trebuie să fie fărmăcătoare; cunoaște gândul omului... » cugetă cu mare uimire Gheorghiță.

Cum ajunse acasă, se duse încruntat la căsuța vitelor și alese la o parte doi căluți pagi[10], care se împărecheau bine la umblet și erau cei mai buni la ham. [...] Pregăti toate singur, fără Mitrea, ca să-și ieie de-o grijă, și se gândea la multe lucruri bune peste care a avut el stăpânire în munte cât a fost copil. Pîrâul cu bulboanele au fost ale lui. Potecile la zmeură și mai sus la afine, când ocolea așa, de bună-voie, umblând după turmele ciobanilor. Poveștile la stână, sara, când învăluie focul limbi sub sprânceana pădurii. Știa să cheme în amurgit ierunci[11] și căprioriii. Toate acestea i le aducea aminte mirosul de fân, în care pluteau vara și copilăria. Cum se risipește mireasma în ger, așa s-au dus toate. Acuma a intrat la slujbă grea și la năcaz. Se vede că tatu-său Nechifor va fi căzut pe undeva ș-a pierit, ori l-au omorât hoții. Pentru o tinereță ca a lui cade grea sarcina gospodăriei. Și maică-sa asta s-a schimbat. Se uită numai cu supărare și i-au crescut țepi de aricioaică.

Când intră el în casă, Vitoria înălță fruntea de lângă vatră.

— Nu te uita urât, Gheorghiță, că pentru tine de-aci înainte începe a răsări soarele.

« Ce-a fi vrând ea să spuie? » se întrebă el, fără a da răspuns.

— Eu te cetesc pe tine, macar că nu știu carte, urmă femeia. Înțelege că jucăriile au stat. De-acu trebuie să te arăți barbat. Eu n-am alt sprijin și am nevoie de brațul tău.

În glasul maică-sa tremurau lacrimi. Gheorghiță simți o ușoară înduioșare; totuși nu i se putea alcătui în minte nici o vorbă de mângâiere.

A doua zi, sâmbătă, plecară la răsăritul soarelui, învăliți în cojoace. Vremea era liniștită și blândă, dar drumul greu, căci pârtiile nu erau bine rupte. Caii luptau cu mare vrednicie; într-o vreme Gheorghiță lepădă cojocul și trase de sub fân lopata de lemn. Începând bătălia cu troianul, deodată simți în el putere și îndârjire și nu se opri până ce nu-l birui ca pe-o ființă. Privi spre maică-sa; o văzu zâmbind și înțelese că i-a dat răspunsul pe care nu-l putea gângăvi în ajun. « Femeile-s mai viclene, cugeta el apucând iar hățurile; ele-s mai iscusite la vorbă; iar bărbații îs mai proști; însă mai tari de vârtute[12]. »

Asta tot maică-sa o spusese cândva.

[Sfătuită de stareţul mănăstirii, prea sfinţitul Visarion, Vitoria pleacă la Piatra-Neamţ, pentru a cere stăpânirii să cerceteze dispariţia soţului. Neavând însă încredere că oamenii legii o pot ajuta, Vitoria ia decizia ca, împreună cu Gheorghiţă, să pornească pe urmele celui dispărut. Ea se supune unui ritual de purificare, postind douăsprezece vineri. Înainte de plecare, o duce pe Minodora la mănă-

[10] *pag*, adj. — (cal sau, rar, alt animal) negru sau roșcat cu pete albe.

[11] *ierunca*, s.f. — pasăre cu penele brune-roșcate împestrițate cu pene albe, negre și cenușii, cu un cerc roșu în jurul ochilor și cu un moț pe cap, vânată pentru carne.

[12] *vârtute*, s.f. — (înv.) putere, vigoare; bărbăție, curaj.

Scanned with OKEN Scanner

stirea Văratec pentru a fi în siguranță cât cei doi lipsesc. De-a lungul drumului — la Bicaz, Călugăreni, Fărcașa, Vatra Dornei, Borca și Sabasa — cei doi găsesc diferite indicii ale trecerii lui Lipan prin locurile respective.]

X

Locuitorii aceștia de sub brad sunt niște făpturi de mirare. Iuți și nestatornici ca apele, ca vremea; răbdători în suferințe ca și-n ierni cumplite, fără griji în bucurii ca și-n arșițele lor de cuptor, plăcându-le dragostea și beția și datinile lor de la începutul lumii, ferindu-se de alte neamuri și de oamenii de la câmpie și venind la bârlogul lor ca fiara de codru — mai cu samă stau ei în fața soarelui c-o inimă ca din el ruptă: cel mai adesea se desmiardă și lucește — de cântec, de prietinie. Așa era și acel Nechifor Lipan care acuma lipsea. [...]

La Borca a căzut într-o cumătrie. Le-au ieșit în cale oameni, au apucat de căpestre caii și i-au abătut într-o ogradă. Erau aprinși la obraz și aveau plăcere să cinstească pe drumeți și să-i ospăteze. Vitoria a trebuit să se supuie, să descalece, să intre la lehuză și să-i puie rodin[13] sub pernă un coștei[14] de bucățele de zahăr și pe fruntea creștinului celui nou o hârtie de douăzeci de lei. S-a închinat cu paharul de băutură către nânași, a sărutat mâna preotului, ș-a arătat tuturor celor care vreau s-o asculte că are greu năcaz c-o datorie de bani de la Dorna, pe care de atâta vreme o urmărește și n-o mai poate împlini. [...]

La Cruci a dat de nuntă.

Fugeau săniile cu nuntașii pe gheața Bistriței. Mireasa și druștele[15] cu capetele înflorite; nevestele numai în catrinți și bondiți. Bărbații împușcau cu pistoalele asupra brazilor, ca să sperie și s-alunge mai degrabă iarna. Cum au văzut oameni străini pe drumul de sus, vorniceii au pus pinteni și le-au ieșit înainte cu năfrămile de la urechile cailor fâlfâind. Au întins plosca ș-au ridicat pistoalele. Ori beau în cinstea feciorului de împărat și a slăvitei doamne mirese, ori îi omoară acolo pe loc.

Nunta s-a abătut către drum. Vitoria a primit plosca și a făcut frumoasă urare miresei. Arăta veselă față și limbă ascuțită, deși s-ar fi cuvenit să fie scârbită, căci se ducea la răi datornici, la Dorna. [...]

Nu putea spune că-i supărată de asemenea întârzieri. Mai bine să se amestece așa, cu voia altora, printre lume, ca să poată mai bine băga în samă și iscodi. Din acestea învăța și cum să se ferească de adunări, când va trebui. Bine este să fie la vedere cu prietini, decât într-un ascunziș, cu niște dușmani necunoscuți. Când îs mulți, ei te bagă mai puțin în samă și tu îi poți mai bine cerceta. Când îs mulți, te poți socoti singur, cu năcazul tău; dar când îs puțini, împung și te coasă cu ochii.

Gheorghiță nu înțelegea tocmai bine; dar i se părea că așa trebuie să fie.

[13] *rodin*, s.n. (forma literară, *rodină*) — (pop.) dar adus femeii care a născut.
[14] *coștei*, s.n. — (înv.) castel; (în text) figurină de zahăr ars în formă de castel.
[15] *drușcă*, s.f. — (reg.) fată care însoțește mireasa la cununie, având anumite atribuții la ceremonia nunții.

Scanned with OKEN Scanner

Pare că Nechifor a umblat pe acest drum, cu pace.

— Poate nu ne-a opri nici pe noi nimica rău, ș-om ajunge cu bine la locul oilor. Să vedem ce fel de țară-i Dorna și ce fel de munte Rarăul.

Au mers într-adevăr bine, cu popasuri potrivite. Cum s-au apropiat de țara Dornelor, Vitoria a înălțat nasul și a simțit în nări ca o mireasmă. Nu era nimic decât un vânt subțire și călduț de la asfințit, care urma să topească domol omăturile. Ea nu simțea nimic din afară; o mistuia o arșiță din lăuntru și o înăbușea. Avea credință că aici avea să se aleagă o rânduială nouă a vieții ei.

Dornele-s numai pâraie, numai muntișori cu brazi, numai tăpșanuri și așezări de sate. Câte neamuri, atâtea Dorne. Neamuri de oameni frumoși și curați. Îi plăceau Vitoriei. Îi privea în treacăt cum petrec la crâșmă și cum joacă cu mare aprindere și patimă, parcă în puține ceasuri avea să fie sfârșitul lumii. Aici în Dorna asta, n-a fost iarmaroc și vânzare de oi; n-a fost nici în Șarul Dornei; nici în Dorna Cândrenilor; după cât se știe de toată lumea care-i față și petrece, a fost mare iarmaroc și s-au vândut multe oi astă-toamnă, în Vatra Dornei. [...]

Cum au purces spre Vatra Dornei, au intrat într-o strălucire de soare de la amiază. Era un drum de dezgheț și prindeau a curge pâraie de subt omăt. Pe alocuri, pe zăpezile bătucite, pașii cailor sunau ca pe pod. Iarna se risipea spre toate văile, clipind, și aburea și spre soare.

[Drumul celor doi este un adevărat labirint, cu ocolișuri și întoarceri, care-i duce însă în final la locul unde se dovedește într-adevăr că Nechifor a fost ucis. Cu ajutorul lui Lupu, câinele lui Nechifor, pripășit după crimă la niște gospodari din Sabasa, Vitoria descoperă osemintele soțului său într-o prăpastie. Prin inteligență, intuiție, abilitate și diplomație, femeia reușește să reconstituie ce se petrecuse. Romanul se încheie cu praznicul de după înmormântarea lui Nechifor.]

XVI

La poarta țintirimului[16] au stat ajutor lângă Vitoria domnu Toma și cucoana Maria. S-a dat fiecăruia dintre cei care ieșeau, întru pomenirea mortului, un sfert de pâne ș-un păhărel de rachiu. Bărbații și femeile șopteau închinarea rituală: Dumnezeu să-l ierte! [...]

După ce făcură împărțeala pomenilor și a colivei, preoții își scoaseră de pe ei odăjdiile. Mai aveau un crâmpei de slujbă, care nu era dintre cele mai ușoare. Vitoria grăbi spre ei, ca să-i poftească la praznic, acasă la domnu Toma. Acolo aveau să se adune și oamenii stăpânirii, cu domnu subprefect, și gospodarii străini veniți de peste munte.

Gospodina lui domnu Toma făcuse toate cum putuse mai bine. Fiind vremea postului celui mare, în privința mâncării era mai greu. Dar era băutură destulă și bună, care împlinea lipsurile. Mai ales era un vin din jos, de la Odobești, în care domnu Toma își punea toată credința.

Când s-au așezat la masă, soarele era în asfințit. Răposatul își găsise în sfârșit hodina. Cei vii începură să mânânce găluște de post și curechi prăjit cu oloi

[16] *țintirim*, s.n. — (reg.) cimitir.

Scanned with OKEN Scanner

de cânepă. Preoții și cu domnul subprefect stăteau la locul de cinste, în fundul odăii. Gospodarii de la Doi Meri mai către margine. Vitoria se așează în apropierea lor.

După ce cinstiră câteva pahare, începură a vorbi despre treburile de pe lumea asta.

— Dumneata, domnule Calistrat, zise munteanca, mi se pare că nu prea mânânci.

— Ba mânânc, slavă Domnului și bogdaproste.

— Atunci nu bei. Se cuvine să bei pentru un prietin.

— Ba mai ales am băut. Mă gândesc că suntem departe și avem a porni la drum asupra nopții.

— Ce are a face asta? Parcă dumitale ți-i frică noaptea? Văd că ai baltag[17].

— Am.

— Frumos baltag. Ia mai bea un pahar, ca să văd și eu. Și pe urmă vei mai bea și altele, după pofta inimii dumitale. Arată-mi și mie acel baltag. Poftesc să-l văd. Are și Gheorghiță, flăcăul meu, unul, alcătuit întocmai la fel.

Bogza rânji nu cu voie bună și trecu femeii baltagul, prin latura mesei.

Femeia își chemă flăcăul. Era la spatele ei.

— Gheorghiță, ia vezi și tu. Pare-mi-se că tot așa-i ș-al tău. Numai că al tău abia a ieșit din foc și de sub ciocan. Acestalalt e mai vechi și știe mai multe.

Râzând, nevasta trecu feciorului baltagul.

Calistrat întinse mâna spre armă; apoi și-o retrase.

Flăcăul îi cerceta cu luare-aminte ascuțișul curb și părțile late.

— Lasă-l să se uite și să vadă, domnu Calistrat, zise munteanca. Dumneata poftim și mai cinstește un pahar de vin de la Odobești. Dumneata cunoști și știi tare bine că asemenea vin mai ales îi plăcea și lui Nechifor Lipan. Eu cred așa, vorbi ea deodată cu alt glas, întorcându-se către meseni. Eu cred așa, domnu Calistrat, că soțul meu umbla singur la deal pe drumul Stânișoarei și se gândea la oile lui. Poate se gândea și la mine. Eu n-am fost față, dar știu. Mi-a spus Lipan, cât am stat cu dânsul, atâtea nopți, în râpă.

— Ce ți-a spus? râse Bogza.

— Mi-a spus cum a fost, răspunse munteanca privindu-l ațintit și zâmbind.

— Asta n-oi mai crede-o.

— Ba s-o crezi. Îți aduci aminte, domnu Calistrat, că Lipan avea cu el ș-un câne?

— Mi-aduc aminte. Îi zicea Lupu. Era harnic câne, și viteaz.

Imagine din filmul *Baltagul*, 1969
(regizor: Mircea Mureșan)

[17] *baltag*, s.n. — topor cu coadă lungă, întrebuințat și ca armă.

Scanned with OKEN Scanner

— Ei, vezi, domnu Calistrat? Eu știu și asta, că acel câne s-a pus pentru stăpânul lui, când i-a văzut în primejdie viața.

— Se poate să se fi pus.

— Crezi că a pierit și cânele?

— Nu cred. Mai degrabă s-a prăpădit[18].

— Așa zic și eu. Dar dacă s-a prăpădit, se poate găsi.

— Asta-i mai greu.

— Greu pân-într-atâta nu-i, domnu Calistrat, când este voința lui Dumnezeu. Te rog să mai bei ș-acest pahar. Să-ți spun cum s-a întâmplat?

Masa tăcuse. Interesat, domnu subprefect Balmez își puse coatele pe ștergar și-și întoarse urechea stângă, cu care auzea mai subțire, privind în același timp și cu coada ochiului.

Simțindu-se observat, Bogza se neliniști.

— Dumneata știi și eu nu știu, zise el cu îndrăzneală. Dacă știi, spune.

— Să-ți spun, domnu Calistrat. Omul meu se gândea, vrasăzică, la ale lui și la mine și umbla la deal în pasul calului, suind spre Crucea Talienilor.

Femeia se opri.

— Ei? o îndemnă, zâmbind, domnu subprefect. Spune. De ce te-ai oprit?

— Unii ar putea zice că venea la vale. Dar eu știu mai bine că se ducea la deal. Dar nu era singur. Avea cu el cânele. Și se mai aflau în preajma lui doi oameni. Unul dăduse călcâie calului și grăbise spre pisc, ca să bage de samă dacă nu s-arată cineva. Al doilea venea în urma lui Lipan, pe jos, și-și ducea calul de căpăstru. Să știți că nu era noapte. Era vremea în asfințit. Unii cred că asemenea fapte se petrec noaptea. Eu am știință că fapta asta s-a petrecut ziua, la asfințitul soarelui. Când cel din deal a făcut semn, adică să n-aibă nici o grijă, că locu-i singuratic, cel care umbla pe jos a lepădat frâul. Și-a tras de la subsuoara stângă baltagul și, pășind ferit cu opincile pe carare, a venit în dosul lui Nechifor Lipan. O singură pălitură i-a dat, dar din toată inima, ca atunci când vrei să despici un trunchi. Lipan a repezit în sus mânile, nici n-a avut când să țipe; a căzut cu nasu-n coama calului. Întorcând baltagul, omul s-a opintit cu el în deșertul[19] calului, împingându-l în râpă. Chiar în clipa aceea cânele s-a zvârlit asupra lui. El l-a pălit[20] cu piciorul dedesubtul botului. Calul tresărise de spaimă. Când a fost împins, s-a dus de-a rostogolul. Cânele s-a prăvălit și el. S-a oprit întâi hămăind întărâtat; omul a încercat să-i deie și lui o pălitură de baltag, dar dulăul s-a ferit în râpă și s-a dus târâș după stăpân. Asta-i. Cel din urmă a încălicat ș-a grăbit după cel din vârful muntelui, și s-au dus. Nu i-a văzut și nu i-a știut nimeni până acuma.

Munteanca tăcu și se uită, cu buzele strânse, către cucoana Maria. Nevasta lui domnu Vasiliu, ca și cei care erau de

---

[18] *prăpădi*, vb. tranz. și refl. — (pop.) a se pierde, a se rătăci.

[19] *deșert*, s.n. — (pop.) partea scobită a corpului (la om și la animale), cuprinsă între ultima coastă și osul șoldului.

[20] *păli*, vb. — (pop.) a izbi, a lovi; (înv.) a ataca (cu armele).

Scanned with OKEN Scanner

față, sta într-un fel de încremenire și așteptare. În toată lumea de-acolo erau bănuieli. Vorbele și iscodirile lucraseră cu hărnicie. Deci toată lumea înțelegea întru câtva istorisirea muntencei. Numaicât cei mai mulți nu-și puteau da sama de ce muierea asta străină umbla cu pilde și răutăți. Dacă are vreo bănuială, să spuie; dacă are vreun prepus[21], să-l deie pe față.

Asemenea cuget se aduna, cu mânie, mai ales în Calistrat Bogza. El de la început, de cum a văzut-o întâi și întâi, a priceput că nevasta oierului vine asupra lui. Pe urmă a stat cu răbdare, îndoindu-se că s-ar putea cumva descoperi asemenea faptă care n-a lăsat după ea nici o urmă. Femeia are să se zbată fără folos și după aceea are să se ducă în treaba ei.

Dar ea nu se ducea. Umbla cu vorbe și cu intrigi proaste. [...] Stârnea pe oameni cu feluri de feluri de închipuiri. O lăsa. Ce-i putea face? Îi era și milă de dânsa într-o privință, căci era o văduvă care-și căuta bărbatul.

De mare mirare este cum l-a putut descoperi într-o râpă așa de prăpăstioasă și de singuratică. Mai de mirare sunt alte vorbe pe care le scornește din nou. Și acuma — povestea întâmplării.

Prost și tâmp ar fi să-și închipuie că ea a fost de față. Mai prost și mai tâmp să creadă că mortul a putut vorbi. Asta n-o mai crede nimeni în ziua de azi. Și totuși, muierea aceasta care-l urmărește a arătat întocmai lucrurile, punct cu punct, pas cu pas. [...] Să fie adevărat că se pot face vrăji și sunt oglinzi în care poți privi lucruri trecute și viitoare? Un bărbat nu poate crede asta; deși, dacă n-ar fi, nu s-ar povesti.

La urma urmei, să arate de unde știe și să deie pe față lucrurile cum sunt. Știe, poate, ceva de la nevasta lui Ilie Cuțui. Nepotrivit lucru este să ai de a face cu asemenea prietini și tovarăși ticăloși. Dar nici Ilie Cuțui n-a putut vedea în totul lucrurile cum s-au petrecut, în toate amănunțimile lor. Mai ciudat este că nici el nu știa bine cum a fost. Abia acuma vede că au fost așa întocmai.

Pe când i se învălmășeau aceste cugetări, Bogza, simțindu-se privit, bău pe nerăsuflate un pahar de vin, și încă unul. După aceea, fără să știe cum, luă deodată o hotărâre năpraznică. Muierea-i muiere și bărbatu-i bărbat. El era un bărbat, de care încă nu-și bătuse joc nimeni în viața lui.

— Dă baltagul, vorbi el, încă stăpânit, întinzând mâna îndărăt către Gheorghiță.

— Mai stai puțintel, îl opri femeia, ca să încheiem praznicul după cuviință. Ce te uiți, Gheorghiță, așa la baltag? întrebă ea după aceea, râzând; este scris pe el ceva?

— Ascultă, femeie, mormăi cu mânie Bogza, de ce tot mă fierbi și mă înțepi atât? Ai ceva de spus, spune!

— Nu te supăra, domnu Calistrat, eu întreb pe băiet dacă nu ceteșe ceva pe baltag.

— Destul! răcni gospodarul bătând cu pumnul în masă și înălțându-se de la locul lui.

Tacâmurile se învălmășiră, mesenii se ridicară spăriați. Ceea ce se făcea nu era bine, căci era la un praznic. Bogza avea întru câtva dreptate.

— Destul! răcnea omul, destul!

---

[21] *prepus*, s.n. — (pop.) bănuială, presupunere; suspiciune.

Scanned with OKEN Scanner

Imagine din filmul *Baltagul*

Glasul îi răguși dintr-odată.

— Destul! Pentru o faptă, este numai o plată. Chiar dacă aș fi eu, mi-oi primi osânda de la cine se cuvine. Dar nu sunt eu. Ce ai cu mine?

— Eu? n-am nimic! se apără munteanca, uimită mai presus de orice de o întrebare ca aceea.

— Cum n-ai? mugi Calistrat, împrăștiind cu dosul mânilor talgerele și paharele. Dar cu cine vorbești tu așa, muiere? Dar ce? Ai trăit cu mine, ca să ai asupra mea vreun drept?

— Gheorghiță, vorbi cu mirare femeia, mi se pare că pe baltag e scris sânge și acesta-i omul care a lovit pe tatu-tău.

[Ieșindu-și din fire, Calistrat Bogza se repede asupra lui Gheorghiță. Lovit de băiat cu baltagul în frunte și atacat de câinele lui Nechifor, moare. Înainte de a-și da sfârșitul, Calistrat își recunoaște vina și dezvăluie motivul crimei: luarea oilor. Complicele său, Ilie Cuțui, recunoaște și el fapta și este arestat de jandarmi.]

— Vină încoace, Gheorghiță, vorbi ea, trezită din nou de griji multe. Vezi de țesală caii, după moda nouă care am aflat-o aici, și-i întărește cu orz, căci drumurile încă nu ni s-au sfârșit. Facem cu domnu Toma toate socotelile și-i plătim cinstit, mulțămindu-i frumos. Plătim preoților, oamenilor care s-au ostenit și tuturora. Pe urmă, stăm și ne hodinim trei zile, după care facem parastasul întâi tatălui tău. Îndată ne încălărăm[22] și ne ducem la apa Prutului la Ștefănești, ca să cunoaștem turma de la Rarău. Socot că mergând cu spor, pe vreme bună, ne putem întoarce iar aici în Sabasa, ca să facem parastasul de nouă zile. Apoi ne ducem dincolo la Jijia, ca să vorbim cu baciul Alexa și să ne alcătuim[23] cu el pentru întoarcerea oilor către munți, unde avem tocmită pășunea de vară. La patruzeci de zile vom fi iar aici și vom ruga pe domnu Toma și pe părintele să ne-ajute a împlini datoria de patruzeci de zile. Atuncea om face praznic mai bun, cu carne de miel de la turma cea nouă. Om aduce atuncea de la mănăstirea Varaticului și pe soră-ta Minodora, ca să cunoască mormântul. Ș-apoi după aceea ne-om întoarce iar la Măgura, ca să luăm de coadă toate câte-am lăsat. Iar pe soră-ta să știi că nici c-un chip nu mă pot învoi ca s-o dau după feciorul acela nalt și cu nasul mare al dăscăliței lui Topor.

Temă

Citiți integral romanul *Baltagul*.

[22] *încălăra*, vb. — (înv.) a se urca pe cal, a încăleca.

[23] *alcătui*, vb.refl. — (reg.) a se înțelege, a cădea la învoială.

Scanned with OKEN Scanner

Descifrarea textului

Fonetică și vocabular

1. Citiți fragmentul reprodus din capitolul I. Identificați regionalismele, menționând felul lor (fonetice, lexicale, morfologice etc.).

2. Dați câteva exemple de regionalisme din celelalte fragmente reproduse. Menționați felul acestora.

3. Alcătuiți grupe de câte cinci elevi. Fiecare grupă va selecta din fragmentele reproduse două cuvinte formate cu sufixe, două cu prefixe, două cuvinte compuse și două formate prin schimbarea categoriei gramaticale.

4. Dați sinonime pentru următoarele cuvinte din text: *răvaș,* (să-i) *înfiereze* (mustăcioara), (om) *purtat,* (răspunse) *aprig,* (mama asta trebuie să fie) *fărmăcătoare, zvoana* (și veselia).

5. Selectați cuvinte care desemnează realități asociate în text lumii de la sat, respectiv lumii de la oraș (de exemplu, *prispă, hârzob, bondiță / tren, subprefect, jandarm*).

6. Cuvintele *semn* (cu sensul de „destin") și *rânduială* (cu sensul de „ordine") din primul enunț al romanului sunt cuvinte-cheie ale textului. Găsiți în fragmentele reproduse în manual și alte sensuri în care sunt folosite cele două cuvinte.

7. Formați grupe de câte cinci elevi. Fiecare grupă va selecta din text cuvinte aparținând câmpurilor lexicale: *oierit, nuntă, botez, sărbători calendaristice creștine.*

Morfologie și sintaxă

Scrieți în caiete forma literară a următoarelor cuvinte sau secvențe din text: *căprii, tatu-tău,* (glasul) *maică-sa,* (bărbații) *îs* (mai proști), *cumătrie, prepus.* Sunt acestea regionalisme din zona Moldovei sau sunt forme populare, apărând în mai multe regiuni ale țării?

Temă

Alcătuiți șaisprezece grupe de câte doi-trei elevi. Fiecărei grupe i se va repartiza de către profesor unul dintre capitolele romanului *Baltagul.* Grupele vor relua lectura respectivelor capitole. Fiecare membru al grupei va alcătui planul simplu de idei al capitolului dat.

Scanned with OKEN Scanner

lecția **literatură**

46 Lectura aprofundată (1)

Imagine din filmul *Baltagul*, 1969 (regizor: Mircea Mureșan)

Firul epic

1. Pe baza planului simplu de idei realizat ca temă, fiecare grupă va rezuma în cel mult zece rânduri capitolul respectiv.

2. Identificați momentele subiectului (etapele narațiunii), completând tabelul de mai jos:

Etapele narațiunii	Descrierea succintă	Repartizarea pe capitole
Situația inițială		
Cauza care declanșează acțiunea		
Desfășurarea acțiunii		
Rezolvarea situației dificile		
Situația finală		

3. Alcătuiți rezumatul întregului roman în maximum o pagină.

4. Lucrând în grupe de câte patru elevi, alcătuiți un rezumat și mai scurt, de o jumătate de pagină.

5. Alegeți trei episoade din roman, care au o tensiune dramatică deosebită. Argumentați-vă opțiunea.

Timp și spațiu

1. Care este prima referire temporală din text? Ce moment al acțiunii marchează aceasta?

2. Indicii temporali din text sunt redați în diverse feluri, fie ca numele unor sărbători creștine, fie ca date concrete (ziua și luna), fie ca repere ale succesiunii anotimpurilor sau ale mișcării astrelor (de exemplu: solstițiul de iarnă). Notați în caiete astfel de secvențe și comentați rolul lor în crearea atmosferei.

Scanned with OKEN Scanner

3. Reconstituiți ordinea cronologică a întâmplărilor, pornind de la următorul model:

toamna	Sf. Andrei	înaintea sărbătorilor de iarnă	.....	10 martie	.....	primăvara (postul cel mare)
târgul de oi de la Dorna	momentul când Vitoria își dă seama că întârzierea soțului este suspectă	întoarcerea lui Gheorghiță acasă	.....	plecarea spre Dorna	.....	praznicul

Imagine din Vatra Dornei

4. Identificați, în fragmentul reprodus în manual din capitolul I, pasajul în care este descris satul. Comentați modul în care este realizată descrierea (pe larg, foarte concis, cu multe amănunte, în liniile sale generale etc.).

5. Spațiul în care se desfășoară acțiunea este foarte larg, iar itinerarul căutării este întortocheat. Pornind de la rezumatele făcute de voi, reconstituiți traseul parcurs de cele două personaje. Puteți marca acest traseu pe o hartă.

6. Discutați între voi și indicați punctele-cheie ale acestei călătorii. Explicați opțiunile voastre.

7. La sfârșitul fragmentului extras din capitolul X (p. 138) apare o descriere a Țării Dornelor. Comentați-o, referindu-vă la:

- elementele descrise (locuri, oameni, obiceiuri, natură) și caracteristicile acestora;
- atmosfera surprinsă;
- impresia de ansamblu.

Scanned with OKEN Scanner

47 Lectura aprofundată (2)

Lumea descrisă: oameni și obiceiuri

1. În fragmentele reproduse în manual din *Baltagul* apar câteva pasaje în care sunt prezentați oamenii de la munte. Recitiți, în acest sens, capitolele I și X. Identificați trăsăturile esențiale ale acestor oameni.

2. Comentați relația dintre trăsăturile muntenilor și caracteristicile mediului natural în care ei trăiesc. Exemplificați cu extrase din text (în special, capitolul X, p. 137: *iuți ca apele*).

3. În roman există scurte descrieri ale oamenilor și ale atmosferei de la oraș. Citiți, în acest sens, fragmentul de mai jos, care prezintă percepția Vitoriei asupra oamenilor „stăpânirii împărătești":

> În toate odăile șed la mese oameni cu condeiele după ureche și scriu. Iar într-anume odaie șede cel care-i mai mare, primar, ori prefect, ori polițai. Se uită încruntat și-i gras și bărbos. Tot își scoate ciubucul din gură și răcnește la cei mici. Când îl aud, cei de prin odăi pleacă fruntea și scriu mai harnic, trăgând cu coada ochiului unul la altul și făcându-și semne.
>
> Acolo vrăsăzică e stăpânirea împărătească. Și-așa în toate târgurile sunt slujbași, primari, prefecți și polițai, până la București; și la București stă pe tron regele și dă porunci tuturora. Bun lucru neapărat, să fie asemenea rânduială; toate să se facă după poruncă și să se scrie ce s-a făcut. Așa se cunoaște prin târguri cine cumpără vite și cine vinde, și care încotro se duce. La Dorna de asemeni. Nu-i ca în sus pe Tarcău, unde oamenii trăiesc cum au apucat și cum îi taie capul.

Comparați felul de a fi și preocupările oamenilor de la țară și de la oraș.

4. Notați în caiete obiceiurile și tradițiile populare la care se face referire în fragmentul reprodus din capitolul V. Comentați modul în care acestea ordonează viața oamenilor (a adulților și a tinerilor) de la țară.

5. În fragmentele reproduse în manual sunt descrise cele trei evenimente esențiale ale existenței:

Scanned with OKEN Scanner

botezul, nunta și înmormântarea (praznicul). Identificați în text pasajele corespunzătoare.

6. Comentați pasajele identificate, referindu-vă la:

- ritualul specific fiecărei ceremonii (participanți, port, comportament, recuzita tradițională etc.);
- atmosfera tipică unor asemenea momente;
- semnificația fiecărui eveniment.

Experiențe inițiatice

1. Călătoria către Dorna este pentru Vitoria și Gheorghiță o experiență fundamentală. Ei parcurg, împreună și fiecare în parte, calea dinspre o lume cunoscută înspre una necunoscută. Vitoria este nevoită să părăsească spațiul familiar al satului pentru a intra într-o lume nouă, cea a orașului, în care domină alte rânduieli. Gheorghiță, la rândul său, iese brusc din copilărie spre a intra în lumea plină de griji a adulților. Recitiți capitolul V și identificați pasajele care surprind momentele de început ale celor două experiențe.

2. Selectați din fragmentele reproduse în manual secvențele care punctează momentele-cheie ale transformării lui Gheorghiță. Puncte de reper în acest sens pot fi:

- imaginea pe care o are Gheorghiță despre propria copilărie;
- educația în spiritul tradiției, ca oier;
- asimilarea elementelor de civilizație modernă;
- plăcerea de a fi alături de tinerii de vârsta lui.

3. Ce rol are Vitoria în acest proces de maturizare a fiului? Discutați între voi și argumentați cu exemple din text.

4. Indicați câteva dintre probele la care este supus Gheorghiță, referindu-vă și la alte capitole decât cele reproduse în manual.

5. Precizați momentul în care procesul inițierii lui Gheorghiță se încheie.

6. Pentru Vitoria contactul cu noua civilizație este dificil. Citiți pasajul de mai jos:

> Adevărat că până la năcazul acesta care s-a abătut asupra casei ei nici nu i-a păsat și n-a avut nevoie de nici un fel de slujbaș al măriei sale. Și-a văzut de gospodărie și de oi; a vândut brânză, a dat în mâna perceptorului vama și birul — ș-atât. [...] O ajungea mintea ce are de făcut, însă față de o lume necunoscută pășea cu oarecare sfială.

Discutați și alte pasaje din text, din punctul de vedere al atitudinii pe care o are personajul în confruntarea dintre tradiție și inovație:

- discuția despre tren (capitolul V);
- discuția despre calendarul cel nou (capitolul X);
- replica Vitoriei din finalul romanului.

Scanned with OKEN Scanner

48 Lectura aprofundată (3)

Imagine din filmul *Baltagul*

Personajele

1. Nechifor Lipan este un personaj care nu apare direct în roman. Totuși, portretul său este viu de-a lungul cărții. Care sunt modalitățile de caracterizare folosite de autor pentru a reconstitui imaginea acestui personaj?

2. Notați în caiete câteva trăsături fizice și morale ale oierului. Confruntați-vă punctele de vedere și stabiliți de comun acord notele definitorii ale portretului acestui personaj.

3. Selectați din fragmentul reprodus din capitolul I elementele care aparțin portretului fizic al Vitoriei Lipan. Ce trăsături morale pot fi anticipate din această succintă prezentare a personajului?

4. Caracterizarea Vitoriei este realizată prin modalități diverse:

- caracterizare directă (făcută de autor, de alte personaje sau autocaracterizare);
- caracterizare indirectă (rezultată din faptele, comportamentul, gândurile și frământările personajului; mediul în care trăiește etc.).

Alcătuiți grupe de câte cinci elevi; alegeți pentru fiecare grupă câte un capitol dintre cele reproduse în manual. Notați în caiete trăsăturile morale ale Vitoriei rezultate din fragmentele respective.

5. Confruntați-vă notițele și realizați împreună imaginea de ansamblu a personajului.

6. Alegeți trăsătura care v-a impresionat cel mai mult la acest personaj. Scrieți o scurtă compunere pornind de la aceasta. Găsiți în text pasajele semnificative.

Scanned with OKEN Scanner

7. Citiți următoarele opinii critice:

a. Vitoria e un Hamlet feminin care bănuiește cu metodă, cercetează cu disimulație, pune la cale reprezentațiuni trădătoare și, când dovada s-a făcut, dă drumul răzbunării. [...] Obiecția ce se poate face: prea multă îndârjire din partea unei femei. (G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*)

b. Baltagul este [...] o epopee [...] în care sufletul tenace și aprig de munteancă al Vitoriei Lipan nu pregetă nici o oboseală până nu dă de firul întâmplărilor și măiestria d-lui Mihail Sadoveanu stă într-aceea că a conturat în trăsături omenești, dar fără nici o slăbiciune acest aspru caracter, de o voință aproape sălbatecă, aproape neomenească. (Perpessicius, *Opere*, vol. IV, *Mențiuni critice*)

c. Vitoria are stofa întreprinzătoare a burghezului, simțul lui practic, lipsa de prejudecăți, e nereligioasă, vicleană și rea. (Nicolae Manolescu, *Arca lui Noe*)

Arătați care dintre aceste puncte de vedere este mai apropiat de al vostru. Alegeți din fiecare un singur element / o trăsătură care vi se pare că sintetizează cel mai sugestiv portretul personajului.

8. Selectați din capitolul V pasajul în care apare portretul fizic al lui Gheorghiță. Ce vârstă credeți că are băiatul?

9. Identificați în text pasajele din care reiese priceperea lui Gheorghiță în ale gospodăriei și oieritului.

10. Cum este văzut Gheorghiță de mama sa? Răspundeți, referindu-vă la pasajul respectiv din capitolul V.

11. Gheorghiță are față de Vitoria sentimente amestecate:

- o anumită teamă și un respect care îl fac să nu crâcnească în fața ei;
- admirație pentru felul în care știe să-i „cetească" gândurile;
- o oarecare îndoială în privința deciziei mamei de a porni în căutarea dispărutului (misiune care, potrivit băiatului, ar fi revenit autorităților).

Selectați din text pasaje care confirmă sau infirmă aceste ipostaze.

Olga Tudorache în rolul Vitoriei Lipan, dramatizare după *Baltagul*, Teatrul Mic, 1967

Scanned with OKEN Scanner

lecția **literatură**

49 Lectura aprofundată (4)

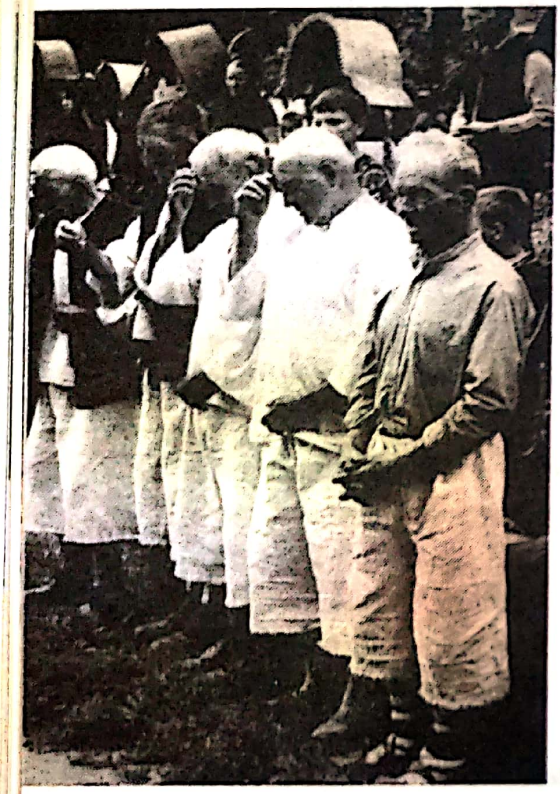

Structuri narative

1. Ce procedeu de legare a secvențelor (înlănțuire, inserție, alternanță) este folosit cu precădere în romanul *Baltagul?* Explicați opțiunea autorului pentru acest tip de discurs narativ.

2. Selectați din text câteva modalități prin care se marchează trecerea de la o secvență la alta.

3. Textul începe cu o secvență retrospectivă, în care Vitoria își amintește o poveste spusă de soțul ei la diverse petreceri. Discutați modul în care această secvență este inserată în firul narativ și rolul plasării ei la începutul romanului.

Rețineți!

RETROSPECTIVA este un procedeu prin care un moment anterior este adus în prezentul narațiunii. Cel mai adesea, retrospectiva se realizează prin rememorarea sau evocarea de către narator sau de către un personaj a unor evenimente / întâmplări din trecut.

Modurile de expunere

1. Valoarea textului constă, dincolo de semnificațiile pe care le degajă, și în măiestria autorului de a îmbina dinamic și armonios modurile de expunere. Alcătuiți grupe de câte cinci elevi; alegeți un fragment dintre cele reproduse și comentați rolul modurilor de expunere în text.

Scanned with OKEN Scanner

2. Discutați fiecare caz în parte, răspunzând la următoarele întrebări:
- Care este modul de expunere dominant în fragmentul ales și de ce?
- Argumentați ce mod de expunere ar putea lipsi din fragmentul respectiv.

Tensiune dramatică și suspans

1. Tensiunea dramatică este gradată de-a lungul romanului. Acest fapt provine din reconstituirea treptată a întâmplărilor și „strângerea cercului" în jurul celor vinovați de moartea lui Nechifor. Selectați pasaje din text care ilustrează acest aspect.

2. Recitiți ultimul capitol. Comentați felul în care se realizează, în acest caz, suspansul.

Rețineți!

SUSPANSUL este o trăire a cititorului, a ascultătorului sau a spectatorului, care așteaptă plin de emoție o evoluție sau o finalizare dramatică a acțiunii. Emoția așteptării, curiozitatea și efectul de surpriză țin treaz interesul publicului. Suspansul este folosit încă din antichitate (în tragedii), dar importanța sa se amplifică o dată cu apariția romanului. El joacă un rol important în literatura de aventuri și polițistă sau în cea științifico-fantastică.

Viziunea sau punctul de vedere

1. Precizați cine relatează întâmplările în romanul *Baltagul*. Alegeți dintre următoarele variante:
- unul dintre personaje;
- un narator neutru;
- mai multe personaje;
- un narator care participă afectiv la întâmplările relatate;
- atât naratorul, cât și personajele.

Argumentați-vă răspunsul dând exemple din text.

2. În unele scurte pasaje din text un personaj devine narator. Comentați din acest punct de vedere reconstituirea faptelor povestită de Vitoria la praznic. Arătați rolul acestei schimbări de perspectivă, alegând dintre următoarele posibilități:
- creșterea tensiunii dramatice;
- asigurarea unei mai mari credibilități a narațiunii;
- impresionarea cititorului;
- restrângerea perspectivei asupra evenimentelor.

Scanned with OKEN Scanner

Rețineți!

VIZIUNEA (punctul de vedere sau perspectiva narativă) se referă la perceperea lumii prezentate în roman (a universului construit prin ficțiune) de către un subiect care este narator sau personaj. Cu alte cuvinte, relația se stabilește între cel care povestește și povestire. Omniscienta este un tip de perspectivă narativă în care naratorul are o percepție ilimitată. El cunoaște totul despre lumea pe care o prezintă, dar și despre frământările interioare ale personajelor acestei lumi.

3. Dați exemple din text prin care să argumentați că în romanul *Baltagul* este vorba despre un narator omniscient.

Romanul

1. Discutați *Baltagul* în comparație cu alte texte epice studiate de voi în această parte a manualului. Referiți-vă la:

- dimensiunea textului;
- numărul personajelor;
- complexitatea personajelor în ceea ce privește portretul moral, comportamentul, trăirile interioare etc.;
- felul acțiunii (simplă, complexă);
- detalierea narațiunii;
- complexitatea lumii descrise (cadrul general, epoca, aspectele sociale, mentalitățile, atitudinile etc.).

Rețineți!

ROMANUL este o specie a genului epic în proză, cu acțiune mai complicată și de mai mare întindere decât a celorlalte specii epice în proză, desfășurată, de regulă, pe mai multe planuri, cu personaje numeroase.

2. În timp, *Baltagul* a fost receptat în diverse feluri, fiind citit ca:

- roman monografic — oglindă a unei lumi care luptă pentru a-și apăra tradițiile și valorile etice;
- roman mitic — preluare și dezvoltare a motivelor principale din balada *Miorița* sau din unele mituri universale;
- roman inițiatic — imagine a transformării lăuntrice a personajelor care traversează experiențe fundamentale (ieșirea Vitoriei din spațiul cunoscut al satului de munte; formarea și maturizarea lui Gheorghiță, fiul acesteia);
- roman polițist — urmărire a cauzelor și a circumstanțelor unei crime, pentru descoperirea și pedepsirea făptașilor.

Alcătuiți patru grupe. Fiecare grupă va aduce argumente pro sau contra acestor interpretări.

3. Argumentați de ce romanul este o specie a genului epic.

Amintiți-vă!

GENUL EPIC este genul literar în care narațiunea, descrierea și dialogul alternează, accentul căzând asupra narațiunii.

Scanned with OKEN Scanner

Interpretarea textului

1. Motivul călătoriei este foarte vechi și frecvent în literatură, acesta putând avea semnificații diverse. Discutați care credeți că sunt semnificațiile posibile ale acestui motiv în romanul *Baltagul*. Alegeți dintre următoarele variante:

- căutarea adevărului;
- dorința de schimbare interioară;
- o confruntare cu noi universuri;
- dorința de cunoaștere;
- căutarea nemuririi;
- nevoia de noi experiențe;
- o aventură, o cercetare;
- inițierea în tainele universului.

2. În romanul *Baltagul*, călătoria ia forma unui drum sinuos, reprezentând o adevărată „probă a labirintului". Ca și în basme, eroii sunt supuși unor încercări, primesc ajutoare, se confruntă cu dușmani. Identificați aceste elemente în text și explicați diferența dintre personajele basmului și cele ale romanului.

3. Drumul personajelor este marcat de diverse semne: cosmice (răsăritul și asfințitul soarelui), ale elementelor naturii (vântul, apele, pădurile) sau ale anotimpurilor (ninsoarea, dezghețul). Dați exemple din fragmentele reproduse în manual și explicați în ce fel influențează aceste semne starea și acțiunile personajelor.

4. Vitoria este sigură că soțul ei a fost ucis. Arătați care este, în fond, scopul călătoriei sale:

- prinderea și pedepsirea ucigașilor;
- aflarea adevărului;
- înfăptuirea justiției;
- răzbunarea;
- descoperirea cauzelor omorului;
- împlinirea datinilor creștine.

5. Călătoria are o semnificație diferită pentru fiecare dintre cele două personaje, Vitoria și Gheorghiță. Ce credeți că descoperă fiecare dintre ei la capătul acestui drum?

6. Citiți următorul punct de vedere:

> Descoperind adevărul, Vitoria verifică implicit armonia lumii: află ceva mai mult decât pe făptuitorii omorului, și anume că lumea are o coerență pe care moartea lui Lipan n-a distrus-o. Liniștea ei finală, voioșia aproape, cu care instruiește pe Gheorghiță așa se explică: lucrurile pot fi luate de la capăt, viața merge înainte. (Nicolae Manolescu, *Arca lui Noe*)

Comentați, referindu-vă în special la ultimul capitol, această afirmație.

7. În completarea argumentării acestei interpretări, discutați și valoarea simbolică a numelui eroinei.

Scanned with OKEN Scanner

51 Complementul direct

Prin ce se exprimă

Țăranul cunoaște lumea, ca oricine, pe bucățele, dar o gândește numai în întregul ei. El poate stabili o legătură cu tot cosmosul și are în vedere o ierarhie în care include și cele mai neînsemnate aspecte ale lumii. Țăranul știe cuvintele, gesturile, obiectele potrivite oricărei clipe, știe ce are de făcut, se știe pe sine și pe fiecare răsfrânt în oglinda timpului de a cărui veșnicie a auzit vorbindu-se. El împarte existența în viață și moarte. Pe prima o trăiește, pe a doua o imaginează.

1. Identificați complementele directe din textul de mai sus și analizați părțile de vorbire prin care se exprimă. Precizați ce părți de vorbire determină.

2. Identificați complementele directe din enunțul următor și arătați ce parte de vorbire determină: Iată-l pe Ion!

Amintiți-vă!

COMPLEMENTUL DIRECT este partea secundară de propoziție care arată obiectul asupra căruia se exercită direct acțiunea.

Complementul direct determină:

- **un verb**: *Ascult* o doină.
- **o locuțiune verbală**: *Am în vedere* studiul folclorului.
- **o interjecție**: *Iată*-l!

Complementul direct se exprimă prin:

- **substantiv** în cazul acuzativ

a. cu prepoziția *pe*: Îl văd *pe Ion*.

b. fără prepoziție: Ioana vrea *un costum* popular.

- **locuțiune substantivală**: Bunica are încă *ținere de minte*.
- **pronume** în cazul acuzativ

a. cu prepoziția *pe*: *Pe acesta* nu-l știu.

b. fără prepoziție: Ea crede *orice*.

- **numeral cu valoare substantivală**

a. cu prepoziție: I-a întebat *pe cei doi* despre bunica.

b. fără prepoziție: Pe raft sunt patru cărți. Cumpăr *două* dintre ele.

- **verb** la modul

a. infinitiv: Nu pot *sta* mult timp la bunici.

b. supin: Termin *de scris* un referat despre literatura orală.

c. gerunziu: Aud *cântând* pe drum.

- **locuțiune verbală** la modul

a. infinitiv: Pot *ține seama* de sfatul tău.

b. supin: Mama are *de tras un perdaf* Mariei.

c. gerunziu: Aud *tocându-i gura* în cealaltă cameră.

Scanned with OKEN Scanner

Dimitrie Gavrilean (n. 1942) — *Legenda Muntelui Găina*

Exerciții

1. Identificați complementele directe din enunțurile de mai jos și indicați partea de vorbire prin care se exprimă: Anca n-a răspuns nimic la întrebare. • Na o bomboană! • Pe celălalt l-am întâlnit ieri. • Am de dat o mână de ajutor vecinilor. • I-am întrebat pe toți. • Pe cine ai observat în curte? • George încearcă dregerea busuiocului după gafa de ieri. • Copilul pe care-l vezi este băiatul vecinilor. • Pe ai tăi i-am întâlnit la munte. • I-am ascultat pe jumătate dintre ei. • Doresc a-i face jocul Mariei. • Le-am întâlnit pe amândouă.

2. Corectați greșelile din următoarele enunțuri: Care îl dorești? • Romanul care ni l-a recomandat profesorul nu este la bibliotecă. • Asta am cumpărat-o azi. • Îngrijește copiii. • Am chemat toți colegii. • Știe vorbi limba franceză. • Poate a rezolva exercițiile. • Am încercat de a vorbi cu el.

3. Transformați construcțiile pasive de mai jos în construcții active și arătați ce părți de propoziție devin subiectul și complementul de agent: Macheta a fost făcută de către Liviu. • Poeziile sunt scrise de Ion. • Cartea a fost cumpărată de tata.

4. Identificați complementele directe din textul de mai jos și analizați părțile de vorbire prin care se exprimă:

„Nu se putu stăpâni. Rupse un smoc de fire și le mototoli pătimaș în palme.

Se așeză pe răzor, înțepeni nicovala în pământ, potrivi tăișul coasei și apoi începu a-l bate cu ciocanul, rar, apăsat, cu ochii țintă la oțelul argintiu. Când isprăvi, se sculă, scoase de la brâu gresia, o înmuie bine în apa din toc și apoi mângâie ascuțișul coasei cu gresia, schimbând mereu degetele mâinii stângi."

Liviu Rebreanu — *Ion*

5. Dezlegați careul de mai jos găsind la punctele 2–4 complementele directe exprimate prin substantive în enunțurile date:

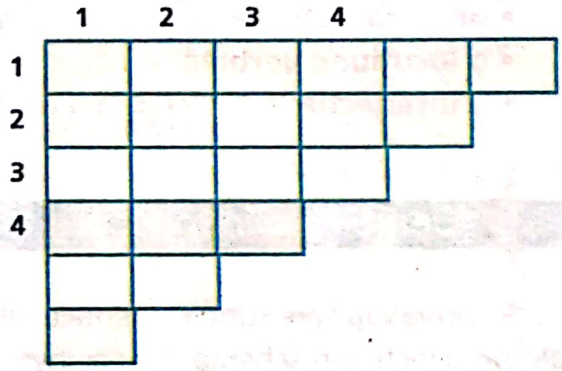

1. Tipul de complement studiat în această lecție.
2. Am întrebat-o pe Irina.
3. Am găsit două rime pentru pronumele *el*.
4. Îl văd pe Ene în curte.

6. Alegeți dintre variantele de mai jos litera corespunzătoare funcției sintactice a substantivului subliniat:

• Am văzut o casă de *bani*.	a. subiect
• Bunica mi-a dat *bani*.	b. nume predicativ
• Îmi trebuie *bani*.	c. atribut substantival
• Aceștia sunt *bani* vechi.	d. complement direct

Scanned with OKEN Scanner

52 Propoziția completivă directă

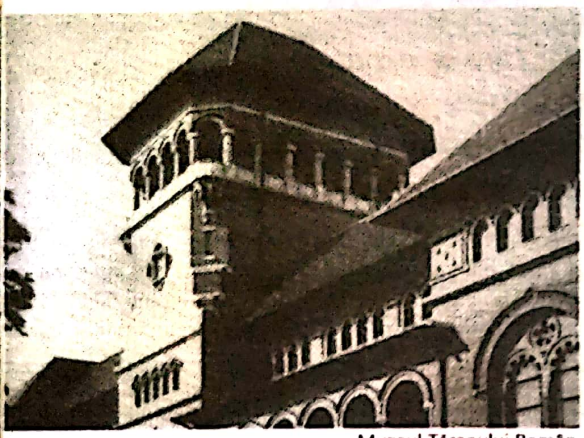
Muzeul Țăranului Român

Definiția

1. Indicați felul predicatelor din fraza de mai jos:
Vrem să facem o vizită la *Muzeul Țăranului Român* săptămâna viitoare, dar nu ținem minte ce ne-a spus organizatorul despre orarul de funcționare.

2. Despărțiți în propoziții fraza de la exercițiul 1 și contrageți propozițiile subordonate în partea de propoziție corespunzătoare, indicând ce parte de vorbire este elementul regent.

Rețineți!

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ COMPLETIVĂ DIRECTĂ constituie în frază o realizare propozițională a complementului direct.
Completiva directă determină:
- **un verb**: *Am aflat*[1]/ că m-ai căutat.[2]/
- **o locuțiune verbală**: *A băgat de seamă*[1]/ că rămăsese singur.[2]/
- **o interjecție**: *iată*[1]/ ce ie am de la bunica.[2]/

Elementele introductive

1. Observați care sunt elementele introductive ale propoziției subordonate completive directe din schema de mai jos:

conjuncții subordonatoare	
• că	Știu[1]/ că ai citit un roman.[2]/
• să	Aștept[1]/ să termini compunerea.[2]/
• ca... să	Doresc[1]/ ca fiecare coleg să facă un referat.[2]/
• dacă	Văd pe fereastră[1]/ dacă vine tata de la serviciu.[2]/
• de	N-am băgat de seamă[1]/ de a plecat la joacă ori la piață.[2]/
locuțiuni conjuncționale subordonatoare	
• cum că (precum că)	Mihai a susținut[1]/ cum că toate mărturiile tale sunt false.[2]/

Scanned with OKEN Scanner

pronume relative	
• în nominativ	Am auzit[1]/ cine a fost vinovatul. [2]/
• în acuzativ cu prepoziție și locuțiune prepozițională	I-a ajutat[1]/ pe câți au venit la el. [2]/ A înțeles[1]/ față de cine a greșit. [2]/
• în dativ	Bănuiește[1]/ cui i-ai împrumutat cartea. [2]/
adjective pronominale relative	Cumpăr[1]/ ce carte vreau. [2]/
pronume nehotărâte	
• în nominativ	Afla primul[1]/ orice se întâmpla. [2]/
• în acuzativ cu prepoziție	Pe oricare îl întâlnea[1]/ îl întreba de sănătate. [2]/
adjective pronominale nehotărâte	Crede[1]/ orice prostie aude. [2]/
adverbe relative	
• unde	A uitat[1]/ de unde a venit. [2]/
• când	L-a anunțat[1]/ când va pleca la munte. [2]/
• cum	Văd[1]/ cum zboară păsările în văzduh. [2]/
• cât	Știa[1]/ cât a câștigat prietenul său. [2]/

2. Indicați funcțiile sintactice ale pronumelor și adjectivelor pronominale relative și nehotărâte, ca și ale adverbelor relative de la exercițiul precedent.

Rețineți!

Pronumele și adjectivele pronominale relative și nehotărâte și adverbele relative care introduc o completivă directă au funcție sintactică de parte de propoziție.
Când introduce completiva directă conjuncția compusă subordonatoare *ca... să* nu se poate folosi decât disociată: Vreau *ca* fiecare *să* reușească.
În fraza: Îi primea bucuros[1]/ pe câți veneau la el.[2]/ pronumele relativ *pe câți* este inclus atât în organizarea regentei, cât și în cea a subordonatei, pentru că înlocuiește același substantiv:

pe câți [complement direct în regentă — Îi primea *pe vizitatori.*
subiect în subordonată — *Vizitatorii* veneau la el.

Cele două organizări sintactice, regenta și subordonata, se amestecă și dau naștere unui fenomen care se numește **împletirea regentei cu subordonata**.

Topica și punctuația

1. Arătați care este locul propozițiilor completive directe față de regentă în exemplele din această lecție.

2. Arătați care este punctuația propoziției completive directe în exemplele din această lecție.

Scanned with OKEN Scanner

Rețineți!

Locul obișnuit al propoziției subordonate completive directe este după termenul regent. Pentru evidențiere poate fi plasată și înaintea acestuia.

Completiva directă așezată după regentă nu se desparte de aceasta prin virgulă.

Când stă înaintea regentei, folosirea virgulei sau liniei de pauză este permisă, dar nu obligatorie.

Exerciții

1. Indicați propozițiile completive directe din frazele următoare: Uite pe cine ai așteptat și cine a venit! • N-ai ținut minte ce mi-ai promis. • Te rog să mă scuzi, dar n-am putut să te anunț că întârzii. • Mama știa că dorința Danei era să înceapă să ia lecții de dans. • Văzând că a întârziat, a hotărât să ia un taxi.

2. Faceți expansiunea complementelor directe din enunțurile de mai jos: Îi înțeleg teama. • Spune-mi data sosirii în București. • Monica și-a recunoscut greșeala. • Ai aflat prețul cărții?

3. Completați enunțurile de mai jos, după modelul următor:

Am scris [o scrisoare. / ceea ce am dorit.

Vă anunț... • Colegii mei așteaptă... • Îl respect...

4. Indicați felul subordonatelor din frazele: Se știe că vine. • Știe că vine. • S-a aflat cine vine. • A aflat cine vine.

5. Corectați greșelile din următoarele fraze: Vreau ca să plece mai repede. • Aflați despre mine căci sunt sănătos. • Au promis că a doua zi să meargă la el. • Pot pentru ca să spun adevărul. • L-au întrebat că ce caută acolo. • I-am spus că să plece. • L-a întrebat că cine este prietenul lui. • Mi-a spus că ce frumoasă sunt.

6. Despărțiți în propoziții frazele și analizați propozițiile, după modelul dat:

„Tata a hotărât[1]/ că nu trebuie[2]/ să-*mi* mai *obosesc* ochii cu alte cărți în afară de cele de școală." [3]/

Mircea Eliade — *Memorii*

1 — principală, simplă, afirmativă, enunțiativă propriu-zisă neexclamativă

2 — completivă directă, subordonată verbului „a hotărît" din propoziția regentă nr. 1, introdusă prin conjuncția simplă subordonatoare „că", simplă, negativă, enunțiativă propriu-zisă neexclamativă

„Trupul ei ar fi vrut să cânte și să înmugurească; simțea *intrând* în el soare și bucurie; dar în același timp se ofilea în ea totul, grabnic, ca clopoțeii *pe care-i* ținea între degete și care pieriseră."

Mihail Sadoveanu — *Baltagul*

„Dar lucrul *cel mare* e că Mara nu-ți iese niciodată cu gol în cale; vinde ce poate și cumpără *ce* găsește; duce de la Radna *ceea ce* nu găsești la Lipova ori la Arad, și aduce de la Arad ceea ce nu găsești la Radna ori la Lipova."

Ioan Slavici — *Mara*

„— Ați auzit, oameni buni, grăi cu glas gros boierul, că domnia Tomșei s-a petrecut din lumea *asta* ș-a venit în scaunul țării Alexandru-Vodă, *pe care și noi l-am ajutat* și l-am apărat."

Mihail Sadoveanu — *Neamul Șoimărești lor*

7. Analizați sintactic și morfologic cuvintele subliniate în textele de la exercițiul precedent.

Scanned with OKEN Scanner

Complementul indirect

Casă din Bedeciu (județul Cluj)

Prin ce se exprimă

Verișoarei mele îi place cultura populară românească. Când am vizitat-o ultima dată s-a străduit a-mi înfățișa câteva case țărănești mai vechi. Nu se sătura de explicat și nu m-am plictisit deloc ascultându-i cuvintele. Mă gândesc la descrierea vetrei, locul casei în care se transmiteau tradițiile de la o generație la alta. Cu grijă, s-a oprit asupra decorațiilor interioare și mi-a arătat blide, urcioare, ștergare, scoarțe. Patru bătrâne ne-au dăruit amândurora câte o cană și o maramă:

— Na-vă câte ceva de pe la noi! au zis ele.

Din cauza darului, Elena din curioasă a devenit recunoscătoare și țărăncile s-au arătat mândre de părerile noastre de bine. Îmi aduc aminte cu drag de cele patru și mă bate gândul de a le călca pragul din nou.

Identificați complementele indirecte din textul de mai sus și analizați părțile de vorbire prin care se exprimă. Precizați ce părți de vorbire determină.

Amintiți-vă!

COMPLEMENTUL INDIRECT este partea secundară de propoziție care arată obiectul asupra căruia se exercită indirect o acțiune sau o însușire.

Complementul indirect determină:

- **un verb**: Îi *trimit* bunicii o scrisoare.
- **o locuțiune verbală**: *Nu-și dădea seama* de greșeală.
- **un adjectiv**: Ana e *capabilă* de efort susținut.
- **o locuțiune adjectivală**: Este *cu nasul pe sus* față de colegi.
- **o interjecție**: E *vai* de ei!
- **un adverb**: A lucrat *separat* de ei.

Complementul indirect se exprimă prin:

- **substantiv** în cazul
  a. dativ: Le dau *copiilor* un dar.
  b. acuzativ — cu prepoziție: Mă gândesc *la rude*.
  — cu locuțiune prepozițională: Ioana se arată mândră *față de colege*.
  c. genitiv cu prepoziție: S-a năpustit *asupra mâncării*.
- **locuțiune substantivală**: Mă gândesc *la părerile de rău* ale surorii mele.

Scanned with OKEN Scanner

• **pronume** în cazul
a. dativ: *Lui i*-am vorbit despre portul popular.
b. acuzativ — cu prepoziție: Mă tem *de oricine.*
— cu locuțiune prepozițională: El se arată grijuliu *față de ai săi.*
c. genitiv cu prepoziție: Au uneltit *contra acestuia.*
• **numeral cu valoare substantivală** în cazul
a. dativ: M-am adresat *celor doi.*
b. acuzativ — cu prepoziție: Se speriase *de amândoi.*
— cu locuțiune prepozițională: El s-a purtat rezervat *față de primul.*
c. genitiv cu prepoziție: A acționat *împotriva celor trei.*
• **verb** la modul
a. infinitiv: Era capabil *de a vorbi* așa.
b. gerunziu: S-a plictisit *stând.*
c. supin: M-am apucat *de scris.*
• **locuțiune verbală** la aceleași moduri ca verbul: Era bucuros *de a-și aduce aminte* de trecut.
• **adjectiv**
a. propriu-zis: *Din gri* s-a făcut alb.
b. pronominal posesiv cu prepoziție: Ați complotat *contra mea.*

Exerciții:

1. Identificați complementele indirecte din enunțurile de mai jos și indicați partea de vorbire prin care se exprimă: Renunță la această idee! Nu te mai gândi la ea! • Ești prea preocupat de punerea la cale a excursiei. • Cui îi telefonezi? • Omul față de care s-a arătat supărat i-a dat explicațiile necesare. • Își zicea că e bine ce face. • Mihai a acționat împotriva noastră. • Bravo câștigătorilor concursului!

2. Construiți propoziții în care verbele de mai jos să aibă în același timp un complement direct și un complement indirect, ca în următorul model:

Îi trimit bunicii o scrisoare.

a-și aminti • a distribui • a explica

3. Corectați greșelile din următoarele enunțuri: A adus prăjituri la copii. • N-a spus la nimeni adevărul. • I-am mulțumit lui Dan și lui Carmen.

4. Indicați felul complementelor subliniate în enunțurile următoare și analizați părțile de vorbire prin care se exprimă: Văd *pe cineva.* • Se bizuie *pe cineva.* • Mă tem *de el.* • Compunerea a fost scrisă *de el.* • Nu-*mi* pasă *de tine* • *Îi* povestesc *despre ceva.*

5. Identificați complementele indirecte din textele de mai jos și analizați părțile de vorbire prin care se exprimă:

„Caragea, cu toată furia de care era stăpânit, nu-i răspunse nimic la toate înfruntările ce arunca bătrânul cu atâta aprindere și curagiu asupra favoritului său."

Nicolae Filimon — *Ciocoii vechi și noi*

„Nu ar trebui să se permită oricui să vadă o casă căreia i se ridică acoperișul..."

Camil Petrescu — *Patul lui Procust*

6. Construiți propoziții în care următoarele verbe să fie determinate de un complement indirect exprimat prin substantiv precedat de prepoziții: *a apela, a beneficia, a depinde, a se deprinde, a se sinchisi.*

7. Găsiți în coloana din dreapta corespondentul funcției sintactice a verbului din enunțurile din coloana din stânga.

De spălat e ușor.	a. complement indirect
Am terminat *de spălat.*	b. nume predicativ
M-am săturat *de spălat.*	c. atribut verbal
A stricat mașina *de spălat.*	d. complement direct
Rufele sunt *de spălat.*	e. subiect

Scanned with OKEN Scanner

Propoziția completivă indirectă

Ion Țuculescu (1910–1962) *Noapte la Ștefănești*

Definiția

Am făcut un referat despre sărbătorile românești de primăvară și am dat materialul cui mi l-a cerut. M-am gândit să păstrăm astfel vii obiceiurile de mărțișor, de măcinici, de Buna-Vestire.

1. Identificați predicatele și indicați felul acestora.
2. Încercuiți elementele de relație și despărțiți frazele în propoziții.
3. Contrageți propozițiile subordonate în partea de propoziție corespunzătoare. Arătați ce parte de vorbire determină aceste propoziții.

Rețineți!

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ COMPLETIVĂ INDIRECTĂ constituie în frază o realizare propozițională a complementului indirect.
Propoziția subordonată completivă indirectă corespunde unui complement indirect exprimat prin substantiv sau substitut al acestuia în cazul:
• dativ
Dau *merituosului.* ⟶ Dau[1]/ *cui merită.*[2]/
• acuzativ cu prepoziție
Mă bucur *de păstrarea* tradițiilor. ⟶ Mă bucur[1]/ *că păstrați tradițiile.*[2]/
• genitiv cu prepoziție
A acționat *contra prietenului.* ⟶ A acționat[1]/ *contra cui îi este prieten.*[2]/
Completiva indirectă determină:
• **un verb** — *Mă tem*[1]/ că întârzie.[2]/
• **o locuțiune verbală** — *Nu mi-am dat seama*[1]/ că am greșit.[2]/
• **un adjectiv** — Mihai era *capabil*[1]/ să facă un efort mare.[2]/
• **un adverb** — E *bine*[1]/ de cine muncește.[2]/
• **o interjecție** — E *vai*[1]/ de cine nu învață.[2]/

Scanned with OKEN Scanner

Elementele introductive

1. Observați care sunt elementele introductive ale propoziției subordonate completive indirecte din schema de mai jos:

pronume relative	
• în dativ	Dau caietul[1]/ cui mi-l cere.[2]/
• în acuzativ cu prepoziție	Se gândește[1]/ la ceea ce are de făcut.[2]/
• în genitiv cu prepoziție	A luptat[1]/ contra cui l-a atacat.[2]/
adjective pronominale relative	Mă gândesc[1]/ ce carte să-ți cumpăr.[2]/
pronume nehotărâte	
• în dativ	Explic[1]/ oricui îmi cere lămuriri.[2]/
• în acuzativ cu prepoziție	Se entuziasma[1]/ de orice îi spuneai.[2]/
• în genitiv cu prepoziție	A îndreptat reproșurile sale[1]/ asupra oricui nu și-a scris tema.[2]/
adjective pronominale nehotărâte	E vai[1]/ de orice copil mă supără.[2]/
conjuncții subordonatoare	
• că	Sunt convins[1]/ că voi reuși[2]/ să iau examenul de capacitate.[3]/
• să	Problema este[1]/ că mă tem[2]/ să nu întârzii.[3]/
• ca ... să	Este bine[1]/ că profesorul s-a gândit[2]/ ca fiecare să aibă o altă temă pentru referatul[3]/ pe care o să-l prezinte în perioada de evaluare.[4]/
• dacă (de)	Voia[1]/ să își dea seama[2]/ dacă a rezolvat corect problema.[3]/
locuțiuni conjuncționale subordonatoare	
• ca nu cumva să (ca nu care cumva să, nu cumva să)	Adevărul este[1]/ că mă tem[2]/ ca nu cumva să greșesc.[3]/
adverbe relative	
• unde (când, cum, cât)	Mă mir[1]/ unde a găsit costume populare așa vechi.[2]/

2. Indicați felul propozițiilor subordonate din frazele nr. 9, 10, 11 și 12.

Rețineți!

Împletirea regentei cu subordonata determină includerea pronumelor relative sau nehotărâte atât în organizarea regentei, cât și a subordonatei.

Dau[1]/ *cui* cere.[2]/

cui — complement indirect în regentă — Dau *copilului.*
subiect în subordonată — *Copilul* cere.

Se mira[1]/ *de orice* îi spuneam.[2]/

de orice — complement indirect în regentă — Se mira *de adevăr.*
complement direct în subordonată — Îi spuneam *adevărul.*

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

Rețineți!

În cazul adjectivelor pronominale relative sau nehotărâte, se antrenează și substantivul regent în dubla subordonare.
Se gândește[1]/ la *ce* probleme va avea.[2]/
Adjectivul pronominal relativ *ce* determină substantivul *la probleme*, care este complement indirect în regentă și complement direct în subordonată.
Adjectivul pronominal relativ are funcția sintactică de atribut adjectival.
Când introduce completiva indirectă (ca și predicativa, subiectiva, atributiva și completiva directă), conjuncția compusă subordonatoare *ca ... să* nu se poate folosi decât disociată, cu intercalarea unor părți de propoziție: M-aș bucura *ca* fiecare copil *să* ia examenul de capacitate.

Topica și punctuația

1. Identificați propozițiile completive indirecte din frazele de mai jos și arătați care este locul acestora față de regentă:

- Mă tem să nu pierd trenul, care nu-i așteaptă pe întârziați.
- De cine nu învață, relele se agață.
- Cum a reușit nu-mi dau seama.

2. Arătați care este punctuația propoziției completive indirecte în exemplele de la exercițiul precedent.

Rețineți!

Locul obișnuit al propoziției subordonate completive indirecte este după termenul regent. Pentru evidențierea ei poate fi plasată și înaintea acestuia.
Completiva indirectă așezată după regentă nu se desparte de aceasta prin virgulă.
Când stă înaintea regentei, folosirea virgulei sau liniei de pauză este permisă, dar nu obligatorie.

Exerciții

1. Indicați propozițiile subordonate completive indirecte din textul următor:

Baba Dochia era o soacră rea, care, într-un an, de 1 martie, s-a gândit să-și trimită nora după fragi. Un moș i-a dat fetei o mână de fructe și Dochia nu și-a dat seama că încă n-a venit primăvara. Baba a urcat la munte și s-a bucurat că poate să

arunce pe rând cele nouă cojoace pe care le avea. Nu s-a temut că plouă, dar apa s-a făcut gheață și ea a devenit o stâncă pe care oricine o poate vedea în Ceahlău.

2. Indicați propoziția subordonată completivă directă din textul de la exercițiul 1.

3. Precizați ce parte de propoziție este cuvântul *fetei* din textul de la exercițiul 1 și dezvoltați-o în propoziția corespunzătoare.

4. Precizați felul subordonatelor din frazele de mai jos:

- Despre ce m-ai întrebat se vorbește mult.
- E ușor pentru cine învață.
- Se spune că muncește mult.
- E ușor să vorbești.

5. Corectați greșelile din următoarele fraze:

- Se gândeau că a doua zi să plece.
- Se temea ca să-i spună adevărul.
- Se mira că ce deștept sunt.

6. Corectați punctuația din textul următor și explicați în ce constau greșelile:

Se știe, că între 1 și 10 martie sunt zilele babelor care sunt nouă la număr. Moșii încep de la 10 martie și țin tot nouă zile. În tradiția populară, moșii se bucură să vină vremea frumoasă și bat cu ciocanele în pământ. Atunci, gerul se teme să iasă, iar căldura este mulțumită, că poate, să se ridice și să topească gheața.

7. Despărțiți în propoziții frazele următoare și analizați propozițiile, după modelul dat:

„Își dădea seama[1]/ că iubirea aceasta îl depărtează de toate credințele și năzuințele lui[2]/ și totuși simțea[3]/ că fără

de ea i s-ar istovi inima[4]/ și viața însăși și-ar pierde orice rost,[5]/ iar lumea ar deveni un pustiu fără margini."[6]/

Liviu Rebreanu — *Pădurea spânzuraților*

1 — principală, simplă, afirmativă, enunțiativă propriu-zisă neexclamativă

2 — completivă indirectă, subordonată locuțiunii verbale „își dădea seama" din propoziția regentă nr. 1, introdusă prin conjuncția simplă subordonatoare „că", dezvoltată, afirmativă, enunțiativă propriu-zisă neexclamativă

„— Află, fiule al meu iubit, reluă marele preot, că trebuie să te pregătești de cale lungă. Ai învățat înfrânarea și te-ai deprins să stai necontenit treaz cu spiritul. Ești gata să desfaci în tine și puterile cele tainice."

Mihail Sadoveanu — *Creanga de aur*

„A scrie istoria e o datorie pentru omenire, a o adăugi cu ce ai aflat e o obligație pentru fiecare, rămânând ca cei care pot scrie să adune ce au aflat de la cine poate numai vorbi."

Nicolae Iorga — *Oameni cari au fost*

Scanned with OKEN Scanner

Exerciții

1. Identificați complementele directe și indirecte din textul de mai jos:

Trebuie să chibzuiești la alegerea tablourilor pe care le vei așeza în casă. Poți renunța fără grijă la fotografiile de familie, adăpostindu-le în albume. Vreau, de asemenea, a-ți aduce aminte că o carpetă pusă pe un perete nu e un semn de bun gust. Alege un tablou dintr-o galerie de artă și caută un loc potrivit cu spațiul și cu lumina încăperii.

2. Dezlegați careul de mai jos:

1. Modul verbului complement indirect din enunțul: *Era dornică de a merge la film.*
2. Cazul substantivului complement indirect din enunțul: *El luptă contra nedreptății.*
3. Cazul pronumelui demonstrativ din enunțul: *I-am dat acestuia un dar.*
4. Modul verbului complement direct din enunțul: *Am de scris o compunere.*
5. Felul complementului subliniat în enunțul: *Nu mă bizui* ***pe cunoștințele*** *tale.*
6. Prin ce fel de pronume este exprimat complementul indirect în enunțul: *Mă gândesc la ai mei.*
7. Ce parte de vorbire determină complementul indirect în enunțul: *Cerul este plin de nori.*
8. Felul pronumelui complement indirect în enunțul: *Mă uitam la toți de la fereastră.*

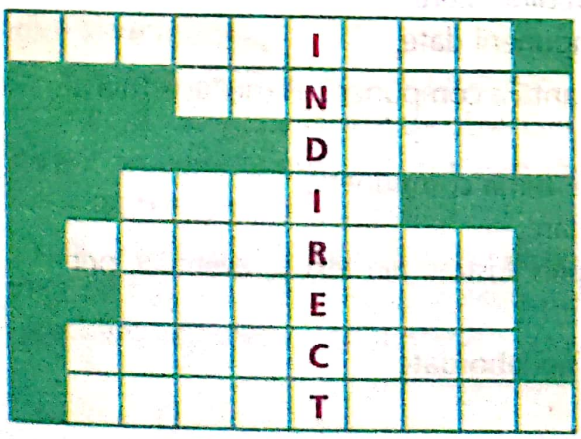

3. Faceți expansiunea complementelor directe și indirecte din enunțurile de mai jos, după următorul model:

Nu cred *spusele* tale → Nu cred *ceea ce spui.*

- Viitorul meu depinde de rezultatul la examenul de capacitate.
- Ador cititul.
- Mă gândesc la viitor.
- Știu părerea ta.

4. Indicați felul subordonatei introduse prin conjuncția *să* în enunțurile:

Vreau / Trebuie / Problema era / Mi-am exprimat dorința / Mă gândesc — să merg la munte.

5. Despărțiți în propoziții frazele și precizați felul acestora:

„Aș fi vrut *să-l mângâi* într-un fel, dar nu-mi venea în minte ce-aș putea *spune unui copil.*"

Mihail Sadoveanu — *Un om năcăjit*

„Am încredere, dom' colonel, i-am răspuns eu, îmi dau seama că ne-ați salvat *viețile...*"

Marin Preda — *O oră din august*

„Se-ntreba uneori dacă Duke, *eroul*, sau monștrii știau că nu sunt adevărați, că totul e doar un joc, în care ei trebuie să facă *tot ce le* comandă copilul care se joacă."

Mircea Cărtărescu — *Florin scrie un roman*

6. Explicați folosirea virgulelor în textele de la exercițiul 5.

7. Analizați sintactic și morfologic cuvintele subliniate la exercițiul 5.

Scanned with OKEN Scanner

lecția **comunicare**

55 Analiza de text

Emanuil Bardasare (1850–1935), *Lectură*

Discutarea textului în ansamblul său

1. Pentru comentarea unui text literar se pot propune diferite teme. Compunerea despre un text literar trebuie adaptată la tema propusă.

Se dau următoarele teme, dintre care urmează să alegeți una:

• Demonstrați că romanul *Baltagul* este o monografie a satului românesc.

• Argumentați afirmația că romanul *Baltagul* are o intrigă polițistă.

2. Presupunând că acestea sunt teme date la un examen, tratați-o pe una dintre ele, pornind de la sugestiile de mai jos:

• Notați ideile care credeți că au legătură cu tema compunerii (de exemplu, pentru prima temă, puteți avea în vedere: *imaginea satului, obiceiuri, oameni, modul în care este descris satul* etc.; pentru tema a doua: *crima, căutarea adevărului, reconstituirea întâmplărilor, prinderea și pedepsirea criminalilor, dinamismul și suspansul narațiunii*).

• Ordonați aceste idei într-un plan.

INTRODUCEREA poate cuprinde una sau două idei; de exemplu:

— o considerație generală privind opera scriitorului;
— o raportare a temei propuse la ansamblul operei;
— o opinie critică privind subiectul compunerii date.

CUPRINSUL este partea cea mai importantă a compunerii. Planul acestuia ar putea fi:

— enunțarea ideilor principale legate de tema compunerii;
— dezvoltarea acestora prin idei secundare;
— argumentarea fiecărei idei enunțate prin ilustrări din text și, eventual, prin apelul la opinii critice.

ÎNCHEIEREA cuprinde o concluzie a temei abordate.

Scanned with OKEN Scanner

• Redactați compunerea, acordând atenție următoarelor aspecte:
— formularea clară și coerentă a ideilor;
— concentrarea ideilor în jurul temei propuse, evitându-se divagațiile, parantezele, referirile colaterale;
— evidențierea ideilor principale prin secvențe precum: *în primul rând, un aspect central, un argument important este..., se remarcă..., de menționat, nu în ultimul rând;*
— respectarea normelor de exprimare, ortografice și de punctuație;
— păstrarea unui ton neutru, obiectiv și, evitarea, pe cât posibil, a folosirii unor clișee (de exemplu: *Ce frumos este pasajul în care...; Îți simți pașii alături de cei ai Vitoriei Lipan...; Sadoveanu – Ceahlăul literaturii românești* etc.);
— așezarea textului în pagină: centrarea titlului, păstrarea marginii, folosirea alineatelor pentru fiecare idee nouă, scris lizibil și ordonat, fără ștersături.
• Recitiți și corectați textul.

Analiza unui fragment de text

1. Recitiți primul paragraf din capitolul X (p. 137).
2. Fragmentul dat poate fi analizat din mai multe puncte de vedere:
• tehnica descrierii;
• portretul colectiv al muntenilor;
• legătura dintre munteni și mediul în care trăiesc.
3. Analizați textul dat, alegând una dintre abordările propuse. Țineți seama de următoarele sugestii:
• subliniați cuvintele sau secvențele-cheie din text relevante din punctul de vedere al temei date;
• notați ideile pe care doriți să le dezvoltați, urmărind realizarea unei legături logice între acestea;
• referiți-vă strict la tema propusă;
• bazându-vă pe observații obiective, formulați puncte de vedere personale, care se pot argumenta pe baza unor exemple din text;
• exprimați-vă clar, concis și coerent.
4. Schimbați compunerea cu colegul de bancă. Evaluați-le pe baza recomandărilor de mai sus. Verificați-vă obiectivitatea și puterea de observație prin discutarea acestor compuneri cu profesorul.

Scanned with OKEN Scanner

Evaluare unitatea 4

„Ajungând în fața ușii de la intrare, el se codi să suie cele două trepte de piatră și porni spre fundul curții spre a vedea dacă putea *da de cineva* în odăile de serviciu. Acolo putu să-și dea seama că partea de din dos a casei avea o înălțime mai mare decât a restului, parter și cat formând două coridoare suprapuse, cu geamlâc. Tânărul se întoarse spre intrarea din față și medită un mijloc de a-și vesti *prezența.* Însă nu văzu prin apropiere nici o *sonerie,* și a bate la ușă i se păru, cum era și natural, o absurditate.“

George Călinescu — *Enigma Otiliei*

15 puncte **1.** Argumentați faptul că perspectiva narativă din romanul *Enigma Otiliei* este omniscientă.

10 puncte **2.** Ce elemente de suspans puteți identifica în text?

5 puncte **3.** Indicați o trăsătură a personajului prezentat în fragmentul dat.

10 puncte **4.** Ce fel de casă pare a fi cea descrisă în text?

20 puncte **5.** Indicați propozițiile completive directe și completive indirecte din textul de mai sus.

8 puncte **6.** Analizați sintactic și morfologic cuvintele subliniate în textul dat.

12 puncte **7.** Corectați greșelile din următoarele enunțuri:

- A dat la eleve câte o carte.
- Te-a întrebat că de ce n-ai venit.
- Mă gândesc la care ai dat caietul.
- Doream ca să reușească.
- I-a spus că să meargă la școală.
- Se gândea ca să plece.

10 puncte **8.** Scrieți în maximum două pagini o compunere în care să faceți caracterizarea Vitoriei Lipan din romanul *Baltagul* de Mihail Sadoveanu.

din oficiu: **10 puncte**

Scanned with OKEN Scanner

unitatea 5

Genul dramatic

Comedia

- Conflictul și personajele textului dramatic
- Dialogul și monologul
- Umorul și ironia
- Complementele circumstanțiale
- Propozițiile circumstanțiale
- Alocuțiunea

Scanned with OKEN Scanner

lecția 56

literatură

Comedia

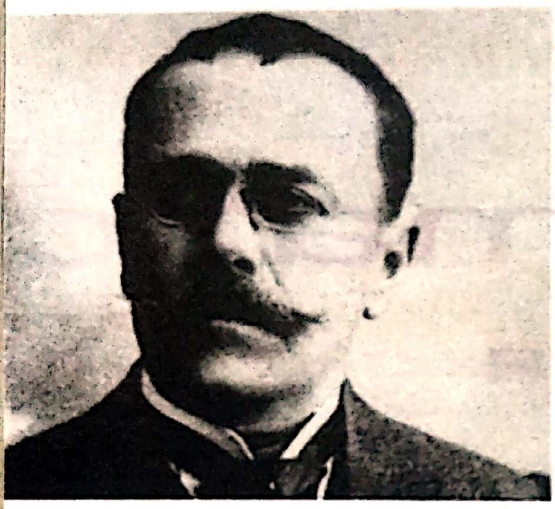

Ion Luca Caragiale (1852–1912), cel mai mare dramaturg român.

- Autor al comediilor *O noapte furtunoasă*, *O scrisoare pierdută*, *D'ale carnavalului*, *Conu Leonida față cu Reacțiunea*.
- Autor de schițe (reunite în volumul *Momente*) și nuvele (*Kir Ianulea*, *În vreme de război* etc.).
- Comedia *O scrisoare pierdută*, citită mai întâi într-o ședință a „Junimii", a avut premiera în 13 noiembrie 1884 pe scena Teatrului Național din București, bucurându-se de mare succes. De atunci, piesa a fost jucată pe marile scene ale teatrelor din România și din străinătate, păstrându-și actualitatea și prospețimea.
- Momente de referință în montarea piesei l-au constituit spectacolele regizate de Sică Alexandrescu la Teatrul Național (1948) și de Liviu Ciulei la Teatrul „L. S. Bulandra" (1971–1972).

Text și context

Acțiunea comediei *O scrisoare pierdută* se desfășoară la sfârșitul secolului al XIX-lea, în capitala unui județ de munte. Este perioada din preajma alegerilor pentru parlament. Două sunt forțele care se confruntă: partidul aflat la putere (reprezentat de prefectul Tipătescu, Zaharia Trahanache — „președintele" partidului —, Zoe, soția acestuia și „polițaiul" Pristanda) și gruparea independentă (constituită în jurul avocatului Nae Cațavencu, proprietar al ziarului „Răcnetul Carpaților").

În lupta pentru putere nu se ține seama de principii; sunt aruncate în joc toate mijloacele posibile.

Acțiunea se desfășoară, de fapt, în jurul rătăcirii unei scrisori de dragoste, pe care prefectul Tipătescu i-o trimite soției lui Trahanache, Zoe. Aceasta pierde însă scrisoarea, care, ajunsă în mâinile adversarului politic, Cațavencu, devine un instrument de șantaj. Cațavencu amenință cu publicarea scrisorii, în cazul în care Tipătescu, Trahanache și cei din partidul lor nu îi susțin candidatura pentru un loc în parlament.

Situația este complicată însă de apariția unui candidat-surpriză, Agamemnon Dandanache, trimis „de la centru", cu recomandarea de a fi susținut pentru aceeași poziție. În plus, la rândul său, Cațavencu pierde scrisoarea într-o învălmășeală produsă la o adunare electorală. Comedia se încheie cu serbarea de după alegeri, în cursul căreia părțile adverse se împacă... probabil, până la următoarele alegeri.

Primele două scene ale actului I prezintă cadrul în care se va desfășura acțiunea, câteva dintre personajele comediei, precum și câteva elemente în jurul cărora se va concentra acțiunea piesei.

Scanned with OKEN Scanner

O SCRISOARE PIERDUTĂ

— comedie în patru acte —

de I. L. Caragiale

— fragment —

Persoanele[1]

ȘTEFAN TIPĂTESCU, prefectul județului
ZAHARIA TRAHANACHE, prezidentul Comitetului permanent, Comitetului electoral, Comitetului școlar, Comițiului agricol și al altor comitete și comiții
NAE CAȚAVENCU, avocat, director-proprietar al ziarului „Răcnetul Carpaților", prezident-fondator al Societății Enciclopedice-Cooperative „Aurora Economică Română"
IONESCU, institutor, colaborator la acel ziar și membru al acestei societăți
POPESCU, institutor, asemenea
GHIȚĂ PRISTANDA, polițaiul orașului
ZOE TRAHANACHE, soția celui de sus

În capitala unui județ de munte, în zilele noastre

ACTUL I

(O anticameră bine mobilată. Ușă în fund cu două ferestre mari de laturi. La dreapta, în planul din fund o ușă, la stânga altă ușă, în planul din față. În stânga, planul întâi, canapea și un fotoliu.)

SCENA I

TIPĂTESCU, *puțin agitat, se plimbă cu „Răcnetul Carpaților" în mână, e în haine de odaie;* PRISTANDA *în picioare, mai spre ușă, stă rezemat în sabie*

TIPĂTESCU *(terminând de citit o frază din jurnal):* „...Rușine pentru orașul nostru să tremure în fața unui om!... Rușine pentru guvernul vitreg, care dă unul din cele mai frumoase județe ale României pradă în ghearele unui vampir[2]!..." *(indignat)* Eu vampir, 'ai?... Caraghioz!

PRISTANDA *(asemenea)*: Curat caraghioz!... Pardon, să iertați, coane Fănică, că întreb: bampir... ce-i aia, bampir?

TIPĂTESCU: Unul... unul care suge sângele poporului... Eu sug sângele poporului!...

PRISTANDA: Dumneata sugi sângele poporului!... Aoleu!

TIPĂTESCU: Mișel!

PRISTANDA: Curat mișel!

---

[1] Am reprodus doar numele „persoanelor" care apar sau despre care se vorbește în scenele selectate.

[2] *vampir*, s.m. — personaj despre care se crede că suge sângele celor vii; fig. persoană care asuprește crunt pe cineva.

Scanned with OKEN Scanner

TIPĂTESCU: Murdar!

PRISTANDA: Curat murdar!

TIPĂTESCU: Ei! nu s-alege!

PRISTANDA: Nu s-alege!

TIPĂTESCU: Cu toată dăscălimea dumnealui, cu toată societatea moftologică[3] a dumnealui... degeaba! să-mi rază mie mustățile!

PRISTANDA: Și mie!

TIPĂTESCU: Dar în sfârșit, las-o asta! lasă-l să urle ca un câine!

PRISTANDA: Curat ca un câine!

TIPĂTESCU: Începuseși să-mi spui istoria de aseară. *(Șade.)*

PRISTANDA: Cum vă spuneam, coane Fănică *(se apropie)*, aseară, ațipisem nițel după masă; precum e misia noastră... că acuma dumneavoastră știți că bietul polițai n-are și el ceas de mâncare, de băutură, de culcare, de sculare, ca tot creștinul...

TIPĂTESCU: Firește...

PRISTANDA: Și la mine, coane Fănică, să trăiți! greu de tot... Ce să zici? Famelie mare, renumerație[4] mică, după buget, coane Fănică. Încă d-aia nevastă-mea zice: „Mai roagă-te și tu de domnul prefectul să-ți mai mărească leafa, că te prăpădești de tot!...“ Nouă copii, coane Fănică, să trăiți! nu mai puțin... Statul n-are idee de ce face omul acasă, ne cere numai datoria; dar de! nouă copii și optzeci de lei pe lună: famelie mare, renumerație mică, după buget.

TIPĂTESCU *(zâmbind)*: Nu-i vorbă, după buget e mică, așa e... decât tu nu ești băiat prost; o mai cârpești, de ici, de colo; dacă nu curge, pică... Las' că știm noi!

PRISTANDA: Știți! Cum să nu știți, coane Fănică, să trăiți! tocma' dumneavoastră să nu știți!

TIPĂTESCU: Și nu-mi pare rău, dacă știi să faci lucrurile cuminte: mie-mi place să mă servească funcționarul cu tragere de inimă... Când e om de credință...

PRISTANDA: De credință, coane Fănică, să trăiți!

TIPĂTESCU: Nu mă uit dacă se folosește și el cu o para, două... mai ales un om cu o familie grea.

PRISTANDA: Nouă suflete, coane Fănică, nouă, și renumerație...

TIPĂTESCU: După buget!...

PRISTANDA: Mică, sărut mâna, coane Fănică.

TIPĂTESCU: Lasă, Ghiță, cu steagurile de alaltăieri ți-a ieșit bine; ai tras frumușel condeiul.

PRISTANDA *(uitându-se pe sine și râzând)*: Curat condei! *(luându-și numaidecât seama, naiv)* Adicăte, cum condei, coane Fănică?...

TIPĂTESCU: Contul jidanului s-a plătit la Comitet pe patruzeci și patru de steaguri...

PRISTANDA *(naiv)*: Da.

TIPĂTESCU: Ei?... s-a pus patruzeci și patru de steaguri?

PRISTANDA *(cu tărie)*: S-a pus, coane Fănică, s-a pus... Poate unul-două să le fi dat vântul jos... da' s-a pus...

TIPĂTESCU: Patruzeci și patru?

---

[3] *moftologic*, adj. (familiar) — lipsit de seriozitate.

[4] *renumerație* (corect, *remunerație*), s.f. — retribuție, plată, remunerare.

Scanned with OKEN Scanner

Fotografie cu actorii *Scrisorii pierdute* în montarea lui Liviu Ciulei

PRISTANDA: Patruzeci și patru în cap, coane Fănică.

TIPĂTESCU *(râzând)*: Nu umbla cu mofturi[5], Ghiță. Nu m-am plimbat eu la luminație[6] în trăsură cu Zoe și cu nenea Zaharia în tot orașul? Tocmai ea, cum e glumeață, zice: „Ia să-i numărăm steagurile lui Ghiță“...

PRISTANDA *(mâhnit)*: Îmi pare rău! tocmai coana Joițica, tocmai dumneei, care de!... să ne așteptăm de la dumneei la o protecție...

TIPĂTESCU: Apoi, ea n-a zis-o cu răutate, a zis-o în glumă. Nu știe și nenea Zaharia și ea că ești omul nostru...

PRISTANDA: Al dumneavoastră, coane Fănică, și al coanii Joițichii, și al lui conul Zaharia... Ei? și le-ați numărat, coane Fănică?... Ei? așa e? Patruzeci și patru...

TIPĂTESCU: Vreo paispce... cinspce.

PRISTANDA: Apoi să le numărăm, coane Fănică; să le numărăm: două la prefectură.

TIPĂTESCU: Două...

PRISTANDA: Două pe piața lui 11 Fevruarie[7]...

TIPĂTESCU: Patru...

PRISTANDA *(căutând în gând)*: Două la primărie...

TIPĂTESCU: Șase...

PRISTANDA *(același joc)*: Unul la școala de băieți...

TIPĂTESCU: Șapte...

PRISTANDA: Unul... la școala de fete...

TIPĂTESCU: Opt...

---

[5] *moft*, s.n. (familiar) — fleac, lucru neînsemnat; (expresie) a umbla cu mofturi — a invoca motive lipsite de temei.

[6] *luminație*, s.f. (rar) (variantă, iluminație) — iluminare puternică a unui oraș, a unei străzi etc., cu ocazia unei sărbători sau festivități (aici fiind vorba despre sărbătoarea națională de la 10 mai).

[7] *Piața 11 Februarie* — piață denumită după data detronării domnitorului Alexandru Ioan Cuza (1866).

Scanned with OKEN Scanner

Ghiță Pristanda, desen de Aurel Jiquidi (1896-1962)

PRISTANDA: Unul la spital...

TIPĂTESCU: Nouă...

PRISTANDA: Două... la catrindală, la Sf. Niculae...

TIPĂTESCU: Unsprezece.

PRISTANDA: Două la prefectură... paispce...

TIPĂTESCU *(râzând)*: Le-ai mai numărat pe ale de la prefectură.

PRISTANDA: Nu, coane Fănică, să trăiți! *(continuă repede, pe nerăsuflate)* Două la primărie, optspce, patru la școli, douăzeci și patru, două la catrindală la Sf. Niculae, treizeci...

TIPĂTESCU *(râzând)*: Le-ai mai numărat o dată pe toate astea și aduni rău...

PRISTANDA: Doamne păzește, coane Fănică, să trăiți, patruzeci și patru, în cap... patruzeci și patru... Cum zic, unul-două, poate vântul... ori cine știe...

TIPĂTESCU *(râzând)*: Ghiță... apoi nu mă orbi de la obraz așa.

PRISTANDA *(schimbând deodată tonul, umilit și naiv)*: Famelie mare... renumerație după buget mică...

TIPĂTESCU *(uitându-se la ceas)*: Ia să lăsăm steagurile, Ghiță...

PRISTANDA: Curat să le lăsăm, coane Fănică.

TIPĂTESCU: Spune odată istoria de-aseară, că mă grăbesc...

PRISTANDA: Bine ziceți, coane Fănică. Aseară pe la zece și jumătate mă duc acasă, îmbuc ceva și mă dau așa pe-o parte să aţipesc numai un minuțel, că eram prăpădit de ostenit de la foc[8]. Nevasta zice, pardon: „Dezbracă-te, Ghiță, și te culcă". Eu, nu; eu, la datorie, coane Fănică, zi și noapte la datorie. Așa, mă scol cam pe la douăspce fără un sfert, și, pardon, mă dezbrac de mondir[9], scoț chipiul, mă-mbrac țivileşte și plec... la datorie, coane Fănică. Până să plec se făcuse vreo unul după douăspce. O iau prin dosul primăriei și apuc pe maidan[10] ca să ies la bariera „Unirii". Când dau să trec maidanul, văz lumină la ferestrele de din dos ale lui d. Nae Caţavencu și ferestrele vraiște[11]. Ulucile înalte... dacă te sui pe uluci, poți intra pe fereastră în casă. Eu, cu gândul la datorie, ce-mi dă

[8] *foc*, s.n. (în text) — joc de artificii, folosit cu ocazia unor sărbători importante.

[9] *mundir* (variantă mondir), s.n. (învechit) — tunică sau, prin generalizare, uniformă (militară).

[10] *maidan*, s.n. — teren deschis, loc viran situat în interiorul sau la marginea unei localități.

[11] *vraiște*, s.f. — dezordine, neorânduială; adj. — care se află în dezordine; (în text) — deschise.

Scanned with OKEN Scanner

în gând ideea? zic: ia să mai ciupim noi ceva de la onorabilul[12], că nu strică... și binișor, ca o pisică, mă sui pe uluci și mă pui s-ascult: auzeam și vedeam cum v-auz și m-auziți, coane Fănică, știți, ca la teatru.

TIPĂTESCU *(interesându-se)*: Ei, ce?

PRISTANDA: Jucaseră stos[13].

TIPĂTESCU: Cine era?

PRISTANDA: Cine să fie? dăscălimea: Ionescu, Popescu, popa Pripici...

TIPĂTESCU: Și popa?

PRISTANDA: Da, popa și d. Tăchiță, și Petcuș, și Zapisescu, toată gașca-n păr. Jocul era pe isprăvite... și fumărie de tutun... ieșea pe fereastră ca de la vapor. Mai juca popa și cu Petcuș. Ăilalți ședeau de vorbă.

TIPĂTESCU: Și Catavencu mă-njura?

PRISTANDA: Grozav, coane Fănică, pe guvern și pe dv.... și-și număra voturile.

TIPĂTESCU: Dăscălimea, popa și moflujii[14].

PRISTANDA: Curat moflujii!

TIPĂTESCU: Las' că le dau eu voturi.

PRISTANDA: Da' să vedeți ce s-a-ntâmplat... coane Fănică. Din vorbă-n vorbă, Catavencu zice: „Mă prinz cu d-voastră că o să voteze cu noi cine cu gândul nu gândiți, unul pe care contează bampirul — și acolo, pardon, tot bampir vă zicea — pe care contează bampirul ca pe Dumnezeu... și când l-om avea pe ăla, i-avem pe toți... Ia ascultați scrisoarea asta"... și scoate o scrisorică din portofel... „Ia ascultați..." Diavolul de popă, n-are de lucru? se scoală repede de la joc și zice: „Să mă-ngropi, sufletul meu, Năică, nu citi... stăi, s-o ascult și eu... să-mi aprinz numai țigara..." Și, coane Fănică, se scoală de la joc, aprinde chibritul, trage din țigară și vine să arunce chibritul aprins pe fereastră drept în ochii mei... Mă trag înapoi, alunec de pe uluci și caz pe maidan, peste un dobitoc, care pesemne trecea ori ședea lângă uluci. Dobitocul începe să strige, toți din casă sar năvală la fereastră; eu, cum căzusem, mă ridic degrabă, o iau pituliș pe lângă uluci și intru în curtea primăriei.

TIPĂTESCU *(interesându-se de povestire)*: Ei?

PRISTANDA: M-am mai întors eu, dar închiseseră ferestrele și lăsaseră perdelele.

TIPĂTESCU: Cine să fie? Ce scrisoare? Nu pricep... Ghiță, eu trebuie să mă duc la dejun, să nu fac pe nenea Zaharia și pe Zoe să m-aștepte. Ei nu dejunează fără mine, și nenea Zaharia nu iese înainte de dejun. Și mai ales cum e Zoe nerăbdătoare...

PRISTANDA: Ce-mi ordonați, coane Fănică?

TIPĂTESCU: Să-mi afli ce scrisoare e aia și de cine e vorba.

PRISTANDA: Ascult, coane Fănică.

TIPĂTESCU: Dacă s-ar putea să punem mâna și pe firul ăsta, — nu doar că mi-e teamă de intrigile proaste ale lui

---

[12] *onorabil*, adj. — demn de cinste, de stimă, de respect; în text este folosit ironic.

[13] *stos*, s.n. — numele unui joc de cărți.

[14] *mofluz*, s.n. și f., adj. 1. (învechit) (om) falit, sărăcit, ruinat; 2. (om) înșelat, păgubit.

Scanned with OKEN Scanner

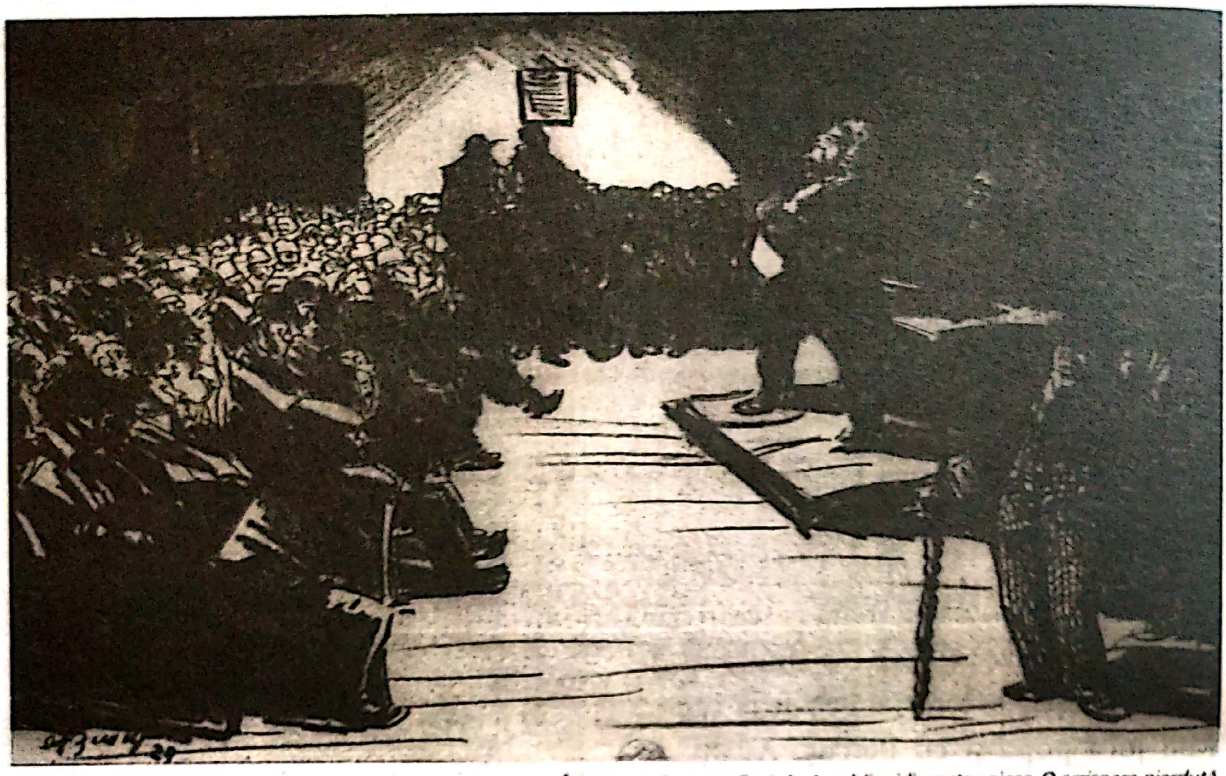

Întrunirea, desen realizat de Aurel Jiquidi pentru piesa *O scrisoare pierdută*

Cațavencu, — dar n-ar fi rău să-l dezarmăm cu desăvârșire, ș-apoi să-l lucrăm pe onorabilul!

PRISTANDA: Curat să-l lucrăm!

TIPĂTESCU: Stăi un minut până să-mi schimb haina; ieșim împreună: am să-ți mai spun ceva.

PRISTANDA: Stau, coane Fănică.

(Tipătescu iese în stânga)

SCENA II

PRISTANDA *singur*

Grea misie, misia de polițai... Și conul Fănică cu coana Joițica mai stau să-mi numere steagurile... Tot vorba bietei neveste, zice: „Ghiță, Ghiță, pupă-l în bot și-i papă tot, că sătulul nu crede la ăl flămând...“ Zic: curat! De-o pildă, conul Fănică: moșia moșie, foncția foncție, coana Joițica, coana Joițica: trai, neneaco[15], cu banii lui Trahanache... *(luându-și seama)* babachii[16]... Da' eu, unde? famelie mare, renumerație după buget mică. *(Șade în fund pe un scaun la o parte.)*

Temă

Citiți integral piesa *O scrisoare pierdută*.

[15] *neneacă*, s.f. — (reg. și fam.) mamă.

[16] *babacă*, s.m. — (reg.) tată.

Scanned with OKEN Scanner

Descifrarea textului

Textul dramatic: formă și structură

1. Indicați elementele care vă permit, de la început, să observați că textul citit este extras dintr-o piesă de teatru.

2. În ce parte a piesei se situează fragmentul din manual?

3. Pe baza cărui mod de expunere este alcătuit textul dramatic?

4. În afara modului de expunere predominant în textul dramatic, este folosit și alt mod de expunere în fragmentul dat? Identificați aceste pasaje și arătați rolul lor.

Rețineți!

ACT: subdiviziune formală a unei piese de teatru; cuprinde mai multe scene.
SCENĂ: subdiviziune a unui act, delimitată, în general, prin:
- plecarea sau intrarea unui personaj;
- modificarea locului și a timpului acțiunii.

INDICAȚII SCENICE: sugestii pe care autorul le face privind decorul sau jocul de scenă al actorilor; acestea apar în text între paranteze.
REPLICĂ: fiecare intervenție a unui personaj.

Fonetică

1. Arătați care este pronunția literară a următoarelor cuvinte: *famelie, tocma', paispce, cinspce, optspce, douăspce, foncție, țivilește, fevruarie.*

2. Indicați forma corectă a cuvintelor: *catrindală, renumerație, bampir.* Precizați ce personaj folosește în text aceste forme și explicați ce indică acestea despre nivelul său de instruire.

3. Selectați din lista de mai jos formele corecte, precizând cauza greșelilor constatate: *boliclinică / policlinică; rotisor / rotișor; cvorum / corum; geantă / jantă; feminin / femenin; filigran / filigram; muschetar / mușchetar; muscular / mușchiular, geantă latină / gintă latină.*

Scanned with OKEN Scanner

Rețineți!

Adeseori, folosind cuvinte necunoscute (de cele mai multe ori, neologice), vorbitorul le pronunță greșit, pe baza unei asocieri cu alte cuvinte asemănătoare, care îi sunt cunoscute (de exemplu, pronunția *renumerație* se datorează asocierii cuvântului neologic *remunerație* cu substantivul *număr*, care îi este familiar vorbitorului; asocierea este înlesnită de faptul că sensul cuvântului *remunerație* – salariu – trimite la ideea de număr, numărare).
Formele incorecte au, în textul dat, rolul de a indica gradul de instruire a personajelor.

Morfologie

1. Indicați formele verbale corecte pentru: *scoț, văz, aprinz, prinz*. Aceste forme sunt regionalisme morfologice, fiind caracteristice vorbirii din zona Munteniei. Ele apar frecvent în scrierile lui I. L. Caragiale, având rolul de a localiza acțiunea.

2. Discutați erorile care apar în exemplele următoare: *coanii Joițichii, domnul prefectul, dumneei, (se făcuse) vreo unul după douăspce.*

Frazeologie

1. Explicați sensul următoarelor expresii din text: *a trage condeiul; dacă nu curge, pică; a orbi de la obraz; toată gașca-n păr.*

2. Indicați greșeala din expresia folosită de Pristanda: *ce-mi dă în gând ideea.*

Scanned with OKEN Scanner

lecția 58

Lectura aprofundată (1)

O scrisoare pierdută, regizor Mircea Cornișteanu (Teatrul Național Craiova, 1974)

O scrisoare pierdută, regizor Mircea Marin (Brașov, 1977)

Decorul

1. La ce se referă cele două indicații scenice de la începutul piesei?

2. Desenați o schiță a decorului sugerat pentru scenele I și a II-a, ținând seama de următoarele elemente precizate în indicațiile scenice:

- elementele de decor;
- poziția acestora în scenă.

3. Examinați cele două fotografii alăturate, reprezentând finalul piesei *O scrisoare pierdută* în două montări diferite. Observați rolul decorului și al recuzitei în transpunerea viziunii regizorale.

Personajele

1. Notați în tabelul de mai jos numele personajelor care apar în scenă și pe acelea care sunt doar amintite în dialogul redat.

2. Precizați tipul de relație care există între cele două personaje (prefectul Tipătescu și polițaiul Pristanda); alegeți dintre variantele de mai jos:

- prietenie • rivalitate • subordonare • egalitate

3. Completați tabelul de mai jos cu secvențe din replicile personajelor, care indică acest tip de relație.

	Tipătescu	Pristanda
Mod de adresare		
Formule de politețe		
Comportament		

4. Indicați temele despre care discută cele două personaje.

Scanned with OKEN Scanner

Comunicarea în textul dramatic

1. Delimitați dialogul dintre cele două personaje, în funcție de tema abordată.

2. Indicați replicile prin care se face trecerea de la o temă la alta.

3. Care este, de fapt, tema principală a discuției? Identificați celelalte două teme care reprezintă divagații de la tema principală și replicile corespunzătoare.

4. Citiți fragmentele de mai jos și indicați în care dintre următoarele tipuri de replici se pot încadra exemplele date: întrebare / răspuns, replică / completarea replicii, replică / confirmarea replicii.

a) T: Mișel!
P: Curat mișel!
T: Murdar!
P: Curat murdar!
T: Ei! nu s-alege!
P: Nu s-alege!

b) T: Cine era?
P: Cine să fie? dăscălimea: Ionescu, Popescu, popa Pripici...
T: Și popa?
P: Da, popa și d. Tăchiță...

c) P: Nouă suflete, coane Fănică, nouă, și renumerație...
T: După buget!
P: Mică, sărut mâna, coane Fănică.

5. Indicați cel puțin două modalități prin care se asigură dinamica replicilor.

6. Recitiți replicile lui Pristanda, care încep cu următoarele cuvinte:

a) Bine ziceți, coane Fănică ...

b) Da' să vedeți ce s-a-ntâmplat... coane Fănică...

7. Prin ce se diferențiază acestea de replicile comentate la exercițiul 4? Referiți-vă la lungimea replicilor și la modurile de expunere folosite în construirea replicilor.

8. Dați exemple de replici prin care personajul încearcă să capteze atenția partenerului.

Rețineți!

DIALOGUL – ca schimb de replici între două sau mai multe personaje – este principala modalitate de comunicare în textul dramatic.

MONOLOGUL DRAMATIC este o intervenție amplă a unui personaj în prezența sau în absența altui personaj, de care poate face abstracție sau cu care stabilește o relație de comunicare (adresare) unilaterală.

INTEROGAȚIA RETORICĂ reprezintă o întrebare sau un șir de întrebări; întrebarea nu este reală și nu presupune răspuns, constituind doar o formă de persuasiune prin care se afirmă cu tărie ceva. Intonația interogativă însoțitoare are exclusiv rolul de a accentua ideea exprimată.

EXCLAMAȚIA RETORICĂ pune în evidență diverse stări emoționale ale vorbitorului. Exclamația retorică include adesea o interjecție, la care uneori se poate reduce întreaga frază.

Ambele procedee retorice sunt folosite pentru a da relief personajelor și pentru a conferi vioiciune dialogului.

Scanned with OKEN Scanner

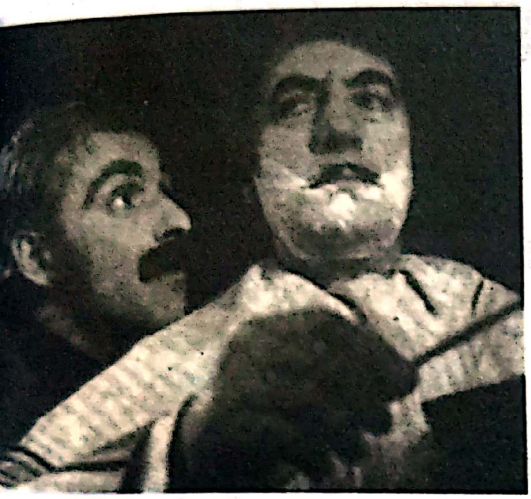

O scrisoare pierdută, regizor Liviu Ciulei, cu Ștefan Bănică (Pristanda) și Toma Caragiu (Tipătescu)

9. Precizați ce tip de comunicare apare în scena a II-a; explicați.

10. Comentați rolul indicațiilor scenice care însoțesc replicile personajelor în fragmentul reprodus.

Rețineți!

GENUL DRAMATIC cuprinde opere literare destinate a fi reprezentate pe scenă. De aceea, creația dramatică impune anumite limite în ceea ce privește amploarea în timp și în spațiu a acțiunii reprezentate.

CONFLICTUL DRAMATIC este axa în jurul căreia se dezvoltă acțiunea, bazată pe împrejurări, pasiuni și caractere care se ciocnesc.

PERSONAJELE TEXTULUI DRAMATIC comunică și se comunică prin intermediul dialogului și al monologului, autorul neintervenind direct în text decât prin succinte indicații scenice.

11. Alcătuiți două echipe de câte zece elevi și un juriu format din trei membri (profesorul și doi elevi). Fiecare echipă va monta într-o săptămână primele două scene din actul I ale piesei *O scrisoare pierdută*. În cadrul echipei, împărțiți-vă rolurile astfel:

- un regizor (care concepe întreaga organizare a acestei activități, propune o interpretare originală a textului, dă indicații actorilor și tuturor celorlalți membri ai echipei);
- doi asistenți ai regizorului (care-l vor ajuta pe acesta să planifice și să urmărească întreaga activitate);
- doi scenografi (unul se va ocupa de costumele personajelor, iar celălalt va avea în grijă decorul);
- un elev care va asigura ilustrația muzicală (de la începutul și de la sfârșitul fiecărui act);
- un elev care se va ocupa de machiajul actorilor;
- doi actori (care vor interpreta rolurile lui Tipătescu și Pristanda);
- un sufleur.

Juriul va aprecia activitatea celor două echipe dând o notă generală pentru calitatea fiecărei montări și note separate pentru fiecare membru al celor două echipe.

Scanned with OKEN Scanner

59 Lectura aprofundată (2)

Scanned with OKEN Scanner

Forme ale comicului: umorul și ironia

1. Ce aspecte din text provoacă râsul? Alegeți dintre următoarele variante, dând cel puțin câte un exemplu pentru fiecare: înfățișarea personajelor • limbajul acestora • comportamentul • indicațiile scenice • anumite situații (întâmplări).

2. Comicul stârnește râsul, constând în contrastul dintre două aspecte opuse ale realității (între esență și aparență; adevăr și neadevăr; efort exagerat în comparație cu rezultatul obținut etc.). Dați exemple din text pentru aspectele opuse menționate.

3. Recitiți exemplele de mai jos, comentând cum se realizează comicul:

a) P: Dumneata sugi sângele poporului!... Aoleu!
T: Mișel!
P: Curat mișel!
T: Murdar!
P: Curat murdar!

b) P: Și la mine, coane Fănică, să trăiți! greu de tot... Ce să zici? Famelie mare, renumerație mică după buget, coane Fănică...
T *(zâmbind)*: Nu-i vorbă, după buget e mică, așa e... decât tu nu ești băiat prost; o mai cârpești, de ici, de colo; dacă nu curge, pică... Las' că știm noi!

Ironie - conține o ușoară batjocură la adresa cuiva sau a ceva, folosind, de obicei, semnificații opuse sensului lor direct

Rețineți!

Două dintre formele comicului sunt umorul și ironia. Granița dintre ele este foarte flexibilă, aceste forme apărând adeseori îmbinate în text.
UMORUL presupune bunăvoință, simpatie și înțelegere superioară față de mici defecte omenești de care se râde.
IRONIA se realizează prin contrastul dintre ceea ce se spune aparent într-un enunț și intenția care se ascunde dincolo de cuvinte.

Dex Umor - veselie, haz

4. Explicați care dintre cele două forme ale comicului este folosită în exemplele citate.

5. Comicul poate fi de limbaj (modul de exprimare a personajelor), de situație (întâmplări pline de haz, încurcături etc.) sau de caracter (felul de a fi al personajelor). Selectați din text câte un exemplu pentru fiecare dintre aceste tipuri.

Satiră - categorie estetică din sfera comicului care critică cu violență și caracterul pe cineva sau ceva; biciuiește dif. aspecte negative ale societății

Rețineți!

COMEDIA este o specie a genului dramatic care provoacă râsul prin surprinderea moravurilor, a unor tipuri umane sau a unor situații neașteptate.

Interpretarea textului

1. Discutați modul în care apar în text diferențele de statut social dintre Tipătescu și Pristanda, referindu-vă la următoarele aspecte:
- limbajul folosit de fiecare;
- modul de adresare;
- atitudinea.

2. În text apare un amestec de dialog formal și de dialog informal. Selectați câteva secvențe ilustrative și argumentați adecvarea tipului de dialog la relațiile existente între cele două personaje.

3. Ticurile verbale — folosirea mecanică a unor cuvinte sau formulări — sunt deseori folosite de Caragiale în caracterizarea personajelor sale. Ce indică în acest text ticurile verbale ale lui Pristanda (*curat, să trăiți!* etc.)?

4. Care dintre cele două personaje are inițiativa schimbării temei în cadrul dialogului? Indicați pasajele corespunzătoare și explicați ce ați constatat.

5. Pristanda recurge la mai multe tehnici ale comunicării orale: amânarea relatării unui eveniment, divagația, parantezele, persuasiunea și aprobarea mecanică a celor spuse de interlocutor. Alegeți și ilustrați una dintre aceste tehnici, explicând cauzele și scopul utilizării ei de către Pristanda.

6. Indicați rolul exclamațiilor și al interogațiilor retorice în surprinderea reacțiilor personajelor, pornind de la exemple din text.

7. Vă propunem un joc: fiecare elev să noteze pe o foaie de hârtie un cuvânt care să surprindă trăsătura cea mai importantă a personajului Pristanda. Trei elevi vor selecta doar acele fișe care nu se repetă. Unul dintre voi va citi apoi colegilor aceste fișe. Pe bază de vot, va trebui să decideți asupra unui număr de patru trăsături care l-ar putea caracteriza pe Pristanda.

Teme de reflecție

- Realizați o scurtă compunere în care să discutați cu argumente una dintre temele:

a. Pristanda — canalie, șmecher sau ingenuu;

b. Pristanda — profitor sau persoană de care se profită.

Activitate suplimentară

- Urmăriți filmul sau înregistrarea pe casetă video a unui spectacol cu piesa *O scrisoare pierdută*. Discutați-l apoi, referindu-vă la concepția regizorală, la jocul actorilor, la scenografie etc.

Scanned with OKEN Scanner

60 Lectură suplimentară

Molière (1622–1673), scriitor francez, unul dintre cei mai mari dramaturgi ai literaturii universale.

• Comediile sale ridiculizează defectele contemporanilor săi și ale umanității, în general.

• Domnul Jourdain din comedia *Burghezul gentilom* (1670) este un burghez înstărit, dar grosolan și incult, care vrea să capete manierele distinse ale unui gentilom. De aceea, el își angajează un profesor de dans, un profesor de scrimă și un profesor de filozofie, cărora le cere să-l educe în spirit aristocratic.

BURGHEZUL GENTILOM

de Molière

PROFESORUL DE FILOZOFIE: — Cunoașteți ceva principii, oarecare începuturi ale științelor?

DOMNUL JOURDAIN: — A, da! Știu să citesc și să scriu.

PROFESORUL DE FILOZOFIE: — Cu ce v-ar plăcea să-ncepem? [...]

DOMNUL JOURDAIN: — Morala?

PROFESORUL DE FILOZOFIE: — Da.

DOMNUL JOURDAIN: — Și cum o întoarce morala asta?

PROFESORUL DE FILOZOFIE: — Tratează despre fericire, învață pe oameni să-și potolească patimile și...

DOMNUL JOURDAIN: — Las-o încurcată! Eu sunt arțăgos de felul meu și nu-mi arde de morală; când m-apucă arțagul, vreau să-mi dau drumul până-mi trece.

PROFESORUL DE FILOZOFIE: — Atunci, ce doriți să vă-nvăț?

DOMNUL JOURDAIN: — Ortografia.

PROFESORUL DE FILOZOFIE: — Cu plăcere. [...] Ca să urmăriți perfect gândirea dumneavoastră și să tratați această materie ca un filozof, trebuie început în ordinea lucrurilor, printr-o exactă cunoștință a naturii literelor și a feluritelor chipuri cum trebuiesc pronunțate. În această privință trebuie să vă spun că literele sunt împărțite în vocale, fiindcă exprimă vocile, și în consonante fiindcă sună împreună cu vocalele și nu fac decât să marcheze diversele articulațiuni ale vocilor. Există cinci vocale sau voci: A, E, I, O, U.

DOMNUL JOURDAIN: — Asta da, mai merge.

PROFESORUL DE FILOZOFIE: — Vocea A se formează deschizând tare gura: A.

DOMNUL JOURDAIN: — A! A! Bun.

PROFESORUL DE FILOZOFIE: — Vocea E se formează apropiind falca de jos, de cea de sus: A, E.

DOMNUL JOURDAIN: — A, E, A, E. Pre legea mea, asta zic și eu. A, ce frumos! Asta da! Trăiască știința! [...]

Scanned with OKEN Scanner

PROFESORUL DE FILOZOFIE: Am să vă explic eu pân' la capăt toate minunile astea!

DOMNUL JOURDAIN: — Te rog! De altfel, trebuie să-ți fac și o mărturisire. Sunt îndrăgostit de-o persoană foarte bine și aș dori să m-ajuți să-i scriu ceva într-o scrisorică pe care aș lăsa-o să-i cadă la picioare.

PROFESORUL DE FILOZOFIE: — Grozav de bine!

DOMNUL JOURDAIN: — Da, o să fie ceva foarte galant!

PROFESORUL DE FILOZOFIE: — Nu mai încape vorbă. Doriți să-i scrieți în versuri?

DOMNUL JOURDAIN: — Nu, fără versuri...

PROFESORUL DE FILOZOFIE: — Nu vreți decât proză.

DOMNUL JOURDAIN: — Nu, nu vreau nici proză, nici versuri.

PROFESORUL DE FILOZOFIE: — Dar trebuie să fie ori una, ori alta.

DOMNUL JOURDAIN: — Da' de ce?

PROFESORUL DE FILOZOFIE: — Fiindcă, domnule, ca să ne exprimăm nu există decât proza sau versul.

DOMNUL JOURDAIN: — Și cum vorbește omul ce e?

PROFESORUL DE FILOZOFIE: — Proză.

DOMNUL JOURDAIN: — Adică așa să fie? Când zic: „Nicole, adu-mi papucii și dă-mi scufa de noapte", e proză?

PROFESORUL DE FILOZOFIE: — Da, domnule.

DOMNUL JOURDAIN: — Pre legea mea, de peste patruzeci de ani spun proză fără să știu! Îți sunt îndatorat peste poate. Aș vrea să-i strecor într-o scrisorică: *Frumoasă marchiză, frumoșii dumitale ochi mă fac să mor de dragoste.* Dar vorbele astea le-aș dori mai galante, mai bine întoarse.

PROFESORUL DE FILOZOFIE: — Să spuneți așa: că focul ochilor ei v-a prefăcut inima-n cenușă; că suferiți zi și noapte pentru dânsa de chinurile cele mai...

DOMNUL JOURDAIN: — Nu, nu, nu, nu vreau toate astea. Vreau doar ce ți-am spus: *Frumoasă marchiză, frumoșii dumitale ochi mă fac să mor de dragoste.*

PROFESORUL DE FILOZOFIE: — Trebuie spus mai pe larg lucrurile.

DOMNUL JOURDAIN: — Ți-am spus, nu! Nu vreau decât cuvintele astea, dar întoarse după modă, așezate cum trebuie. Te rog să-mi spui feluritele chipuri în care le-am putea turna.

PROFESORUL DE FILOZOFIE: — Le putem pune întâi cum ați spus dumneavoastră: *Frumoasă marchiză, frumoșii dumitale ochi mă fac să mor de dragoste.* Sau: *De dragoste, să mor mă fac, frumoasă marchiză, frumoșii voștri ochi.* Sau: *Ochii voștri frumoși, de dragoste mă fac, frumoasă marchiză, să mor.* Sau: *Să mor, frumoșii voștri ochi, frumoasă marchiză, de dragoste mă fac.* Sau: *Mă fac frumoșii voștri ochi să mor, frumoasă marchiză, de dragoste.*

DOMNUL JOURDAIN: — Dar din toate astea, care e cel mai bun?

PROFESORUL DE FILOZOFIE: — Cel pe care l-ați spus la început: *Frumoasă marchiză, frumoșii dumitale ochi mă fac să mor de dragoste.*

DOMNUL JOURDAIN: — Vezi, eu n-am studiat, am nimerit-o dintr-o dată. Îți mulțumesc din toată inima și te rog să vii mâine de cu vreme.

PROFESORUL DE FILOZOFIE: — Voi fi, fără-ndoială.

(*Burghezul gentilom*, actul II, scena 6, traducere din limba franceză de Victor Eftimiu)

Scanned with OKEN Scanner

61 Complementul circumstanțial de loc

HOLD-UP LA PATISERIE

Ieri, la patiseria situată lângă Universitate a avut loc un hold-up. Un student, care aștepta autobuzul în stradă, a mărturisit că deodată a simțit cum este bruscat de un individ mascat care a intrat în patiserie urlând: *Mâinile sus! E un hold-up!* Imediat a luat fursecurile, pateurile și prăjiturile care erau așezate deasupra unei etajere. Cu aceeași rapiditate, le-a dat unui complice aflat în preajma lui și, după ce au mers de-a lungul străzii o sută de metri, s-au despărțit luând-o la sănătoasa pe aleea din dreapta.

1. Arătați ce produce comicul în articolul de ziar de mai sus.

2. Identificați complementele circumstanțiale de loc din textul dat și analizați părțile de vorbire prin care se exprimă. Precizați ce părți de vorbire determină.

3. Arătați prin ce părți de vorbire se exprimă complementele circumstanțiale de loc din următoarele enunțuri: Hai la el! • Înapoia lui, se afla complicele. • Am pornit spre cei doi, trecând prin dreptul său. • Nică a tras o raită la scăldat.

Amintiți-vă!

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE LOC este partea secundară de propoziție care arată locul în care se desfășoară o acțiune.

Complementul circumstanțial de loc determină:

- **un verb**: *Locuiește* aici.
- **o locuțiune verbală**: *Și-a luat tălpășița* de acolo.
- **o interjecție**: *Hai* la Ion!
- **un adjectiv**: Dă-mi cartea *așezată* deasupra caietului.

Complementul circumstanțial de loc se exprimă prin:

- **adverb de loc cu sau fără prepoziție**: Se uită *în jos*.
- **locuțiune adverbială de loc**: Umbla *de colo până colo*.
- **substantiv** în cazul

a. acuzativ — cu prepoziție: Am pus cartea *în sertar*.
— fără prepoziție, când arată spațiul străbătut și este însoțit de numerale sau adjective: A mers doi *kilometri*. S-a dus *cale* lungă.
b. genitiv — cu prepoziție: O rândunică s-a așezat *deasupra casei*.
— cu locuțiune prepozițională: S-a plimbat *de-a lungul râului*.
c. dativ, în expresiile: Stai *locului*! Se așterne *drumului*.

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

• **pronume** în cazul
a. acuzativ cu prepoziție: Am căutat citatul în trei cărți, dar nu l-am găsit *în nici una*.
b. genitiv — cu prepoziție: Pasărea zbura *deasupra lor*.
— cu locuțiune prepozițională: Copilul stătea *în jurul ei*.
c. dativ, când se exprimă prin pronume personal formă neaccentuată precedat de prepoziții sau locuțiuni prepoziționale specializate pentru genitiv: Câmpul se întinde *înaintea-mi*. *În preajma-mi* sunt multe flori.
• **numeral cu valoare substantivală** în cazul
a. acuzativ cu prepoziție: N-am găsit caietul în primul sertar, dar l-am găsit *în al doilea*.
b. genitiv — cu prepoziție: Aeromodelul zbura *deasupra celor patru*.
— cu locuțiune prepozițională: Am trecut *prin dreptul celor trei*.
• **adjectiv pronominal posesiv** precedat de prepoziții sau locuțiuni prepoziționale specializate pentru genitiv: *Înaintea mea*, e o casă. *În spatele meu*, se află câmpul.
• **verb** la supin, care apare destul de rar: Întârziase *la prins* pește.

Exerciții

1. Identificați complementele circumstanțiale de loc din textele de mai jos și analizați părțile de vorbire prin care se exprimă:

Un danez, care locuia în Copenhaga, se visa amiral. Cum într-o zi, băuse un pahar în plus, a început să se joace în baie cu bărcuțele, care pluteau de-a lungul și de-a latul, pe deasupra apelor învolburate ale căzii. Deodată, i s-a părut că una a naufragiat în larg. Imediat, a emis un semnal SOS către marina daneză, care și-a îndreptat navele salvatoare spre coordonatele menționate în mesaj. Ofițerii n-au găsit acolo nimic, dar polițiștii l-au reperat în locuința sa pe glumețul lor compatriot, pe care distracția l-a costat o amendă de 10 000 de coroane.

„Agop din Bazar stătea nemișcat deasupra hambarului, aruncând priviri speriate în juru-i. Călugărul se așezase pe un maldăr de parâme la prova, își pusese pe nas niște ochelari legați pe după urechi cu sfoară și citea smerit «Biblia», trecându-și printre degete mătăniile slinoase...

În babord se zăreau munții Asiei Mici, acoperiți de zăpadă, iar în prova, printre pânzele de corăbii și fumul de vapoare care pluteau în depărtare, cine avea ochi buni putea să vadă insula Marmara, legănându-se în mijlocul mării ca o arcă greoaie."

Radu Tudoran — *Toate pânzele sus*

„Marea este o apă folositoare. Ea se întinde de aici și până în zare. Se întinde și mai departe, firește, dar marea aia nu se vede și nu ne privește."

Marin Sorescu — *Unde fugim de-acasă?*

2. Indicați funcția sintactică a substantivelor precedate de prepoziția *pe* în enunțurile următoare: Îl văd *pe* colegul meu. • Mă bizui *pe* ajutorul profesorului. • Am pus cartea *pe* masă.

3. Corectați greșelile din enunțurile următoare: Douăzeci de metri de acolo, s-au întâlnit. • De la București–Brașov sunt 130 de kilometri. • Între București-Ploiești sunt 60 de kilometri.

62 Propoziția circumstanțială de loc

Definiția

Luni, douăsprezece martie, în Târgoviște, domnul Mihai Popescu, pensionar, se ducea cu mașina proprie pentru a-și cumpăra niște cămăși mai ieftine unde îl trimisese soția lui. Mergea la ce magazin i se spusese, dar nu era atent la circulație. La intersecția cu Bulevardul Castanilor, fiind în întârziere, a plecat încotro i s-a părut a fi drumul mai scurt. A rulat cu viteză către cine îl aștepta la magazin și, neatent, a lovit puternic din spate o furgonetă. Aceasta a intrat într-un taxi, care oprise în dreptul cui dorea să-l ia. Taxiul a izbit niște cofraje cu ouă lăsate acolo unde fuseseră descărcate de distribuitori. Peste tot, oriunde te uitai, erau numai gălbenușuri de ouă, din fericire, singurele victime ale accidentului.

1. Despărțiți în propoziții frazele din știrea de mai sus.

2. Contrageți propozițiile subordonate în partea de propoziție corespunzătoare, indicând ce parte de vorbire este elementul regent.

Rețineți!

PROPOZIȚIA CIRCUMSTANȚIALĂ DE LOC constituie în frază o realizare propozițională a complementului circumstanțial de loc.

Circumstanțiala de loc determină:

- **un verb**: *Merg*[1]/ unde vreau. [2]/
- **o locuțiune verbală**: *A luat-o la sănătoasa*[1]/ încotro a putut. [2]/
- **o interjecție**: *Hai*[1]/ unde am stabilit! [2]/
- **un adverb**: A rămas *acolo*[1]/ unde a copilărit. [2]/
- **o locuțiune adverbială**: *De jur împrejur,*[1]/ oriîncotro mergeai,[2]/ erau flori.[1]/
- **un adjectiv**: Lucrurile *așezate*[1]/ unde le-am lăsat[2]/ erau pline de praf. [1]/

Elementele introductive

1. Observați care sunt elementele introductive ale propoziției subordonate circumstanțiale de loc din schema de mai jos:

adverbe relative	Am alergat[1]/ până unde am putut. [2]/
adverbe nehotărâte	Plec[1]/ oriunde vrei. [2]/
pronume relative	M-am îndreptat[1]/ spre cine mă striga. [2]/
adjective pronominale relative	Du-te[1]/ în ce direcție vrei! [2]/
pronume nehotărâte	Mergea[1]/ la oricine îl invita. [2]/
adjective pronominale nehotărâte	Plec[1]/ din orice loc nu-mi place. [2]/

Scanned with OKEN Scanner

2. Indicați funcțiile sintactice ale adverbelor, pronumelor și adjectivelor pronominale relative și nehotărâte de la exercițiul 1.

Corelativele

1. Indicați funcția sintactică a cuvântului subliniat în fraza de mai jos:

• Unde mergea, *acolo* îl întâlnea.

2. Despărțiți în propoziții fraza de la exercițiul 1 și indicați felul subordonatei.

Rețineți!

ADVERBELE și **LOCUȚIUNILE ADVERBIALE CORELATIVE** se găsesc în regenta unei circumstanțiale și au rolul de a marca suplimentar relația dintre cele două propoziții, clarificând felul propoziției subordonate.

Topica și punctuația

1. Arătați care este locul propozițiilor circumstanțiale de loc față de regentă în exemplele din această lecție.

2. Arătați care este punctuația propoziției circumstanțiale de loc în exemplele din această lecție.

Rețineți!

Locul obișnuit al propoziției subordonate circumstanțiale de loc este după termenul regent. Aceasta poate sta însă și înaintea regentei sau poate fi intercalată în regentă. După regentă, această subordonată nu se desparte prin virgulă. Înaintea regentei se desparte prin virgulă când nu se insistă asupra ei și când are în regentă un adverb corelativ. Intercalată în regentă, se desparte prin virgulă, dacă este înaintea predicatului.

Exerciții

1. Indicați propozițiile circumstanțiale de loc și arătați ce parte de vorbire determină: Și-a luat tălpășița încotro a vrut. • S-a oprit aici, unde stau bunicii lui. • Hai încotro se vede farul. • Plasată unde se termină strada, reclama nu se vede bine.

2. Contrageți propozițiile circumstanțiale de loc de la exercițiul 1.

3. Faceți expansiunea complementelor circumstanțiale de loc: O să-mi petrec vacanța la bunici. • Am citit piesa până la actul al doilea. • Am fost acolo.

4. Arătați ce fel de propoziții introduce adverbul relativ *unde* în exemplele:

Nu s-a aflat
Mă gândesc
Bunicul știa
Problema era
Știu locul
Mă duc și eu

} unde a plecat Ana.

5. Despărțiți frazele în propoziții și analizați propozițiile, după modelul dat:

„Pe unde a sărit capra,[1]/ trebuie[2]/ să sară și iada."[3]/

Folclor

1 — circumstanțială de loc, subordonată verbului „să sară" din propoziția regentă nr. 3, introdusă prin adverbul relativ „unde" precedat de prepoziția simplă „pe".

„Voia să meargă acasă, unde toți o cunosc, toți se simt în drept de a-i sta în cale, unde privirile tuturora o mustră, unde nu poate să umble de capul ei."

Ioan Slavici — *Mara*

Scanned with OKEN Scanner

63 Complementul circumstanțial de timp

De mic, Nistor Cornelescu, ziarist la *Libertatea opiniei*, știa că orășelul său natal era liniștit. Astăzi însă, mergând la secția de poliție ca să afle evenimentele zilei, și-a dat seama că orașul este agitat, ca și agentul care i-a oferit în câteva minute informațiile:

— Înainte de prânz, numita pisică Mițu, care aparține doamnei Diamandi Antoanela, domiciliată în strada Lungă, nr. 1, a furat la ora zece, împreună cu motanul Mus, un cotlet de la măcelarul de lângă poștă. Pe urmă, a fugit spre parc, unde a ajuns înaintea complicelui ei, care, traversând strada, a provocat accidentarea lui Ionuț Popescu, elev în clasa a VIII-a la Școala Nr. 2. Pentru că a fost urmărită de doi cetățeni, a urcat, înainte de a se apropia aceștia, într-un copac. A rămas acolo două ore, deoarece în a treia au venit pompierii chemați să o dea jos. După aceștia, a sosit în grabă și stăpâna. Ea a restituit cotletul măcelarului, care n-a mai făcut plângere.

1. Indicați două aspecte care produc efecte comice în relatarea polițistului.

2. Identificați complementele circumstanțiale de timp din textul dat și analizați părțile de vorbire prin care se exprimă. Precizați ce părți de vorbire determină.

Amintiți-vă!

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE TIMP este partea secundară de propoziție care arată timpul în care se desfășoară o acțiune.

Complementul circumstanțial de timp determină:

- **un verb**: Ne-*a vizitat* ieri.
- **o locuțiune verbală**: *Și-a adus aminte* de ea azi.
- **o interjecție**: *Iată* acum alt exemplu!
- **un adjectiv**: Anca este *bolnavă* de alaltăieri.

Complementul circumstanțial de timp se exprimă prin:

- **adverb de timp cu sau fără prepoziție**: Vino *mâine*!
- **locuțiune adverbială de timp**: Ne întâlneam *din când în când*.
- **substantiv** în cazul

a. acuzativ — cu prepoziție: A plecat *într-o zi* de primăvară.

— cu locuțiune prepozițională: A pornit la drum *înainte de sosirea* colegilor.

— fără prepoziție, dar însoțit de numerale, adjective, locuțiuni adjectivale, adjective pronominale: L-a căutat trei *luni*. A umblat *luni* bune. A mers *luni* în șir. Stă toată *ziua*.

b. genitiv — cu prepoziție: A sosit *înaintea mamei*.

— cu locuțiune prepozițională: *De-a lungul timpului* s-a schimbat.

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

• **pronume** în cazul
a. acuzativ — cu prepoziție: A sosit *după el.*
— cu locuțiune prepozițională: El a plecat *înainte de acesta.*
b. genitiv — cu prepoziție: Ion a sosit *înaintea lui.*
— cu locuțiune prepozițională: A lipsit o zi și *pe parcursul acesteia* a pierdut cinci ore de curs.
• **numeral cu valoare substantivală** în cazul
a. acuzativ — cu prepoziție: A ajuns *după cei doi.*
— cu locuțiune prepozițională: A pornit la drum *înainte de cei doi.*
b. genitiv — cu prepoziție: Maria a ajuns *înaintea amândurora.*
— cu locuțiune prepozițională: A jucat două meciuri și *de-a lungul celor două* a înscris cinci goluri.
• **adjectiv**
a. propriu-zis: *De tânără,* picta.
b. pronominal posesiv în acuzativ precedat de prepoziția *înaintea:* A plecat *înaintea mea.*
• **verb** la modul
a. infinitiv cu prepoziția *până* și locuțiunea prepozițională *înainte de:* Am citit *până a veni* mama. A plecat *înainte de a răsări* soarele.
b. gerunziu: *Ajungând* acasă, s-a odihnit.

Exerciții

1. Identificați complementele circumstanțiale de timp și analizați părțile de vorbire prin care se exprimă:

Ieri, de-a lungul zilei, căutase o explicație pentru apariția neașteptată a

papagalului în holul blocului. L-a prins până a nu apuca să deschidă aripile și, ajungând în apartament, l-a pus într-o cutie. Se gândea că în curând cineva o să întrebe de el și o să i-l înapoieze imediat fără regrete. Pe urmă, i-a venit ideea să pună un afiș la avizier, fiindcă s-ar putea ca cineva să-l caute zile la rând. N-a reușit să facă nimic. Dar dacă mâine l-ar duce la poliție?

„Tombi se deghiză totuși pentru câteva clipe în câine polițist... și cum stăteau amândoi la capătul podului, abătuți și nenorociți ca niște cerșetori de multă vreme nemiluiți, deodată li se păru că se aude un zgomot... După vreo cinci minute de groaznică așteptare se ivi și căruța..."

Constantin Chiriță — *Cireșarii*

2. Reformulați următorul titlu al unui articol de ziar pentru ca evenimentul să fie prezentat într-o carte de istorie, modificând complementul circumstanțial de timp subliniat: *Astăzi,* președintele a asistat la inaugurarea noului complex studențesc de la Cluj.

3. Corectați greșelile din enunțurile următoare: Doi ani după această întâmplare, a aflat adevărul. • A lipsit timp de două zile. • Sesiunea de comunicări va avea loc la data de 15 aprilie.

64 Propoziția circumstanțială de timp

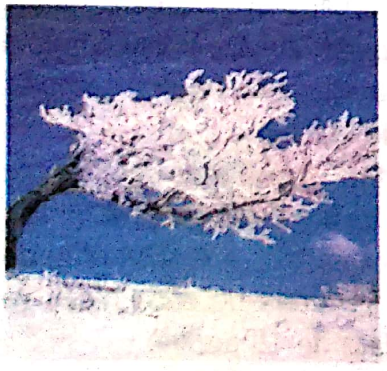

Definiția

Poți vedea copacul meu de pe coastă oricând vrei. Când vine primăvara, înmugurește. În timp ce soarele verii dogorește, mă adăpostesc la umbra lui. Toamna, înainte să-i cadă toate frunzele, păsările îl părăsesc. Cum dă gerul, se îmbracă în odăjdii albe și se culcă până când vine iar primăvara.

1. Despărțiți în propoziții frazele din textul de mai sus.

2. Contrageți propozițiile subordonate în partea de propoziție corespunzătoare, indicând ce parte de vorbire este elementul regent.

Rețineți!

PROPOZIȚIA CIRCUMSTANȚIALĂ DE TIMP (TEMPORALĂ) constituie în frază o realizare propozițională a complementului circumstanțial de timp.

Circumstanțiala de timp determină:

- **un verb**: *A venit*[1]/ când l-ai chemat. [2]/
- **o locuțiune verbală**: *A luat-o la rost*[1]/ când a întârziat. [2]/
- **un adverb**: *Atunci* [1]/ când l-a văzut,[2]/ a plecat.[1]/
- **un adjectiv**: Este un rezultat *așteptat*[1]/ de când mă știu. [2]/

Elementele introductive

1. Observați care sunt elementele introductive ale propoziției subordonate circumstanțiale de timp din următoarea schemă:

Scanned with OKEN Scanner

adverbe relative	
• când	[Când] l-am întrebat, [1]/ mi-a răspuns. [2]/
• cât	[Cât] a fost mic, [1]/ ne-a ascultat. [2]/
• cum (cu valoare conjuncțională)	[Cum] stă ploaia, [1]/ plec. [2]/
adverbe nehotărâte	Vine[1]/ [oricând] vrea. [2]/
locuțiuni conjuncționale subordonatoare	
• înainte ca... să, înainte să, până ce, până când, până să	Am ajuns la gară[1]/ [înainte ca] trenul [să] fie tras la peron. [2]/
• după ce, îndată ce, imediat ce, de când	A plecat[1]/ [după ce] a terminat lecțiile. [2]/
• în timp ce, în vreme ce, pe când, cât timp, câtă vreme	[În timp ce] dormeai, [1]/ a sosit bunica. [2]/
• ori de câte ori	Ne vizitează[1]/ [ori de câte ori] poate. [2]/
pronume și adjective pronominale relative și nehotărâte conjuncția subordonatoare	Am ajuns[1]/ [înaintea cui] doream. [2]/ Te-am așteptat[1]/ până la [ce] oră ai spus.[2]/ Am sosit[1]/ [înaintea oricui] a participat la cros.[2]/
• până	A citit[1]/ [până] a terminat cartea.[2]/

2. Indicați funcțiile sintactice ale adverbelor relative și nehotărâte de la exercițiul precedent.

Rețineți!

Adverbul relativ *cum* cu valoare conjuncțională, cu sensul de *îndată ce, imediat ce* nu are funcție sintactică de parte de propoziție.

Corelativele

Indicați adverbele și locuțiunile adverbiale corelative ale propozițiilor circumstanțiale de timp din frazele următoare: Când nu te gândești, atunci te sună. • Cum a plecat, a și început ploaia. • Cum mă scol, îndată mă apuc de lecții. • Cum ne-a văzut, pe loc a rupt-o la fugă. • Cum ajunge acasă, cum iese la joacă.

Topica și punctuația

1. Arătați care este locul propozițiilor circumstanțiale de timp față de regentă în exemplele din această lecție.

2. Arătați care este punctuația propoziției circumstanțiale de timp în exemplele din această lecție.

Scanned with OKEN Scanner

Rețineți!

Propoziția subordonată circumstanțială de timp poate sta după sau înaintea regentei sau poate fi intercalată în regentă.
După regentă această subordonată nu se desparte prin virgulă. Înaintea regentei se desparte prin virgulă când nu se insistă asupra ei și când are în regentă un adverb corelativ. Intercalată în regentă, se desparte prin virgulă, dacă este înaintea predicatului.
Temporala așezată după o regentă care cuprinde un complement circumstanțial se desparte prin virgulă: L-am văzut de la distanță, pe când eram la colțul străzii.

Exerciții

1. Indicați propozițiile circumstanțiale de timp din frazele de mai jos și arătați ce parte de vorbire determină: Am ajuns după ce s-a terminat spectacolul. • În vreme ce vorbeam la telefon, mi-am amintit de tema nefăcută. • Acum, când înveți, nu asculți muzică! • Am citit până când au venit prietenii mei și am plecat la film îndată ce mi-am pus jacheta nouă.

2. Faceți expansiunea complementelor circumstanțiale de timp din enunțurile următoare: Ajungând acasă, m-am culcat. • La răsăritul soarelui, mă trezesc. • Termin de scris imediat.

3. Transformați fraza următoare în așa fel, încât temporala să arate o acțiune anterioară sau posterioară față de cea din regentă: Mama a venit de la serviciu în timp ce făceam lecțiile.

4. Arătați ce fel de propoziții introduce adverbul relativ *când* în exemplele:

Bunica o să vină
Se știe
Problema este
O să vină vremea
Am aflat
Nu-și dădea seama
} când o să pleci la mare.

5. Despărțiți frazele în propoziții și analizați propozițiile, după modelul dat:

„Când se întâmplă[1]/ să nu cunoaștem un cuvânt[2]/ pe care-l întâlnim într-un text, [3]/ încercăm[4]/ să-l deducem din context, [5]/ iar în caz de nereușită ne mulțumim de obicei[6]/ să-i aflăm sinonimele."[7]/

Paul Cornea — *Introducere în teoria lecturii*

1 — circumstanțială de timp, subordonată verbului „încercăm" din propoziția regentă nr. 4, introdusă prin adverbul relativ „când", dezvoltată afirmativă, enunțiativă propriu-zisă neexclamativă

„Aș fi vrut să-i pun din nou în vedere că nu trebuie să intre și să rămână la mine când nu sunt acasă, dar mi s-a părut că mânia mea i-ar sfărâma nervii, că l-ar deprima ca o insultă nemeritată."

Camil Petrescu — *Patul lui Procust*

„Și după ce-am spus ce durere am, a strigat spre odăi, ș-a venit dintr-acolo un oștean bătrân care m-a dus îndată într-o cămăruță din lăuntrul curții, unde mi-a ieșit înainte un ofițer tinerel și subțirel, îmbrăcat numa-n fireturi și-n aur..."

Mihail Sadoveanu — *Hanu Ancuței*

„Se vede că somnul îl podidise pe când bisoceanul îmi povestea basmul, pe care el nu-l putea pricepe."

Alexandru Odobescu — *Pseudo-Cynegeticos*

„Cum îl văzu fata, îl rugă ca pe Dumnezeu să o scape de zmeu, care, zicea ea, e hotărât ca, îndată ce se va face sănătos bine, să o sileaască oricum să se însoțească cu dânsul."

Petre Ispirescu — *Prâslea cel voinic și merele de aur*

Scanned with OKEN Scanner

Complementul circumstanțial de mod

Edgar Degas (1834–1917) — *Lecția de dans*

Ieri noapte, paznicii unui muzeu din Paris au constatat cu surprindere că sunetul care se auzea foarte clar dintr-o sală de expoziție era sforăitul unui hoț. Îmbrăcat în chip de îngrijitor, el s-a ascuns înainte de închidere într-un dulap înalt de doi metri. Când lumina s-a stins, a ieșit fără a face zgomot și a mers pășind în vârful degetelor spre un tablou pe care l-a scos din ramă. Obosit, hoțul s-a așezat pe o bancă și a adormit asemenea unui copil nevinovat. Așa l-au găsit paznicii, care au fost mai surprinși decât el de această prezență neașteptată.

1. Identificați complementele circumstanțiale de mod din textul de mai sus și analizați părțile de vorbire prin care se exprimă.

2. Precizați ce părți de vorbire determină complementele circumstanțiale de mod din enunțurile următoare și indicați partea de vorbire prin care se exprimă: Mircea a trecut clasa târâș-grăpiș. • Ion și-a luat tălpășița pâș-pâș. • Hai mai repede! • George aleargă mai repede decât cei doi. • Rochia era roșie asemenea unui bujor. • Maria a muncit înzecit și a răspuns de trei ori mai mult decât până acum.

Amintiți-vă!

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE MOD este partea secundară de propoziție care arată felul în care se desfășoară o acțiune sau felul în care se înfățișează o stare, o însușire.

Complementul circumstanțial de mod determină:

- **un verb**: Mihai *lucrează* cu atenție.
- **o locuțiune verbală**: *A băgat de seamă* greșeala cu ușurință.
- **o interjecție**: *Hai* repede!
- **un adverb**: Ne-am distrat destul de *bine*.
- **un adjectiv**: Era *frumoasă* ca o floare.

Complementul circumstanțial de mod se exprimă prin:

- **adverb de mod**: Maria învață *bine*.

Uneori, adverbul de mod este obținut prin conversiune din substantive: Apa a înghețat *tun*.

Scanned with OKEN Scanner

• **locuțiune adverbială de mod**: Timpul trece *pe nesimțite*.
• **substantiv** în cazul
a. acuzativ — cu prepoziție: Învață *cu plăcere*. Era mândru *ca un cocoș*. Maria era mai deșteaptă *decât Ion*. Bradul este înalt *de* zece *metri*.
— cu locuțiunea prepozițională *în chip de*: S-a mascat *în chip de prinț*.
b. dativ cu prepoziție: Cânta *asemenea privighetorii*.
• **pronume** în cazul
a. acuzativ cu prepoziție: George este mai înalt *ca tine*.
b. dativ cu prepoziție: Băiatul se purta *asemenea alor săi*.
• **numeral cu valoare — substantivală** în cazul
a. acuzativ cu prepoziție: Băiatul este mai inteligent *decât cei trei*.
b. dativ cu prepoziție: Mihnea se poartă *asemenea celor doi*.
— **cu valoare adverbială**: A muncit *înzecit*. A răspuns *de două ori* mai bine.
• **verb** la modul
a. infinitiv: A vorbit *fără a se gândi*.
b. gerunziu: Vine *alergând*.
• **interjecție:** Merge *lipa-lipa*.

Exerciții

1. Identificați complementele circumstanțiale de mod din textele de mai jos și analizați părțile de vorbire prin care se exprimă:

„În fiecare noapte sunt prins furând
Într-o altă parte a lumii...
Vorbesc tare cu pânzele ce-mi
primejduiesc viața,
Le-agăț de nori și de copaci
Și mă dau înapoi să am perspectivă.
Cu maeștrii «italieni» poți să legi ușor
o conversație.
Ce gălăgie de culori!
Și din cauza asta sunt foarte repede
prins...
Cel mai greu se fură Rembrandt:
Întinzi mâna și dai de-ntuneric...
Nu știu de ce Bruegel mă face să plâng,
El nu era mai bătrân decât mine,
Dar i s-a spus bătrânul,
Fiindcă pe toate le știa când a murit."

Marin Sorescu — *Tablouri*

„Piesa se juca mecanic, fiindcă actorii își știau rolurile pe dinafară, și la nevoie improvizau ca în «commedia dell'arte». Tocmai aceste abateri parodice de la text constituiau atracția piesei, și unii veniră de două ori ca să guste diferențele."

George Călinescu — *Bietul Ioanide*

2. Indicați felul complementelor subliniate în versurile următoare:

„Hai să vedem și să deducem singuri
De ce în pânzele maeștrilor simțim
Și-*armonie* și-ncântare,
Un echilibru-n linii și culoare...
Să împărțim *corect*, deci, *spațiul* foii,
Să *le*-așezăm *la locul* lor *pe toate*..."

Constanța Buzea — *Ce putem deduce singuri*

3. Identificați complementele circumstanțiale de mod din enunțurile de mai jos și indicați partea de vorbire prin care se exprimă: El este singur cuc. • A mers glonț la școală. • Câinele doarme covrig. • E răcit cobză. • Echipa noastră de fotbal a fost bătută măr în campionatul școlar. • Se uită țintă la el.

4. Adăugați în enunțurile de mai jos un complement circumstanțial de mod: Calul lui Făt-Frumos zbura *ca*... • Fumează *ca*... • Este viteaz *ca*...

Scanned with OKEN Scanner

Propoziția circumstanțială de mod

George Enescu și elevul său, Yehudi Menuhin

Definiția

Festivalul internațional *George Enescu* a adus pe scenele românești mari personalități muzicale, după cum au putut constata toți spectatorii. Manifestare de prestigiu, festivalul a devenit mai important pe măsură ce anii au trecut și a omagiat, precum merită, pe genialul compozitor român.

1. Despărțiți în propoziții frazele din textul de mai sus.

2. Contrageți propozițiile subordonate în partea de propoziție corespunzătoare și arătați ce determină.

Rețineți!

PROPOZIȚIA CIRCUMSTANȚIALĂ DE MOD constituie în frază o realizare propozițională a complementului circumstanțial de mod.

Circumstanțiala de mod determină:

- **un verb**: „Cum îți vei așterne,[1]/ așa *vei dormi.*" [2]/
- **un adjectiv**: Era *silitor*[1]/ cât putea el. [2]/
- **un adverb**: El l-a primit *bine*,[1]/ precum m-a primit și pe mine. [2]/

Elementele introductive

Observați care sunt elementele introductive ale propoziției subordonate circumstanțiale de mod din schema de mai jos:

adverbe relative	
• cum	Ana e mlădioasă[1]/ cum e trestia. [2]/
• precum	Se poartă[1]/ precum știi. [2]/
• cât	Copilul țipa[1]/ cât putea. [2]/
locuțiuni conjuncționale subordonatoare	
• după cum (după cât)	După cum ți-am spus,[1]/ plecăm mâine. [2]/
• ca și cum (ca și când, de parcă)	Dansează[1]/ ca și cum ar fi un fulg. [2]/
• fără să (fără ca... să)	A acționat[1]/ fără să judece. [2]/
• pe măsură ce	Băiatul a fost mai inteligent[1]/ pe măsură ce a crescut. [2]/
• cu cât... (cu atât)	Cu cât înveți, [1]/ cu atât știi mai multe. [2]/

Scanned with OKEN Scanner

Corelativele

Indicați adverbele corelative ale propozițiilor circumstanțiale de mod din frazele următoare: Așa vom face, cum am stabilit. • Atât îți dau, cât am. • După cum te-ai străduit, astfel vei fi răsplătit. • Răspundeți întocmai, cum ați mai răspuns.

Topica și punctuația

1. Arătați care este locul propozițiilor circumstanțiale de mod față de regentă în exemplele din această lecție.

2. Arătați care este punctuația propoziției circumstanțiale de mod în exemplele din această lecție.

Rețineți!

Propoziția subordonată circumstanțială de mod poate sta după sau înaintea regentei sau poate fi intercalată în regentă.

Când este intercalată în regentă, se desparte prin virgulă. După regentă se desparte prin virgulă numai dacă nu se insistă asupra ei. Înaintea regentei se desparte, de obicei, prin virgulă, dar se renunță la virgulă când este considerată absolut necesară înțelesului.

Exerciții

1. Indicați propozițiile circumstanțiale de mod din frazele de mai jos și arătați ce parte de vorbire determină: După ce s-a ridicat, a mers înainte ca și când nu s-a întâmplat nimic. • Mă tem că s-a oprit în parc, precum obișnuiește când vine de la școală. • A intrat în curte fără să fie văzut de vecinii care discutau aprins. • Este rău că a plecat fără ca părinții să fie anunțați. • Cu cât înveți mai mult și cu cât răspunzi mai des la lecție, cu atât notele tale vor fi mai mari.

2. Indicați felul celorlalte subordonate de la exercițiul 1.

3. Arătați ce fel de propoziții introduce elementul de relație *cum* în următoarele exemple:

E de mirare
Problema este
Cunosc modul
Știu
Mă gândeam
Va pleca imediat,
Așa a luat premiul I,
} cum o să ia examenul.

4. Despărțiți în propoziții frazele de mai jos și analizați propozițiile după modelul dat:

„Cum ai vrut, [1]/ venit-ai; [2]/ dară nu te vei mai duce[3]/ cum vei voi." [4]/

Petre Ispirescu — *Prâslea cel voinic și merele de aur*

1 — circumstanțială de mod, subordonată verbului „venit-ai" din propoziția regentă nr. 2, introdusă prin adverbul relativ „cum", dezvoltată, afirmativă, enunțiativă propriu-zisă neexclamativă

„Cum o vede, maiorul se oprește o clipă, ca și cum ar vrea să se reculeagă fiind surprins *de inamic*."

Ion Luca Caragiale — *Vizită...*

„Îi era rușine, ca și când toți ar putea să afle din fața ei cele petrecute, se temea *de ceva neștiut* și nu știa cum să calce, cum să-și țină trupul, cum să-și poarte capul și ce să facă cu mâinile *ei*."

Ioan Slavici — *Mara*

5. Analizați sintactic și morfologic cuvintele subliniate la exercițiul 4.

Scanned with OKEN Scanner

Complementul circumstanțial de cauză

Din pricina unor construcții impresionante, precum casa Ghica-Grădișteanu, aflată la intersecția Căii Victoriei cu strada Nicolae Iorga, orașul București a fost numit „micul Paris". Restaurarea acestei case a fost dificilă și din cauza vecinătăților, faimoasa Casă Vernescu și Palatul Cantacuzino, azi muzeul „George Enescu". Temându-se de erori, arhitecții au analizat atent situația și au reînviat cu artă o lume dispărută ce radia de fericire. Lucrările au fost întârziate uneori de minuțiozitatea reconstituirii decorațiilor. Din cauza acestora, interiorul degajă o senzație de fast și de aceea ai impresia că te cufunzi într-o istorie trecută.

1. Identificați complementele circumstanțiale de cauză din textul de mai sus și analizați părțile de vorbire prin care se exprimă.

2. Precizați ce părți de vorbire determină complementele circumstanțiale de cauză din enunțurile următoare și indicați partea de vorbire prin care se exprimă: Am întârziat din cauza celor doi. • A luat-o la fugă de frică. • N-am terminat lucrarea din cauza ta. • Plângea de fericită. • Sacii au plesnit de încărcați. • De tare ce vorbește, mă dor urechile. • Nazurile îi erau îngăduite din cauză de boală.

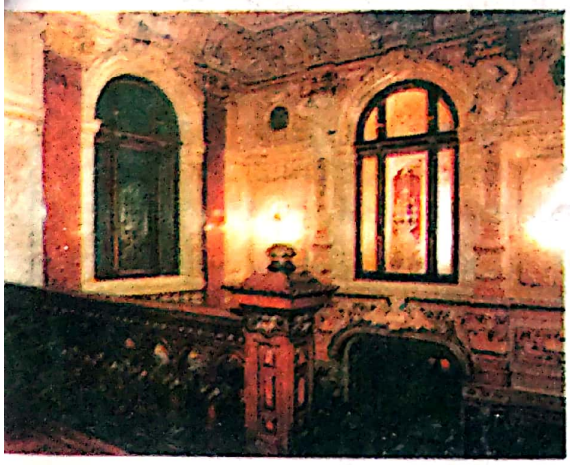

Casa Ghica-Grădișteanu, scara interioară

Amintiți-vă!

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE CAUZĂ este partea secundară de propoziție care arată cauza unei acțiuni, a unei stări sau a unei însușiri.

Complementul circumstanțial de cauză determină:

• **un verb:** *Tremura* de emoție.

• **o locuțiune verbală:** *Nu și-a dat seama* de greșeală din cauza neatenției.

• **un adjectiv**: Era *roșu* din pricina furiei.

Complementul circumstanțial de cauză se exprimă prin:

• **substantiv** în cazul

a. acuzativ — cu prepozițiile *de, din, dintru, pentru*: Am spart paharul *dintr-o greșeală*.

— cu locuțiunile prepoziționale *din cauză de, din pricină de*: Nu s-a îngrijit *din cauză de neglijare* a propriei persoane.

b. genitiv cu locuțiunile prepoziționale *din cauza, din pricina*: A întârziat *din cauza ploii*.

Scanned with OKEN Scanner

• **pronume** în cazul
a. acuzativ cu prepoziție: Nu moare *din asta*.
b. genitiv cu locuțiune prepozițională: *Din pricina lui*, am necazuri.
• **numeral cu valoare substantivală** în cazul
a. acuzativ cu prepoziție: *Pentru cei doi* te-a pedepsit.
b. genitiv cu locuțiune prepozițională: A pierdut *din pricina amândurora*.
• **adjectiv cu prepoziție sau locuțiune prepozițională**
a. propriu-zis: A plâns *de bucuros*.
b. provenit din participiu: I-a venit rău *de nemâncat*.
c. pronominal posesiv: Am pierdut meciul *din cauza voastră*.
• **verb** la modul gerunziu: *Începând* vântul, ne-am întors acasă.
Este nerecomandabilă exprimarea acestui complement prin verb la infinitiv perfect: A fost pedepsit *pentru a nu-(și) fi făcut* exercițiul.
• **adverb precedat de prepoziție**: *De bine* ce trăiește, n-are nici haine.
• **locuțiune adverbială de cauză**: Plouă și *de aceea* stau acasă.

Exerciții

1. Răspundeți printr-un enunț conținând un complement circumstanțial de cauză, ca în următorul model:
— De ce tremuri → — Tremur *de frig*.
— De ce te-ai înfuriat?
— De ce a fost amendat șoferul?
— De ce așteaptă lumea în stație?

2. Completați spațiile libere de mai jos cu prepoziții sau locuțiuni prepoziționale diferite care să intre în componența complementelor circumstanțiale de cauză: N-am putut merge la film... lipsei de bani. • Păsările au murit... foame. • S-a lovit... neatenție. • Este frânt... oboseală.

3. Adăugați un complement circumstanțial de cauză următoarelor enunțuri: Autostrada este blocată. • Carmen are ochii roșii. • Copilul plângea.

4. Puneți virgulele necesare în următorul text: Întârziind trenul n-am prins legătura și bunica îngrijorându-se i-a dat telefon mamei. Din pricina ei toată familia a intrat în panică.

5. Identificați complementele circumstanțiale de cauză din textele de mai jos și analizați părțile de vorbire prin care se exprimă:

„Capitala României este așezată pe Dâmbovița, în poziția cea mai defavorabilă unui mare oraș... Curățenia orașului se face întotdeauna pe sfert, din pricina lipsei de apă și a unei canalizări insuficiente pentru întinderea exagerată a orașului."

Tudor Arghezi — *Cu bastonul prin București*

„Acolo, la București, e zi de serbare. Se împart premiile. Dacă aflau șmecherii că m-am dus la premiu, iar mă dădeau afară din echipa de fotbal. Cu ăștia — cu fotbaliștii — nu e de glumit, că mă dau afară sută-n sută, dacă nu le spun că s-a întâmplat din greșeală să-mi împartă media de la 14 obiecte la 12 și, oricum, n-a fost din vina mea."

Romulus Dinu — *Paznic la pepeni*

6. Indicați felul complementelor subliniate: Frunzele bătute *de vânt* freamătă. • Profesorul mi-a spus că sunt capabil *de efort* mai mare. • A transpirat *de febră*.

Scanned with OKEN Scanner

Propoziția circumstanțială de cauză

Ileana Ceaușu-Pandele (n. 1927) — *După ploaie*

Definiția

Fiindcă plouase, câmpul înverzit părea mai strălucitor. Soarele nu încălzea îndeajuns, pentru că nori răzleți rămăseseră încă pe cer. Pe șoseaua străjuită de copaci înalți, erau puține mașini și tata a apăsat mai tare pedala de accelerație, din cauză că ploaia ne întârziase puțin.

1. Despărțiți în propoziții frazele din textul de mai sus.

2. Contrageți propozițiile subordonate în partea de propoziție corespunzătoare, indicând ce parte de vorbire este elementul regent.

Rețineți!

PROPOZIȚIA CIRCUMSTANȚIALĂ DE CAUZĂ constituie în frază o realizare propozițională a complementului circumstanțial de cauză.

Circumstanțiala de cauză determină:

- **un verb**: Copacii *au înmugurit*, [1]/ fiindcă s-a încălzit. [2]/
- **o locuțiune verbală**: *A luat-o la sănătoasa*, [1]/ pentru că s-a speriat. [2]/
- **un adjectiv**: Vremea este *frumoasă*, [1]/ deoarece a venit primăvara. [2]/

Elementele introductive

Observați care sunt elementele introductive ale propoziției subordonate circumstanțiale de cauză din schema de mai jos:

conjuncții subordonatoare

- fiindcă
- deoarece
- căci
- întrucât
- că
- dacă
- de

Mi-am luat umbrela, [1]/ fiindcă ieri a plouat. [2]/

A luat notă mică, [1]/ deoarece nu s-a pregătit serios. [2]/

Tabloul impresionează, [1]/ căci are o mare delicatețe a culorilor. [2]/

Întrucât a făcut un referat interesant, [1]/ a fost lăudat de profesor. [2]/

Nu pot expune tabloul, [1]/ că nu e înrămat. [2]/

Dacă fratele meu mai mic n-a fost supravegheat de nimeni, [1]/ de asta a făcut prostii. [2]/

De nu m-ai urmărit, [1]/ de-aia n-ai înțeles. [2]/

Scanned with OKEN Scanner

locuțiuni conjuncționale subordonatoare
- pentru că
- din cauză că (din pricină că)
- de vreme ce (din moment ce, o dată ce)

adverbe relative cu valoare conjuncțională (fără funcție sintactică de parte de propoziție)
- cum
- unde

Nu știe, [1]/ pentru că nu e atent la lecție. [2]/
Din cauză că vremea e rece, [1]/ mi-am luat puloverul. [2]/
De vreme ce am rezolvat problema, [1]/ mă pot juca la calculator. [2]/

Cum e activ, [1]/ merge mult pe jos. [2]/
Unde nu i-am dat atenție, [1]/ s-a supărat. [2]/

Corelativele

Indicați adverbele și locuțiunile adverbiale corelative ale propozițiilor circumstanțiale de cauză din frazele următoare: Pentru că nu l-am chemat, de aceea n-a venit. • Pentru aceea a câștigat concursul de înot, deoarece s-a antrenat mult. • Pentru asta ne-am certat, fiindcă m-a mințit. • O dată ce am hotărât ceva, apoi nu mai modificăm programul. • Pentru că nu m-ai ascultat, atunci ai greșit.

Topica și punctuația

1. Arătați care este locul propozițiilor circumstanțiale de cauză față de regentă în exemplele din această lecție.

2. Arătați care este punctuația propoziției circumstanțiale de cauză în exemplele din această lecție.

Rețineți!

Propoziția subordonată circumstanțială de cauză poate sta înainte sau după regentă.

Această propoziție se desparte prin virgulă de regentă, indiferent de locul pe care îl are față de aceasta. Nu se desparte prin virgulă când exprimă singura cauză a acțiunii din regentă.

Exerciții

1. Indicați propozițiile circumstanțiale de cauză din frazele de mai jos și arătați ce parte de vorbire determină: Și-a dat seama de adevăr, fiindcă băiatul se înroșise, când a fost întrebat dacă l-a ajutat pe colegul său. • De vreme ce este atât de târziu, n-are rost să mai stau. • Plec, deoarece trebuie să ajung mai repede acasă.

Scanned with OKEN Scanner

2. Indicați felul celorlalte subordonate de la exercițiul 1.

3. Completați enunțurile de mai jos, după modelul următor:

Dora e iubită de colegi [din cauza veseliei sale. / , pentru că e mereu veselă.

Ascensorul a rămas blocat.

Perdelele erau trase.

Mătușa mea s-a întors din concediu.

4. Arătați ce fel de propoziții introduce conjuncția subordonatoare *că* în exemplele:

A fost bine / Bucuria noastră a fost / Am aflat / Nu mi-am dat seama / Primisem vestea / N-a fost nevoie să aștept mai mult, [că a venit.

5. Despărțiți în propoziții frazele de mai jos și analizați propozițiile, după modelul dat.

„Cum trecu de vro trei ori pe aceleași ulițe, [1]/ atrase atenția unui bătrân[2]/ care privea prin fereastra unei case." [3]/

Ion Agârbiceanu — *Întâiul drum*

1 — circumstanțială de cauză, subordonată locuțiunii verbale „atrase atenția" din propoziția regentă nr. 2, introdusă prin adverbul relativ cu valoare conjuncțională „cum"

„Nimeni nu va dezlega enigma lui, pentru că nici autorul faptei, prichindelul cel cârn și ciufulit, nu știa că în joaca lui, atunci când pătrunsese prima dată în sala bărcii de cauciuc, înlocuise printr-o simplă întâmplare magaziile cu cartușe."

Constantin Chiriță — *Cireșarii*

„Când mă deșteptai a doua zi, numai după o clipă, parcă, de somn, băgai de samă că soarele fusese cu mult mai harnic decât mine, căci se părea că se înălțase pe ceruri, în vârful degetelor și, de peste întărituri, se uita pe furiș la mine, tocmai în fundul peșterii."

Calistrat Hogaș — *Pe drumuri de munte*

„Axente Sever părea că-l cunoaște pe feciorul lui Dobrovici, care e acum lângă carul din dreptul magaziei de piei crude, căci se îndrepta întins spre el."

Camil Petrescu — *Un om între oameni*

„Mama îl privește și în sufletul ei de fugarnică încolțește un simțimânt stăruitor de milă pentru ființa fragedă căreia i-a dat viață, pe care a hrănit-o cu laptele ei, dar de care trebuia să se despartă, chiar azi, căci vremea înțărcatului venise de mult încă."

Emil Gârleanu — *Căprioara*

„Trebuie să fim conștienți de faptul că suntem o forță uriașă, pentru că din materialul fragil al cuvintelor putem clădi construcții arhitectonice ce vor încremeni mii de ani în amintirea oamenilor și nu se vor împrăștia decât o dată cu specia."

Eugen Lovinescu — *Memorii*

6. Puneți virgulele necesare în textul următor: Mergând în excursie am constatat că primăvara se instalase deplin pe plaiurile noastre întrucât câmpul înverzise și copacii înfloriseră. Am văzut și berzele reîntoarse la vechile cuiburi fiindcă se încălzise. Râurile de munte își umflaseră apele pentru că zăpezile se topiseră brusc. Deoarece am oprit într-o poiană cu toporași am cules cu plăcere un buchet.

7. Compuneți împreună o poezie, folosind propoziții circumstanțiale de cauză ca în următorul model:

Ghiocelul e alb, pentru că e inocent.

Cerul e albastru, pentru că e visător.

Soarele...

Fiecare elev scrie un vers. Alegeți apoi șase versuri pe baza unui punctaj. Scrieți poemul obținut pe tablă și în caiete.

Scanned with OKEN Scanner

69 Complementul circumstanțial de scop

Oamenii preistorici, care umblau după vânat îmbrăcați în piei de animale sălbatice, nu știau să citească, fiindcă nici nu se inventase scrierea. Astăzi, scrisul și cititul sunt folosite pentru a cunoaște mai bine lumea și de aceea toți copiii le învață. Când știi să citești intri într-o bibliotecă în scopul informării și, fără să te deplasezi, te întâlnești cu oameni de pretutindeni și de oricând. Puterea lecturii este folosită pentru a comunica, pentru a afla cât mai multe sau spre a schimba mentalități.

1. Identificați complementele circumstanțiale de scop din textul de mai sus și analizați părțile de vorbire prin care se exprimă.

2. Precizați ce părți de vorbire determină complementele circumstanțiale de scop din enunțurile următoare și indicați partea de vorbire prin care se exprimă: Hai la cumpărături! • A luat-o la sănătoasa spre a scăpa. • Învață pentru plăcerea mamei. • Cu scopul scrierii unei lucrări, a cercetat multe documente. • A citit multe cărți în vederea examenului. • În curând o să dăm teză și pentru aceasta m-am pregătit serios. • George are de făcut două referate și în vederea celor două a studiat foarte mult. • Cu scopul de a scrie un articol pentru revista școlii, am fost să discutăm cu doamna bibliotecară. • Umblă după cules informații. • De asta citește, ca să știe.

Amintiți-vă!

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL DE SCOP este partea secundară de propoziție care arată scopul unei acțiuni.

Complementul circumstanțial de scop determină:

- **un verb**: În scopul scrierii unei compuneri, *am citit* un articol.
- **o locuțiune verbală**: *A luat-o la picior* spre a nu întârzia.
- **o interjecție**: *Haide* la plimbare!

Complementul circumstanțial de scop se exprimă prin:

- **substantiv** în cazul

a. acuzativ cu prepozițiile *după, pentru, spre, în, la*: Discutăm *pentru găsirea* unei soluții.

b. genitiv cu locuțiunile prepoziționale *în scopul, cu scopul, în vederea*: V-am chemat *în vederea discutării* referatului.

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

• **pronume** în cazul
a. acuzativ cu prepoziții: Examenul de capacitate este dificil și *pentru acesta* am citit sute de pagini.
b. genitiv cu locuțiuni prepoziționale: Mâine, am un concurs de literatură pe școală și *în vederea acestuia* am citit două romane.
• **numeral cu valoare substantivală** în cazul
a. acuzativ cu prepoziție: Am trei teze și *pentru cele trei* am studiat serios.
b. genitiv cu locuțiuni prepoziționale: Am două lucrări la biologie și *în vederea celor două* am luat o carte de la bibliotecă.
• **verb** la modul
a. infinitiv cu prepoziție sau locuțiune prepozițională: A mers la cabinet *spre a consulta* un dicționar. *Cu scopul de a cunoaște* opera lui Mihai Eminescu, a citit o lucrare de George Călinescu.
b. supin: S-a pregătit *pentru arat*.
• **locuțiune adverbială de scop**: *De asta* te-am căutat, ca să-ți transmit vestea.

Exerciții

1. Găsiți în grupa b complementele circumstanțiale de scop corespunzătoare enunțurilor din grupa a:

grupa a:	**grupa b:**
Maria a deschis geamul	pentru vacanța de vară.
Am luat hărți rutiere	pentru a nu mă îmbolnăvi.
A ridicat capota mașinii	cu scopul de a aerisi.
Ana are oreion și n-am mers s-o văd	în scopul verificării nivelului uleiului.

2. Indicați felul părților de propoziție exprimate prin substantive precedate de prepoziția *pentru* din enunțurile următoare: Fabricarea acestui model de mașină s-a oprit *pentru vicii* de proiectare. • A plecat la țară *pentru* două *săptămâni*. • Am cumpărat flori *pentru aniversarea* unei colege. • Am făcut provizii *pentru iarnă*.

3. Indicați funcția verbelor la infinitiv din următoarele enunțuri: Am trecut pe la tine *pentru a-l vedea* pe fratele tău. • Copilul părea *a nu înțelege* spusele bunicii. • Nu este greu *a face* teme zilnic. • Am început *a lucra* exercițiile din culegerea de matematică. • *Înainte de a sosi* Mihai, am scris tema. • Mă gândesc *a citi* un roman istoric. • Obiceiul tău *de a minți* mă deranjează.

4. Identificați complementele circumstanțiale de scop din textele de mai jos și analizați părțile de vorbire prin care se exprimă:

„M-a trimis mama după sare și nu aflu prăvălia."

Ion Agârbiceanu — *Întâiul drum*

„Când punea mama laptele la prins, eu, fie post, fie câșlegi, de pe a doua zi începeam a linchi groșciorul de pe deasupra oalelor."

Ion Creangă — *Amintiri din copilărie*

„Puțin ne importă dacă aceste trei dame se hotărăsc a părăsi locul lor spre a veni în Capitală numai de hatârul fiului și nepoțelului lor."

Ion Luca Caragiale — *D-l Goe...*

„Un leu mare, paraleu,
Umbla zilnic teleleu
După brânză Penteleu,
Pentru că l-am rugat eu."

Constanța Buzea — *Un pachet de două tone*

70 Propoziția circumstanțială de scop sau finală

Definiția

1. Despărțiți în propoziții frazele din textul:

Alina s-a dus în oraș ca să-și cumpere o vestă. Pentru ca să aleagă cel mai nou și cel mai frumos model, i-a cerut părerea vânzătorului.

2. Contrageți propozițiile subordonate din frazele date în partea de propoziție corespunzătoare, indicând ce parte de vorbire este elementul regent.

3. Arătați ce părți de vorbire determină subordonatele și cărei părți de propoziție îi corespund:

- A luat-o la sănătoasa ca să scape de observații.
- Hai ca să-ți arăt bluza mea nouă.

Rețineți!

PROPOZIȚIA CIRCUMSTANȚIALĂ DE SCOP sau **FINALĂ** constituie în frază o realizare propozițională a complementului circumstanțial de scop.

Circumstanțiala de scop determină:

- **un verb**: *A luat* un taxi[1]/ca să ajungă mai repede.[2]/
- **o locuțiune verbală**: Ca să nu mai greșesc,[1]/ tata mi-*a adus aminte* de trecut.[2]/
- **o interjecție**: *Hai* la Maria[1]/pentru ca să lămurim problema.[2]/

Elementele introductive

Observați care sunt elementele introductive ale propoziției subordonate circumstanțiale de scop din schema de mai jos:

conjuncții subordonatoare
- ca să
- să
- de

locuțiunea conjuncțională
- pentru ca să

Profesorul îi dădea explicații[1]/ca să înțeleagă.[2]/
Vin[1]/să iau cartea de la tine.[2]/
Du-te[1]/de te culcă![2]/

Pentru ca să ia examenul,[1]/ a muncit mult.[2]/

Scanned with OKEN Scanner

Reţineţi!

Când introduce o circumstanţială de scop, conjuncţia compusă subordonatoare *ca să* apare nedisociată (A venit *ca să*-mi dea cartea.) sau disociată de o parte de propoziţie (*Ca* dintr-un fir *să* crească o plantă mare, am pus ghiveciul la soare.).

În propoziţiile finale negative elementele introductive pot apărea însoţite de adverbul *cumva*: Se purta frumos, [1]/ *nu cumva să* fie pedepsit. [2]/ Era atent[1]/ *ca nu cumva să* greşească la calcul. [2]/

Corelativele

Indicaţi adverbele şi locuţiunile adverbiale corelative ale propoziţiilor circumstanţiale de scop din frazele următoare:

- Anume a învăţat, ca să reuşească.
- Înadins a venit, ca să ceară caietul.
- De asta citeşte, ca să ştie.
- Pentru aceea a muncit, ca să câştige.

Topica şi punctuaţia

1. Arătaţi care este locul propoziţiilor circumstanţiale de scop faţă de regentă în exemplele din această lecţie.

2. Arătaţi care este punctuaţia propoziţiei circumstanţiale de scop în exemplele din această lecţie.

Reţineţi!

Propoziţia subordonată circumstanţială de scop stă după regentă când este introdusă prin *să*, *de* şi *ca... să* (disociat). Dacă este introdusă prin *ca să* (nedisociat) şi *pentru ca... să* poate sta şi înaintea regentei pentru reliefare.

Finalele introduse prin *de* şi *să* nu se despart prin virgulă de regentă.

Se desparte totdeauna, indiferent de topică, prin virgulă finala care are în regentă un corelativ.

Aşezată înaintea regentei, finala se desparte, de obicei, prin virgulă.

După regentă, se desparte prin virgulă numai când autorul nu o consideră un element esenţial al frazei.

Exerciţii

1. Identificaţi propoziţiile circumstanţiale de scop din frazele de mai jos:

- S-a spart o ţeavă la bucătărie şi am chemat un instalator ca s-o lipească.
- Alexandru vrea să-şi ia un calculator şi face economii pentru ca să-l cumpere.
- Pentru că întârziase, a luat autobuzul ca să ajungă mai repede la stadion.
- Profesorul vrea ca toţi elevii să rezolve problemele din culegerea de matematică, fiindcă anume ne pregăteşte, ca să luăm examenul de capacitate.
- Înadins a venit la mine, ca să-mi ceară caietul pe care îl împrumutasem de la el.

2. Indicaţi felul celorlalte propoziţii subordonate de la exerciţiul 1.

Scanned with OKEN Scanner

3. Faceți expansiunea complementelor circumstanțiale de scop din următoarele enunțuri: A venit la mine pentru un sfat. • Pentru a te lua la cercul de informatică, am trecut pe la tine. • Am acționat spre binele amândurora. • A amânat întâlnirea pentru a nu deranja pe cineva.

4. Completați enunțurile de mai jos, după modelul următor:

Se grăbea [pentru a nu-l prinde noaptea / ca să nu-l prindă noaptea]

Bunicul a cumpărat o stropitoare.

I-a luat o carte.

Copilul s-a urcat pe o scară.

A plecat devreme.

5. Construiți fraze în care să aveți următoarele tipuri de subordonate introduse prin conjuncția subordonatoare *să*: circumstanțială de scop • subiectivă • predicativă • atributivă • completivă directă • completivă indirectă.

6. Despărțiți în propoziții frazele de mai jos și analizați propozițiile, după modelul dat:

• Pentru ca s-o ajut la lecții, [1] de aceea a venit la mine. [2]

1 — circumstanțială de scop, subordonată verbului „a venit" din propoziția regentă nr. 2, introdusă prin locuțiunea conjuncțională subordonatoare „pentru ca să"

„Dar trebuie să scoboare, să străbată o pădure, ca să urce din nou spre țancuri."

Emil Gârleanu — *Căprioara*

„Și mam-mare se hotărăște să stea în coridor, pe un geamantan străin, să păzească pe Goe, să nu se mai întâmple ceva puișorului."

Ion Luca Caragiale — *D-l Goe...*

„Auzise vorbindu-se în casă că omul va trebui să meargă la pădure, să aducă un car de vârfuri, din cele rămase din iarnă."

Ion Agârbiceanu — *La pădure*

„Evident că ar fi putut spune că mi-a adus o carte sau că a venit să-mi facă un comision, dar nu spunea nimic."

Camil Petrescu — *Patul lui Procust*

„Și, fiindcă Pisicuța, din iarba înaltă în care stătea înmormântată până la gât, sforăia deznădăjduit, mă dusei s-o dezleg din pripon și s-o aduc între întărituri."

Calistrat Hogaș — *Pe drumuri de munte*

„Trec furnici ducând în gură de făină marii saci,

Ca să coacă pentru nuntă și plăcinte, și colaci;

Și albinele-aduc miere, aduc colb mărunt de aur,

Ca cercei din el să facă cariul, care-i meșter faur."

Mihai Eminescu — *Călin (file din poveste)*

„Odată, vara, pe-aproape de Moși, mă furișez din casă și mă duc, ziua miaza-mare la moș Vasile, fratele tatei cel mai mare, să fur niște cireșe, căci numai la dânsul și încă la vreo două locuri din sat era câte-un cireș văratec, care se cocea-pălea de Duminica Mare."

Ion Creangă — *Amintiri din copilărie*

„El simțise de mai-nainte că frații săi îi poartă sâmbetele și când se mai lăsă frânghia ca să-l ridice și pe el, dânsul legă o piatră și puse căciula deasupra ei ca să-i cerce."

Petre Ispirescu — *Prâslea cel voinic și merele de aur*

„Îmi pare bine c-aveți încredere-n mine și faceți întocmai cum v-am spus, ca să ajungeți sus."

Marin Sorescu — *Unde fugim de-acasă?*

Scanned with OKEN Scanner

Propoziția circumstanțială condițională

Dacă trimiți la CP 55 OP 35, București, până la 31 august a.c. două inele de la orice tub „PLUSSSZ",

Dacă te vei număra printre primii cinci sute de participanți, vei primi o geantă de plajă.

Definiția

1. Despărțiți în propoziții frazele din reclamă.

2. Arătați ce exprimă propozițiile subordonate și precizați ce parte de vorbire determină.

3. Precizați ce determină subordonata din următoarea frază: Dacă te vede, o ia la sănătoasa.

Rețineți!

PROPOZIȚIA CIRCUMSTANȚIALĂ CONDIȚIONALĂ exprimă o condiție sau o ipoteză de a cărei îndeplinire depinde realizarea acțiunii din regentă.

Știi, [1]/ dacă înveți. [2]/
↑ cu ce condiție? ↑

Circumstanțiala condițională determină:

- **un verb**: Dacă nu poți face tema, [1]/ te *ajut*. [2]/
- **o locuțiune verbală**: *Mi-aș da seama* de greșeală, [1]/ dacă mi-ai explica mai clar. [2]/

Elementele introductive

Observați care sunt elementele introductive ale propoziției subordonate condiționale din schema de mai jos:

conjuncții subordonatoare
- dacă
- de
- să

locuțiunea conjuncțională subordonatoare
- în caz că

Dacă duminică o să fie vreme frumoasă, [1]/ mergem în excursie. [2]/
De-i veni la mine, [1]/ ți-oi înapoia datoria. [2]/
Să nu fi fost ploile, [1]/ câmpul ar fi înverzit. [2]/

În caz că vei lua o notă mare la capacitate, [1]/ ne vom bucura toți. [2]/

Scanned with OKEN Scanner

Rețineți!

Rar, condiționala, poate fi și **juxtapusă**, folosind ca marcă a raportului sintactic intonația: Ai ceva de spus, [1]/ spune! [2]/
1 — condițională
„Ai carte, [1]/ ai parte." [2]/ (Folclor)
1 — condițională (prin schimbarea topicii: Ai parte, dacă ai carte.)

Corelativele

Indicați adverbele corelative ale propozițiilor circumstanțiale condiționale din frazele următoare:

- Dacă vrei să ai succes, apoi să înveți.
- De înveți, atunci vei lua note mari.

Topica și punctuația

1. Arătați care este locul propozițiilor circumstanțiale condiționale față de regentă în exemplele din această lecție.

2. Arătați care este punctuația propoziției circumstanțiale condiționale în exemplele din această lecție.

Rețineți!

Propoziția subordonată circumstanțială condițională stă, de obicei, înaintea regentei, dar poate sta și după aceasta.
Condițională se desparte prin virgulă de regentă. Nu se desparte prin virgulă numai când exprimă singura condiție necesară pentru realizarea acțiunii din regentă.

Exerciții

1. Identificați propozițiile circumstanțiale condiționale din frazele de mai jos:

- În caz că aș fi avut o casă mare, mi-aș fi luat un pian, fiindcă îmi place muzica.
- Dacă ne-am fi sculat ca să plecăm în zori și dacă n-am fi avut pană de cauciuc, am fi ajuns mai devreme.
- Nimic n-ar fi rămas din magazinul ce este în colțul străzii, dacă pompierii n-ar fi intervenit rapid, cum fac întotdeauna.

2. Indicați felul propozițiilor subordonate din următoarele fraze: Aș fi plecat, dacă întârziai. • Este bine dacă înveți. • Problema era dacă vom reuși. • Dacă n-ai fost cuminte, te-ai lovit. • El întreabă dacă o să vină. • Ana este curioasă dacă am cartea. • Problema dacă voi reuși mi-am pus-o.

3. Despărțiți în propoziții frazele și analizați propozițiile, după modelul dat:

„Dacă firea protectoare nu s-ar fi îngrijit[1]/ să mă apere de încercările acestui rău, mutându-mă într-un fel de somnolență, [2]/ n-aș mai fi putut[3]/ să ies din starea[4]/ în care mă împotmolisem." [5]/

Lucian Blaga — *Luntrea lui Caron*

1 — circumstanțială condițională, subordonată verbului „n-aș fi putut" din propoziția regentă nr. 3, introdusă prin conjuncția simplă subordonatoare „dacă", dezvoltată, negativă, enunțiativă propriu-zisă neexclamativă

„Dacă mă prindea pofta, rămâneam după vânătoare zile și săptămâni într-un loc, până secătuiam elanul creației stârnit în mine de priveliștile și de scenele trăite."

Vasile Voiculescu — *Căprioara din vis*

„Dacă vezi că nu e chip
Să faci plajă pe nisip
La căldură și la soare,
Te arunci frumos în mare."

Gellu Naum — *Cărțile cu Apolodor*

Scanned with OKEN Scanner

Propoziția circumstanțială concesivă

Definiția

1. Despărțiți în propoziții frazele din textul următor:

Deși părinții m-au certat de nenumărate ori, tot mă uit la televizor, chiar dacă nu mi-am terminat lecțiile. Cu toate că mama îmi recomandă cititul, e degeaba. Deși mi-am dat seama de greșeală, mai calc în strâchini din când în când și întrec măsura.

2. Arătați ce exprimă propozițiile subordonate și precizați ce parte de vorbire determină.

3. Indicați ce parte de vorbire determină subordonatele din frazele:

- Hai la joacă, deși cerul e înnorat!
- Ioana e veselă, măcar că n-are un motiv anume.

Rețineți!

PROPOZIȚIA CIRCUMSTANȚIALĂ CONCESIVĂ exprimă o împrejurare de natură să împiedice desfășurarea unei acțiuni sau existența unei calități din regentă, dar care nu le împiedică.

Deși am cumpărat cartea, [1]/ n-am citit-o. [2]/

în ciuda cărui fapt?

Circumstanțiala concesivă determină:

- **un verb**: Deși sunt obosit, [1]/ *mă uit* la televizor. [2]/
- **o locuțiune verbală**: *Și-a adus aminte* de mine, [1]/ cu toate că nu ne-am văzut de mult timp. [2]/
- **o interjecție**: *Hai* la meci, [1]/ deși plouă. [2]/
- **un adjectiv**: Mama este *optimistă*, [1]/ deși are numai necazuri. [2]/

Elementele introductive

Observați care sunt elementele introductive ale propoziției subordonate concesive din schema de pe pagina următoare:

Scanned with OKEN Scanner

conjuncții subordonatoare
- deși
- dacă
- de
- că
- să

locuțiuni conjuncționale subordonatoare
- cu toate că
- măcar că (măcar să, măcar de)
- chiar dacă (chiar de, chiar să)
- fără să (fără ca... să)
- chit că

adverbe nehotărâte
- oricât (oricum, oriunde)

pronume nehotărâte

adjective pronominale nehotărâte

Deși nu este frig, [1]/ mi-am luat puloverul. [2]/
Și [1]/ dacă mi-ai fi spus orice, [2]/ tot nu renunțam la televizor. [1]/
De i-aș explica o săptămână teorema, [1]/ tot nu înțelege. [2]/
Fierul, [1]/ că e fier, [2]/ și tot ruginește. [1]/
Să mă fi rugat, [1]/ și tot nu veneam. [2]/

Cu toate că am citit lecția, [1]/ nu am știut. [2]/
Nu spunea adevărul, [1]/ măcar că l-I rugai. [2]/
Chiar dacă greșesc, [1]/ mama nu mă pedepsește. [2]/
Fără să învețe mult, [1]/ lua note mari. [2]/
Chit că învață, [1]/ tot nu știe. [2]/

Oricât m-aș strădui, [1]/ tot nu iau zece. [2]/
Orice s-ar întâmpla, [1]/ el tot încearcă. [2]/

Tot te ajut, [1]/ oricâtă vreme mi-ar lua. [2]/

Rețineți!

Concesiva poate fi **juxtapusă**, folosind ca marcă a raportului sintactic intonația:
Supără-te, [1]/ tot plec! [2]/ 1 — concesivă (predicat exprimat prin verb la imperativ)
Fie [1]/ ce-o fi, [2]/ tot încerc. [3]/ 1 — concesivă (predicat exprimat prin verb la conjunctiv fără conjuncția *să* și care are valoare imperativă)
Vrei, [1]/ nu vrei, [2]/ tot înveți. [3]/ 1 și 2 — concesive (predicate exprimate prin verbe la indicativ)

Corelativele

Indicați adverbele și locuțiunile adverbiale corelative ale propoziției circumstanțiale concesive din frazele următoare: Deși am plecat mai devreme, tot am întârziat. • Cu toate că am sunat insistent, totuși nu mi-a răspuns. • Chiar dacă m-am străduit, cu toate acestea n-am reușit.

Topica și punctuația

1. Arătați care este locul propozițiilor circumstanțiale concesive față de regentă în exemplele din această lecție.

2. Arătați care este punctuația propoziției circumstanțiale concesive în exemplele din această lecție.

Scanned with OKEN Scanner

Reţineţi!

Propoziţia subordonată circumstanţială concesivă poate să stea înainte sau după regentă. Concesivele juxtapuse sunt aşezate numai înaintea regentei. Concesivele introduse prin conjuncţia subordonatoare *că* sunt întotdeauna intercalate (Calul,[1]/ că e cal,[2]/ şi tot oboseşte. [1]/).

Concesiva se desparte întotdeauna prin virgulă de regentă.

Exerciţii

1. Identificaţi propoziţiile circumstanţiale concesive din frazele de mai jos: • Orice ar zice şi orice ar face, nu-l cred. • Măcar că a început să bată vântul, tot merg la plimbare. • Oriunde s-ar ascunde, o să-l găsească şi o să-l pedepsească. • Deşi Ana este tânără şi deşi pare fragilă, a reuşit să se impună în profesia ei, pe care o face cu multă pasiune. • Chiar dacă n-are argumente, tot vrea să mă convingă. • „Dacă voi nu mă vreţi, eu vă vreu, şi dacă voi nu mă iubiţi, eu vă iubesc pre voi." (Costache Negruzzi — *Alexandru Lăpuşneanul*)

2. Construiţi o frază în care să aveţi o concesivă al cărei corelativ din regentă să fie adverbul *totuşi*.

3. Arătaţi prin ce sunt introduse concesivele din frazele de mai jos şi indicaţi funcţia sintactică a acestor elemente introductive:

• Orice aş încerca, tot nu reuşesc.

• Oricine ar organiza concursul, tot nu ar oferi premii mai mari.

• Orice afacere mi-ar propune, tot nu vreau să colaborez cu el.

• Oricum va fi vremea, totuşi o să vin.

4. Despărţiţi în propoziţii frazele de mai jos şi analizaţi propoziţiile după modelul dat:

„Deşi îl ascultau *respectuos*, cu gâturile întinse spre el şi cu ochii mari, [1]/ deodată se răsuciră toţi spre uşă, [2]/ care se deschise *brusc*, trântită de perete." [3]/

Petru Dumitriu — *Cronică de familie*

1 — circumstanţială concesivă subordonată verbului „(se) răsuciră" din propoziţia regentă nr. 2, introdusă prin conjuncţia simplă subordonatoare „deşi", dezvoltată, afirmativă, enunţiativă propriu-zisă neexclamativă

„Deşi avea numai treisprezece ani, iată că se dovedea în stare să imagineze aventuri *palpitante*, ce mai, *ca un scriitor* adevărat."

Mircea Cărtărescu — *Florin scrie un roman*

„Chiar basme de-ar fi câte povesteşte vânătorul şi câte zugrăveşte artistul, tot pare că te scuturi la ideea că omul se joacă aşa lesne cu viaţa *sa*, pentru un simplu gust *de vânător*."

Alexandru Odobescu — *Pseudo-Cynegeticos*

„Aşa eram eu la vârsta *cea fericită*, şi aşa cred că au fost *toţi* copiii, de când îi lumea asta şi pământul, măcar să zică cine ce-a zice."

Ion Creangă — *Amintiri din copilărie*

„Mai ţin apoi minte că i-am dat o bucată de plăcintă, că l-am bătut, fiindcă nu voia să-mi lase cimpoiul, şi că era băiat bun, căci nu s-a supărat, deşi era mai mare *decât mine*."

Ioan Slavici — *Budulea Taichii*

5. Analizaţi sintactic şi morfologic cuvintele subliniate la exerciţiul 4.

Scanned with OKEN Scanner

lecția

73 Propoziția circumstanțială consecutivă

Aerodromul București la începutul secolului XX

Aeroportul Otopeni la începutul secolului XXI

Definiția

1. Despărțiți în propoziții frazele din textul următor:

Ieri, tata a plecat într-o delegație în Franța și toată familia l-a condus la avion. Aeroportul Otopeni este atât de modern, încât m-a uimit. Formalitățile s-au terminat rapid, așa că am stat un timp mai îndelungat în aerogară. Soarele bătea de încălzise pista. Avioanele decolau atât de des, că nu le-am putut număra. Era o vreme foarte plăcută pentru o călătorie, încât m-am bucurat pentru tata.

2. Arătați ce exprimă propozițiile subordonate și precizați ce parte de vorbire determină.

3. Precizați ce determină subordonata din următoarea frază:

A luat-o la sănătoasa de-i sfârâiau călcâiele.

Rețineți!

PROPOZIȚIA CIRCUMSTANȚIALĂ CONSECUTIVĂ exprimă consecința, urmarea unei acțiuni sau a existenței unei calități din regentă.

Fuge,[1]/ încât nu-l prinzi. [2]/
↑ care este consecința faptului că? ↑

Circumstanțiala consecutivă determină:

- **un verb**: *Minte*[1]/ de te sperii. [2]/
- **o locuțiune verbală**: Ne-*a tras o chelfăneală*, [1]/ încât n-am mai dat pe la el. [2]/
- **un adjectiv**: Este *atât de amabil*, [1]/ încât nu-l poți refuza. [2]/
- **un adverb**: A înțeles *atât de repede*, [1]/ încât m-a uluit. [2]/

Scanned with OKEN Scanner

Elementele introductive

Observați care sunt elementele introductive ale propoziției subordonate consecutive din schema de mai jos:

conjuncții subordonatoare

- încât — Ceața este atât de deasă, [1]/ încât nu vezi. [2]/
- de — Vântul bate[1]/ de cad frunzele. [2]/
- că — Vorbește atât de repede, [1]/ că nu-l înțeleg. [2]/
- să — Doar nu-s prost, [1]/ să cred orice. [2]/
- ca să — Era prea obosit [1]/ ca să mai treacă pe la mine. [2]/

locuțiuni conjuncționale subordonatoare

- încât să — Ploile pot[1]/ să fie atât de puternice,[2]/ încât să producă inundații.[3]/
- așa că — Apa a fost foarte fierbinte, [1]/ așa că a spart paharul. [2]/
- cât să — Era destul de inteligent,[1]/ cât să nu fie înșelat în afaceri.[2]/

Corelativele

Indicați adverbele și locuțiunile adverbiale corelative ale propozițiilor circumstanțiale consecutive din frazele: Vorbește așa de frumos, încât impresionează pe toată lumea. • Mi-a explicat astfel, încât m-a convins. • A mâncat atât, încât i s-a aplecat. • Se poartă în așa fel, încât îl îndrăgești. • Este pregătit în așa măsură, încât știe tot.

Topica și punctuația

1. Arătați care este locul propozițiilor circumstanțiale consecutive față de regentă în exemplele din această lecție.

2. Arătați care este punctuația propoziției circumstanțiale consecutive în exemplele din această lecție.

Rețineți!

Propoziția subordonată circumstanțială consecutivă stă totdeauna după regentă.

Consecutiva se desparte prin virgulă de regentă. Nu se desparte prin virgulă când este introdusă prin conjuncția subordonatoare *de* care urmează imediat predicatului regentei și când în regentă se află corelativul *prea*.

Scanned with OKEN Scanner

Exerciții

1. Identificați propozițiile circumstanțiale consecutive din frazele de mai jos:

- Profesorul avea un ton atât de grav, încât ne-am speriat și am tăcut.
- Un strat gros de mâzgă acoperea șoseaua, încât multe mașini au derapat, deși nu aveau viteză mare.
- Singur în cușcă, leul atât rage, că sperie celelalte animale.
- Fratele meu minte de îngheață apele.
- Așa de ascuțită este privirea vulturului, încât vede de la mare înălțime prada.
- Cele două surori gemene se îmbracă la fel, așa că uneori le confundăm.

2. Indicați adverbele corelative ale consecutivelor din frazele de la exercițiul 1.

3. Explicați folosirea virgulelor în frazele de la exercițiul 1.

4. Arătați ce fel de propoziții secundare introduce conjuncția subordonatoare *de* în frazele de mai jos:

- De știam asta, nu veneam la tine.
- De mi-ai fi dat orice, nu plecam acasă.
- De nu înțelegi spusele mele, cum zici, de ce te prefaci a pricepe?
- George întreabă de vom pleca la munte.
- Mihaela e curioasă de vom reuși.
- Nu se știe de vor sosi azi.
- Chestiunea este de vom avea sursele de informare necesare.
- Întrebarea de vom avea succes ne-o pusesem.
- Așa era de obosit, de-a adormit imediat.
- Au venit de au cerut lecțiile.

5. Arătați în care dintre frazele de la exercițiul 4 conjuncția *de* nu poate fi înlocuită cu *dacă*.

6. Arătați ce parte de vorbire este *de* în fraza următoare și precizați ce fel de propoziție introduce:

Omul de-l vezi este unchiul meu.

7. Despărțiți în propoziții frazele de mai jos și analizați propozițiile, după modelul dat:

„Și-nălțând a doua oară sabia, răcni așa de cumplit, [1]/încât mazurii, înfricoșați, smuciră frâiele[2]/și se năpustiră pe poartă." [3]/

Mihail Sadoveanu — *Neamul Șoimăreștilor*

1 — principală, dezvoltată, afirmativă, enunțiativă propriu-zisă neexclamativă

2 — circumstanțială consecutivă, subordonată verbului „răcni" din propoziția regentă nr. 1, introdusă prin conjuncția simplă subordonatoare „încât", dezvoltată, afirmativă, enunțiativă propriu-zisă neexclamativă

„Simțea o plăcere atât de mare văzându-și pământul, încât îi venea să cadă în genunchi și să-l îmbrățișeze."

Liviu Rebreanu — *Ion*

„Dânsul crede că, deși ne despart numai zece ani, alcătuim două generații atât de streine și de dușmane, încât nu există nici o punte de conciliere."

Cezar Petrescu — *Întunecare*

„Părea că oamenii aceia ascultă ceea ce știu, dar nu știu bine, și-i sorbeau vorbele cu atâta sete, încât părea că ar voi să-i scoată sufletul, ca mai ușor să culeagă din el învățătura."

Ioan Slavici — *Popa Tanda*

„Prâslea mai strânse o dată pe zmeu, de-i pârâi oasele și... îl trânti așa de grozav, de îl băgă până în gât în pământ."

Petre Ispirescu — *Prâslea cel voinic și merele de aur*

Scanned with OKEN Scanner

Exerciții

1. Identificați complementele circumstanțiale din următorul text și analizați părțile de vorbire prin care se exprimă:

Ieri, am fost la teatru pentru a vedea o piesă pe care o vom studia luna următoare. Întârziind, n-am putut intra în sală și cu mare regret, am pierdut primul act.

2. Faceți expansiunea complementelor circumstanțiale de cauză și de scop din textul de la exercițiul 1..

3. Imaginați-vă că ați ajuns pe o insulă și ați găsit o sticlă în care ați descoperit un plan care vă duce la o comoară. Desenați toți acest plan. Profesorul alege unul. Elevul care l-a desenat îl va descrie oral unui coleg care îl va schița pe tablă. Comparați apoi cele două desene.

4. Realizați în clasă un decor pentru scena din *O scrisoare pierdută* de Ion Luca Caragiale prezentată în fotografia de mai jos. Redactați indicațiile scenice pe care le-ați face în calitate de regizor și precizați felul complementelor circumstanțiale folosite. Realizați apoi o mică dramatizare de cinci minute.

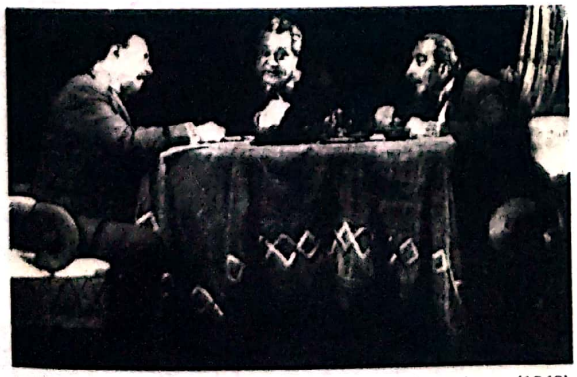

Scenă din *O scrisoare pierdută* în regia lui Sică Alexandrescu (1948)

5. Despărțiți în propoziții frazele următoare și indicați felul acestora:

„Modernii forțează atenția prin ridicarea gradului de elaborare a frazei, astfel încât să-l oblige pe cititor să se «întrebuințeze» *spre a construi sensul.*"

Paul Cornea — *Introducere în teoria lecturii*

„Și, deși eram încredințat că, *în cele din urmă,* biruința va cumpăni spre partea Pisicuții, mă hotărâi totuși să intru *la mijloc* în această epopee măreață."

Calistrat Hogaș — *Pe drumuri de munte*

„Dacă nu aș fi decis odată *pentru totdeauna* să-mi sancționez prostiile, aș rupe foaia, dar, a ține un jurnal ar fi o treabă prea ușoară, dacă ai avea facultatea de a-l modifica *în urmă,* dregând ceea ce din capul locului a fost prost gândit."

Mihail Sebastian — *De două mii de ani*

„Piesa nu s-a schimbat de multă
vreme,
Spectatorii care vor să vadă mereu
Ceva nou pe scenă
Schimbă *când și când* între ei
Locul în sală...
Numai eu nu vreau să renunț
La locul meu,
Până când toți
Avizi de unghiul meu de vedere,
Se așază *deasupra mea*
Unul peste altul, strivindu-mă."

Marin Sorescu — *Spectacol*

6. Analizați, sintactic și morfologic cuvintele subliniate la exercițiul 5.

Scanned with OKEN Scanner

lecția **comunicare**

74 Alocuțiunea

Ion Niculescu în rolul lui Nae Cațavencu (prima montare a piesei, 1884, regia: C. I. Nottara)

Ce este alocuțiunea?

1. Citiți fragmentele de mai jos din comedia *O scrisoare pierdută* de I. L. Caragiale, extrase din ultima scenă a piesei.

a) FARFURIDI (*luând un pahar de șampanie):* În sănătatea domnului Agamiță Dandanache, alesul nostru! Să trăiască! (*Urale și muzică. Pristanda ține cu mâna tactul uralelor. Toți ciocnesc și beau.)*

DANDANACHE *(îndemnat de Zoe și Tipătescu, trece în mijloc cu paharul în mână):* În sănătatea alegătorilor... cari au probat patriotism și mi-au acordat... (*nu nimerește)* asta... cum să zic de!... zi-i pe nume de!... a! sufradzele lor; eu, care familia mea de la patuzsopt în Cameră, și eu ca rumânul imparțial, care va să zică... cum am zițe... în sfârșit, să trăiască! (*Urale și ciocniri.)*

b) CAȚAVENCU *(foarte amețit, împleticindu-se-n limbă, dar tot îngrășându-și silabele):* Fraților! *(toți se-ntorc și-l ascultă.)* După lupte seculare, care au durat aproape treizeci de ani, iată visul nostru realizat! Ce eram acuma câtva timp înainte de Crimeea? Am luptat și am progresat: ieri obscuritate, azi lumină! ieri bigotismul[1], azi liber-pansismul[2]! ieri întristarea, azi veselia!... Iată avantajele progresului! Iată binefacerile unui sistem constituțional!

2. Cu ce prilej se rostesc aceste cuvântări? Verificați în textul piesei.

Rețineți!

ALOCUȚIUNEA este o cuvântare scurtă, rostită cu diverse ocazii (deschiderea unei expoziții, inaugurarea unor manifestări culturale sau sportive, deschiderea anului școlar, primirea oficială a unor oaspeți străini, învestirea în funcții oficiale, mulțumiri cu ocazia unor premii etc.).

Atenție! Evitați formularea *scurtă alocuțiune*, foarte des folosită în limbajul curent, aceasta fiind pleonastică!

---

[1] *bigotism*, s.n. — atitudinea unei persoane care urmează strict toate preceptele rituale ale unei religii.

[2] *liber-pansism*, s.n. — curent ideologic care promovează o atitudine critică față de religie și biserică.

Scanned with OKEN Scanner

3. Comentați cele două alocuțiuni, referindu-vă la: claritatea ideilor • ordonarea logică a ideilor • găsirea celei mai adecvate forme de exprimare • adaptarea la auditoriu • starea psihică a vorbitorilor etc.

4. Încercați să corectați cele două alocuțiuni, făcându-le inteligibile pentru ascultători.

Convergența ideilor într-o alocuțiune

1. Citiți următoarele alocuțiuni:

a) Stimați profesori,
Dragi elevi,

Permiteți-mi ca, în numele Primăriei din Râmnicu-Vâlcea, să urez bun venit participanților la faza națională a olimpiadei de matematică.

Suntem onorați că orașul nostru găzduiește o manifestare de asemenea anvergură. Sperăm ca eforturile organizatorilor să vă asigure o ședere plăcută în localitatea noastră, oferindu-vă totodată prilejul să cunoașteți câteva dintre obiectivele turistice ale acestei zone.

Vă dorim mult succes la probele pe care le aveți și cât mai multe premii!

b) Dragi colege,
Dragi colegi,
Onorați membri ai juriului,
Stimați oaspeți,

Am plăcerea să declar deschise Zilele Teatrului pentru Tineret, manifestare cu o bogată tradiție în Piatra-Neamț. Suntem bucuroși că avem și de această dată ca invitați atât trupe teatrale din țară, cât și din străinătate, care se vor întrece sub semnul generos al Thaliei.

Sper că piesele prezentate vor avea în Piatra-Neamț o „piatră" de încercare pentru viitoare cariere promițătoare.

Nu-mi rămâne decât să doresc participanților succes, juriului — puterea unei judecăți obiective, iar spectatorilor — vizionare plăcută.

2. Răspundeți la întrebările:

• Cine ar putea fi autorii alocuțiunilor de mai sus?

• Care sunt formulele de adresare? Sunt ele potrivite în contextele date?

• Există în textele alocuțiunilor clișee care pot fi evitate? Exemplificați.

• Cum sunt formulate enunțurile, comparativ cu acelea extrase din comedia *O scrisoare pierdută?*

Rețineți!

În realizarea unei alocuțiuni, aveți în vedere următoarele aspecte:

• clarificați-vă contextul în care prezentați o alocuțiune (ocazia, participanții, timpul disponibil);

• stabiliți cu precizie ideile (maximum două-trei) la care vă propuneți să vă referiți și organizați-le într-o succesiune logică și coerentă;

• formulați enunțuri simple, clare, inteligibile;

• folosiți tonul cel mai adecvat contextului (sobru, glumeț etc.);

• urmăriți reacțiile auditoriului și adaptați-vă la acestea.

3. Gândiți-vă la câteva situații în care ați asistat la rostirea unor alocuțiuni (de exemplu: acordarea premiilor UNITER, Oscar sau MTV). Care dintre cuvântările de mulțumire ale premianților v-au plăcut mai mult și de ce?

4. Realizați o alocuțiune în două variante: serioasă (formală, oficială) și amuzantă (informală, glumeață, ironică) pentru o ocazie imaginată de voi.

Scanned with OKEN Scanner

5 Evaluare unitatea 5

„GENA: Ți-ai luat pălărie nouă? *Cât* ai dat pe ea?

SPIRACHE: Mult... Mult, și m-am și păcălit... M-am dus *la Măgeanu*... E? Cât crezi că mi-a luat pe ea?... (Așteaptă un răspuns care nu vine.) Patru sute de lei... Trei case mai sus, la Stănciulescu, am văzut una la fel, cu trei sute de lei... (Intră Miza.)

GENA: Miza, și-a luat tata pălărie. Și ce *bine*-i vine...

MIZA (privind): Hm!... Cam demodată... dar, în sfârșit, tot are fason de pălărie... Cât ai dat pe ea?

SPIRACHE (uitându-se complice la Gena): Două sute de lei... Am găsit o ocazie.

MIZA: Ce ocazie?... Nu face nici o sută de lei...

DACIA (intrând): Bine c-a dat Dumnezeu! Să știi că nu-ți vine chiar *așa de rău*... Cât ai dat pe ea?

SPIRACHE: O sută de lei, adevărată pomană...

DACIA: Ei, asta e! Nu e pomană *deloc*.

CHIRIACHIȚA (intrând): Cât ai dat pe ea?

SPIRACHE: Gratis, mamă soacră! Mi-a dat-o subprefectul de la frate-său, care a murit *săptămâna* trecută.

După Tudor Mușatescu — *Titanic Vals*

10 puncte **1.** Identificați două elemente specifice operei dramatice din text.

30 puncte **2.** Precizați tipul de comic prezent în text și argumentați-vă răspunsul cu exemple din fragmentul dat.

12 puncte **3.** Analizați sintactic și morfologic cuvintele subliniate în textul de mai sus.

18 puncte **4.** Indicați felul subordonatelor din frazele: Pentru că îl considerau nepriceput, îl însoțea oriunde mergea ca să nu greșească. Deși își asculta familia, nu făcea mereu cum doreau părinții, încât, uneori, îl certau.

10 puncte **5.** Construiți cinci fraze în care conjuncția *de* să introducă subordonate diferite.

10 puncte **6.** Redactați o alocuțiune pentru premiera unui spectacol de teatru realizat de clasa voastră.

din oficiu: **10 puncte**

Scanned with OKEN Scanner

unitatea 6

Îmbinarea genurilor

Balada populară

- Tema și motivul
- Alegoria
- Epic, liric, dramatic
- Conspectul

Scanned with OKEN Scanner

Balada populară

Gravură în lemn de Marcel Olinescu

Text și context

Balada *Miorița* reprezintă o sinteză a unor teme și motive fundamentale, foarte vechi în cultura populară românească. Ele se referă, în esență, la problema eternă a raportului ființei umane cu sine însăși și cu lumea care o înconjoară.

Tema mioritică apare în peste 1 400 de variante, sub forma unor specii folclorice diverse, precum balada, legenda, colindul sau doina. Între aceste variante există diferențe de conținut și de structură, datorate, pe de o parte, momentului sau zonei geografice în care au luat naștere și, pe de altă parte, personalității creatorilor populari anonimi. Motivul comun al tuturor acestor variante este cel al testamentului ciobanului.

Varianta cea mai cunoscută a baladei — reprodusă în manual — a fost descoperită în Munții Vrancei de Alecu Russo. Vasile Alecsandri i-a dat forma pe care o cunoaștem astăzi. Balada a fost publicată pentru prima dată în 1850, în revista *Bucovina,* fiind inclusă apoi în culegerea *Poezii poporale. Balade (cântice bătrânești), adunate și îndreptate de V. Alecsandri* (1852).

Balada *Miorița* a stârnit, de-a lungul vremii, numeroase interpretări, adesea polemice. În ciuda acestor diferențe, specialiștii au căzut de acord asupra faptului că *Miorița* reprezintă o sinteză a spiritualității românești.

„Între toate aceste rămășițe ale trecutului, însă, este una care se ridică prin arta ei fină și prin simțimântul ei pătrunzător așa de sus, încât, cu drept cuvânt, ne putem întreba dacă i se poate găsi pereche în alte literaturi populare, și dacă chiar literatura cultă, în infinitele-i variații, a realizat vreodată un mic poem așa de armonic și de artistic. E vorba de acel minunat cântec bătrânesc, publicat în veacul trecut de Vasile Alecsandri, și care se cheamă *Miorița.*"

Mihail Sadoveanu

Scanned with OKEN Scanner

MIORIȚA

Pe-un picior de plai[1],
Pe-o gură de rai,
Iată vin în cale,
Se cobor la vale
Trei turme de miei
Cu trei ciobănei.
Unu-i moldovan,
Unu-i ungurean[2]
Și unu-i vrâncean.
Iar cel ungurean
Și cu cel vrâncean,
Mări[3], se vorbiră,
Ei se sfătuiră
Pe l-apus de soare
Ca să mi-l omoare
Pe cel moldovan
Că-i mai ortoman[4]
Ș-are oi mai multe
Mândre și cornute,
Și cai învățați
Și câni mai bărbați!...
Dar cea mioriță
Cu lână plăviță[5]
De trei zile-ncoace
Gura nu-i mai tace,
Iarba nu-i mai place.
„— Mioriță laie[6],
Laie, bucălaie[7],
De trei zile-ncoace
Gura nu-ți mai tace!
Ori iarba nu-ți place,
Ori ești bolnăvioară,
Drăguță mioară?"
„— Drăguțule bace!
Dă-ți oile-ncoace
La negru zăvoi[8],
Că-i iarbă de noi
Și umbră de voi.
Stăpâne, stăpâne,
Îți cheamă ș-un câne
Cel mai bărbătesc
Și cel mai frățesc,
Că l-apus de soare
Vreau să mi te-omoare
Baciul ungurean
Și cu cel vrâncean!"
„— Oiță bârsană[9],
De ești năzdrăvană
Și de-a fi să mor
În câmp de mohor[10],
Să-i spui lui vrâncean
Și lui ungurean
Ca să mă îngroape
Aice pe-aproape,

---

[1] *plai*, s.n. — 1. regiune de munte sau de deal, aproape plană, acoperită în general cu pășuni; 2. drum (cărare) care face legătura între poala și creasta unui munte; potecă.

[2] *ungurean*, s.m. — originar din Transilvania.

[3] *mări* (variantă *măre*), interj. (pop.) — cuvânt care exprimă mirare, surprindere; cuvânt prin care se subliniază o relatare, o afirmație.

[4] *ortoman*, adj. — bogat (în turme).

[5] *plăviță*, adj.f. — (lână) de culoare albă-cenușie.

[6] *laie*, adj.f. — (oaie) cu lâna neagră sau neagră cu pete albe.

[7] *bucălaie*, s.f. și adj.f. — (oaie) cu botul negru.

[8] *zăvoi*, s.n. — pădurice pe malul unei ape; luncă.

[9] *bârsană*, adj.f. — (oaie) cu lâna lungă și aspră.

[10] *mohor*, s.n. — plantă cu frunze liniare, ascuțite, folosite ca furaj.

Scanned with OKEN Scanner

În strunga[11] de oi,
Să fiu tot cu voi;
În dosul stânii
Să-mi aud cânii.
Aste să le spui,
Iar la cap să-mi pui
Fluieraș de fag,
Mult zice cu drag!
Fluieraș de os,
Mult zice duios!
Fluieraș de soc,
Mult zice cu foc!
Vântul când a bate
Prin ele-a răzbate
Ș-oile s-or strânge,
Pe mine m-or plânge
Cu lacrimi de sânge!
Iar tu de omor
Să nu le spui lor,
Să le spui curat
Că m-am însurat
Cu-o mândră crăiasă,
A lumii mireasă;
Că la nunta mea
A căzut o stea;
Soarele și luna
Mi-au ținut cununa.
Brazi și păltinași[12]
I-am avut nuntași,
Preoți, munții mari,
Paseri, lăutari,
Păsărele mii
Și stele făclii!
Iar dacă-i zări,
Dacă-i întâlni
Măicuță bătrână
Cu brâul de lână,
Din ochi lăcrimând,
Pe câmpi alergând,
Pe toți întrebând
Și la toți zicând:
Cine-au cunoscut,
Cine mi-au văzut
Mândru ciobănel
Tras printr-un inel?
Fețișoara lui,
Spuma laptelui;
Mustăcioara lui,
Spicul grâului;
Perișorul lui,
Pana corbului;
Ochișorii lui,
Mura câmpului!...
Tu, mioara mea,
Să te-nduri de ea
Și-i spune curat
Că m-am însurat
Cu-o fată de crai
Pe-o gură de rai.
Iar la cea măicuță
Să nu-i spui, drăguță,
Că la nunta mea
A căzut o stea,
C-am avut nuntași
Brazi și păltinași,
Preoți, munții mari,
Paseri, lăutari,
Păsărele mii
Și stele făclii!....

---

[11] *strungă*, s.f. — țarc; îngrăditură în care se țin oile.

[12] *păltinaș*, s.m. — diminutiv al lui *paltin*, numele a două feluri de copaci:
a. arbore înalt, cu frunzele crestate adânc, cu florile mici;
b. arțar.

Scanned with OKEN Scanner

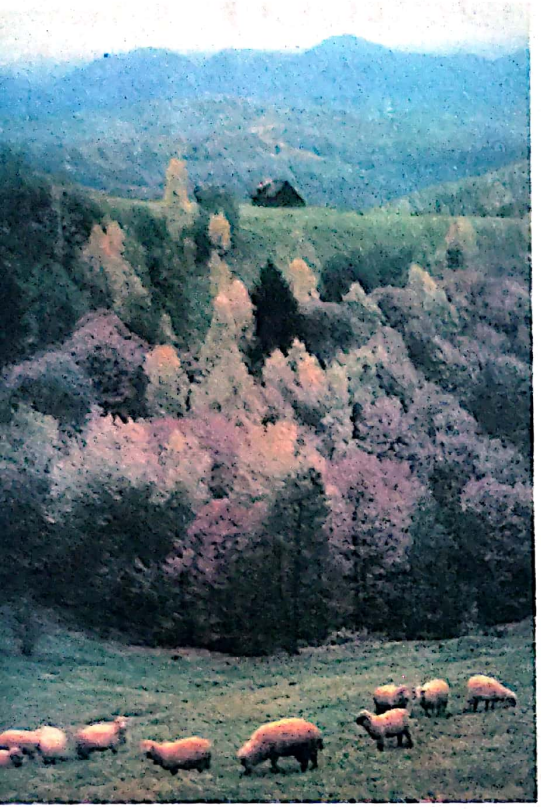

Descifrarea textului

Fonetică și vocabular

1. Indicați formele corecte ale următoarelor cuvinte din text: *moldovan, câni, aice, aste, paseri.*

2. Arătați cum s-au format cuvintele de mai jos folosite în text: *vrâncean, ciobănaș, a (se) sfătui, învățat, mioriță, bolnăvior, bărbătesc, frățesc, oiță, a îngropa, ca să, fluieraș,* (zice) *duios, nuntaș, fețișoară.*

3. Ce sens au cuvintele subliniate în sintagmele de mai jos: cai *învățați,* câni *mai bărbați, negru* zăvoi, lacrimi *de sânge,* să le spui *curat, mândru* ciobănel.

4. Dați sinonime pentru sensul din text al verbului *a se vorbi.*

5. Varianta publicată de V. Alecsandri a fost stilizată de poet și adaptată normelor limbii literare. Totuși în text există cuvinte aparținând registrului popular sau regional. Notați-le și arătați ce rol au acestea.

6. Selectați din text cuvintele aparținând următoarelor câmpuri lexicale: viața păstorească • elementele naturii • nunta.

Morfosintaxă și topică

1. Identificați în text formele verbelor și ale substantivelor specifice vorbirii populare.

2. Arătați ce element de relație ar putea lipsi din secvențele de mai jos:

a) Ei se sfătuiră
Pe l-apus de soare
Ca să mi-l omoare

b) Să-i spui lui vrâncean
Și lui ungurean
Ca să mă îngroape

3. Rescrieți versurile de mai jos, folosind topica obișnuită. Ce efecte stilistice și de versificație are topica în versurile reproduse mai jos?

a) Aste să le spui
Iar la cap să-mi pui

b) Iar tu de omor
Să nu le spui lor

c) Cu-o mândră crăiasă
A lumii mireasă

Versificație

1. Observați structura baladei *Mioriței* în ceea ce privește:
- organizarea versurilor (în strofe sau nu);
- dimensiunea versurilor și măsura.

2. Notați în caiete rimele din versurile 1–20 ale baladei. Ce observați?

Scanned with OKEN Scanner

76 Lectura aprofundată (1)

Gravură în lemn de Marcel Olinescu

Nucleul narativ

1. Balada *Miorița* pornește de la un fir epic simplu. Povestiți pe scurt în caiete întâmplarea care constituie pretextul baladei.

2. De obicei, în balade, firul epic este foarte important, acesta conținând toate etapele unei narațiuni. Încercați să identificați aceste etape în balada *Miorița*.

3. Ce secvențe lipsesc și ce implicații are acest fapt asupra textului în ansamblul său?

4. Firul epic incomplet, ipotetic (*ce s-ar întâmpla dacă...*) lasă loc jocului imaginației. Alcătuiți grupe de câte cinci elevi și inventați posibile continuări ale intrigii enunțate.

5. Confruntați scenariile propuse de voi, discutați-le și alegeți, în final, două care întrunesc acordul majorității elevilor.

Tema și structura baladei

1. Discutați între voi și stabiliți care dintre variantele următoare ar putea reprezenta tema baladei *Miorița:* dragostea față de natură • pasiunea pentru o profesie • dragostea maternă • omul și universul • viața păstorească • omul în fața morții • iubirea.

Rețineți!

TEMA reprezintă ideea centrală la care se referă un text („despre ce este vorba", în linii mari, în text); de exemplu: copilăria, prietenia, dragostea, războiul etc.

Scanned with OKEN Scanner

2. Balada este structurată în trei părți: prezentarea cadrului acțiunii și a intrigii, dialogul dintre cioban și mioara năzdrăvană, testamentul ciobanului. Identificați în text versurile care aparțin fiecăreia dintre aceste părți.

3. În baladă apar cinci motive fundamentale, concretizate în cinci episoade de relativ distincte: conflictul dintre ciobani, mioara năzdrăvană care destăinuie complotul, testamentul ciobanului, mama bătrână care-și caută fiul, moartea văzută ca nuntă. Folosind tabelul de mai jos, asociați aceste episoade celor trei părți ale baladei și menționați, pentru fiecare în parte, modul de expunere folosit.

Părțile baladei	Motivele	Moduri de expunere
I (versurile...)		
II (versurile...)		
III (versurile...)		

Rețineți!

MOTIVUL este un element de construcție a temei într-o operă literară, care se repetă fie în scrieri diferite, fie în cadrul aceluiași text.

Motivul poate reprezenta o situație cu caracter de generalitate (de exemplu, încercările la care este supus personajul în basm), un personaj (haiducul, Meșterul Manole), un obiect (bagheta fermecată), un număr simbolic (trei, șapte) etc.

Conflictul dintre ciobani

1. Notați în caiete aspectele prin care se concretizează structura epică în prima parte a baladei: cadrul în care se petrece acțiunea • situația de viață surprinsă • personajele • complotul • motivația acestuia.

2. Cadrul natural este prezentat metaforic. Explicați rolul metaforei în crearea unui anumit tip de atmosferă.

3. În primele nouă versuri ale textului sunt folosite câteva elemente care apar și în basme. Identificați-le.

4. În primele șaisprezece versuri se observă o opoziție între atmosfera calmă, idilică de la început și cea tensionată, dramatică surprinsă în continuare. Identificați în text elementele morfosintactice care marchează această opoziție (cuvinte de legătură, timpuri verbale).

5. Discutați și rolul pe care-l au cele două interjecții (*iată* și *măi*) în text.

6. În versul 15 apare o marcă a subiectivității autorului anonim. Explicați de ce renunță acesta la relatarea neutră de până atunci?

7. Comentați motivația complotului. Dați exemple de alte opere din literatura populară sau cultă în care se regăsește acest motiv.

8. Cum interpretați momentul ales de cei doi ciobani pentru a-l ucide pe baciul moldovean? Alegeți dintre următoarele posibilități:

- reflectă planul de acțiune al acestora;
- are o semnificație simbolică.

Scanned with OKEN Scanner

77 Lectura aprofundată (2)

Mioara năzdrăvană

1. Identificați în text conjuncția care marchează trecerea de la primul episod la cel de-al doilea. Explicați rolul acesteia.

2. Selectați din text cuvintele prin care este individualizată mioara. Pe ce figură de stil se bazează prezentarea acestui personaj?

3. Ce semnificație are comportamentul neobișnuit al mioarei? Ce tip de repetiție, specific poeziei populare, este folosit în realizarea tensiunii dramatice a acestui moment? Referiți-vă, pentru a răspunde, la versurile 24–26 și 29–32.

4. Ce fel de relație între animal și stăpân dezvăluie dialogul dintre cele două personaje? Selectați diminutivele și modul de adresare care pun în evidență această relație.

5. Comentați, din aceeași perspectivă, folosirea dativului etic în versul 44.

6. Din momentul în care află de complotul urzit împotriva stăpânului ei, mioara întârzie totuși să-l avertizeze pe acesta timp de trei zile, deși omorul ar fi putut să

Scanned with OKEN Scanner

se petreacă oricând. Cum explicați acest lucru? Alegeți dintre următoarele posibilități sau formulați răspunsuri proprii:

- ca și în basm, cifra trei are o valoare magică, scurgerea celor trei zile fiind necesară pentru ca mioara să-și poată dezvălui atributele „năzdrăvane";
- narațiunea este imprecisă sub aspectul reperelor de timp și de spațiu;
- mioara nu se poate adresa ciobanului decât atunci când acesta vorbește cu ea.

7. Ce măsuri de precauție folosește mioara în dezvăluirea către stăpânul ei a complotului celor doi însoțitori? Explicați rolul acestor precauții.

Testamentul ciobanului

1. Din versurile *Și de-a fi să mor / În câmp de mohor* reiese că baciul moldovean consideră moartea sa ca pe o situație ipotetică, pe care o ia însă în calcul. Ce mărci gramaticale din text indică aspectul ipotetic menționat?

2. Ciobanul își exprimă ultimele dorințe în monologul testamentar pe care-l împărtășește mioarei. Care sunt aceste dorințe?

3. Cum explicați faptul că baciul încredințează ritualul îngropării tocmai celor care complotează împotriva sa?

4. Ce semnificație are alegerea locului în care ar urma să fie îngropat ciobanul? Care ar fi elementele familiare pe care și le-ar dori aproape?

5. Ce exprimă toate acestea din punctul de vedere al relației baciului cu mediul său obișnuit de viață?

6. Fluierul, însemn tradițional al meseriei ciobanului, poate exprima, prin sunetele sale, diferite stări și sentimente ale celui care-l folosește. Explicați semnificația sintagmelor *zice cu drag, zice duios, zice cu foc* și comentați gradarea dramatismului versurilor.

7. Între seninătatea cu care baciul acceptă ipoteza complotului și dorința acestuia de a fi jelit de turma sa există o gradare a stării sale interioare. Indicați versurile care pun în evidență acest lucru.

8. Prin ce figură de stil se sugerează durerea oilor care l-ar plânge pe cioban?

9. Ce rol le atribuie ciobanul mioarei și celorlalte oițe în cadrul ceremonialului înmormântării? Cărui fapt se datorează acest lucru?

10. Principala figură de stil din această parte a baladei este repetiția. Identificați secvențele de paralelism sintactic și comentați rolul acestora în text.

Scanned with OKEN Scanner

78 Lectura aprofundată (3)

Moartea văzută ca nuntă

1. De ce baciul dorește ca oilor să nu li se spună adevărul în cazul în care uciderea sa ar avea loc?

2. Cum explicați versul *Să le spui curat*, în condițiile în care ceea ce urmează este, de fapt, o deformare a adevărului?

3. Prin ce înlocuiește ciobanul imaginea morții sale ipotetice?

Rețineți!

ALEGORIA reprezintă, în sens larg, substituirea unei imagini cu alta, în virtutea unor asemănări sau corespondențe dintre ele. În sens restrâns, alegoria este o descriere sau o narațiune alcătuită dintr-o înșiruire de metafore, comparații, personificări etc., care oferă o imagine unitară. Esența alegoriei este exprimarea unor noțiuni abstracte prin intermediul concretului.

4. În balada *Miorița* moartea imaginată ca nuntă este o amplă alegorie, deoarece reprezintă trecerea de la un nivel abstract (moartea) la altul (nunta), prin intermediul unui șir de metafore, personificări etc. Identificați-le și discutați semnificația acestora.

5. Alegoria moarte–nuntă are la bază tradiția populară conform căreia tinerilor morți necăsătoriți li se face o înmormântare sub forma unei nunți simbolice. Explicați din acest punct de vedere metafora *O mândră crăiasă / A lumii mireasă.*

6. Ce alt element din text simbolizează, tot în acord cu credințele și tradițiile populare, dispariția unei ființe?

7. Nunta este imaginată într-un cadru feeric, cu personaje aparținând naturii terestre și cosmosului. Discutați repartizarea rolurilor în cadrul ceremonialului nupțial.

8. Ce figuri de stil apar în versurile 80-87? Comentați semnificația și rolul acestora în crearea tensiunii lirice.

Măicuța bătrână

1. Selectați din text elementele prin care este individualizată mama ciobanului. Ce stări și sentimente ale acesteia reies din felul în care și-o imaginează tânărul cioban?

Scanned with OKEN Scanner

2. Ce vă sugerează, din acest punct de vedere, sonoritatea rimelor formate prin verbe la gerunziu în versurile 92–95?

3. Ce rol are paralelismul sintactic din aceleași versuri în ceea ce privește dinamica acțiunii și surprinderea sentimentelor mamei?

4. Cum apare ciobănașul în ochii mamei? Credeți că portretul schițat în versurile 98–107 este unul subiectiv? Argumentați.

5. Metaforele prin care este construit portretul au la bază comparații subînțelese între părți ale corpului omenesc și elemente familiare ale vieții păstorești și ale cadrului natural. Alegeți dintre variantele de mai jos pe aceea care explică această viziune metaforică, specifică literaturii populare:

- comuniunea om–natură;
- omul este făcut după chipul și asemănarea naturii;
- acest paralelism este o simplă convenție stilistică.

6. Explicați semnificația fiecărei metafore din portretul ciobănașului. Ce fel de imagini predomină în aceste versuri (vizuale, auditive etc.)?

7. În portretul ciobănașului predomină elementele cromatice. Identificați culorile numite sau sugerate în text și explicați ce simbolizează fiecare dintre acestea.

8. Ce diferențe apar, în cadrul testamentului, între versurile 72–87 și 108–123? Referiți-vă la:

- destinatarul mesajului;
- repetarea unor versuri;
- semnificațiile alegoriei.

9. Cum explicați diferențele dintre cele două mesaje testamentare? Ce semnificație are, în acest sens, modificarea imaginii „miresei" (*mândra crăiasă / A lumii mireasă,* care devine *o fată de crai / pe-o gură de rai*)?

Epic, dramatic, liric

1. În structura baladei se produce o interferență a genurilor literare (epic, liric și dramatic). Identificați pasajele în care predomină epicul, pe cele în care predomină dramaticul și pe cele în care liricul este precumpănitor.

2. În mod obișnuit, în balada populară predomină epicul. *Miorița* face excepție de la această regulă, lirismul fiind predominant aici. Argumentați, din această perspectivă, folosind ilustrări din text, următoarele afirmații:

- în *Miorița* nu este important dacă, în cele din urmă, complotul este dus la îndeplinire sau nu;
- în *Miorița* esența mesajului se află în monologul liric al ciobanului: un monolog în care apare dramatismul confruntării ființei umane cu o situație limită (care poate fi depășită prin forța spiritului, a imaginației, a iubirii de semeni).

Scanned with OKEN Scanner

79 Interpretarea textului

Cruce din Cimitirul vesel de la Săpânța

1. Atitudinea în fața morții a ciobanului din balada *Miorița* a dat naștere unor interpretări foarte diferite. În esență, ele se pot reduce la trei:

- fatalism (renunțare la luptă, acceptare resemnată a destinului tragic);
- optimism (atitudine activă, manifestată prin dragostea de viață a ciobanului și concretizată în atașamentul pentru meseria sa și mediul în care trăiește);
- capacitatea de anulare a realității tragice prin transfigurarea acesteia.

Citiți și comentați din acest punct de vedere următoarele opinii. Aduceți argumente sau contraargumente din text pentru susținerea uneia dintre aceste opinii sau pentru formularea uneia proprii.

„Omul nu luptă împotriva morții; n-o respinge: o primește cu seninătate, pe această regină, mireasă a lumii, și săvârșește, fără să murmure, nunta. Abia ieșit din natură, dulce i se pare deja să se reîntoarcă în sânul ei."

(Jules Michelet, *Légendes démocratiques du Nord*, 1854)

„Este vorba despre moarte în *Miorița*, dar despre o moarte care ne învață cum să trăim, ce să iubim, cu ce inimă să întâmpinăm soarta care ne poate deveni oricând vrăjmașă. Demnitatea și seninătatea cu care ciobanul din Miorița privește perspectiva îngustă a unei morți premature sunt marea învățătură a acestui admirabil subiect, închinat dragostei de viață, dragostei pentru natură, pentru artă și pentru mama care i-a dat viață."

(Adrian Fochi, *Cântecul epic tradițional al românilor*, 1985)

„El (ciobanul) reușește să prefacă un eveniment nefericit într-o taină a nunții, pentru că moartea unui tânăr păstor necunoscut se transformă în celebrări nupțiale de proporții cosmice [...], preface nenorocul care-l condamnă la moarte într-un mister [...] al nunții, maiestuos și feeric, care, în cele din urmă, îi permite să triumfe asupra propriului destin."

(Mircea Eliade, *De la Zamolxis la Gengis-Han*, 1980)

2. Potrivit credinței populare, moartea este văzută ca o reintegrare în circuitul naturii și în cel cosmic. Discutați între voi această credință.

Scanned with OKEN Scanner

Cimitirul vesel de la Săpânța

Puteți să alegeți dintre următoarele variante sau să formulați un răspuns propriu:

- moartea este o continuare a vieții într-un alt plan;
- „omul se naște din țărână și se-ntoarce în țărână" (conform credinței creștine);
- moartea este o împăcare cu sine și cu lumea;
- moartea înseamnă trecerea dintr-un trup în altul (care poate fi tot uman sau de altă natură).

3. Moartea poate fi privită uneori și cu umor. Discutați, din acest punct de vedere, fenomenul „Cimitirul de la Săpânța" (Maramureș), alcătuit din troițe viu colorate pe care sunt gravate versuri reprezentând o scurtă povestire a vieții celui înmormântat în locul respectiv (de exemplu: *Aici eu mă odihnesc / Pop Marie mă numesc / Am fost fata lui Ștefan / Și femeia lui Roman / Care na fi voios sohan / Câte zile va trăi / Na râde nici na glumi / În veci el ma pomeni / Câte zile am trăit / Noi bine am găzduit / Că-ntro marți de dimineață / Mi sa stâns a mea viață / Și lumea o părăsai / La 46 de ai Mr 1983*).

4. Explicați de ce Vasile Alecsandri a dat acestei balade populare titlul *Miorița*.

5. Credeți că ar fi fost mai potrivit alt titlu? Discutați propunerile voastre.

6. Comparați romanul *Baltagul* cu balada populară *Miorița* din punctul de vedere al nucleului narativ, al personajelor și al semnificațiilor pe care le au întâmplările prezentate.

Scanned with OKEN Scanner

80 Conspectul

1. Pentru a aprofunda studiul în cadrul diverselor discipline, puteți consulta o serie de surse (dicționare, enciclopedii, studii critice, monografii etc.).

• Selectați dintre materialele parcurse pe acelea care vă oferă informațiile de care aveți nevoie.

• Pentru a reține mai ușor ceea ce vă interesează, puteți să conspectați materialele selectate.

• Realizați, apelând la biblioteca proprie sau folosind fișierul din biblioteca școlii, o listă de titluri care se referă la balada *Miorița*.

• Consultați-vă apoi cu profesorul vostru de limba română și stabiliți împreună o listă minimală de texte (cu indicarea exactă a surselor, titlul textului, al volumului în care acesta a fost publicat, anul și editura, paginile) care trebuie citite de toți elevii.

2. Citiți și transcrieți în caiete textul de mai jos referitor la balada *Miorița:*

Episodul al treilea — testamentul ciobanului — este acela care i-a surprins în mod deosebit pe cercetători și a iscat cele mai aprinse controverse. Gradul lui de imprevizibilitate este, într-adevăr, mare, iar opoziția pe care o creează cu episoadele anterioare este cea mai puternică și cea mai surprinzătoare din cuprinsul poemului.

Episodul nu numai că nu consemnează nici un gest de apărare din partea ciobanului, dar nici măcar nu semnalează un cât de mic resentiment al protagonistului împotriva celor care-i plănuiesc moartea. Reacția ciobanului în fața veștii tragice ce i s-a comunicat nu implică nici spaimă, nici neliniște, nimic din tensiunea dramatică de până acum; dimpotrivă, o reacție de sublimă seninătate. Ciobanul își face testamentul, comunicând felul în care dorește să fie îngropat. [...]

Interpretarea fatalistă se baza pe constatarea că ciobanul nu schițează nici un gest de apărare: el se pleacă deci în fața destinului și acceptă moartea cu seninătate. Acest fapt a fost considerat ca fenomen caracteristic fizionomiei poporului român.

Scanned with OKEN Scanner

Trei argumente pun însă această interpretare sub semnul întrebării.

În primul rând, nu se poate spune că ciobanul nu schițează nici un gest de apărare, ci numai că un asemenea gest nu este semnalat. Miorița îl sfătuise pe cioban să-și cheme un câine mai bărbat și mai fidel, dar îndeplinirea acestui sfat sau neîndeplinirea lui sunt, de asemenea, nespecificate [...].

În al doilea rând, toată reacția ciobanului este determinată nu de o realitate, ci de o ipoteză. Ciobanul nu zice *Și când oi muri* (am să mor), ci *Și de-o fi să mor*, „dacă am să mor". Acest caracter ipotetic lasă câmp deschis alternativelor epice, dar nici una dintre ele nu va fi reluată în continuarea poemului. Balada, în această variantă, nu are finalitate epică; toată narațiunea se reduce la cadrul inițial, hotărârea de omor, destăinuirea complotului — și se oprește într-un moment de tensiune, toată desfășurarea ulterioară fiind esențialmente lirică. Textul reprezintă o succesiune de atitudini gradate, de la seninătate la un sentiment tragic.

Al treilea contraargument îl reprezintă tocmai prezența acestui sentiment tragic.

Interpretarea opusă fatalismului (ciobanul într-un moment tragic își exprimă dragostea de viață, atașamentul față de meseria sa, față de mediul natural în care a trăit), fundamentată pe puternicul vitalism al eroului, este și ea unilaterală, pentru că neglijează sentimentul tragic pe care episodul îl implică.

În acest nou episod, dialogul este substituit printr-un monolog liric; nimic până la sfârșitul poemului nu va întrerupe acest monolog. Deci, după ce a trecut de la o structură epică la una dramatică, balada va implica o nouă tranziție, de la structura dramatică la una eminamente lirică.

În amplul monolog al ciobanului, lirismul este total, lipsind și cea mai mică urmă de acțiune reală, iar sentimentul sinistru al morții este substituit cu imaginea unei morți frumoase în sânul naturii. În felul acesta, moartea este concepută sau imaginată ca o prelungire a vieții anterioare a eroului.

Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor popular românesc*, 1978

3. Înainte de a trece la realizarea conspectului, faceți următoarele operații:

- recitiți textul pentru a-l înțelege în ansamblul său (ideea centrală, ordonarea ideilor, accentele sau sublinierile pe care le fac autorii etc.);
- scoateți pe o fișă cuvintele necunoscute și consultați un dicționar pentru a le defini;
- subliniați, folosind creioane colorate, cuvintele și sintagmele-cheie de tipul: *episod, testament, interpretare fatalistă, interpretarea opusă fatalismului, tragismul, lirismul;*
- marcați prin litere sau cifre pe marginea textului ideile principale (în cadrul unei idei principale, notată cu A, pot apărea idei secundare, notate cu a, b, c);
- indicați prin săgeți relațiile (de asemănare, de opoziție etc.) dintre idei, cuvinte etc.;
- pentru înțelegerea argumentării unei idei, puteți sublinia sau încadra într-un chenar cuvintele / expresiile care indică legătura dintre idei sau ierarhizarea acestora (de exemplu: *în primul rând, în al doilea rând, deci, la început, în felul acesta* etc.).

Rețineți!

CONSPECTUL reprezintă modalitatea cea mai potrivită de a rezuma un text științific. Conspectul constă în notarea sintetică (sub formă de schemă, tabel, trecere în revistă a ideilor) a informației dintr-un text. El poate include citate, grafice etc.

Scanned with OKEN Scanner

comunicare

4. Pentru a conspecta acest text, faceți o fișă, după modelul următor:

Autori: Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor popular românesc* (Editura Didactică și Pedagogică, București, 1978, p. 339–340)
Tema: balada *Miorița*
Referitor la: episodul testamentului

Argumente pentru interpretarea diferită a acestui episod:
- gradul de imprevizibilitate al episodului
- opoziția față de episoadele anterioare
- atitudinea ciobanului moldovean
  - personajul nu schițează nici un gest de apărare
  - protagonistul nu are resentimente față de cei care-i plănuiesc moartea
  - reacția calmă, senină a ciobanului („Reacția ciobanului în fața veștii tragice ce i s-a comunicat nu implică nici spaimă, nici neliniște, nimic din tensiunea dramatică de până acum; dimpotrivă, o reacție de sublimă seninătate.")
  - ciobanul își face testamentul, încredințându-l mioriței
- interpretarea fatalistă a atitudinii ciobanului se bazează pe:
  — .....
  — .....
- contraargumente aduse acestei interpretări
  — .....
  — .....
- interpretarea opusă fatalismului se bazează pe:
  — .....
  — .....
- contraargumente aduse acestei interpretări
  — .....
  — .....
- structura compozițională a episodului
  - opoziția față de celelalte episoade din punctul de vedere al apartenenței la un gen literar
  - lirismul acestui episod constă în:
    — .....
    — .....

5. Alcătuiți grupe de câte cinci elevi. Stabiliți, prin discuții, un domeniu care vă interesează în mod deosebit (de exemplu, astronomie, muzică, arte marțiale, sport etc.). Fiecare dintre membrii grupei va selecta un text din acest domeniu. Conspectați materialul. Alcătuiți apoi un portofoliu tematic care să cuprindă conspectele voastre. Fiecare grupă va analiza portofoliile realizate de celelalte grupe și va face comentarii pe marginea acestora.

Scanned with OKEN Scanner

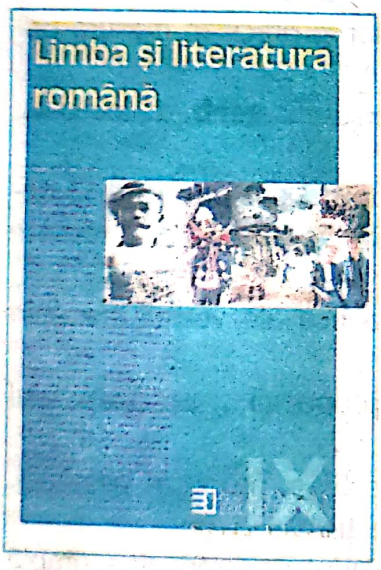

Catalog cultural; pliant publicitar

1. Se apropie examenul de capacitate, dar și vacanța de vară. Pentru a vă relaxa după examen și a vă planifica o petrecere agreabilă a timpului liber, puteți consulta diverse publicații și broșuri care vă oferă informații utile despre viața culturală. De exemplu, pentru a cunoaște programul unor cinematografe, teatre, muzee, galerii de artă, săli de expoziție, târguri sau expoziții de carte, discoteci etc. sau pentru a afla data unor manifestări culturale sau sportive, puteți consulta:

- săptămânale de informații culturale;
- cataloage de expoziții;
- cataloage de spectacol.

2. Pentru a vă alege lecturile în perioada de vacanță, puteți consulta cataloagele editoriale ale diverselor edituri. Solicitați editurilor preferate cataloagele cu apariițiile recente.

Un catalog editorial cuprinde, de regulă:

- un cuvânt înainte referitor la proiectul editurii pe anul respectiv;
- titlurile de cărți editate, cu scurte prezentări;
- informații despre cum puteți obține cărțile respective etc.

3. Dacă sunteți curioși să aflați ce manuale de clasa a IX-a vă oferă editurile specializate în carte școlară, consultați cataloagele editoriale și pliantele publicitare ale acestora.

Scanned with OKEN Scanner

6 Evaluare unitatea 6

„— Oiță bârsană,
De ești năzdrăvană
Și de-a fi să mor
În câmp de mohor,
Să-i spui lui vrâncean
Și lui ungurean
Ca să mă îngroape
Aice pe-aproape,
În strunga de oi,
Să fiu tot cu voi."

Miorița

30 de puncte **1.** Comentați în cel mult o pagină portretul mioriței, pornind de la aspectele fizice și morale din fragmentul dat și făcând referire la întreaga baladă.

5 puncte **2.** Indicați rima versurilor și precizați măsura primelor două versuri.

5 puncte **3.** În text apare: **a.** o personificare; **b.** o hiperbolă; **c.** o comparație.

10 puncte **4.** Găsiți exemple din textul dat prin care să demonstrați că în *Miorița* este vorba despre o moarte ipotetică.

4 puncte **5.** Indicați valorile sintactice ale verbului *a fi* în versurile de mai sus.

12 puncte **6.** Delimitați fraza în propoziții și precizați felul subordonatelor.

2 puncte **7.** În text, cuvântul *lui* este: **a.** pronume personal; **b.** articol hotărât; **c.** interjecție.

2 puncte **8.** Substantivul *oi* precedat de prepoziția simplă *de* este în text: **a.** atribut substantival prepozițional; **b.** complement circumstanțial de mod; **c.** complement indirect.

4 puncte **9.** Explicați cum s-a format verbul *a îngropa*.

4 puncte **10.** Găsiți un sinonim neologic al verbului *a muri* și dați un context în care poate să apară.

6 puncte **11.** Identificați diftongii din al cincilea vers.

4 puncte **12.** Identificați adverbele din text și indicați felul acestora.

2 puncte **13.** Explicați folosirea primei virgule din textul dat.

din oficiu: **10 puncte**

Scanned with OKEN Scanner

Dicționar

adagio, *adv.* — în tempo lent, rar; *s.n.* — parte dintr-o compoziție muzicală cântată în tempo lent.
adagiu, *s.n.* — maximă, stentință, aforism.
arterioscleroză, *s.f.* — boală caracterizată prin îngroșarea și sclerozarea pereților arterelor.
astrolog, *s.m.* — persoană care practică astrologia.
aură, *s.f.* — nimb, aureolă.
ausculta, *vb.* — a asculta cu urechea sau cu stetoscopul organismul uman.
beizadea, *s.f.* — fiu de domn; principe.
biolog, *s.m.* — specialist în biologie.
biopsie, *s.f.* — extragere chirurgicală a unui fragment de țesut viu pentru a fi studiat la microscop.
carismă, *s.f.* — farmec pe care o persoană o exercită asupra celor din jur.
ceteră, *s.f.* — (reg.) vioară.
chintesență, *s.f.* — ceea ce este esențial.
colesterol, *s.* — substanță care se găsește, liberă sau combinată, în untura de pește, în bilă, sânge, țesut nervos, gălbenuș de ou și care reglementează permeabilitatea față de lichide a membranelor celulare.
concesie, *s.f.* — îngăduință, renunțare la ceva.
conciliere, *s.f.* — împăcare, acord.
condor, *s.m.* — cel mai mare vultur care trăiește în America de Sud.
conjectură, *s.f.* — supoziție, părere bazată pe presupuneri.
conjunctură, *s.f.* — împrejurare, situație, context.
cosmolog, *s.m.* — specialist în cosmologie.
culinar, *adj.* — care ține de bucătărie.
dentar, *adj.* — privitor la dinți, privitor la dentist.
dermatolog, *s.m.* — medic specialist în boli de piele.
elipsă, *s.f.* — omitere a unor elemente din comunicare; figură geometrică.
emigra, *vb.* — a pleca din patrie și a se stabili în altă țară; a se expatria.
fastidios, *adj.* — plicticos, plictisitor.
gentilom, *s.n.* — (în societatea feudală apuseană) nobil, aristocrat; (fig.) om cu comportări alese.
geolog, *s.m.* — specialist în geologie.
gera, *vb.* — a administra în locul altuia.
gira, *vb.* — a-și da girul, a garanta.
hit, *s.n.* — șlagăr, cântec de succes.
hudiță, *s.f.* — (reg.) ulicioară.
inextricabil, *adj.* — foarte încurcat, complicat, de neînțeles.
libertin, *adj.* — indecent, ușuratic, desfrânat.
melană, *s.f.* — fibră textilă sintetică cu proprietăți asemănătoare lânii.
melenă, *s.f.* — eliminare a unui scaun negru, conținând sânge.
miopie, *s.f.* — defect al vederii care se manifestă prin imposibilitatea de a vedea la distanță.
mizantrop, *s.m.* — persoană nesociabilă, ursuză.
moină, *s.f.* — timp mai călduros și umed, care urmează iarna după o perioadă de îngheț.
oblu, *adj., adv.* — (pop.) care se prezintă ca o linie dreaptă, fără cotituri, drept.
odăjdii, *s.f.pl.* — veșminte bisericești.
omis, *adj.* — care a fost lăsat la o parte, trecut cu vederea.
omorganic, *adj.* — (despre consoane) având același mod de articulare.
pactiza, *vb.* — a se pune de acord cu cineva.
pită, *s.f.* — (reg.) pâine.
realiza, *vb.* — a face, a crea, a câștiga ceva.
scenă, *s.f.* — parte mai ridicată și special amenajată în incinta unei săli de spectacole sau în aer liber, unde se desfășoară reprezentațiile.
servi, *vb.* — a îndeplini anumite funcții, însărcinări, a sluji, a face un serviciu, a pune, a aduce la masă mâncare, băutură etc.
sufragiu, *s.n.* — (în text) vot, aprobare, asentiment.
șătrar, *s.m.* — țigan nomad.
toponomastică, *s.f.* — ramură a lingvisticii care se ocupă cu studiul numelor proprii de locuri.
viziona, *vb.* — a vedea un film înainte de premieră.

Indice

alegoria, 230
aliterația, 5
alocuțiunea, 218
amfibrahul, 17
anecdota, 97
asonanța, 5
comedia, 182
conflictul, 115
dialogul, 180
epitetul, 11
exclamația retorică, 180
genul dramatic, 181
genul epic, 152
genul liric, 15
iambul, 17
indicațiile scenice, 177
interogația retorică, 180
inversiunea, 5
invocația, 10
ironia, 182
literatura S.F., 66
măsura, 16
metafora, 11
monologul dramatic, 180
motivul, 227
oralitatea, 114
oximoronul, 12
piciorul metric, 17
replica, 177
retrospectiva, 150
rima, 16
ritmul, 16
romanul, 152
scena, 177
simbolul, 11
strofa, 16
suspansul, 151
tema, 226
troheul, 17
umorul, 182
versul, 16
versuri albe, 17
versuri libere, 17
viziunea, 152

Scanned with OKEN Scanner

cuprins

I. Genul liric

1. Poezia lirică

Lacul de Mihai Eminescu 4
Izvorul nopții de Lucian Blaga 8
Emoție de toamnă de Nichita Stănescu 13
Elemente de versificație 16
Comentarea unui grupaj de texte 18
Vocabularul 20
Fonetica 50

II. Genul epic

2. Povestirea științifico-fantastică

Planeta celor doi sori de Horia Aramă 56
Ce-și face omul cu mâna lui de Isaac Asimov (lectură suplimentară) 68
Noțiuni de sintaxă 70
Predicatul și propoziția predicativă 77
Subiectul și propoziția subiectivă 86
Texte distractive și texte funcționale 96

3. Nuvela

Popa Tanda de Ioan Slavici 102
Atributul și atributiva 118
Texte funcționale 128

4. Romanul

Baltagul de Mihail Sadoveanu 132
Complementul direct și completiva directă 154
Complementul indirect și completiva indirectă 159
Analiza de text 166

III. Genul dramatic

5. Comedia

O scrisoare pierdută de I. L. Caragiale 170
Burghezul gentilom de Molière (lectură suplimentară) 184
Complementele circumstanțiale și propozițiile circumstanțiale 186
Alocuțiunea 218

IV. Îmbinarea genurilor

6. Balada populară

Miorița 222
Conspectul. Catalogul cultural 234

cuprins

Scanned with OKEN Scanner

Limba română
Clasa a VIII-a

Integral Humanitas

- [x] Manual
- [ ] Caietul elevului
- [ ] Ghidul profesorului

ISBN 973-8144-04-3

Scanned with OKEN Scanner

Drumul Vitoriei Lipan

- Măgura Tarcăului
- Călugăreni – hanul lui David
- Farcașa ← subprefectul Anastasie Balmez
  ← moș Pricop fierarul
- Borca – cumetrie
- Cruci – nunta
- Sara Dornei, Dorna Cândrenilor
- Vatra Dornelor – Vatra Dornei – han 3 ci[illegible]
- Șire Neagra
- Broșteni
- Borca
- Sabasa → popasese la domnu Toma – soție Catrina
  trece peste muntele Stânișoara la Suha
  → hanul lui Iorgu Vasiliu – 2 ciobani
  soția Maria
- Se întoarce la Sabasa (Cruciele lupu)
  (cadavrul soțului)